مرکز القائمیة اصفهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

١٦

كتاب الوافي

تأليف

المحدث الحكيم العارف الكامل محمد محسن الشهير

بالفيض الكاشاني قدس سره

من منشورات

مكتبة الامام امير المؤمنين علي عليه السلام العامة

اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

الوافی

کاتب:

محمد بن مرتضی فیض کاشانی

نشرت فی الطباعة:

عطرعترت

رقمی الناشر:

مرکز القائمیة باصفهان للتحریات الکمبیوتریة

الفهرس

الفهرس ----- ۵

الوافی المجلد ۱۶ ----- ۷۹

اشارة ----- ۷۹

[تتمة كتاب الحسبة و الأحكام و الشهادات] ----- ۷۹

أبواب القصاص و الديات ----- ۸۰

الآيات ----- ۸۰

اشارة ----- ۸۰

بيان ----- ۸۰

باب ۸۴ حرمة القتل و شدة أمره ----- ۸۱

[۱] ----- ۸۱

[۲] ----- ۸۱

[۳] ----- ۸۱

[۴] ----- ۸۱

اشارة ----- ۸۱

بيان ----- ۸۲

[۵] ----- ۸۲

اشارة ----- ۸۲

بيان ----- ۸۲

[۶] ----- ۸۲

[۷] ----- ۸۲

[۸] ----- ۸۲

اشارة ----- ۸۲

بيان ----- ۸۳

[۹] ---------- ۸۳
[۱۰] ---------- ۸۳
اشارة ---------- ۸۳
بیان ---------- ۸۳
[۱۱] ---------- ۸۳
[۱۲] ---------- ۸۳
[۱۳] ---------- ۸۳
[۱۴] ---------- ۸۴
[۱۵] ---------- ۸۴
[۱۶] ---------- ۸۴
[۱۷] ---------- ۸۴
[۱۸] ---------- ۸۴
[۱۹] ---------- ۸۴
[۲۰] ---------- ۸۵
[۲۱] ---------- ۸۵
باب ۸۵ من قتل غیر قاتله أو ضرب غیر ضاربه أو أحدث حدثا أو آوی محدثا أو ادعی لغیر أبیه ---------- ۸۵
[۱] ---------- ۸۵
[۲] ---------- ۸۵
[۳] ---------- ۸۵
[۴] ---------- ۸۵
[۵] ---------- ۸۶
[۶] ---------- ۸۶
اشارة ---------- ۸۶
بیان ---------- ۸۶

[۷] ۸۶
[۸] ۸۶
[۹] ۸۷
باب ۸۶ تدارک وجوه القتل ۸۷
[۱] ۸۷
[۲] ۸۷
[۳] ۸۷
[۴] ۸۷
[۵] ۸۷
[۶] ۸۸
[۷] ۸۸
اشارة ۸۸
بیان ۸۸
[۸] ۸۸
[۹] ۸۸
[۱۰] ۸۹
[۱۱] ۸۹
[۱۲] ۸۹
[۱۳] ۸۹
[۱۴] ۸۹
[۱۵] ۹۰
باب ۸۷ تدارک القتل فی الحرم أو فی الأشهر الحرم ۹۰
[۱] ۹۰
[۲] ۹۰

[۳] ---- ۹۰
[۴] ---- ۹۰
[۵] ---- ۹۰
[۶] ---- ۹۱
اشارهٔ ---- ۹۱
بیان ---- ۹۱
باب ۸۸ تدارک قتل المملوک ---- ۹۱
[۱] ---- ۹۱
[۲] ---- ۹۱
[۳] ---- ۹۱
[۴] ---- ۹۱
[۵] ---- ۹۲
[۶] ---- ۹۲
[۷] ---- ۹۲
[۸] ---- ۹۲
[۹] ---- ۹۲
[۱۰] ---- ۹۲
اشارهٔ ---- ۹۲
بیان ---- ۹۳
باب ۸۹ تفسیر قتل العمد و شبه العمد و الخطإ ---- ۹۳
[۱] ---- ۹۳
[۲] ---- ۹۳
اشارهٔ ---- ۹۳
بیان ---- ۹۳

[۳] ۹۳
[۴] ۹۳
[۵] ۹۴
[۶] ۹۴
[۷] ۹۴
[۸] ۹۴
[۹] ۹۴
[۱۰] ۹۴
[۱۱] ۹۵
اشارهٔ ۹۵
بیان ۹۵
[۱۲] ۹۵
اشارهٔ ۹۵
بیان ۹۵
[۱۳] ۹۵
[۱۴] ۹۶
[۱۵] ۹۶
باب ۹۰ موضع القود و الدیهٔ و مقدار الدیهٔ فی النفس ۹۶
[۱] ۹۶
اشارهٔ ۹۶
بیان ۹۶
[۲] ۹۶
[۳] ۹۶
[۴] ۹۷

[۵] ۹۷
[۶] ۹۷
[۷] ۹۷
اشارة ۹۷
بيان ۹۷
[۸] ۹۷
اشارة ۹۷
بيان ۹۸
[۹] ۹۸
[۱۰] ۹۸
[۱۱] ۹۸
اشارة ۹۸
بيان ۹۸
[۱۲] ۹۹
[۱۳] ۹۹
اشارة ۹۹
بيان ۹۹
[۱۴] ۹۹
[۱۵] ۹۹
اشارة ۹۹
بيان ۱۰۰
[۱۶] ۱۰۰
[۱۷] ۱۰۰
[۱۸] ۱۰۰

[۱۹] ---- ۱۰۰

[۲۰] ---- ۱۰۰

باب ۹۱ ما إذا كان أحد طرفى الجناية امرأة ---- ۱۰۱

[۱] ---- ۱۰۱

[۲] ---- ۱۰۱

[۳] ---- ۱۰۱

[۴] ---- ۱۰۱

[۵] ---- ۱۰۱

[۶] ---- ۱۰۱

اشارة ---- ۱۰۱

بيان ---- ۱۰۲

[۷] ---- ۱۰۲

[۸] ---- ۱۰۲

[۹] ---- ۱۰۲

[۱۰] ---- ۱۰۲

[۱۱] ---- ۱۰۲

اشارة ---- ۱۰۳

بيان ---- ۱۰۳

[۱۲] ---- ۱۰۳

[۱۳] ---- ۱۰۳

[۱۴] ---- ۱۰۳

[۱۵] ---- ۱۰۳

[۱۶] ---- ۱۰۴

[۱۷] ---- ۱۰۴

[١٨] -- ١٠۴
[١٩] -- ١٠۴
اشارة -- ١٠۴
بيان -- ١٠۴
[٢٠] -- ١٠۴
[٢١] -- ١٠۵
[٢٢] -- ١٠۵
[٢٣] -- ١٠۵
[٢۴] -- ١٠۵
[٢۵] -- ١٠۵
[٢۶] -- ١٠۵
[٢٧] -- ١٠۵
[٢٨] -- ١٠۶
اشارة -- ١٠۶
بيان -- ١٠۶
[٢٩] -- ١٠۶
[٣٠] -- ١٠۶
اشارة -- ١٠۶
بيان -- ١٠۶
باب ٩٢ ما إذا أحد الطرفين متعددا -- ١٠٧
[١] -- ١٠٧
[٢] -- ١٠٧
[٣] -- ١٠٧
[۴] -- ١٠٧

[۵] ----- ۱۰۷
[۶] ----- ۱۰۷
[۷] ----- ۱۰۸
اشارة ----- ۱۰۸
بيان ----- ۱۰۸
[۸] ----- ۱۰۸
اشارة ----- ۱۰۸
بيان ----- ۱۰۸
[۹] ----- ۱۰۸
[۱۰] ----- ۱۰۹
اشارة ----- ۱۰۹
بيان ----- ۱۰۹
[۱۱] ----- ۱۰۹
[۱۲] ----- ۱۰۹
[۱۳] ----- ۱۱۰
اشارة ----- ۱۱۰
بيان ----- ۱۱۰
[۱۴] ----- ۱۱۰
[۱۵] ----- ۱۱۰
اشارة ----- ۱۱۰
بيان ----- ۱۱۱
[۱۶] ----- ۱۱۱
[۱۷] ----- ۱۱۱
[۱۸] ----- ۱۱۱

[۱۹] ---------- ۱۱۱
[۲۰] ---------- ۱۱۱
[۲۱] ---------- ۱۱۲
[۲۲] ---------- ۱۱۲
اشارة ---------- ۱۱۲
بيان ---------- ۱۱۲
[۲۳] ---------- ۱۱۲
اشارة ---------- ۱۱۲
بيان ---------- ۱۱۳
[۲۴] ---------- ۱۱۳
اشارة ---------- ۱۱۳
بيان ---------- ۱۱۳
[۲۵] ---------- ۱۱۳
[۲۶] ---------- ۱۱۳
[۲۷] ---------- ۱۱۴
[۲۸] ---------- ۱۱۴
اشارة ---------- ۱۱۴
بيان ---------- ۱۱۴
[۲۹] ---------- ۱۱۴
[۳۰] ---------- ۱۱۴
[۳۱] ---------- ۱۱۴
[۳۲] ---------- ۱۱۵
اشارة ---------- ۱۱۵
بيان ---------- ۱۱۵

باب ۹۳ ما إذا كان أحدهما أبا أو أما ----- ۱۱۵
[۱] ----- ۱۱۵
[۲] ----- ۱۱۵
[۳] ----- ۱۱۵
[۴] ----- ۱۱۶
[۵] ----- ۱۱۶
[۶] ----- ۱۱۶
[۷] ----- ۱۱۶
اشارة ----- ۱۱۶
بیان ----- ۱۱۶
[۸] ----- ۱۱۶
[۹] ----- ۱۱۶
اشارة ----- ۱۱۶
بیان ----- ۱۱۷
[۱۰] ----- ۱۱۷
باب ۹۴ ما إذا كان أحدهما مملوكا ----- ۱۱۷
[۱] ----- ۱۱۷
[۲] ----- ۱۱۷
[۳] ----- ۱۱۷
[۴] ----- ۱۱۷
[۵] ----- ۱۱۸
[۶] ----- ۱۱۸
[۷] ----- ۱۱۸
[۸] ----- ۱۱۸

[۹] ۱۱۸
اشارة ۱۱۸
بيان ۱۱۸
[۱۱] ۱۱۹
[۱۲] ۱۱۹
[۱۳] ۱۱۹
[۱۴] ۱۱۹
[۱۵] ۱۱۹
[۱۶] ۱۱۹
[۱۷] ۱۲۰
[۱۸] ۱۲۰
[۱۹] ۱۲۰
[۲۰] ۱۲۰
[۲۱] ۱۲۰
[۲۲] ۱۲۰
[۲۳] ۱۲۱
[۲۴] ۱۲۱
[۲۵] ۱۲۱
[۲۶] ۱۲۱
[۲۷] ۱۲۱
[۲۸] ۱۲۱
اشارة ۱۲۱
بيان ۱۲۲
[۲۹] ۱۲۲

[۳۰] ---- ۱۲۲
[۳۱] ---- ۱۲۲
[۳۲] ---- ۱۲۲
[۳۳] ---- ۱۲۳
[۳۴] ---- ۱۲۳
اشارة ---- ۱۲۳
بيان ---- ۱۲۳
[۳۵] ---- ۱۲۳
[۳۶] ---- ۱۲۳
[۳۷] ---- ۱۲۳
[۳۸] ---- ۱۲۴
اشارة ---- ۱۲۴
بيان ---- ۱۲۴
[۳۹] ---- ۱۲۴
[۴۰] ---- ۱۲۴
اشارة ---- ۱۲۴
بيان ---- ۱۲۴
[۴۱] ---- ۱۲۴
باب ۹۵ ما إذا كان أحدهما مدبرا ---- ۱۲۵
[۱] ---- ۱۲۵
[۲] ---- ۱۲۵
[۳] ---- ۱۲۵
[۴] ---- ۱۲۵
اشارة ---- ۱۲۵

بيان ----- ۱۲۵
[۵] ----- ۱۲۵
اشارة ----- ۱۲۵
بيان ----- ۱۲۶
[۶] ----- ۱۲۶
باب ۹۶ ما إذا كان أحدهما مكاتبا ----- ۱۲۶
[۱] ----- ۱۲۶
[۲] ----- ۱۲۶
اشارة ----- ۱۲۶
بيان ----- ۱۲۷
[۳] ----- ۱۲۷
[۴] ----- ۱۲۷
[۵] ----- ۱۲۷
باب ۹۷ ما إذا كان أحدهما أم ولد ----- ۱۲۸
[۱] ----- ۱۲۸
[۲] ----- ۱۲۸
اشارة ----- ۱۲۸
بيان ----- ۱۲۸
[۳] ----- ۱۲۸
[۴] ----- ۱۲۸
اشارة ----- ۱۲۸
بيان ----- ۱۲۸
باب ۹۸ ما إذا كان أحدهما ذميا أو ولد زنا ----- ۱۲۹
[۱] ----- ۱۲۹

[۲] ----- ۱۲۹
[۳] ----- ۱۲۹
[۴] ----- ۱۲۹
[۵] ----- ۱۲۹
[۶] ----- ۱۲۹
[۷] ----- ۱۳۰
[۸] ----- ۱۳۰
اشارة ----- ۱۳۰
بیان ----- ۱۳۰
[۹] ----- ۱۳۰
اشارة ----- ۱۳۰
بیان ----- ۱۳۰
[۱۰] ----- ۱۳۰
[۱۱] ----- ۱۳۱
[۱۲] ----- ۱۳۱
[۱۳] ----- ۱۳۱
[۱۴] ----- ۱۳۱
[۱۵] ----- ۱۳۱
اشارة ----- ۱۳۱
بیان ----- ۱۳۲
[۱۶] ----- ۱۳۲
[۱۷] ----- ۱۳۲
[۱۸] ----- ۱۳۲
[۱۹] ----- ۱۳۲

[۲۰] ۱۳۲
[۲۱] ۱۳۲
[۲۲] ۱۳۳
[۲۳] ۱۳۳
اشارة ۱۳۳
بيان ۱۳۳
[۲۴] ۱۳۳
[۲۵] ۱۳۳
[۲۶] ۱۳۳
اشارة ۱۳۳
بيان ۱۳۴
[۲۷] ۱۳۴
اشارة ۱۳۴
بيان ۱۳۴
[۲۸] ۱۳۴
[۲۹] ۱۳۴
[۳۰] ۱۳۴
[۳۱] ۱۳۵
[۳۲] ۱۳۵
باب ۹۹ ما إذا كان أحدهما مجنونا أو معتوها ۱۳۵
[۱] ۱۳۵
[۲] ۱۳۵
[۳] ۱۳۵
[۴] ۱۳۶

[۵] ۱۳۶
باب ۱۰۰ ما إذا كان الجانى صبيا أو أعمى ۱۳۶
[۱] ۱۳۶
اشارة ۱۳۶
بيان ۱۳۶
[۲] ۱۳۶
[۳] ۱۳۶
[۴] ۱۳۷
اشارة ۱۳۷
بيان ۱۳۷
[۵] ۱۳۷
اشارة ۱۳۷
بيان ۱۳۷
[۶] ۱۳۷
باب ۱۰۱ ما إذا كان المجنى عليه ناقص الخلقة ۱۳۸
[۱] ۱۳۸
[۲] ۱۳۸
[۳] ۱۳۸
[۴] ۱۳۸
[۵] ۱۳۹
[۶] ۱۳۹
[۷] ۱۳۹
اشارة ۱۳۹
بيان ۱۳۹

[۸] ----- ۱۳۹
[۹] ----- ۱۳۹
[۱۰] ----- ۱۴۰
[۱۱] ----- ۱۴۰
[۱۲] ----- ۱۴۰
اشارة ----- ۱۴۰
بيان ----- ۱۴۰
باب ۱۰۲ ما يقتص من الجراحات و ما لا يقتص ----- ۱۴۰
[۱] ----- ۱۴۰
[۲] ----- ۱۴۱
[۳] ----- ۱۴۱
[۴] ----- ۱۴۱
[۵] ----- ۱۴۱
[۶] ----- ۱۴۱
[۷] ----- ۱۴۱
[۸] ----- ۱۴۲
[۹] ----- ۱۴۲
[۱۰] ----- ۱۴۲
اشارة ----- ۱۴۲
بيان ----- ۱۴۲
[۱۱] ----- ۱۴۳
[۱۲] ----- ۱۴۳
اشارة ----- ۱۴۳
بيان ----- ۱۴۳

[۱۳] ---- ۱۴۳
اشارة ---- ۱۴۳
بيان ---- ۱۴۳
[۱۴] ---- ۱۴۴
[۱۵] ---- ۱۴۴
اشارة ---- ۱۴۴
بيان ---- ۱۴۴
[۱۶] ---- ۱۴۴
[۱۷] ---- ۱۴۴
اشارة ---- ۱۴۴
بيان ---- ۱۴۵
[۱۸] ---- ۱۴۵
اشارة ---- ۱۴۵
بيان ---- ۱۴۵
[۱۹] ---- ۱۴۵
باب ۱۰۳ مقادير الديات فيما فی الإنسان واحد أو اثنان ---- ۱۴۵
[۱] ---- ۱۴۵
[۲] ---- ۱۴۵
اشارة ---- ۱۴۵
بيان ---- ۱۴۶
[۳] ---- ۱۴۶
[۴] ---- ۱۴۶
اشارة ---- ۱۴۶
بيان ---- ۱۴۶

[۵] ----- ۱۴۶
اشارة ----- ۱۴۶
بیان ----- ۱۴۷
[۶] ----- ۱۴۷
[۷] ----- ۱۴۷
[۸] ----- ۱۴۷
[۹] ----- ۱۴۷
[۱۰] ----- ۱۴۷
[۱۱] ----- ۱۴۸
[۱۲] ----- ۱۴۸
[۱۳] ----- ۱۴۸
[۱۴] ----- ۱۴۸
اشارة ----- ۱۴۸
بیان ----- ۱۴۸
[۱۵] ----- ۱۴۸
[۱۶] ----- ۱۴۹
[۱۷] ----- ۱۴۹
اشارة ----- ۱۴۹
بیان ----- ۱۴۹
[۱۸] ----- ۱۴۹
[۱۹] ----- ۱۴۹
[۲۰] ----- ۱۴۹
اشارة ----- ۱۵۰
بیان ----- ۱۵۰

[۲۱] ---------- ۱۵۰
اشارة ---------- ۱۵۰
بيان ---------- ۱۵۰
[۲۲] ---------- ۱۵۰
اشارة ---------- ۱۵۰
بيان ---------- ۱۵۰
[۲۳] ---------- ۱۵۱
اشارة ---------- ۱۵۱
بيان ---------- ۱۵۱
[۲۴] ---------- ۱۵۱
[۲۵] ---------- ۱۵۱
[۲۶] ---------- ۱۵۱
[۲۷] ---------- ۱۵۲
اشارة ---------- ۱۵۲
بيان ---------- ۱۵۲
[۲۸] ---------- ۱۵۲
اشارة ---------- ۱۵۲
بيان ---------- ۱۵۲
[۲۹] ---------- ۱۵۲
[۳۰] ---------- ۱۵۲
[۳۱] ---------- ۱۵۳
[۳۲] ---------- ۱۵۳
[۳۳] ---------- ۱۵۳
اشارة ---------- ۱۵۳

بيان ----- ۱۵۳
[۳۴] ----- ۱۵۳
[۳۵] ----- ۱۵۳
[۳۶] ----- ۱۵۴
[۳۷] ----- ۱۵۴
[۳۸] ----- ۱۵۴
[۳۹] ----- ۱۵۴
[۴۰] ----- ۱۵۴
[۴۱] ----- ۱۵۴
[۴۲] ----- ۱۵۴
[۴۳] ----- ۱۵۵
اشارة ----- ۱۵۵
بيان ----- ۱۵۵
[۴۴] ----- ۱۵۵
[۴۵] ----- ۱۵۵
اشارة ----- ۱۵۵
بيان ----- ۱۵۵
باب ۱۰۴ مقادير الديات فى الأسنان و الأصابع ----- ۱۵۵
[۱] ----- ۱۵۶
[۲] ----- ۱۵۶
اشارة ----- ۱۵۶
بيان ----- ۱۵۶
[۳] ----- ۱۵۶
[۴] ----- ۱۵۷

اشارة ----- ۱۵۷
بیان ----- ۱۵۷
[۵] ----- ۱۵۷
[۶] ----- ۱۵۷
اشارة ----- ۱۵۷
بیان ----- ۱۵۷
[۷] ----- ۱۵۷
[۸] ----- ۱۵۸
اشارة ----- ۱۵۸
بیان ----- ۱۵۸
[۹] ----- ۱۵۸
[۱۰] ----- ۱۵۸
اشارة ----- ۱۵۸
بیان ----- ۱۵۸
[۱۱] ----- ۱۵۸
[۱۲] ----- ۱۵۹
[۱۳] ----- ۱۵۹
اشارة ----- ۱۵۹
بیان ----- ۱۵۹
[۱۴] ----- ۱۵۹
[۱۵] ----- ۱۵۹
[۱۶] ----- ۱۶۰
[۱۷] ----- ۱۶۰
[۱۸] ----- ۱۶۰

[۱۹] ----- ۱۶۰
[۲۰] ----- ۱۶۰
[۲۱] ----- ۱۶۰
[۲۲] ----- ۱۶۱
اشارة ----- ۱۶۱
بيان ----- ۱۶۱
باب ۱۰۵ مقادير الديات فى الجراحات و الشجاج ----- ۱۶۱
[۱] ----- ۱۶۱
[۲] ----- ۱۶۱
[۳] ----- ۱۶۱
[۴] ----- ۱۶۱
[۵] ----- ۱۶۲
[۶] ----- ۱۶۲
[۷] ----- ۱۶۲
[۸] ----- ۱۶۲
[۹] ----- ۱۶۲
اشارة ----- ۱۶۲
بيان ----- ۱۶۲
[۱۰] ----- ۱۶۳
[۱۱] ----- ۱۶۳
اشارة ----- ۱۶۳
بيان ----- ۱۶۳
[۱۲] ----- ۱۶۳
[۱۳] ----- ۱۶۳

اشارة ----- ۱۶۳
بیان ----- ۱۶۴
[۱۴] ----- ۱۶۴
اشارة ----- ۱۶۴
بیان ----- ۱۶۴
[۱۵] ----- ۱۶۴
[۱۶] ----- ۱۶۴
[۱۷] ----- ۱۶۴
اشارة ----- ۱۶۴
بیان ----- ۱۶۴
[۱۸] ----- ۱۶۵
[۱۹] ----- ۱۶۵
[۲۰] ----- ۱۶۵
[۲۱] ----- ۱۶۵
اشارة ----- ۱۶۵
بیان ----- ۱۶۵
[۲۲] ----- ۱۶۵
اشارة ----- ۱۶۶
بیان ----- ۱۶۶
[۲۳] ----- ۱۶۶
اشارة ----- ۱۶۶
بیان ----- ۱۶۶
باب ۱۰۶ طرق امتحان الجنايات ----- ۱۶۶
[۱] ----- ۱۶۶

اشارة ----- ۱۶۶
بیان ----- ۱۶۷
[۲] ----- ۱۶۷
[۳] ----- ۱۶۷
اشارة ----- ۱۶۷
بیان ----- ۱۶۷
[۴] ----- ۱۶۸
[۵] ----- ۱۶۸
[۶] ----- ۱۶۸
[۷] ----- ۱۶۸
[۸] ----- ۱۶۸
[۹] ----- ۱۶۹
[۱۰] ----- ۱۶۹
[۱۱] ----- ۱۶۹
[۱۲] ----- ۱۶۹
[۱۳] ----- ۱۶۹
[۱۴] ----- ۱۶۹
[۱۵] ----- ۱۷۰
[۱۶] ----- ۱۷۰
[۱۷] ----- ۱۷۰
[۱۸] ----- ۱۷۰
[۱۹] ----- ۱۷۰
[۲۰] ----- ۱۷۰
[۲۱] ----- ۱۷۱

اشارة ----- ۱۷۱
بيان ----- ۱۷۱
باب ۱۰۷ دية الجنين ----- ۱۷۱
[۱] ----- ۱۷۱
اشارة ----- ۱۷۱
بيان ----- ۱۷۲
[۲] ----- ۱۷۲
[۳] ----- ۱۷۲
اشارة ----- ۱۷۲
بيان ----- ۱۷۲
[۴] ----- ۱۷۳
[۵] ----- ۱۷۳
اشارة ----- ۱۷۳
بيان ----- ۱۷۳
[۶] ----- ۱۷۴
[۷] ----- ۱۷۴
[۸] ----- ۱۷۴
اشارة ----- ۱۷۴
بيان ----- ۱۷۴
[۹] ----- ۱۷۵
[۱۰] ----- ۱۷۵
[۱۱] ----- ۱۷۵
[۱۲] ----- ۱۷۵
[۱۳] ----- ۱۷۵

[۱۴] ---------- ۱۷۶

[۱۵] ---------- ۱۷۶

[۱۶] ---------- ۱۷۶

اشارة ---------- ۱۷۶

بيان ---------- ۱۷۶

[۱۷] ---------- ۱۷۶

[۱۸] ---------- ۱۷۶

[۱۹] ---------- ۱۷۷

[۲۰] ---------- ۱۷۷

[۲۱] ---------- ۱۷۷

[۲۲] ---------- ۱۷۷

باب ۱۰۸ دية الجناية على الميت ---------- ۱۷۷

[۱] ---------- ۱۷۷

[۲] ---------- ۱۷۸

اشارة ---------- ۱۷۸

بيان ---------- ۱۷۸

[۳] ---------- ۱۷۸

[۴] ---------- ۱۷۹

[۵] ---------- ۱۷۹

[۶] ---------- ۱۷۹

[۷] ---------- ۱۷۹

[۸] ---------- ۱۷۹

اشارة ---------- ۱۷۹

بيان ---------- ۱۷۹

[۹] ۱۸۰
اشارة ۱۸۰
بیان ۱۸۰
[۱۰] ۱۸۰
[۱۱] ۱۸۰
[۱۲] ۱۸۰
[۱۳] ۱۸۰
اشارة ۱۸۰
بیان ۱۸۱
باب ۱۰۹ ما به یثبت القتل من القسامة و غیرها ۱۸۱
[۱] ۱۸۱
[۲] ۱۸۱
[۳] ۱۸۲
[۴] ۱۸۲
اشارة ۱۸۲
بیان ۱۸۲
[۵] ۱۸۲
[۶] ۱۸۲
اشارة ۱۸۲
بیان ۱۸۳
[۷] ۱۸۳
اشارة ۱۸۳
بیان ۱۸۳
[۸] ۱۸۳

[۹] ۱۸۳
[۱۰] ۱۸۴
[۱۱] ۱۸۴
اشارة ۱۸۴
بيان ۱۸۴
[۱۲] ۱۸۴
[۱۳] ۱۸۴
[۱۴] ۱۸۴
[۱۵] ۱۸۵
[۱۶] ۱۸۵
[۱۷] ۱۸۵
اشارة ۱۸۵
بيان ۱۸۵
باب ۱۱۰ ما إذا ادعى القاتل دخول المقتول على أهله ۱۸۶
[۱] ۱۸۶
اشارة ۱۸۶
بيان ۱۸۶
[۲] ۱۸۶
[۳] ۱۸۶
باب ۱۱۱ رواية كتاب على ص فى مقادير الديات فى مراتب الجنين و فى جراحات تفاصيل الأعضاء و توزيع القسامات ۱۸۶
[۱] ۱۸۷
[۲] ۱۹۳
[۳] ۱۹۳
[۴] ۱۹۳

اشارة ----- ۱۹۳
بيان ----- ۱۹۳
باب ۱۱۲ من لا دية له و لا قود ----- ۱۹۴
[۱] ----- ۱۹۵
[۲] ----- ۱۹۵
[۳] ----- ۱۹۵
[۴] ----- ۱۹۵
[۵] ----- ۱۹۵
[۶] ----- ۱۹۵
[۷] ----- ۱۹۵
اشارة ----- ۱۹۶
بيان ----- ۱۹۶
[۸] ----- ۱۹۶
[۹] ----- ۱۹۶
[۱۰] ----- ۱۹۶
[۱۱] ----- ۱۹۶
[۱۲] ----- ۱۹۷
[۱۳] ----- ۱۹۷
[۱۴] ----- ۱۹۷
[۱۵] ----- ۱۹۷
[۱۶] ----- ۱۹۷
[۱۷] ----- ۱۹۷
اشارة ----- ۱۹۷
بيان ----- ۱۹۷

[۱۸] ---- ۱۹۸
اشارة ---- ۱۹۸
بیان ---- ۱۹۸
[۱۹] ---- ۱۹۸
اشارة ---- ۱۹۸
بیان ---- ۱۹۸
[۲۰] ---- ۱۹۸
اشارة ---- ۱۹۸
بیان ---- ۱۹۹
[۲۱] ---- ۱۹۹
[۲۲] ---- ۱۹۹
اشارة ---- ۱۹۹
بیان ---- ۱۹۹
[۲۳] ---- ۱۹۹
اشارة ---- ۱۹۹
بیان ---- ۱۹۹
[۲۴] ---- ۲۰۰
[۲۵] ---- ۲۰۰
[۲۶] ---- ۲۰۰
[۲۷] ---- ۲۰۰
[۲۸] ---- ۲۰۰
اشارة ---- ۲۰۰
بیان ---- ۲۰۰
[۲۹] ---- ۲۰۱

[۳۰] ---------- ۲۰۱

اشارة ---------- ۲۰۱

بيان ---------- ۲۰۱

باب ۱۱۳ أسباب الضمان و سائر ما لا ضمان فيه ---------- ۲۰۱

[۱] ---------- ۲۰۱

اشارة ---------- ۲۰۱

بيان ---------- ۲۰۱

[۲] ---------- ۲۰۱

[۳] ---------- ۲۰۲

[۴] ---------- ۲۰۲

[۵] ---------- ۲۰۲

[۶] ---------- ۲۰۲

[۷] ---------- ۲۰۲

[۸] ---------- ۲۰۲

اشارة ---------- ۲۰۲

بيان ---------- ۲۰۲

[۹] ---------- ۲۰۳

[۱۰] ---------- ۲۰۳

اشارة ---------- ۲۰۳

بيان ---------- ۲۰۳

[۱۱] ---------- ۲۰۳

اشارة ---------- ۲۰۳

بيان ---------- ۲۰۳

[۱۲] ---------- ۲۰۳

[۱۳] ---------- ۲۰۴
[۱۴] ---------- ۲۰۴
اشارة ---------- ۲۰۴
بيان ---------- ۲۰۴
[۱۵] ---------- ۲۰۴
اشارة ---------- ۲۰۴
بيان ---------- ۲۰۴
[۱۶] ---------- ۲۰۵
اشارة ---------- ۲۰۵
بيان ---------- ۲۰۵
[۱۷] ---------- ۲۰۵
اشارة ---------- ۲۰۵
بيان ---------- ۲۰۵
[۱۸] ---------- ۲۰۶
[۱۹] ---------- ۲۰۶
[۲۰] ---------- ۲۰۶
[۲۱] ---------- ۲۰۶
[۲۲] ---------- ۲۰۶
[۲۳] ---------- ۲۰۶
اشارة ---------- ۲۰۶
بيان ---------- ۲۰۷
[۲۴] ---------- ۲۰۷
[۲۵] ---------- ۲۰۷
[۲۶] ---------- ۲۰۷

[۲۷] ۲۰۷
اشارهٔ ۲۰۷
بیان ۲۰۷
[۲۸] ۲۰۷
[۲۹] ۲۰۸
[۳۰] ۲۰۸
[۳۱] ۲۰۸
اشارهٔ ۲۰۸
بیان ۲۰۸
[۳۲] ۲۰۸
[۳۳] ۲۰۸
اشارهٔ ۲۰۸
بیان ۲۰۹
[۳۴] ۲۰۹
[۳۵] ۲۰۹
[۳۶] ۲۰۹
[۳۷] ۲۰۹
اشارهٔ ۲۰۹
بیان ۲۰۹
[۳۸] ۲۱۰
[۳۹] ۲۱۰
[۴۰] ۲۱۰
[۴۱] ۲۱۰
[۴۲] ۲۱۰

[۴۳] ---------- ۲۱۰

اشارة ---------- ۲۱۰

بيان ---------- ۲۱۱

[۴۴] ---------- ۲۱۱

[۴۵] ---------- ۲۱۱

[۴۶] ---------- ۲۱۱

[۴۷] ---------- ۲۱۱

[۴۸] ---------- ۲۱۱

[۴۹] ---------- ۲۱۲

اشارة ---------- ۲۱۲

بيان ---------- ۲۱۲

باب ۱۱۴ قتيل الزحام و الفزع و من لا يعرف قاتله ---------- ۲۱۲

[۱] ---------- ۲۱۲

[۲] ---------- ۲۱۲

[۳] ---------- ۲۱۲

[۴] ---------- ۲۱۲

اشارة ---------- ۲۱۲

بيان ---------- ۲۱۳

[۵] ---------- ۲۱۳

اشارة ---------- ۲۱۳

بيان ---------- ۲۱۳

[۶] ---------- ۲۱۳

[۷] ---------- ۲۱۳

[۸] ---------- ۲۱۴

[۹] ---------- ۲۱۴

[۱۰] ---------- ۲۱۴

[۱۱] ---------- ۲۱۴

[۱۲] ---------- ۲۱۴

[۱۳] ---------- ۲۱۴

[۱۴] ---------- ۲۱۴

[۱۵] ---------- ۲۱۵

اشارة ---------- ۲۱۵

بيان ---------- ۲۱۵

[۱۶] ---------- ۲۱۵

اشارة ---------- ۲۱۵

بيان ---------- ۲۱۵

[۱۷] ---------- ۲۱۵

[۱۸] ---------- ۲۱۵

[۱۹] ---------- ۲۱۶

اشارة ---------- ۲۱۶

بيان ---------- ۲۱۶

باب ۱۱۵ ضمان جنايات الدواب ---------- ۲۱۶

[۱] ---------- ۲۱۶

[۲] ---------- ۲۱۶

[۳] ---------- ۲۱۶

[۴] ---------- ۲۱۷

[۵] ---------- ۲۱۷

[۶] ---------- ۲۱۷

اشارة ----- ۲۱۷
بیان ----- ۲۱۷
[۷] ----- ۲۱۷
اشارة ----- ۲۱۷
بیان ----- ۲۱۷
[۸] ----- ۲۱۸
[۹] ----- ۲۱۸
[۱۰] ----- ۲۱۸
[۱۱] ----- ۲۱۸
[۱۲] ----- ۲۱۸
اشارة ----- ۲۱۸
بیان ----- ۲۱۸
[۱۳] ----- ۲۱۹
[۱۴] ----- ۲۱۹
[۱۵] ----- ۲۱۹
اشارة ----- ۲۱۹
بیان ----- ۲۱۹
[۱۶] ----- ۲۱۹
اشارة ----- ۲۱۹
بیان ----- ۲۲۰
[۱۷] ----- ۲۲۰
[۱۸] ----- ۲۲۰
[۱۹] ----- ۲۲۰
[۲۰] ----- ۲۲۰

اشارة ----- ۲۲۰
بيان ----- ۲۲۱
[۲۱] ----- ۲۲۱
[۲۲] ----- ۲۲۱
اشارة ----- ۲۲۱
بيان ----- ۲۲۱
باب ۱۱۶ ضمان شهود الزور و الخطإ و خطأ القضاة ----- ۲۲۱
[۱] ----- ۲۲۱
[۲] ----- ۲۲۲
[۳] ----- ۲۲۲
اشارة ----- ۲۲۲
بيان ----- ۲۲۲
[۴] ----- ۲۲۲
[۵] ----- ۲۲۲
[۶] ----- ۲۲۳
[۷] ----- ۲۲۳
[۸] ----- ۲۲۳
[۹] ----- ۲۲۳
[۱۰] ----- ۲۲۳
باب ۱۱۷ العاقلة من هم و ما عليهم ----- ۲۲۳
[۱] ----- ۲۲۳
[۲] ----- ۲۲۴
[۳] ----- ۲۲۴
[۴] ----- ۲۲۴

[۵] ---- ۲۲۵
اشارة ---- ۲۲۵
بیان ---- ۲۲۵
[۶] ---- ۲۲۵
[۷] ---- ۲۲۵
[۸] ---- ۲۲۵
[۹] ---- ۲۲۵
[۱۰] ---- ۲۲۵
[۱۱] ---- ۲۲۶
اشارة ---- ۲۲۶
بیان ---- ۲۲۶
[۱۲] ---- ۲۲۶
[۱۳] ---- ۲۲۶
[۱۴] ---- ۲۲۶
[۱۵] ---- ۲۲۶
[۱۶] ---- ۲۲۶
[۱۷] ---- ۲۲۷
[۱۸] ---- ۲۲۷
[۱۹] ---- ۲۲۷
اشارة ---- ۲۲۷
بیان ---- ۲۲۷
باب ۱۱۸ أولیاء الدم ---- ۲۲۷
[۱] ---- ۲۲۷
[۲] ---- ۲۲۸

[۳] ----- ۲۲۸
[۴] ----- ۲۲۸
[۵] ----- ۲۲۸
اشارة ----- ۲۲۸
بيان ----- ۲۲۸
[۶] ----- ۲۲۸
[۷] ----- ۲۲۹
[۸] ----- ۲۲۹
[۹] ----- ۲۲۹
[۱۰] ----- ۲۲۹
[۱۱] ----- ۲۲۹
[۱۲] ----- ۲۳۰
[۱۳] ----- ۲۳۰
[۱۴] ----- ۲۳۰
[۱۵] ----- ۲۳۰
[۱۶] ----- ۲۳۰
[۱۷] ----- ۲۳۰
اشارة ----- ۲۳۰
بيان ----- ۲۳۱
[۱۸] ----- ۲۳۱
[۱۹] ----- ۲۳۱
[۲۰] ----- ۲۳۱
[۲۱] ----- ۲۳۱
[۲۲] ----- ۲۳۱

[۲۳] ---------- ۲۳۱
[۲۴] ---------- ۲۳۲
[۲۵] ---------- ۲۳۲
[۲۶] ---------- ۲۳۲
[۲۷] ---------- ۲۳۲
[۲۸] ---------- ۲۳۲
[۲۹] ---------- ۲۳۳
اشارهٔ ---------- ۲۳۳
بيان ---------- ۲۳۳
باب ۱۱۹ الجنايهٔ على الحيوان ---------- ۲۳۳
[۱] ---------- ۲۳۳
[۲] ---------- ۲۳۳
[۳] ---------- ۲۳۳
[۴] ---------- ۲۳۳
[۵] ---------- ۲۳۴
[۶] ---------- ۲۳۴
اشارهٔ ---------- ۲۳۴
بيان ---------- ۲۳۴
[۷] ---------- ۲۳۴
[۸] ---------- ۲۳۴
[۹] ---------- ۲۳۴
[۱۰] ---------- ۲۳۵
اشارهٔ ---------- ۲۳۵
بيان ---------- ۲۳۵

[۱۱] ---- ۲۳۵
[۱۲] ---- ۲۳۵
[۱۳] ---- ۲۳۵
اشارة ---- ۲۳۵
بيان ---- ۲۳۵
[۱۴] ---- ۲۳۶
[۱۵] ---- ۲۳۶
اشارة ---- ۲۳۶
بيان ---- ۲۳۶
باب ۱۲۰ النوادر ---- ۲۳۶
[۱] ---- ۲۳۶
اشارة ---- ۲۳۶
بيان ---- ۲۳۷
[۲] ---- ۲۳۷
اشارة ---- ۲۳۷
بيان ---- ۲۳۷
أبواب القضاء و الشهادات ---- ۲۳۷
الآيات ---- ۲۳۷
اشارة ---- ۲۳۷
بيان ---- ۲۳۸
باب ۱۲۱ خطر الحكومة و اختصاصها بالإمام و نائبه ---- ۲۳۹
[۱] ---- ۲۳۹
[۲] ---- ۲۳۹
[۳] ---- ۲۳۹

[۴] ۲۳۹
[۵] ۲۳۹
[۶] ۲۳۹
[۷] ۲۴۰
[۸] ۲۴۰
[۹] ۲۴۰
[۱۰] ۲۴۰
اشارة ۲۴۰
بيان ۲۴۰
[۱۱] ۲۴۱
اشارة ۲۴۱
بيان ۲۴۱
[۱۲] ۲۴۱
[۱۳] ۲۴۱
[۱۴] ۲۴۱
اشارة ۲۴۱
بيان ۲۴۲
[۱۵] ۲۴۲
اشارة ۲۴۲
بيان ۲۴۳
[۱۶] ۲۴۳
[۱۷] ۲۴۳
[۱۸] ۲۴۳
[۱۹] ۲۴۳

اشارة ----- ۲۴۳
بیان ----- ۲۴۴
باب ۱۲۲ من لا یجوز التحاکم إلیه و من یجوز ----- ۲۴۴
[۱] ----- ۲۴۴
[۲] ----- ۲۴۴
[۳] ----- ۲۴۴
[۴] ----- ۲۴۴
[۵] ----- ۲۴۵
اشارة ----- ۲۴۵
بیان ----- ۲۴۵
[۶] ----- ۲۴۵
[۷] ----- ۲۴۵
اشارة ----- ۲۴۵
بیان ----- ۲۴۵
[۸] ----- ۲۴۶
اشارة ----- ۲۴۶
بیان ----- ۲۴۶
[۹] ----- ۲۴۶
[۱۰] ----- ۲۴۶
[۱۱] ----- ۲۴۶
[۱۲] ----- ۲۴۷
اشارة ----- ۲۴۷
بیان ----- ۲۴۷
[۱۳] ----- ۲۴۷

باب ۱۲۳ أخذ الرشا و الأجر على الحكم ---- ۲۴۷
[۱] ---- ۲۴۷
[۲] ---- ۲۴۷
[۳] ---- ۲۴۷
[۴] ---- ۲۴۸
اشارة ---- ۲۴۸
بيان ---- ۲۴۸
[۵] ---- ۲۴۸
باب ۱۲۴ آداب الحكم ---- ۲۴۸
[۱] ---- ۲۴۸
اشارة ---- ۲۴۸
بيان ---- ۲۴۹
[۲] ---- ۲۴۹
[۳] ---- ۲۴۹
[۴] ---- ۲۴۹
[۵] ---- ۲۴۹
[۶] ---- ۲۴۹
اشارة ---- ۲۴۹
بيان ---- ۲۵۰
[۷] ---- ۲۵۰
اشارة ---- ۲۵۰
بيان ---- ۲۵۰
[۸] ---- ۲۵۰
[۹] ---- ۲۵۰

[۱۰] ---- ۲۵۰
اشارة ---- ۲۵۰
بيان ---- ۲۵۱
[۱۱] ---- ۲۵۱
[۱۲] ---- ۲۵۱
باب ۱۲۵ كيفية الحكم ---- ۲۵۱
[۱] ---- ۲۵۱
اشارة ---- ۲۵۱
بيان ---- ۲۵۱
[۲] ---- ۲۵۲
اشارة ---- ۲۵۲
بيان ---- ۲۵۲
[۳] ---- ۲۵۲
اشارة ---- ۲۵۲
بيان ---- ۲۵۲
[۴] ---- ۲۵۲
[۵] ---- ۲۵۳
[۶] ---- ۲۵۳
[۷] ---- ۲۵۳
اشارة ---- ۲۵۳
بيان ---- ۲۵۳
[۸] ---- ۲۵۴
[۹] ---- ۲۵۴
[۱۰] ---- ۲۵۴

[۱۱] ---------- ۲۵۵
[۱۲] ---------- ۲۵۵
[۱۳] ---------- ۲۵۵
[۱۴] ---------- ۲۵۵
[۱۵] ---------- ۲۵۵
[۱۶] ---------- ۲۵۵
[۱۷] ---------- ۲۵۶
[۱۸] ---------- ۲۵۶
[۱۹] ---------- ۲۵۶
[۲۰] ---------- ۲۵۶
[۲۱] ---------- ۲۵۶
[۲۲] ---------- ۲۵۶
اشارة ---------- ۲۵۶
بيان ---------- ۲۵۶
باب ۱۲۶ تقابل البينتين و حكم القرعة ---------- ۲۵۷
[۱] ---------- ۲۵۷
[۲] ---------- ۲۵۷
[۳] ---------- ۲۵۷
[۴] ---------- ۲۵۷
[۵] ---------- ۲۵۷
[۶] ---------- ۲۵۸
[۷] ---------- ۲۵۸
[۸] ---------- ۲۵۸
اشارة ---------- ۲۵۸

بیان ----- ۲۵۸
[۹] ----- ۲۵۹
[۱۰] ----- ۲۵۹
[۱۱] ----- ۲۵۹
اشارة ----- ۲۵۹
بیان ----- ۲۵۹
[۱۲] ----- ۲۵۹
[۱۳] ----- ۲۶۰
[۱۴] ----- ۲۶۰
[۱۵] ----- ۲۶۰
اشارة ----- ۲۶۰
بیان ----- ۲۶۰
[۱۶] ----- ۲۶۱
اشارة ----- ۲۶۱
بیان ----- ۲۶۱
[۱۷] ----- ۲۶۱
اشارة ----- ۲۶۱
بیان ----- ۲۶۱
[۱۸] ----- ۲۶۲
اشارة ----- ۲۶۲
بیان ----- ۲۶۲
باب ۱۲۷ شهادة الواحد و یمین المدعی و ما یقبل بلا بینة ----- ۲۶۲
[۱] ----- ۲۶۲
[۲] ----- ۲۶۲

[۳] ---- ۲۶۳
[۴] ---- ۲۶۳
[۵] ---- ۲۶۳
اشارة ---- ۲۶۳
بيان ---- ۲۶۳
[۶] ---- ۲۶۳
[۷] ---- ۲۶۳
[۸] ---- ۲۶۴
[۹] ---- ۲۶۴
[۱۰] ---- ۲۶۴
اشارة ---- ۲۶۴
بيان ---- ۲۶۴
[۱۱] ---- ۲۶۴
[۱۲] ---- ۲۶۴
[۱۳] ---- ۲۶۵
اشارة ---- ۲۶۵
بيان ---- ۲۶۵
[۱۴] ---- ۲۶۵
اشارة ---- ۲۶۵
بيان ---- ۲۶۶
[۱۵] ---- ۲۶۶
اشارة ---- ۲۶۶
بيان ---- ۲۶۶
باب ۱۲۸ شهادة النساء ---- ۲۶۶

[۱] ---- ۲۶۶
[۲] ---- ۲۶۶
[۳] ---- ۲۶۷
[۴] ---- ۲۶۷
[۵] ---- ۲۶۷
اشارة ---- ۲۶۷
بيان ---- ۲۶۷
[۶] ---- ۲۶۷
[۷] ---- ۲۶۷
[۸] ---- ۲۶۷
[۹] ---- ۲۶۸
اشارة ---- ۲۶۸
بيان ---- ۲۶۸
بيان ---- ۲۶۸
[۱۱] ---- ۲۶۸
اشارة ---- ۲۶۸
بيان ---- ۲۶۹
[۱۲] ---- ۲۶۹
[۱۳] ---- ۲۶۹
[۱۴] ---- ۲۶۹
[۱۵] ---- ۲۶۹
[۱۶] ---- ۲۶۹
اشارة ---- ۲۶۹
بيان ---- ۲۷۰

[۱۷] ---------- ۲۷۰

[۱۸] ---------- ۲۷۰

[۱۹] ---------- ۲۷۰

[۲۰] ---------- ۲۷۰

[۲۱] ---------- ۲۷۰

اشارة ---------- ۲۷۰

بیان ---------- ۲۷۱

[۲۲] ---------- ۲۷۱

اشارة ---------- ۲۷۱

بیان ---------- ۲۷۱

[۲۳] ---------- ۲۷۱

اشارة ---------- ۲۷۱

بیان ---------- ۲۷۱

[۲۴] ---------- ۲۷۱

[۲۵] ---------- ۲۷۲

[۲۶] ---------- ۲۷۲

اشارة ---------- ۲۷۲

بیان ---------- ۲۷۲

[۲۷] ---------- ۲۷۲

[۲۸] ---------- ۲۷۲

[۲۹] ---------- ۲۷۲

[۳۰] ---------- ۲۷۳

[۳۱] ---------- ۲۷۳

[۳۲] ---------- ۲۷۳

[۳۳] ----- ۲۷۳
اشارة ----- ۲۷۳
بیان ----- ۲۷۳
[۳۴] ----- ۲۷۳
[۳۵] ----- ۲۷۴
[۳۶] ----- ۲۷۴
اشارة ----- ۲۷۴
بیان ----- ۲۷۴
[۳۷] ----- ۲۷۴
[۳۸] ----- ۲۷۴
[۳۹] ----- ۲۷۴
[۴۰] ----- ۲۷۴
[۴۱] ----- ۲۷۵
[۴۲] ----- ۲۷۵
[۴۳] ----- ۲۷۵
[۴۴] ----- ۲۷۵
[۴۵] ----- ۲۷۵
[۴۶] ----- ۲۷۵
[۴۷] ----- ۲۷۵
[۴۸] ----- ۲۷۶
[۴۹] ----- ۲۷۶
اشارة ----- ۲۷۶
بیان ----- ۲۷۶
[۵۰] ----- ۲۷۶

[۵۱] ---- ۲۷۶
اشارة ---- ۲۷۶
بيان ---- ۲۷۶
باب ۱۲۹ شهادة المماليک و الصبيان ---- ۲۷۷
[۱] ---- ۲۷۷
[۲] ---- ۲۷۷
[۳] ---- ۲۷۷
اشارة ---- ۲۷۷
بيان ---- ۲۷۷
[۴] ---- ۲۷۷
[۵] ---- ۲۷۷
[۶] ---- ۲۷۸
[۷] ---- ۲۷۸
[۸] ---- ۲۷۸
[۹] ---- ۲۷۸
[۱۰] ---- ۲۷۸
اشارة ---- ۲۷۸
بيان ---- ۲۷۹
[۱۱] ---- ۲۷۹
اشارة ---- ۲۷۹
بيان ---- ۲۷۹
[۱۲] ---- ۲۷۹
[۱۳] ---- ۲۷۹
اشارة ---- ۲۷۹

بيان ----- ۲۸۰
[۱۴] ----- ۲۸۰
اشارة ----- ۲۸۰
بيان ----- ۲۸۰
[۱۵] ----- ۲۸۰
[۱۶] ----- ۲۸۰
[۱۷] ----- ۲۸۰
[۱۸] ----- ۲۸۱
[۱۹] ----- ۲۸۱
[۲۰] ----- ۲۸۱
اشارة ----- ۲۸۱
بيان ----- ۲۸۱
[۲۱] ----- ۲۸۱
اشارة ----- ۲۸۱
بيان ----- ۲۸۲
باب ۱۳۰ شهادة أهل الملل ----- ۲۸۲
[۱] ----- ۲۸۲
[۲] ----- ۲۸۲
اشارة ----- ۲۸۲
بيان ----- ۲۸۲
[۳] ----- ۲۸۲
اشارة ----- ۲۸۲
بيان ----- ۲۸۳
[۴] ----- ۲۸۳

[۵] ۲۸۳
[۶] ۲۸۳
[۷] ۲۸۳
اشارة ۲۸۳
بيان ۲۸۳
[۸] ۲۸۳
[۹] ۲۸۴
[۱۰] ۲۸۴
[۱۱] ۲۸۴
[۱۲] ۲۸۴
اشارة ۲۸۴
بيان ۲۸۴
باب ۱۳۱ شهادة الخصى و الأعمى و الأصم و الشهادة على المستورة ۲۸۴
[۱] ۲۸۴
[۲] ۲۸۵
اشارة ۲۸۵
بيان ۲۸۵
[۳] ۲۸۵
[۴] ۲۸۵
اشارة ۲۸۵
بيان ۲۸۵
[۵] ۲۸۵
اشارة ۲۸۵
بيان ۲۸۶

[۶] ۲۸۶
اشارة ۲۸۶
بیان ۲۸۶
باب ۱۳۲ شهادة کل من الزوجین و الأخوین و الولد و الوالد للآخر و الوصی للموصی و علیه ۲۸۷
[۱] ۲۸۷
اشارة ۲۸۷
بیان ۲۸۷
[۲] ۲۸۷
[۳] ۲۸۷
[۴] ۲۸۷
[۵] ۲۸۷
[۶] ۲۸۷
[۷] ۲۸۸
[۸] ۲۸۸
اشارة ۲۸۸
بیان ۲۸۸
باب ۱۳۳ شهادة الشریک و الأجیر و الضیف ۲۸۸
[۱] ۲۸۸
اشارة ۲۸۸
بیان ۲۸۹
[۲] ۲۸۹
[۳] ۲۸۹
[۴] ۲۸۹
اشارة ۲۸۹

بیان ----- ۲۸۹
[۵] ----- ۲۸۹
اشارة ----- ۲۸۹
بیان ----- ۲۸۹
[۶] ----- ۲۹۰
[۷] ----- ۲۹۰
[۸] ----- ۲۹۰
باب ۱۳۴ ما یرد من الشهود ----- ۲۹۰
[۱] ----- ۲۹۰
اشارة ----- ۲۹۰
بیان ----- ۲۹۰
[۲] ----- ۲۹۰
[۳] ----- ۲۹۱
اشارة ----- ۲۹۱
بیان ----- ۲۹۱
[۴] ----- ۲۹۱
[۵] ----- ۲۹۱
[۶] ----- ۲۹۱
[۷] ----- ۲۹۱
[۸] ----- ۲۹۱
[۹] ----- ۲۹۲
[۱۰] ----- ۲۹۲
اشارة ----- ۲۹۲
بیان ----- ۲۹۲

[۱۱] ---- ۲۹۲
اشارة ---- ۲۹۲
بيان ---- ۲۹۲
[۱۲] ---- ۲۹۲
[۱۳] ---- ۲۹۳
[۱۴] ---- ۲۹۳
[۱۵] ---- ۲۹۳
[۱۶] ---- ۲۹۳
اشارة ---- ۲۹۳
بيان ---- ۲۹۳
[۱۷] ---- ۲۹۴
[۱۸] ---- ۲۹۴
[۱۹] ---- ۲۹۴
[۲۰] ---- ۲۹۴
[۲۱] ---- ۲۹۴
[۲۲] ---- ۲۹۴
[۲۳] ---- ۲۹۴
باب ۱۳۵ شهادة المحدود إذا تاب ---- ۲۹۵
[۱] ---- ۲۹۵
[۲] ---- ۲۹۵
[۳] ---- ۲۹۵
[۴] ---- ۲۹۵
اشارة ---- ۲۹۵
بيان ---- ۲۹۵

[۵] ---------- ۲۹۶
[۶] ---------- ۲۹۶
[۷] ---------- ۲۹۶
[۸] ---------- ۲۹۶
[۹] ---------- ۲۹۶
اشارة ---------- ۲۹۶
بیان ---------- ۲۹۶
باب ۱۳۶ عدالة الشاهد ---------- ۲۹۶
[۱] ---------- ۲۹۷
[۲] ---------- ۲۹۷
[۳] ---------- ۲۹۷
اشارة ---------- ۲۹۷
بیان ---------- ۲۹۸
[۴] ---------- ۲۹۸
[۵] ---------- ۲۹۸
[۶] ---------- ۲۹۸
[۷] ---------- ۲۹۸
اشارة ---------- ۲۹۸
بیان ---------- ۲۹۹
باب ۱۳۷ الشهادة علی الشهادة ---------- ۲۹۹
[۱] ---------- ۲۹۹
[۲] ---------- ۳۰۰
[۳] ---------- ۳۰۰
[۴] ---------- ۳۰۰

اشارة ---------- ۳۰۰
بيان ---------- ۳۰۰
[۵] ---------- ۳۰۰
[۶] ---------- ۳۰۱
اشارة ---------- ۳۰۱
بيان ---------- ۳۰۱
[۷] ---------- ۳۰۱
[۸] ---------- ۳۰۱
[۹] ---------- ۳۰۱
اشارة ---------- ۳۰۱
بيان ---------- ۳۰۱
[۱۰] ---------- ۳۰۲
اشارة ---------- ۳۰۲
بيان ---------- ۳۰۲
باب ۱۳۸ الإجابة إلى الشهادة ---------- ۳۰۲
[۱] ---------- ۳۰۲
[۲] ---------- ۳۰۲
[۳] ---------- ۳۰۲
اشارة ---------- ۳۰۲
بيان ---------- ۳۰۲
[۴] ---------- ۳۰۳
[۵] ---------- ۳۰۳
[۶] ---------- ۳۰۳
اشارة ---------- ۳۰۳

بیان ----- ۳۰۳
[۷] ----- ۳۰۳
[۸] ----- ۳۰۳
باب ۱۳۹ کتمان الشهادة و ما یجوز منه ----- ۳۰۴
[۱] ----- ۳۰۴
اشارة ----- ۳۰۴
بیان ----- ۳۰۴
[۲] ----- ۳۰۴
[۳] ----- ۳۰۴
اشارة ----- ۳۰۴
بیان ----- ۳۰۵
[۴] ----- ۳۰۵
اشارة ----- ۳۰۵
بیان ----- ۳۰۵
[۵] ----- ۳۰۵
اشارة ----- ۳۰۵
بیان ----- ۳۰۵
[۶] ----- ۳۰۶
[۷] ----- ۳۰۶
[۸] ----- ۳۰۶
[۹] ----- ۳۰۶
[۱۰] ----- ۳۰۶
[۱۱] ----- ۳۰۶
[۱۲] ----- ۳۰۶

[۱۳] ---------- ۳۰۷
اشارة ---------- ۳۰۷
بيان ---------- ۳۰۷
باب ۱۴۰ ما يجوز أن يشهد عليه و ما لا يجوز ---------- ۳۰۷
[۱] ---------- ۳۰۷
[۲] ---------- ۳۰۷
اشارة ---------- ۳۰۷
بيان ---------- ۳۰۷
[۳] ---------- ۳۰۸
[۴] ---------- ۳۰۸
[۵] ---------- ۳۰۸
[۶] ---------- ۳۰۸
اشارة ---------- ۳۰۸
بيان ---------- ۳۰۸
[۷] ---------- ۳۰۸
[۸] ---------- ۳۰۹
اشارة ---------- ۳۰۹
بيان ---------- ۳۰۹
[۹] ---------- ۳۰۹
اشارة ---------- ۳۰۹
بيان ---------- ۳۰۹
[۱۰] ---------- ۳۰۹
[۱۱] ---------- ۳۱۰
[۱۲] ---------- ۳۱۰

اشارة ---------- ۳۱۰
بیان ---------- ۳۱۰
[۱۳] ---------- ۳۱۰
[۱۴] ---------- ۳۱۱
اشارة ---------- ۳۱۱
بیان ---------- ۳۱۱
[۱۵] ---------- ۳۱۱
[۱۶] ---------- ۳۱۱
[۱۷] ---------- ۳۱۱
اشارة ---------- ۳۱۲
بیان ---------- ۳۱۲
[۱۸] ---------- ۳۱۲
اشارة ---------- ۳۱۲
بیان ---------- ۳۱۲
[۱۹] ---------- ۳۱۲
[۲۰] ---------- ۳۱۳
باب ۱۴۱ شهادة الزور ---------- ۳۱۳
[۱] ---------- ۳۱۳
اشارة ---------- ۳۱۳
بیان ---------- ۳۱۳
[۲] ---------- ۳۱۳
[۳] ---------- ۳۱۳
[۴] ---------- ۳۱۳
[۵] ---------- ۳۱۳

[۶] ----- ۳۱۴
[۷] ----- ۳۱۴
اشارة ----- ۳۱۴
بيان ----- ۳۱۴
باب ۱۴۲ اليمين الكاذبة ----- ۳۱۴
[۱] ----- ۳۱۴
اشارة ----- ۳۱۴
بيان ----- ۳۱۴
[۲] ----- ۳۱۵
اشارة ----- ۳۱۵
بيان ----- ۳۱۵
[۳] ----- ۳۱۵
[۴] ----- ۳۱۵
[۵] ----- ۳۱۵
[۶] ----- ۳۱۵
[۷] ----- ۳۱۵
[۸] ----- ۳۱۶
اشارة ----- ۳۱۶
بيان ----- ۳۱۶
[۹] ----- ۳۱۶
[۱۰] ----- ۳۱۶
اشارة ----- ۳۱۶
بيان ----- ۳۱۶
[۱۱] ----- ۳۱۶

اشارة ---- ۳۱۷
بيان ---- ۳۱۷
[۱۲] ---- ۳۱۷
[۱۳] ---- ۳۱۷
[۱۴] ---- ۳۱۷
[۱۵] ---- ۳۱۷
[۱۶] ---- ۳۱۷
باب ۱۴۳ كراهية الحلف و الاستحلاف ---- ۳۱۸
[۱] ---- ۳۱۸
[۲] ---- ۳۱۸
[۳] ---- ۳۱۸
[۴] ---- ۳۱۸
[۵] ---- ۳۱۸
اشارة ---- ۳۱۸
بيان ---- ۳۱۸
[۶] ---- ۳۱۹
[۷] ---- ۳۱۹
[۸] ---- ۳۱۹
[۹] ---- ۳۱۹
باب ۱۴۴ أنه لا يحلف إلا بالله ---- ۳۱۹
[۱] ---- ۳۱۹
[۲] ---- ۳۲۰
[۳] ---- ۳۲۰
[۴] ---- ۳۲۰

اشارة ----- ۳۲۰
بيان ----- ۳۲۰
[۵] ----- ۳۲۰
اشارة ----- ۳۲۰
بيان ----- ۳۲۰
[۶] ----- ۳۲۱
[۷] ----- ۳۲۱
[۸] ----- ۳۲۱
[۹] ----- ۳۲۱
اشارة ----- ۳۲۱
بيان ----- ۳۲۱
[۱۰] ----- ۳۲۲
[۱۱] ----- ۳۲۲
[۱۲] ----- ۳۲۲
اشارة ----- ۳۲۲
بيان ----- ۳۲۲
[۱۳] ----- ۳۲۲
اشارة ----- ۳۲۲
بيان ----- ۳۲۲
باب ۱۴۵ الحلف بالبراءة ----- ۳۲۳
[۱] ----- ۳۲۳
اشارة ----- ۳۲۳
بيان ----- ۳۲۳
[۲] ----- ۳۲۳

اشارة ----- ۳۲۳
بیان ----- ۳۲۳
باب ۱۴۶ کیفیة حلف الأخرس ----- ۳۲۴
[۱] ----- ۳۲۴
اشارة ----- ۳۲۴
بیان ----- ۳۲۴
باب ۱۴۷ أنه لا حلف إلا علی العلم و جواز التقیة فیه ----- ۳۲۴
[۱] ----- ۳۲۴
[۲] ----- ۳۲۴
[۳] ----- ۳۲۵
[۴] ----- ۳۲۵
[۵] ----- ۳۲۵
[۶] ----- ۳۲۵
[۷] ----- ۳۲۵
[۸] ----- ۳۲۵
[۹] ----- ۳۲۵
[۱۰] ----- ۳۲۶
اشارة ----- ۳۲۶
بیان ----- ۳۲۶
[۱۱] ----- ۳۲۶
[۱۲] ----- ۳۲۶
[۱۳] ----- ۳۲۶
[۱۴] ----- ۳۲۶
[۱۵] ----- ۳۲۷

[١۶] ----- ٣٢٧

باب ١۴٨ الحبس و الحجر و القضاء على المديون ----- ٣٢٧

[١] ----- ٣٢٧

اشارة ----- ٣٢٧

بيان ----- ٣٢٧

[٢] ----- ٣٢٧

[٣] ----- ٣٢٨

[۴] ----- ٣٢٨

اشارة ----- ٣٢٨

بيان ----- ٣٢٨

[۵] ----- ٣٢٨

[۶] ----- ٣٢٨

[٧] ----- ٣٢٨

[٨] ----- ٣٢٨

اشارة ----- ٣٢٩

بيان ----- ٣٢٩

[٩] ----- ٣٢٩

اشارة ----- ٣٢٩

بيان ----- ٣٢٩

باب ١۴٩ ما على الإمام و القاضى فى أمور الناس ----- ٣٢٩

[١] ----- ٣٢٩

[٢] ----- ٣٣٠

[٣] ----- ٣٣٠

اشارة ----- ٣٣٠

بیان ---- ۳۳۰
[۴] ---- ۳۳۰
[۵] ---- ۳۳۰
[۶] ---- ۳۳۰
[۷] ---- ۳۳۰
اشارة ---- ۳۳۱
بیان ---- ۳۳۱
[۸] ---- ۳۳۱
[۹] ---- ۳۳۱
باب ۱۵۰ قضايا غريبة و أحكام دقيقة ---- ۳۳۱
[۱] ---- ۳۳۱
[۲] ---- ۳۳۲
[۳] ---- ۳۳۲
[۴] ---- ۳۳۳
اشارة ---- ۳۳۳
بیان ---- ۳۳۴
[۵] ---- ۳۳۴
اشارة ---- ۳۳۴
بیان ---- ۳۳۵
[۶] ---- ۳۳۵
[۷] ---- ۳۳۵
[۸] ---- ۳۳۶
اشارة ---- ۳۳۶
بیان ---- ۳۳۶

[۹] ---- ۳۳۷
اشارة ---- ۳۳۷
بيان ---- ۳۳۷
[۱۰] ---- ۳۳۷
[۱۱] ---- ۳۳۸
اشارة ---- ۳۳۸
بيان ---- ۳۳۸
[۱۲] ---- ۳۳۸
اشارة ---- ۳۳۸
بيان ---- ۳۳۹
[۱۳] ---- ۳۴۰
[۱۴] ---- ۳۴۰
[۱۵] ---- ۳۴۰
[۱۶] ---- ۳۴۰
اشارة ---- ۳۴۰
بيان ---- ۳۴۱
[۱۷] ---- ۳۴۱
اشارة ---- ۳۴۱
بيان ---- ۳۴۱
[۱۸] ---- ۳۴۱
اشارة ---- ۳۴۱
بيان ---- ۳۴۱
[۱۹] ---- ۳۴۲
[۲۰] ---- ۳۴۲

[۲۱] ۳۴۲
[۲۲] ۳۴۳
اشارة ۳۴۳
بيان ۳۴۴
[۲۳] ۳۴۴
اشارة ۳۴۴
بيان ۳۴۴
[۲۴] ۳۴۴
[۲۵] ۳۴۵
اشارة ۳۴۵
بيان ۳۴۵
[۲۶] ۳۴۵
[۲۷] ۳۴۶
اشارة ۳۴۶
بيان ۳۴۶
[۲۸] ۳۴۶
[۲۹] ۳۴۶
اشارة ۳۴۶
بيان ۳۴۷
[۳۰] ۳۴۷
[۳۱] ۳۴۷
[۳۲] ۳۴۷
[۳۳] ۳۴۷
[۳۴] ۳۴۸

[۳۵] ---- ۳۴۸
اشارة ---- ۳۴۸
بيان ---- ۳۴۸
[۳۶] ---- ۳۴۸
[۳۷] ---- ۳۴۸
[۳۸] ---- ۳۴۹
اشارة ---- ۳۴۹
بيان ---- ۳۴۹
[۳۹] ---- ۳۴۹
[۴۰] ---- ۳۴۹
[۴۱] ---- ۳۴۹
اشارة ---- ۳۴۹
بيان ---- ۳۵۰
[۴۲] ---- ۳۵۰
[۴۳] ---- ۳۵۰
[۴۴] ---- ۳۵۰
[۴۵] ---- ۳۵۱
[۴۶] ---- ۳۵۱
[۴۷] ---- ۳۵۱
[۴۸] ---- ۳۵۱
[۴۹] ---- ۳۵۱
اشارة ---- ۳۵۱
بيان ---- ۳۵۲
[۵۰] ---- ۳۵۲

اشارة ۳۵۲
بيان ۳۵۲
باب ۱۵۱ النوادر ۳۵۳
[۱] ۳۵۳
اشارة ۳۵۳
بيان ۳۵۳
[۲] ۳۵۳
[۳] ۳۵۳
[۴] ۳۵۴
اشارة ۳۵۴
بيان ۳۵۴
[۵] ۳۵۴
[۶] ۳۵۴
اشارة ۳۵۴
بيان ۳۵۴
[۷] ۳۵۵
[۸] ۳۵۵
اشارة ۳۵۵
بيان ۳۵۵
[۹] ۳۵۵
[۱۰] ۳۵۵
اشارة ۳۵۵
بيان ۳۵۶
تعريف مركز ۳۵۶

الوافی المجلد ۱۶

اشارة

سرشناسه : فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، ۱۰۰۶-۱۰۹۱ق.

عنوان و نام پدیدآور : ...الوافی/ محمدمحسن المشتهر بالفیض‌الکاشانی؛ تحقیق مکتبة‌الامام‌امیرالمومنین‌علی علیه‌السلام (اصفهان)، سیدضیاءالدین حسینی «علامه»؛ اشراف السیدکمال‌الدین فقیه‌ایمانی.

مشخصات نشر : اصفهان: عطر عترت، ۱۴۳۰ق.= ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۲۶ ج.

شابک : ۲۰۰۰۰۰۰ ریال: دوره۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۳-۸ : ؛ ج. ۱۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۴-۵ : ؛ ج. ۲۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۵-۲ : ؛ ج. ۳۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۶-۹ : ؛ ج. ۴۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۷-۶ : ؛ ج. ۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۳-۳ : ؛ ج. ۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۴-۰ : ؛ ج. ۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۵-۷ : ؛ ج. ۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۶-۴ : ؛ ج. ۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۷-۱ : ؛ ج. ۱۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۸-۸ : ؛ ج. ۱۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۹-۵ : ؛ ج. ۱۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۰-۱ : ؛ ج. ۱۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۱-۸ : ؛ ج. ۱۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۲-۵ : ؛ ج. ۱۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۳-۲ : ؛ ج. ۱۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۴-۹ : ؛ ج. ۱۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۵-۶ : ؛ ج. ۱۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۶-۳ : ؛ ج. ۱۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۷-۰ : ؛ ج. ۲۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۸-۷ : ؛ ج. ۲۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۹-۴ : ؛ ج. ۲۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۰-۰ : ؛ ج. ۲۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۱-۷ : ؛ ج. ۲۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۲-۴ : ؛ ج. ۲۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۳-۱ : ؛ ج. ۲۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۴-۸ :

یادداشت : عربی.

یادداشت : کتابنامه.

مندرجات : ج. ۱. کتاب‌العقل والعلم والتوحید.- ج. ۲ و ۳. کتاب‌الحجة.- ج. ۴ و ۵. کتاب‌الایمان والکفر.- ج. ۶. کتاب‌الطهارة والتزین.- ج. ۷، ۸ و ۹. کتاب‌الصلاة والدعاء والقرآن.- ج. ۱۰. کتاب‌الزکاة والخمس والمیراث.- ج. ۱۱. کتاب‌الصیام والاعتکاف والمعاهدات.- ج. ۱۲، ۱۳ و ۱۴. کتاب‌الحج والعمرة والزیارات.- ج. ۱۵و ۱۶. کتاب‌الحسبة والاحکام والشهادات.- ج. ۱۷و ۱۸. کتاب‌المعایش والمکاسب والمعاملات.- ج. ۱۹ و ۲۰. کتاب‌المطاعم والمشارب والتجملات.- ج. ۲۱، ۲۲ و ۲۳. کتاب‌النکاح والطلاق والولادات.- ج. ۲۴ و ۲۵. کتاب‌الجنائز والفرائض والوصیات.- ج. ۲۶. کتاب‌الروضة.

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۰ق.

شناسه افزوده : علامه، سیدضیاءالدین، ۱۲۹۰ - ۱۳۷۷.

شناسه افزوده : فقیه‌ایمانی، سیدکمال

شناسه افزوده : Faghih Imani, Kamal

شناسه افزوده : کتابخانه عمومی امام امیرالمومنین علی علیه‌السلام(اصفهان)

رده بندی کنگره : BP۱۳۴/ف۹و۲ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۱۹۱۱۰۹۴

[تتمة کتاب الحسبة و الأحکام و الشهادات]

أبواب القصاص و الدیات

الآیات

اشارة

قال اللّه جل ذکره یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا کُتِبَ عَلَیْکُمُ الْقِصاصُ فِی الْقَتْلَی الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَ الْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَ الْأُنْثی بِالْأُنْثی فَمَنْ عُفِیَ لَهُ مِنْ أَخِیهِ شَیْءٌ فَاتِّباعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَداءٌ إِلَیْهِ بِإِحْسانٍ ذلِکَ تَخْفِیفٌ مِنْ رَبِّکُمْ وَ رَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدی بَعْدَ ذلِکَ فَلَهُ عَذابٌ أَلِیمٌ.

قال تعالی وَ لَکُمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ یا أُولِی الْأَلْبابِ لَعَلَّکُمْ تَتَّقُونَ و قال سبحانه وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّهُ إِلّا بِالْحَقِّ وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیِّهِ سُلْطاناً فَلا یُسْرِفْ فِی الْقَتْلِ إِنَّهُ کانَ مَنْصُوراً.

و قال جل ذکره وَ ما کانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ یَقْتُلَ مُؤْمِناً إِلّا خَطَأً وَ مَنْ قَتَلَ مُؤْمِناً خَطَأً فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَ دِیَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلی أَهْلِهِ إِلّا أَنْ یَصَّدَّقُوا فَإِنْ کانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَکُمْ وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَ إِنْ کانَ مِنْ قَوْمٍ بَیْنَکُمْ وَ بَیْنَهُمْ مِیثاقٌ فَدِیَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلی أَهْلِهِ وَ تَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ یَجِدْ فَصِیامُ شَهْرَیْنِ مُتَتابِعَیْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّهِ وَ کانَ اللّهُ عَلِیماً حَکِیماً.

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۰

و قال تبارک و تعالی وَ کَتَبْنا عَلَیْهِمْ فِیها أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَ الْعَیْنَ بِالْعَیْنِ وَ الْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَ الْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَ السِّنَّ بِالسِّنِّ وَ الْجُرُوحَ قِصاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ کَفّارَةٌ لَهُ.

و قال جل ذکره وَ جَزاءُ سَیِّئَةٍ سَیِّئَةٌ مِثْلُها فَمَنْ عَفا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَی اللّهِ إِنَّهُ لا یُحِبُّ الظّالِمِینَ وَ لَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولئِکَ ما عَلَیْهِمْ مِنْ سَبِیلٍ.

و قال جل و علا وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَیْرٌ لِلصّابِرِینَ.

بیان

کُتِبَ عَلَیْکُمُ أی بحسب الاستحقاق و إن جاز العفو و أخذ الدیة الْحُرُّ بِالْحُرِّ قیل کان بین حیین من أحیاء العرب دماء و کان لأحدهما علی الآخر طول فأقسموا لیقتلن الحر بالعبد و الذکر بالأنثی و الرجلین بالرجل فلما جاء الإسلام تحاکموا إلی رسول اللّه ص فنزلت فأمرهم أن یتکافئوا فَمَنْ عُفِیَ لَهُ أی الجانی الذی عفی له.

مِنْ أَخِیهِ الذی هو ولی الدم شَیْءٌ من العفو و هو العفو عن القصاص دون الدیة فَاتِّباعٌ فلیکن اتباع و هی وصیة للعافی بأن یطلب الدیة بِالْمَعْرُوفِ و لا یظلمه بالزیادة و لا یعنفه وَ أَداءٌ إِلَیْهِ بِإِحْسانٍ وصیة للجانی بأن لا یماطل و لا یبخس بل یشکره علی عفو ذلِکَ التخییر تَخْفِیفٌ إذ کان لأهل التوراة القصاص حتما و لأهل الإنجیل الدیة حتما فَمَنِ اعْتَدی بأن قتل بعد قبول الدیة و العفو فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ لأنه یردع عن القتل و هو من أوجز الکلام و أفصحه حَرَّمَ اللّهُ أی قتلها إِلّا بِالْحَقِّ کزنا بعد إحصان أو کفر بعد إیمان

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۱

أو قتل بعدوان مَظْلُوماً بغیر استحقاق سُلْطاناً تسلطا علی الاقتصاص من الجانی أو أخذ الدیة منه أو العفو التام فَلا یُسْرِفْ أی الولی.

فِی الْقَتْلِ بأن یتجاوز ما شرع له کان یقتل اثنین بواحد أو مسلما بکافر أو القاتل بأن یقتل من لا یجوز له قتله فیؤدی إلی قتل نفسه إِنَّهُ کانَ مَنْصُوراً أی القاتل أو الولی فإنهما منصوران من اللّه سبحانه بشرعیة القصاص إِلّا أَنْ یَصَّدَّقُوا یتصدق أهل المقتول بالدیة علی العاقلة عَدُوٍّ لَکُمْ أهل حرب من الکفار لا ذمة لهم إِنَّهُ لا یُحِبُّ الظّالِمِینَ المتجاوزین فی الاقتصاص عن المثل وَ لَمَنِ انْتَصَرَ استوفی حقه بَعْدَ ظُلْمِهِ بعد أن یصیر مظلوما ما عَلَیْهِمْ مِنْ سَبِیلٍ من المعاقبة و اللوم وَ إِنْ عاقَبْتُمْ أردتم معاقبة غیرکم علی وجه المجازاة و

المکافاة

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۳

باب ۸۴ حرمة القتل و شدة أمره

[۱]

۱۵۶۸۱- ۱ الکافی، ۷/ ۲۷۳/ ۱۲/ ۱ الثلاثة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص وقف بمنی حین قضی مناسکه فی حجة الوداع فقال أیها الناس اسمعوا ما أقول لکم و اعقلوه عنی لا أدری لعلی لا ألقاکم فی هذا الموقف من بعد عامنا هذا ثم قال أی یوم أعظم حرمة قالوا هذا الیوم- قال فأی شهر أعظم حرمة قالوا هذا الشهر قال فأی بلد أعظم حرمة قالوا هذا البلد قال فإن دماءکم و أموالکم علیکم حرام- کحرمة یومکم هذا فی شهرکم هذا فی بلدکم هذا إلی یوم تلقونه فیسألکم عن أعمالکم ألا هل بلغت قالوا نعم قال اللهم اشهد ألا- من کانت عنده أمانة فلیؤدها إلی من ائتمنه علیها فإنه لا یحل دم امرئ مسلم و لا ماله إلا بطیبة نفسه و لا تظلموا أنفسکم و لا ترجعوا بعدی کفارا

[۲]

۱۵۶۸۲- ۲ الکافی، ۷/ ۲۷۴/ ۵/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن الحسین عن أخیه الحسن عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۴

الفقیه، ۴/ ۹۲/ ۵۱۵۱ زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۳]

۱۵۶۸۳- ۳ الکافی، ۷/ ۲۷۱/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن عمرو بن عثمان عن المفضل بن صالح عن الفقیه، ۴/ ۹۶/ ۵۱۶۶ جابر بن یزید عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص أول ما یحکم اللّه فیه یوم القیامة الدماء فیوقف ابنی آدم فیقضی بینهما ثم الذین یلونهما من أصحاب الدماء حتی لا یبقی منهم أحد ثم الناس بعد ذلک حتی یأتی المقتول بقاتله فیشخب دمه فی وجهه فیقول هذا قتلنی فیقول أنت قتلته فلا یستطیع أن یکتم اللّه حدیثا

[۴]

اشارة

۱۵۶۸۴- ۴ الکافی، ۷/ ۲۷۲/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان عن أبی الجارود عن أبی جعفر ع قال ما من نفس تقتل برة و لا فاجرة إلا و هی تحشر یوم القیامة متعلق بقاتله بیده الیمنی و رأسه بیده الیسری و أوداجه تشخب دما فیقول یا رب سل هذا فیم قتلنی فإن کان قتله فی طاعة اللّه أثیب القاتل الجنة و أذهب بالمقتول إلی النار و إن قال فی طاعة فلان قیل له اقتله کما قتلک ثم یفعل اللّه فیهما بعد مشیئته

بيان

الأوداج العروق تشخب تنفجر بعد مقطوع الإضافة أی بعد ذلک مشیئته علی حذف المضاف أی بحسب مشیئته

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۵

[۵]

اشارة

۱۵۶۸۵- ۵ الکافی، ۷/ ۲۷۱/ ۱/ ۱ الثلاثة عن علی بن عقبة عن أبی خالد القماط عن حمران قال قلت لأبی جعفر ع ما معنی قول اللّه تعالی مِنْ أَجْلِ ذٰلِکَ کَتَبْنٰا عَلیٰ بَنِی إِسْرٰائِیلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَیْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسٰادٍ فِی الْأَرْضِ فَکَأَنَّمٰا قَتَلَ النّٰاسَ جَمِیعاً قال قلت و کیف کأنما قتل الناس جمیعا و إنما قتل واحدا فقال یوضع فی موضع من جهنم إلیه ینتهی شدة عذاب أهلها لو قتل الناس جمیعا کان إنما یدخل ذلک المکان قلت فإن قتل آخر قال یضاعف علیه

بيان

یعنی یضاعف علیه العذاب الذی لا أشد منه

[۶]

۱۵۶۸۶- ۶ الکافی، ۷/ ۲۷۲/ ۶/ ۱ علی عن أبیه و النیسابوریان عن حماد بن عیسی عن ربعی عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن قول اللّه تعالی مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَیْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسٰادٍ فِی الْأَرْضِ- فَکَأَنَّمٰا قَتَلَ النّٰاسَ جَمِیعاً قال له فی النار مقعد لو قتل الناس جمیعا لم یزدد علی ذلک المقعد

[۷]

۱۵۶۸۷- ۷ الفقیه، ۴/ ۹۴/ ۵۱۵۹ حنان بن سدیر عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه عز و جل أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَیْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسٰادٍ فِی الْأَرْضِ فَکَأَنَّمٰا قَتَلَ النّٰاسَ جَمِیعاً قال هو واد فی جهنم لو قتل الناس جمیعا کان فیه و لو قتل نفسا واحدة کان فیه

[۸]

اشارة

۱۵۶۸۸- ۸ الفقیه، ۴/ ۹۴/ ۵۱۶۰ و روی أنه یوضع فی موضع

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۶

الحدیث کما مر

بیان

لعل السر فی ذلک إمکان وجود جمیع الناس من نفس واحدة کما هو الواقع فإن الناس جمیعا إنما وجدوا من أبی البشر أو نقول إن الجرأة علی قتل محترم کالجرأة علی مثله و هکذا حتی یأتی علی الناس جمیعا و لهذه الآیة تأویل قد مضی فی کتاب الإیمان و الکفر

[۹]

۱۵۶۸۹- ۹ الکافی، ۷/ ۲۷۲/ ۴/ ۱ الثلاثة الفقیه، ۴/ ۹۳/ ۵۱۵۲ ابن أبی عمیر عن بزرج عن الثمالی عن علی بن الحسین ع قال قال رسول اللّه ص لا یغرنکم رحب الذراعین بالدم فإن له عند اللّه قاتلا لا یموت قالوا یا رسول اللّه و ما قاتل لا یموت فقال النار

[۱۰]

اشارة

۱۵۶۹۰- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۷۲/ ۵/ ۱ العدة عن سهل عن التمیمی عن عاصم عن الحذاء عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص لا یعجبک رحب الذراعین بالدم فإن له عند اللّه قاتلا لا یموت

بیان

رحب الذراع أی واسع القوة عند الشدائد

[۱۱]

۱۵۶۹۱- ۱۱ الکافی، ۷/ ۲۷۲/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۵/ ۳۹/ ۱ محمد

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۷

عن عبد اللّه بن محمد عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۴/ ۹۳/ ۵۱۵۳ هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال لا یزال المؤمن فی فسحة من دینه ما لم یصب دما حراما و قال لا یوفق قاتل المؤمن متعمدا للتوبة أبدا

[۱۲]

۱۵۶۹۲- ۱۲ الکافی، ۷/ ۲۷۳/ ۹/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۱۰/ ۱۶۵/ ۳۶/ ۱ الحسین عن الفقیه، ۴/ ۹۶/ ۵۱۶ ابن أبی عمیر عن سعید الأزرق عن أبی عبد اللّه ع فی رجل قتل رجلا مؤمنا قال یقال له مت أی میتة شئت إن شئت یهودیا و إن شئت نصرانیا و إن شئت مجوسیا

[۱۳]

۱۵۶۹۳- ۱۳ الکافی، ۷/ ۲۷۳/ ۱۱/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن عبد اللّه بن سنان عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال لا یدخل الجنة سافک الدم و لا شارب الخمر و لا مشاء بنمیم

[۱۴]

۱۵۶۹۴- ۱۴ الکافی، ۷/ ۲۷۳/ ۱۰/ ۱ محمد عن الأربعة عن أبی جعفر ع قال إن الرجل لیأتی یوم القیامة و معه قدر محجمة من دم فیقول و اللّه ما قتلت و لا شرکت فی دم قال بلی ذکرت عبدی فلانا فترقی ذلک حتی قتل فأصابک من دمه

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۸

[۱۵]

۱۵۶۹۵- ۱۵ الفقیه، ۴/ ۹۳/ ۵۱۵۴ حماد بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع قال یجیء یوم القیامة رجل إلی رجل حتی یلطخه بالدم- و الناس فی الحساب فیقول یا عبد اللّه ما لی و لک فیقول أعنت علی یوم کذا و کذا بکلمة فقتلت

[۱۶]

۱۵۶۹۶- ۱۶ الکافی، ۷/ ۲۷۲/ ۸/ ۱ الثلاثة الفقیه، ۴/ ۹۷/ ۵۱۷۰ ابن أبی عمیر عن بزرج عن الثمالی عن أحدهما ع قال أتی رسول اللّه ص فقیل له یا رسول اللّه قتیل فی جهینة فقام رسول اللّه ص یمشی حتی انتهی إلی مسجدهم قال و تسامع الناس فأتوه فقال ص من قتل ذا قالوا یا رسول اللّه ما ندری فقال قتیل بین المسلمین لا یدری من قتله و الذی بعثنی بالحق لو أن أهل السماء و الأرض شرکوا فی دم امرئ مسلم و رضوا به لأکبهم اللّه علی مناخرهم فی النار أو قال علی وجوههم

[۱۷]

۱۵۶۹۷- ۱۷ الفقیه، ۴/ ۹۵/ ۵۱۶۳ السراد عن أبی ولاد الحناط قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول من قتل نفسه متعمدا فهو فی نار جهنم خالدا فیها

[۱۸]

۱۵۶۹۸- ۱۸ الفقیه، ۳/ ۵۷۱/ ۴۹۵۳ الحدیث مرسلا و زاد فی آخره قال اللّه تعالی وَ لا تَقْتُلُوا أَنْفُسَکُمْ إِنَّ اللّهَ کانَ بِکُمْ رَحِیماً وَ مَنْ یَفْعَلْ ذلِکَ عُدْواناً وَ ظُلْماً فَسَوْفَ نُصْلِیهِ ناراً وَ کانَ ذلِکَ عَلَی اللّهِ یَسِیراً

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۶۹

[۱۹]

۱۵۶۹۹- ۱۹ الکافی، ۷/ ۲۷۵/ ۱/ ۱ العدة عن البرقی عن عثمان التهذیب، ۱۰/ ۱۶۴/ ۳۵/ ۱ الحسین عن عثمان عن الفقیه، ۴/ ۹۷/ ۵۱۷۱ سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن قول اللّه عز و جل وَ مَنْ یَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤُهُ جَهَنَّمُ خالِداً فِیها قال من قتل مؤمنا

علی دینه فـذلک المتعمد الذی قال اللّه وَ أَعَدَّ لَهُ عَذاباً عَظِیماً قلت فالرجل یقع بینه و بین الرجل شـیء فیضـربه بسـیفه فیقتله قال لیس ذلک التعمد الذی قال اللّه

[۲۰]

۱۵۷۰۰- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۵/ ۳۷/ ۱ الحسـین عن الفقیه، ۴/ ۹۸/ ۵۱۷۲ حماد بن عیسـی عن أبی السـفاتج عن أبی عبـد اللّه ع فی قول اللّه تعالی وَ مَنْ یَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤُهُ جَهَنَّمُ قال جزاؤه جهنم إن جازاه

[۲۱]

۱۵۷۰۱- ۲۱ الفقیه، ۴/ ۱۷۱/ ۵۳۹۴ الحسین عن ابن أبی عمیر عن محمـد بن أبی حمزة و حسین الرواسی قال قلت لأبی الحسن ع المرأة تخاف الحبل فتشرب الدواء فتلقی ما فی بطنها فقال لا- فقلت إنما هو نطفة فقال إن أول ما یخلق نطفة

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۱

باب ۸۵ من قتل غیر قاتله أو ضرب غیر ضاربه أو أحدث حدثا أو آوی محدثا أو ادعی لغیر أبیه

[۱]

۱۵۷۰۲- ۱ الکافی، ۷/ ۲۷۴/ ۲/ ۱ الخمسـة عن أبی عبـد اللّه ع قـال قال رسول اللّه ص إن أعتا الناس علی اللّه من قتل غیر قاتله و من ضرب من لم یضربه

[۲]

۱۵۷۰۳- ۲ الکافی، ۷/ ۲۷۴/ ۱/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن مثنی عن أبی عبد اللّه ع قال وجد فی قائم سیف رسول اللّه ص صحیفة أن أعتـا النـاس علی اللّه القاتـل غیر قاتله و الضارب غیر ضاربه و من ادعی لغیر أبیه فهو کافر بما أنزل اللّه علی محمـد ص و من أحـدث حدثا أو آوی محدثا لم یقبل اللّه منه یوم القیامة صرفا و لا عدلا

[۳]

۱۵۷۰۴- ۳ الکافی، ۷/ ۲۷۵/ ۷/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۲

کلیب الأسـدی عن أبی عبـد اللّه ع قال وجد فی ذؤابة سیف رسول اللّه ص صحیفة مکتوبة فیها لعنة اللّه و الملائکة علی من أحدث حدثا أو آوی محدثا و من ادعی إلی غیر أبیه فهو کافر بما أنزل اللّه و من ادعی إلی غیر موالیه فعلیه لعنة اللّه

[۴]

۱۵۷۰۵- ۴ الکافی، ۷/ ۲۷۴/ ۳/ ۱ الاثنان و العدة عن سهل جمیعا عن الوشاء قال سمعت الرضا ع یقول قال رسول اللّه ص لعن اللّه من

قتل غیر قاتله و من ضرب غیر ضاربه- و قال رسول اللّه ص لعن اللّه من أحدث حدثا أو آوی محدثا قلت و ما المحدث قال من قتل

[۵]

۱۵۷۰۶- ۵ الکافی، ۷/ ۲۷۴/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن الفقیه، ۴/ ۹۴/ ۵۱۵۸ أبان عن أبی إسحاق إبراهیم الصیقل قال قال لی أبو عبد اللّه ع وجد فی ذؤابة سیف رسول اللّه ص صحیفة فإذا فیها بسم اللّه الرحمن الرحیم إن أعتا الناس علی اللّه یوم القیامة من قتل غیر قاتله و الضارب غیر ضاربه و من تولی غیر موالیه فهو کافر بما أنزل اللّه علی محمد ص و من أحدث حدثا أو آوی محدثا لم یقبل اللّه منه یوم

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۳

القیامة صرفا و لا عدلا قال ثم قال لی تدری ما یعنی من تولی غیر موالیه قلت ما یعنی به قال یعنی أهل البیت [الدین]- و الصرف التوبة فی قول أبی جعفر ع و العدل الفداء فی قول أبی عبد اللّه ع

[۶]

اشارة

۱۵۷۰۷- ۶ الکافی، ۷/ ۲۷۵/ ۶/ ۱ القمیان عن صفوان عن الفقیه، ۴/ ۹۳/ ۵۱۵۶ جمیل عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول لعن رسول اللّه ص من أحدث بالمدینة حدثا أو آوی محدثا قلت ما الحدث قال القتل

بیان

قد مضی هذا الخبر بأسانید أخر فی باب تحریم المدینة من کتاب الحج،

[۷]

۱۵۷۰۸- ۷ الفقیه، ۴/ ۹۸/ ۵۱۷۴ علی بن الحکم عن الفضیل عن معدان عن أبی عبد اللّه ع قال کان فی ذؤابة سیف رسول اللّه ص صحیفة مکتوب فیها لعنة اللّه و الملائکة و الناس أجمعین علی من قتل غیر قاتله أو ضرب غیر ضاربه أو أحدث حدثا أو آوی محدثا و کفر بالله العظیم الانتفاء من حسب و إن دق

[۸]

۱۵۷۰۹- ۸ الکافی، ۲/ ۳۵۰/ ۱/ ۱ الثلاثة عن أبی بصیر

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۴

الکافی، ۲/ ۳۵۰/ ۲/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن فضال عن أبی المغراء عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال کفر بالله من تبرأ من نسب و إن دق

[۹]

۱۵۷۱۰- ۹ الکافی، ۲/ ۳۵۰/ ۳/ ۱ علی بن محمد عن صالح بن أبی حماد عن ابن أبی عمیر و ابن فضال عن رجال شتی عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا کفر بالله العظیم الانتفاء من حسب و إن دق

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۵

باب ۸۶ تدارک وجوه القتل

[۱]

۱۵۷۱۱- ۱ الکافی، ۷/ ۲۷۶/ ۲/ ۱ العدة عن سهل و محمد عن أحمد جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۹۵/ ۵۱۶۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۵/ ۳۸/ ۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان و ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن المؤمن یقتل المؤمن متعمدا أ له توبة فقال إن کان قتله لإیمانه فلا- توبة له و إن کان قتله لغضب أو لسبب شیء من أمر الدنیا- فإن توبته أن یقاد منه و إن لم یکن علم به أحد انطلق إلی أولیاء المقتول- فأقر عندهم بقتل صاحبهم فإن عفوا عنه فلم یقتلوه أعطاهم الدیة- و أعتق نسمة و صام شهرین متتابعین و أطعم ستین مسکینا توبة إلی اللّه

[۲]

۱۵۷۱۲- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۳/ ۶۵۱ السراد عن محمد بن سنان و بکیر عن أبی عبد اللّه ع مثله بأدنی تفاوت

[۳]

۱۵۷۱۳- ۳ الکافی، ۷/ ۲۷۶/ ۳/ ۱ عن ابن عیسی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۶

التهذیب، ۸/ ۳۲۳/ ۱۳/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن رجل قتل مؤمنا و هو یعلم أنه مؤمن غیر أنه حمله الغضب علی قتله هل له توبة إن أراد ذلک أو لا توبة له فقال یقاد به و إن لم یعلم به انطلق إلی أولیائه- و أعلمهم أنه قتله فإن عفوا عنه أعطاهم الدیة و أعتق رقبة و صام شهرین متتابعین و تصدق علی ستین مسکینا

[۴]

۱۵۷۱۴- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۲/ ۲۹/ ۱ أحمد عن أبی جمیلة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع مثله بأدنی تفاوت

[۵]

۱۵۷۱۵- ۵ التهذیب، ۸/ ۳۲۲/ ۱۲/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن عبد اللّه بن سنان قال قال أبو عبد اللّه ع کفارة الدم إذا قتل الرجل مؤمنا متعمدا فعلیه أن یمکن نفسه من أولیائه فإن قتلوه فقد أدی ما علیه إذا کان نادما علی ما کان منه عازما علی ترک العود و إن عفی عنه فعلیه أن یعتق رقبة و یصوم شهرین متتابعین و یطعم ستین مسکینا و أن یندم علی ما کان منه و یعزم علی ترک العود و

یستغفر اللّه أبدا ما بقی و إذا قتل خطأ أدی دیته إلی أولیائه ثم أعتق رقبة فإن لم یجد صام شهرین متتابعین فإن لم یستطع أطعم ستین مسکینا مدا مدا و کذلک إذا وهبت له دیة المقتول فالکفارة علیه فیما بینه و بین ربه لازمة

[۶]

۱۵۷۱۶- ۶ الکافی، ۷/ ۲۷۶/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۳/ ۳۱/ ۱ الثلاثة عن الحسین بن أحمد المنقری عن عیسی الضریر قال قلت

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۷

لأبی عبد اللّه ع رجل قتل رجلا متعمدا ما توبته قال یمکن من نفسه قلت یخاف أن یقتلوه قال فلیعطهم الدیة قلت یخاف أن یعلموا بذلک قال التهذیب، فلیتزوج منهم امرأة قال یخاف أن تطلعهم علی ذلک قال ش فلینظر إلی الدیة فلیجعلها صررا ثم لینظر مواقیت الصلاة فلیلقها فی دارهم

[۷]

اشارة

۱۵۷۱۷- ۷ الفقیه، ۴/ ۹۵/ ۵۱۶۲ ابن أبی عمیر عن محسن بن أحمد عن عیسی الضعیف عن أبی عبد اللّه ع مثل ما فی التهذیب

بیان

لعل القاتل کان مؤمنا و المقتول مخالفا و إلا لم یبرأ إلا بالقود و علی هذا یجوز أن یکون ذلک فی قوله یخاف أن تطلعهم علی ذلک التشیع کما یجوز أن یکون القتل

[۸]

۱۵۷۱۸- ۸ التهذیب، ۸/ ۳۲۴/ ۱۹/ ۱ الصفار عن سندی بن محمد عن صفوان عن منذر بن جبیر عن الحضرمی قال قلت لأبی عبد اللّه ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۸

رجل قتل رجلا متعمدا قال جزاؤه جهنم قال قلت هل له توبة قال نعم یصوم شهرین متتابعین و یطعم ستین مسکینا و یعتق رقبة و یؤدی دیته قال قلت لا یقبلون منه الدیة قال یتزوج إلیهم ثم یجعلها صلة یصلهم بها قال قلت لا یقبلون منه و لا یزوجونه قال یصرره صررا ثم یرمی بها فی دارهم

[۹]

۱۵۷۱۹- ۹ الکافی، ۷/ ۲۹۶/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۳/ ۳۲/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم و ابن بکیر و غیر واحد قال کان علی بن الحسین ع فی الطواف فنظر فی ناحیة المسجد إلی جماعة فقال ما هذه الجماعة فقالوا هذا محمد بن شهاب الزهری اختلط عقله فلیس

یتکلم فأخرجه أهله لعله إذا رأی الناس أن یتکلم- فلما قضی علی بن الحسین ع طوافه خرج حتی دنا منه فلما رآه محمد بن شهاب عرفه فقال له علی بن الحسین ع ما لک قال [فقال] ولیت ولایة فأصبت دما قتلت رجلا فدخلنی ما تری فقال له علی بن الحسین ع لأنا علیک من یأسک من رحمة اللّه أشد خوفا منی علیک مما أتیت ثم قال له ع أعطهم الدیة قال قد فعلت فأبوا قال اجعلها صررا ثم انظر مواقیت الصلاة فألقها فی دارهم

[۱۰]

۱۵۷۲۰- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۹۵/ ۲/ ۱ العدة عن البرقی عن أبی الخزرج قال حدثنی فضیل بن عثمان الأعور عن الزهری قال کنت عاملا لبنی

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۷۹

أمیة فقتلت رجلا فسألت علی بن الحسین ع بعد ذلک کیف أصنع به فقال الدیة أعرضها علی قومه قال فعرضت فأبوا و جهدت فأبوا فأخبرت علی بن الحسین ع بذاک فقال اذهب معک بنفر من قومک فأشهد علیهم قال ففعلت فأبوا فشهدوا علیهم- فرجعت إلی علی بن الحسین ع فأخبرته- قال فخذ الدیة فصرها متفرقة ثم ائت الباب فی وقت الظهر و الفجر فألقها فی الدار فمن أخذ شیئا فهو یحسب لک فی الدیة فإن وقت الظهر و الفجر ساعة یموج فیها أهل الدار قال الزهری ففعلت ذلک- و لو لا علی بن الحسین لهلکت قال و حدثنی بعض أصحابنا أن الزهری کان ضرب رجلا به قروح فمات من ضربه

[۱۱]

۱۵۷۲۱- ۱۱ الفقیه، ۴/ ۱۷۰/ ۵۳۸۹ وهب بن وهب عن جعفر بن محمد عن أبیه ع قال قال علی ع من قتل حمیم قوم فلیصالحهم ما قدر علیه فإنه أخف لحسابه

[۱۲]

۱۵۷۲۲- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۲/ ۲۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان التهذیب، ۸/ ۳۲۳/ ۱۵/ ۱ الحسین عن الحسن عن القاسم عن أبان عن إسماعیل الجعفی قال قلت لأبی جعفر ع الرجل یقتل الرجل متعمدا قال علیه ثلاث کفارات یعتق رقبة و یصوم شهرین متتابعین و یطعم ستین مسکینا و قال أفتی علی بن الحسین ع بمثل ذلک

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۰

[۱۳]

۱۵۷۲۳- ۱۳ التهذیب، ۸/ ۳۲۳/ ۱۴/ ۱ عنه عن الفقیه، ۴/ ۹۶/ ۵۱۶۸ عثمان عن سماعة التهذیب، ۱۰/ ۱۶۴/ ۳۴/ ۱ الحسن عن الفقیه، زرعة عن سماعة قال سألته عمن قتل مؤمنا متعمدا هل له توبة قال لا حتی یؤدی دیته إلی أهله و یعتق رقبة و یصوم شهرین متتابعین و یستغفر اللّه و یتوب إلیه و یتضرع فإنی أرجو أن یتاب علیه إذا فعل ذلک قلت فإن لم یکن له مال یؤدی دیته قال یسأل المسلمین حتی یؤدی دیته إلی أهله

[۱۴]

۱۵۷۲۴- ۱۴ الفقیه، ۴/ ۱۴۷/ ۵۳۲۵ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۵/ ۱۸/ ۱ ابن أبی عمیر عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع فی رجل مسلم کان فی أرض الشرک فقتله المسلمون ثم علم به الإمام بعد فقال یعتق مکانه رقبة مؤمنة و ذلک قول اللّه عز و جل فَإِنْ کانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَکُمْ وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ

[۱۵]

۱۵۷۲۵- ۱۵ الفقیه، ۳/ ۳۷۳/ ۴۳۰۹ طلحة بن زید عن جعفر بن محمد عن أبیه ع فی امرأة حبلی شربت دواء فأسقطت قال تکفر عنه

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۱

باب ۸۷ تدارک القتل فی الحرم أو فی الأشهر الحرم

[۱]

۱۵۷۲۶- ۱ الکافی، ۴/ ۱۴۰/ ۹/ ۱ الثلاثة عن الفقیه، ۴/ ۱۱۰/ ۵۲۱۳ أبان بن تغلب عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع رجل قتل رجلا فی الحرم قال علیه دیة و ثلث و یصوم شهرین متتابعین من أشهر الحرم و یعتق رقبة و یطعم ستین مسکینا قال قلت یدخل فی هذا شیء قال و ما یدخل قلت العیدان و أیام التشریق قال یصومه فإنه حق لزمه

[۲]

۱۵۷۲۷- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۶/ ۴/ ۱ ابن أبی عمیر عن أبان عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل قتل فی الحرم قال علیه دیة و ثلث و یصوم شهرین متتابعین من أشهر الحرم قال قلت یدخل فیه العید و أیام التشریق قال فقال یصوم فإنه حق لزمه

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۲

[۳]

۱۵۷۲۸- ۳ الکافی، ۴/ ۱۴۰/ ۹/ ۱ العدة عن سهل عن السراد عن ابن رئاب عن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قتل رجلا خطأ فی أشهر الحرم قال تغلظ علیه العقوبة و علیه عتق رقبة و صیام شهرین متتابعین من أشهر الحرم قلت إن هذا یدخل فیه العید و أیام التشریق قال یصومه فإنه حق لزمه

[۴]

۱۵۷۲۹- ۴ الکافی، ۴/ ۱۳۹/ ۸/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی جعفر ع عن رجل قتل رجلا خطأ فی أشهر الحرم قال یغلظ علیه الدیة و علیه عتق رقبة و صیام شهرین متتابعین من أشهر الحرم قلت فإنه یدخل فی هذا شیء فقال و ما هو قلت إن هذا یدخل فیه العید الحدیث

[۵]

۱۵۷۳۰- ۵ الفقیه، ۴/ ۱۱۰/ ۵۲۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۵/ ۳/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۳

السراد عن ابن رئاب عن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قتل رجلا خطأ فی أشهر الحرم قال علیه الدیة و صوم شهرین متتابعین من أشهر الحرم قلت إن هذا یدخل فیه العید و أیام التشریق- فقال یصومه فإنه حق لزمه

[۶]

اشارة

۱۵۷۳۱- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۵/ ۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن الفقیه، ۴/ ۱۰۷/ ۵۲۰۳ أبان عن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا قتل الرجل فی شهر حرام صام شهرین متتابعین من أشهر الحرم

بیان

قد مضی تفسیر التتابع و أحکام العتق و الإطعام فی کتاب الصیام،

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۵

باب ۸۸ تدارک قتل المملوک

[۱]

۱۵۷۳۲- ۱ الکافی، ۷/ ۳۰۲/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۵/ ۳/ ۱ البرقی عن عثمان عن سماعة الکافی، ۷/ ۳۰۲/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل قتل مملوکا له قال یعتق رقبة و یصوم شهرین متتابعین و یتوب إلی اللّه

[۲]

۱۵۷۳۳- ۲ الکافی، ۷/ ۳۰۳/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۵/ ۲/ ۱ أحمد عن السراد عن الخراز الکافی، عن حمران

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۶

ش عن أبی جعفر ع مثله

[۳]

۱۵۷۳۴- ۳ الکافی، ۷/ ۳۰۳/ ۴/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۴/ ۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبی المغراء عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال من قتل عبده متعمدا فعلیه أن یعتق رقبة و یطعم ستین مسکینا و یصوم شهرین متتابعین

[۴]

۱۵۷۳۵- ۴ التهذیب، ۸/ ۳۲۴/ ۱۸/ ۱ الصفار عن أحمد بن فضال عن أبیه عن أبی المغراء حمید بن المثنی عن معلی أبی عثمان عن معلی و أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع أنهما سمعاه یقول من قتل عبده الحدیث إلا أنه أورد أو التخییر مکان واو الجمع

[۵]

۱۵۷۳۶- ۵ الکافی، ۷/ ۳۰۲/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۵/ ۴/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۸/ ۳۲۴/ ۱۷/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۴/ ۱۲۵ / ۵۲۶۱ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه أنه قال فی رجل قتل مملوکه متعمدا قال یعجبنی أن یعتق رقبة و یصوم شهرین متتابعین و یطعم ستین مسکینا ثم تکون التوبة بعد ذلک

[۶]

۱۵۷۳۷- ۶ الفقیه، ۴/ ۹۶/ ۵۱۶۷ حماد عن الحلبی عن أبی

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۷

عبد اللّه ع فی رجل قتل مملوکا متعمدا قال یغرم قیمته و یضرب ضربا شدیدا و قال فی رجل قتل مملوکه قال یعتق رقبة الحدیث

[۷]

۱۵۷۳۸- ۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۵/ ۶/ ۱ أحمد عن مثنی عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یقتل عبده متعمدا أی شیء علیه من الکفارة قال عتق رقبة و صیام شهرین و صدقة علی ستین مسکینا

[۸]

۱۵۷۳۹- ۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۵/ ۷/ ۱ أحمد عن الحسین عن ابن أبی عمیر عن محمد بن أبی حمزة عن علی و رواه ابن أبی عمیر عن أبی المغراء عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یقتل العبد خطأ قال علیه عتق رقبة و صیام شهرین متتابعین و صدقة علی ستین مسکینا قال فإن لم یقدر علی الرقبة کان علیه الصیام فإن لم یستطع الصیام فعلیه الصدقة

[۹]

۱۵۷۴۰- ۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۶/ ۱۰/ ۱ السراد عن الخراز قال سألت أبا جعفر ع عن رجل ضرب مملوکا له فمات من ضربه- قال یعتق رقبة

[۱۰]

اشارة

۱۵۷۴۱- ۱۰ الفقیه، ۴/ ۱۲۵/ ۵۲۶۲ حمران عن أبی جعفر ع مثله

بيان

يأتى حكم قتل المملوك إذا رفع إلى الإمام فى باب آخر إن شاء اللّه

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۸۹

باب ۸۹ تفسير قتل العمد و شبه العمد و الخطإ

[۱]

۱۵۷۴۲- ۱ الكافى، ۷/ ۲۷۸/ ۱/ ۱ محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۱۵۵/ ۲/ ۱ أحمد عن ابن أبى عمير الكافى، و على بن حديد جميعا ش عن جميل بن دراج عن بعض أصحابه عن أحدهما ع قال قتل العمد كلما عمد به الضرب ففيه القود و إنما الخطأ أن يريد الشىء فيصيب غيره و قال إذا أقر على نفسه بالقتل قتل و إن لم تكن عليه البينة

[۲]

اشارة

۱۵۷۴۳- ۲ الكافى، ۷/ ۲۷۸/ ۲/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۵۵/ ۱/ ۱ على عن العبيدى عن يونس عن ابن مسكان عن الحلبى قال قال أبو عبد اللّه ع العمد كلما اعتمد شيئا فأصابه بحديدة أو بحجر أو بعصا أو بوكزة فهذا كله عمد و الخطأ من اعتمد شيئا فأصاب غيره

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۰

بيان

الوكز الدفع و الطعن و الضرب بجميع الكف

[۳]

۱۵۷۴۴- ۳ الكافى، ۷/ ۲۸۰/ ۸/ ۱ على عن العبيدى عن التهذيب، ۱۰/ ۱۵۶/ ۴/ ۱ يونس عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضيل عن أبى عبد اللّه ع قال العمد الذى يضرب بالسلاح أو العصا لا يقلع عنه حتى يقتل و الخطأ الذى لا يتعمده

[۴]

۱۵۷۴۵- ۴ الكافى، ۷/ ۲۸۰/ ۹/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۵۷/ ۷/ ۱ يونس عن بعض أصحابه عن أبى عبد اللّه ع قال إن ضرب رجل رجلا بعصا أو بحجر فمات من ضربة واحدة قبل أن يتكلم فهو شبه العمد و الدية على القاتل و إن علاه و ألح عليه بالعصا أو بالحجارة حتى يقتله فهو عمد يقتل به و إن ضربه ضربة واحدة فتكلم ثم مكث يوما أو أكثر من يوم ثم مات فهو شبه العمد

[۵]

۱۵۷۴۶- ۵ الکافی، ۷/ ۲۸۰/ ۱۰/ ۱ حمید عن ابن سماعة و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۵۷/ ۱۰/ ۱ أحمد عن المیثمی عن أبان عن البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أرمی الرجل بالشیء الذی لا یقتل مثله قال هذا خطأ ثم أخذ حصاة صغیرة فرمی بها قلت أرمی الشاة فأصابت رجلا قال هذا الخطأ الذی لا شک فیه و العمد الذی یضرب بالشیء الذی یقتل بمثله

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۱

[۶]

۱۵۷۴۷- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۰/ ۲۲/ ۱ علی بن الحکم عن أبان عن البقباق و زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إن العمد أن یتعمد [ه] فیقتله یقتل مثله و الخطأ أن یتعمد و لا یرید قتله یقتله بما لا یقتل مثله و الخطأ الذی لا شک فیه أن یتعمد شیئا آخر فیصیبه

[۷]

۱۵۷۴۸- ۷ الکافی، ۷/ ۲۷۹/ ۵/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۱۵۶/ ۳/ ۱ سهل عن البزنطی عن داود بن الحصین عن البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الخطإ الذی فیه الدیة و الکفارة أ هو أن یتعمد ضرب رجل و لا یتعمد قتله قال نعم قلت رمی شاة فأصاب إنسانا قال ذلک الخطأ الذی لا شک فیه علیه الدیة و الکفارة

[۸]

۱۵۷۴۹- ۸ الفقیه، ۴/ ۱۰۵/ ۵۱۹۵ البقباق عنه ع أنه قال إذا ضرب الرجل بالحدیدة فذلک العمد قال و سألته عن الخطإ الذی فیه الدیة و الکفارة أ هو الرجل یضرب الرجل فلا یتعمد قتله قال نعم قلت فإذا رمی شیئا فأصاب رجلا قال ذلک الخطأ الذی لا یشک فیه و علیه کفارة و دیة

[۹]

۱۵۷۵۰- ۹ الکافی، ۷/ ۲۷۹/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۷/ ۸/ ۱ سهل عن البزنطی عن الفقیه، ۴/ ۱۳۰/ ۵۲۷۸ موسی بن بکر عن العبد الصالح ع فی رجل ضرب رجلا بعصا فلم یرفع العصا حتی مات قال یدفع إلی أولیاء المقتول و لکن لا یترک یتلذذ به و لکن یجاز علیه بالسیف

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۲

[۱۰]

۱۵۷۵۱- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۷۹/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۷/ ۹/ ۱ الخمسة الکافی، و محمد عن التهذیب، أحمد عن المحمدین عن الکنانی جمیعا عن أبی عبد اللّه ع قالا سألناه عن رجل ضرب رجلا بعصا فلم یقلع عنه حتی مات أ یدفع إلی ولی المقتول فیقتله قال نعم و لا یترک یعبث به و لکن یجیز علیه بالسیف

[۱۱]

اشارة

۱۵۷۵۲- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۷/ ۱۱/ ۱ الحسین عن النضر عن الفقیه، ۴/ ۱۰۴/ ۵۱۹۴ هشام التهذیب، و علی بن النعمان عن ابن مسکان جمیعا ش عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل ضرب رجلا بعصا فلم یرفع عنه حتی قتل أ یدفع القاتل إلی أولیاء المقتول قال نعم و لکن لا یترک یعبث به و لکن یجاز علیه

بیان

أجاز علی الجریح و أجهز و جهز أثبت قتله و أسرعه و تمم علیه

[۱۲]

اشارة

۱۵۷۵۳- ۱۲ الکافی، ۷/ ۲۷۸/ ۳/ ۱ القمیان عن صفوان و الثلاثة

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۳

التهذیب، ۱۰/ ۱۵۶/ ۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر و صفوان عن البجلی قال قال لی أبو عبد اللّه ع یخالف یحیی بن سعید قضاتکم قلت نعم قال هات شیئا مما اختلفوا فیه قلت اقتتل غلامان فی الرحبة فعض أحدهما صاحبه فعمد المعضوض إلی حجر فضرب به رأس صاحبه الذی عضه فشجه فکز فمات فرفع ذلک إلی یحیی بن سعید فأقاده فعظم ذلک علی ابن أبی لیلی و ابن شبرمة و کثر فیه الکلام و قالوا إنما هذا خطأ فوداه عیسی بن علی من ماله قال فقال إن من عندنا لیقیدون بالوکزة و إنما الخطأ أن یرید الشیء فیصیب غیره

بیان

الکزاز بالضم داء یتولد من شدة البرد و الانقباض منه و قیل هو نفس

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۴

البرد

و فی الحدیث إن رجلا اغتسل فکز فمات

و فی التهذیب فوکزه مکان فکز

[۱۳]

۱۵۷۵۴- ۱۳ الکافی، ۷/ ۲۷۹/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۵۶/ ۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر قال قال أبو

عبد اللّه ع لو أن رجلا ضرب رجلا بخزفة أو بآجرة أو بعود فمات كان عمدا

[۱۴]

۱۵۷۵۵- ۱۴ الفقیه، ۴/ ۱۱۰/ ۵۲۱۴ ظریف بن ناصح عن علی عن أبی بصیر الحدیث بدون قوله أو بعود

[۱۵]

۱۵۷۵۶- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۲/ ۲۶/ ۱ النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال جمیع الحدید هو عمد

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۵

باب ۹۰ موضع القود و الدیة و مقدار الدیة فی النفس

[۱]

اشارة

۱۵۷۵۷- ۱ الکافی، ۷/ ۲۸۲/ ۹/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۰/ ۲۰/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من قتل مؤمنا متعمدا فإنه یقاد به إلا أن یرضی أولیاء المقتول أن یقبلوا الدیة أو یتراضوا بأکثر من الدیة أو أقل من الدیة فإن فعلوا ذلک بینهم جاز و إن تراجعوا أقیدوا و قال الدیة عشرة آلاف درهما أو ألف دینار أو مائة من الإبل

بیان

و إن تراجعوا أی قتلوا القاتل بعد الاصطلاح علی الدیة و فی التهذیب، و إن لم یتراضوا قید

[۲]

۱۵۷۵۸- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۹/ ۱۷/ ۱ الحسین عن الثلاثة و عن ابن المغیرة و النضر عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول من قتل مؤمنا متعمدا قید منه إلا أن یرضی أولیاء المقتول أن یقبلوا الدیة فإن رضوا بالدیة و أحب ذلک القاتل فالدیة اثنا عشر

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۶

ألفا أو ألف دینار أو مائة من الإبل و إن کان فی أرض فیها الدنانیر فألف دینار و إن کان فی أرض فیها الإبل فمائة من الإبل و إن کان فی أرض فیها الدراهم فدراهم بحساب اثنی عشر ألفا

[۳]

۱۵۷۵۹- ۳ الفقیه، ۴/ ۱۱۲/ ۵۲۲۱ ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع من قتل بشیء صغیر أو کبیر بعد أن یتعمد قتله فعلیه القود

[۴]

۱۵۷۶۰- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۲/ ۲۷/ ۱ ابن فضال عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال کل من قتل شیئا صغیرا أو کبیرا بعد أن یتعمد فعلیه القود

[۵]

۱۵۷۶۱- ۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۳/ ۱۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن زرارة عن أحدهما ع فی قول اللّه عز و جل النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَ الْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَ الْأَنْفَ بِالْأَنْفِ الآیة قال هی محکمة

[۶]

۱۵۷۶۲- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۹/ ۱۸/ ۱ الحسین عن حماد و النضر عن القاسم بن سلیمان عن عبید اللّه بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال الدیة ألف دینار أو اثنا عشر ألف درهم أو مائة من الإبل و قال إذا ضربت الرجل بحدیدة فذلک العمد

[۷]

اشارة

۱۵۷۶۳- ۷ الکافی، ۷/ ۲۸۱/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۵۸/ ۱۲/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۷

عن علی عن أبی بصیر قال أبو عبد اللّه ع دیة الخطإ إذا لم یرد الرجل القتل مائة من الإبل أو عشرة آلاف من الورق أو ألف من الشاة و قال دیة المغلظة التی تشبه العمد و لیس بعمد أفضل من دیة الخطإ بأسنان الإبل ثلاث و ثلاثون حقة و ثلاث و ثلاثون جذعة و أربع و ثلاثون ثنیة کلها طروقة الفحل قال و سألته عن الدیة فقال دیة المسلم عشرة آلاف من الفضة أو ألف مثقال من الذهب أو ألف من الشاة علی أسنانها أثلاثا و من الإبل مائة علی أسنانها و من البقر مائتان

بیان

قد مضی تفسیر هذه الأسنان فی کتاب الزکاة فلا نعیدها

[۸]

اشارة

۱۵۷۶۴- ۸ الکافی، ۷/ ۲۸۰/ ۱/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن أحمد جمیعا عن السراد التهذیب، ۱۰/ ۱۶۰/ ۱۹/ ۱ الحسین عن الفقیه،

۴/ ۱۰۷/ ۵۲۰۱ السراد عن البجلی قال سمعت ابن أبی لیلی یقول کانت الدیة فی الجاهلیة مائة من الإبل- فأقرها رسول اللّه ص ثم إنه فرض علی أهل البقر مائتی بقرة و علی أهل الشاة ألف شاة ثنیة و علی أهل الذهب ألف دینار- و علی أهل الورق عشرة آلاف درهم و علی أهل الیمن الحلل مائة حلة- قال البجلی فسألت أبا عبد اللّه ع عما روی ابن أبی لیلی

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۸

فقال کان علی ع یقول الدیة ألف دینار و قیمة الدینار عشرة دراهم و عشرة آلاف لأهل الأمصار و علی أهل البوادی الدیة مائة من الإبل و لأهل السواد مائتا بقرة أو ألف شاة

بیان

سیأتی کلام آخر من هذا القبیل فی باب مقادیر دیات الأسنان إن شاء اللّه

[۹]

۱۵۷۶۵- ۹ الکافی، ۷/ ۲۸۱/ ۵/ ۱ الخمسة و الثلاثة عن جمیل جمیعا عن أبی عبد اللّه ع قال الدیة عشرة آلاف درهم أو ألف دینار و قال جمیل قال أبو عبد اللّه ع الدیة مائة من الإبل

[۱۰]

۱۵۷۶۶- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۸۱/ ۴/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۱۰/ ۱۵۹/ ۱۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج فی الدیة قال ألف دینار أو عشرة آلاف درهم و یؤخذ من أصحاب الحلل الحلل و من أصحاب الإبل الإبل و من أصحاب الغنم الغنم و من أصحاب البقر البقر

[۱۱]

اشارة

۱۵۷۶۷- ۱۱ الکافی، ۷/ ۲۸۲/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن حدید و ابن أبی عمیر عن جمیل عن محمد و زرارة و غیرهما عن أحدهما ع فی الدیة قال هی مائة من الإبل و لیس فیها دنانیر و لا- دراهم و لا غیر ذلک قال ابن أبی عمیر فقلت لجمیل هل للإبل أسنان معروفة فقال نعم ثلاث و ثلاثون حقة و ثلاث و ثلاثون جذعة و أربع و ثلاثون ثنیة إلی بازل عامها کلها خلفة إلی بازل عامها قال و روی

الوافی، ج۱۶، ص: ۵۹۹

ذلک بعض أصحابنا عنهما ع و زاد علی بن حدید فی حدیثه أن ذلک فی الخطإ و قال قیل لجمیل فإن قبل أصحاب العمد الدیة کم لهم قال مائة من الإبل إلا أن یصطلحوا علی مال أو ما شاءوا من غیر ذلک

بیان

البازل من الإبل الذی تم ثمانی سنین و دخل فی التاسعة و حینئذ یطلع نابه و تکمیل قوته ثم یقال بعد ذلک بازل عام و بازل عامین و الخلفة بکسر اللام هی الحامل من النوق

[۱۲]

۱۵۷۶۸- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۹/ ۱۵/ ۱ الحسین عن الفقیه، ۴/ ۱۰۶/ ۵۱۹۷ ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن دیة العمد فقال مائة من فحولة الإبل المسان- فإن لم یکن إبل فمکان کل جمل عشرون من فحولة الغنم

[۱۳]

اشارة

۱۵۷۶۹- ۱۳ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۰/ ۲۱/ ۱ عثمان عن سماعة عن أبی بصیر قال سألته عن دیة العمد الذی یقتل الرجل عمدا قال فقال مائة الحدیث

بیان

حمله فی الإستبصار علی ما إذا کان القاتل عبدا کما یأتی فی بابه

[۱۴]

۱۵۷۷۰- ۱۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۱/ ۲۳/ ۱/ محمد بن أحمد عن إبراهیم عن أبی جعفر عن علی عن أبی بصیر قال دیة الرجل مائة من الإبل

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۰

فإن لم یکن فمن البقر بقیمة ذلک فإن لم یکن فألف کبش هذا فی العمد- و فی الخطإ مثل العمد ألف شاة مخلطة

[۱۵]

اشارة

۱۵۷۷۱- ۱۵ الکافی، ۷/ ۲۸۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۸/ ۱۴/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، و الحسین عن حماد عن ابن المغیرة و الفقیه، ۴/ ۱۰۵/ ۵۱۹۶ النضر جمیعا عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول قال أمیر المؤمنین ع فی الخطإ شبه العمد هو أن یقتل بالسوط أو بالعصا أو بالحجارة إن دیة ذلک تغلظ و هی مائة من الإبل منها أربعون خلفة بین ثنیة إلی بازل عامها و ثلاثون حقة و ثلاثون ابنة لبون و الخطأ یکون فیه ثلاثون حقة و ثلاثون ابنة لبون و عشرون ابنة مخاض و

عشرون ابن لبون ذکر- و قیمة کل بعیر من الورق مائة و عشرون درهما أو عشرة دنانیر و من الغنم قیمة کل ناب من الإبل عشرون شاة

بیان

الناب المسنة من النوق

[۱۶]

۱۵۷۷۲- ۱۶ الکافی، ۷/ ۲۸۲/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۸/ ۱۳/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن محمد بن سنان التهذیب، ۱۰/ ۲۴۷/ ۱۰/ ۱ الصفار عن أحمد عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع أنه قال

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۱

فی قتل الخطإ مائة من الإبل أو ألف من الغنم أو عشرة آلاف درهم أو ألف دینار و إن کانت الإبل فخمس و عشرون ابنة مخاض و خمس و عشرون ابنة لبون و خمس و عشرون حقة و خمس و عشرون جذعة و الدیة المغلظة فی الخطإ الذی یشبه العمد الذی یضرب بالحجر أو بالعصا الضربة و الضربتین لا یرید قتله فهی أثلاث ثلاث و ثلاثون حقة و ثلاث و ثلاثون جذعة و أربع و ثلاثون ثنیة کلها خلفة طروقة الفحل و إن کان من الغنم فألف کبش و العمد هو القود أو رضا ولی المقتول

[۱۷]

۱۵۷۷۳- ۱۷ الکافی، ۷/ ۲۸۳/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۰۸/ ۵۲۰۶ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۲/ ۲۵/ ۱ السراد عن أبی ولاد عن أبی عبد اللّه ع قال کان علی ص یقول تستأدی دیة الخطإ فی ثلاث سنین و تستأدی دیة العمد فی سنة

[۱۸]

۱۵۷۷۴- ۱۸ الکافی، ۷/ ۲۸۱/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن کلیب الفقیه، ۴/ ۹۷/ ۵۱۶۹ الجوهری عن کلیب الأسدی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یقتل فی الشهر الحرام ما دیته قال دیة و ثلث

[۱۹]

۱۵۷۷۵- ۱۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۵/ ۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن الفقیه، ۴/ ۱۰۷/ ۵۲۰۲ کلیب بن معاویة قال سمعت

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۲

أبا عبد اللّه ع یقول من قتل فی شهر حرام فعلیه دیة و ثلث

[۲۰]

۱۵۷۷۶- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۶/ ۴/ ۱ ابن أبی عمیر عن أبان عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل قتل فی الحرم قال علیه دیة و ثلث الحدیث و قد مضی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۳

باب ۹۱ ما إذا کان أحد طرفی الجنایة امرأة

[۱]

۱۵۷۷۷- ۱ الکافی، ۷/ ۲۹۸/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۰/ ۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتلت المرأة رجلاـ قتلت به و إذا قتل الرجل المرأة فإن أرادوا القود أدوا فضل دیة الرجل و أقادوه بها و إن لم یفعلوا قبلوا من القاتل الدیة دیة المرأة کاملة و دیة المرأة نصف دیة الرجل

[۲]

۱۵۷۷۸- ۲ الکافی، ۷/ ۲۹۸/ ۲/ ۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۰/ ۱/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یقتل المرأة متعمدا فأراد أهل المرأة أن یقتلوه قال ذلک لهم إذا أدوا إلی أهله نصف الدیة و إن قبلوا الدیة فلهم نصف دیة الرجل و إذا قتلت المرأة الرجل قتلت به و لیس لهم إلاـ نفسها و قال جراحات الرجال و النساء سواء سن المرأة بسن الرجل و موضحة المرأة بموضحة الرجل و إصبع المرأة بإصبع الرجل حتی تبلغ الجراحة ثلث الدیة فإذا بلغت ثلث الدیة أضعف دیة الرجل علی دیة المرأة

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۴

[۳]

۱۵۷۷۹- ۳ الکافی، ۷/ ۲۹۹/ ۶/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۸۱/ ۴/ ۱ أحمد عن السراد عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی رجل قتل امرأته متعمدا فقال إن شاء أهلها أن یقتلوه یؤدوا [یردوا] إلی أهله نصف الدیة و إن شاءوا أخذوا نصف الدیة خمسة آلاف درهم- و قال فی امرأة قتلت زوجها متعمدا فقال إن شاء أهله أن یقتلوها قتلوها و لیس یجنی أحد أکثر من جنایته علی نفسه

[۴]

۱۵۷۸۰- ۴ الفقیه، ۴/ ۱۱۹/ ۵۲۴۲ قال الصادق ع فی امرأة قتلت زوجها الحدیث

[۵]

۱۵۷۸۱- ۵ الفقیه، ۴/ ۱۱۴/ ۵۲۲۵ الشحام عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال فی امرأة قتلت رجلا متعمدة قال إن شاء أهله أن یقتلوها قتلوها و لیس یجنی أحد علی أکثر من نفسه

[۶]

اشارة

۱۵۷۸۲- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۶/ ۱۴/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الکافی، ۷/ ۲۹۹/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۵/ ۲۲/ ۱ السراد عن الخراز عن الحلبی و الحذاء عن أبی عبد اللّه ع قالا سئل عن رجل قتل امرأة خطأ و هی علی رأس الولد تمخض قال علیه الدیة خمسة آلاف درهم و علیه للذی فی بطنها غرة وصیف أو وصیفة أو أربعون دینارا

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۵

بیان

الغرة بضم المعجمة و تشدید المهملة العبد و الأمة و الوصیف الخادم

[۷]

۱۵۷۸۳- ۷ الکافی، ۷/ ۳۰۰/ ۹/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۸۱/ ۵/ ۱ أحمد عن السراد عن أبی ولاد عن أبی مریم عن أبی جعفر ع قال أتی رسول اللّه ص برجل قد ضرب امرأة حاملا بعمود الفسطاط- فقتلها فخیر رسول اللّه ص أولیاءها أن یأخذوا الدیة خمسة آلاف و غرة وصیف أو وصیفة للذی فی بطنها أو یدفعوا إلی أولیاء الرجل القاتل خمسة آلاف و یقتلوه

[۸]

۱۵۷۸۴- ۸ الکافی، ۷/ ۳۰۰/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۲/ ۶/ ۱ القمیان عن صفوان عن إسحاق بن عمار عن الفقیه، ۴/ ۱۱۹/ ۵۲۴۱ أبی بصیر عن أحدهما ع قال قلت له رجل قتل امرأة فقال إن أراد أهل المرأة أن یقتلوه أدوا نصف دیته و قتلوه و إلا قبلوا نصف الدیة

[۹]

۱۵۷۸۵- ۹ الکافی، ۷/ ۳۰۱/ ۱۳/ ۱ القمیان عن صفوان عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أحدهما ع قال إن قتل رجل امرأة و أراد أهل المرأة أن یقتلوه أدوا نصف الدیة إلی أهل الرجل

[۱۰]

۱۵۷۸۶- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۹۹/ ۳/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۶

التهذیب، ۱۰/ ۱۸۱/ ۳/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الجراحات فقال جراحة المرأة مثل جراحة الرجل حتی تبلغ ثلث الدیة فإذا بلغت ثلث الدیة سواء أضعفت جراحة الرجل ضعفین علی جراحة المرأة و سن الرجل و سن المرأة سواء و قال إن قتل رجل امرأته عمدا فأراد أهل المرأة أن یقتلوا الرجل ردوا إلی أهل الرجل نصف الدیة و قتلوه قال و سألته عن امرأة قتلت رجلا قال تقتل به و لا یغرم أهلها شیئا

[۱۱]

اشارة

۱۵۷۸۷- ۱۱ الکافی، ۷/ ۲۹۹/ ۶/ ۱ الخمسة التهذیب، ۱۰/ ۱۸۴/ ۱۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۴/ ۱۱۸/ ۵۲۳۹ البجلی عن أبان بن تغلب قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما تقول فی رجل قطع إصبعا من أصابع المرأة کم فیها قال عشر من الإبل قلت قطع اثنین قال عشرون قلت قطع ثلاثا قال ثلاثون قلت قطع أربعا قال عشرون قلت سبحان اللّه یقطع ثلاثا فیکون علیه ثلاثون و یقطع أربعا فیکون علیه عشرون إن هذا کان یبلغنا و نحن بالعراق فنبرأ ممن قاله و نقول الذی جاء به شیطان فقال مهلا یا أبان هذا حکم رسول اللّه ص إن المرأة تعاقل الرجل إلی ثلث الدیة فإذا بلغت الثلث رجعت إلی النصف یا أبان إنک أخذتنی بالقیاس و السنة إذا قیست محق الدین

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۷

بیان

تعاقل الرجل إلی ثلث الدیة یعنی أنها تساویه فیما کان من أطرافها إلی ثلث الدیة کذا فی النهایة و التعاقل من العقل بمعنی الدیة و إنما سمیت الدیة عقلا لأن الدیات کانت إبلا تعقل بفناء ولی المقتول

[۱۲]

۱۵۷۸۸- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۰۰/ ۷/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۱۰/ ۱۸۴/ ۱۷/ ۱ الحسین عن فضالة و ابن أبی عمیر عن جمیل الفقیه، ۴/ ۱۱۹/ ۵۲۴۰ محمد بن حمران و جمیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة بینها و بین الرجل قصاص- قال نعم فی الجراحات حتی تبلغ الثلث سواء فإذا بلغت الثلث سواء ارتفع الرجل و سفلت المرأة

[۱۳]

۱۵۷۸۹- ۱۳ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۴/ ۱۸/ ۱ الحسین عن التمیمی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۴]

۱۵۷۹۰- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۱۳/ ۱۵/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۵۰/ ۵۳۳۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۱/ ۲۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۰/ ۲۴/ ۱ السراد عن عبد الرحمن بن سیابة عن أبی عبد اللّه ع قال إن فی کتاب علی ع لو أن رجلا قطع فرج امرأة لأغرمته لها دیتها فإن لم یؤد إلیها الدیة قطعت لها فرجه إن طلبت ذلک منه

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۸

[۱۵]

۱۵۷۹۱- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۰۰/ ۸/ ۱ العدة عن سهل عن التهذیب، ۱۰/ ۱۸۵/ ۲۳/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن الحلبی قال سئل أبو عبد

اللّه ع عن جراحات الرجال و النساء فی الدیات و القصاص فقال الرجال و النساء فی القصاص سواء السن بالسن و الشجة بالشجة و الإصبع بالإصبع سواء حتی تبلغ الجراحات ثلث الدیة فإذا جاوزت الثلث صیرت دیة الرجال فی الجراحات ثلثی الدیة و دیة النساء ثلث الدیة

[۱۶]

۱۵۷۹۲- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۰۰/ ۱۱/ ۱ علی عن أبیه عن عثمان عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال جراحات المرأة و الرجل سواء إلی أن تبلغ ثلث الدیة فإذا جاز ذلک تضاعف جراحة الرجل علی جراحة المرأة ضعفین

[۱۷]

۱۵۷۹۳- ۱۷ الکافی، ۷/ ۳۰۱/ ۱۴/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسن بن علی عن عبد الکریم عن ابن أبی یعفور التهذیب، ۱۰/ ۱۸۵/ ۲۱/ ۱ الحسین عن الحسن بن علی عن کرم عن ابن أبی یعفور قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قطع إصبع امرأة قال یقطع إصبعه حتی ینتهی إلی ثلث دیة المرأة فإذا جاز الثلث کان فی الرجل الضعف

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۰۹

[۱۸]

۱۵۷۹۴- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۰۰/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۵/ ۲۴/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل فقأ عین امرأة قال إن شاءوا أن یفقئوا عینه و یؤدوا إلیه ربع الدیة و إن شاءت أن تأخذ ربع الدیة و قال فی امرأة فقأت عین رجل إنه إن شاء فقأ عینها و إلا أخذ دیة عینه

[۱۹]

اشارة

۱۵۷۹۵- ۱۹ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۲/ ۷/ ۱ الحسین عن أحمد بن عبد اللّه عن أبان عن أبی مریم قال سألت أبا جعفر ع عن جراحة المرأة قال فقال علی النصف من جراحة الرجل من الدیة فما دونها قلت فامرأة قتلت رجلا قال یقتلونها قلت فرجل قتل امرأة- قال إن شاءوا قتلوا و أعطوا نصف الدیة

بیان

ینبغی تقیید التنصیف فیما دون الدیة بما إذا جاوز الثلث لیوافق سائر الأخبار

[۲۰]

۱۵۷۹۶- ۲۰ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۴/ ۱۹/ ۱ عنه عن الحسن عن زرعة و عثمان عن سماعة قال سألته عن جراحة النساء فقال الرجال و النساء فی الدية سواء حتی تبلغ الثلث فإذا جازت الثلث فإنها مثل نصف دية الرجل

[۲۱]

۱۵۷۹۷- ۲۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۵/ ۲۰/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن أبی مريم عن أبی جعفر ع قال جراحات النساء علی النصف من جراحات الرجال فی كل شیء

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۰

[۲۲]

۱۵۷۹۸- ۲۲ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۲/ ۸/ ۱ عنه عن القاسم بن عروة عن أبی العباس و غيره عن أبی عبد اللّه ع قال إن قتل رجل امرأة خير أولياء المرأة إن شاءوا أن يقتلوا الرجل و يغرموا نصف الدية لورثته و إن شاءوا أن يأخذوا نصف الدية

[۲۳]

۱۵۷۹۹- ۲۳ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۲/ ۹/ ۱ عنه عن محمد بن خالد عن ابن أبی عمير عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع فی المرأة تقتل الرجل ما عليها قال لا يجنی الجانی علی أكثر من نفسه

[۲۴]

۱۵۸۰۰- ۲۴ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۲/ ۱۰/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن محمد بن قيس عن أبی جعفر ع فی الرجل يقتل المرأة قال إن شاء أولياؤها قتلوه و غرموا خمسة آلاف درهم لأولياء المقتول و إن شاءوا أخذوا خمسة آلاف درهم من القاتل

[۲۵]

۱۵۸۰۱- ۲۵ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۲/ ۱۱/ ۱ أحمد عن المفضل عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع فی رجل قتل امرأة متعمدا قال- إن شاء أهلها أن يقتلوا قتلوه و يؤدوا إلی أهله نصف الدية

[۲۶]

۱۵۸۰۲- ۲۶ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۳/ ۱۲/ ۱ النوفلی عن السكونی عن أبی عبد اللّه ع أن أمير المؤمنين ع قتل رجلا بامرأة قتلها عمدا و قتل امرأة قتلت رجلا عمدا

[۲۷]

۱۵۸۰۳- ۲۷ التهذيب، ۱۰/ ۱۸۳/ ۱۳/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسين عن ابن هلال عن العلاء عن محمد قال سألت أبا

جعفر ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۱

عن امرأتین قتلتا رجلا عمدا قال تقتلان به ما یختلف فی هذا أحد

[۲۸]

اشارة

۱۵۸۰۴- ۲۸ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۳/ ۱۴/ ۱ ابن محبوب عن معاویة بن حکیم عن موسی بن بکر عن أبی مریم و محمد بن أحمد عن محمد بن یحیی و معاویة عن ابن رباط عن أبی مریم الأنصاری عن أبی جعفر ع قال فی امرأة قتلت رجلا قال تقتل و یؤدی ولیها بقیة المال و فی روایة ابن محبوب بقیة الدیة

بیان

نسبه فی التهذیبین إلی الشذوذ و مخالفة الأخبار کلها و ظاهر القرآن أن النفس بالنفس و قد ورد أنها محکمة

[۲۹]

۱۵۸۰۵- ۲۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی جعفر عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه عن علی ع قال لیس بین الرجال و النساء قصاص إلا فی النفس

[۳۰]

اشارة

۱۵۸۰۶- ۳۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۰/ ۲۳/ ۱ الصفار عن الثلاثة عن جعفر ع قال إن رجلا قتل امرأة فلم یجعل علی ع بینهما قصاصا و ألزمه الدیة

بیان

حملهما فی الإستبصار علی القصاص بلا رد و المتساوی و إنما یصح علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۲

بعض الوجوه مع أن الثانی لا یحتاج إلی التأویل لجواز الصلح علی الدیة فیما فیه القصاص

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۳

باب ۹۲ ما إذا أحد الطرفین متعددا

[۱]

۱۵۸۰۷- ۱ الکافی، ۷/ ۲۸۳/ ۱/ ۱ الثلاثة و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۱۸/ ۴/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۴/ ۱۱۶/ ۵۲۳۲ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی عشرة اشترکوا فی قتل رجل قال یخیر أهل المقتول فأیهم شاءوا قتلوا و یرجع أولیاؤه علی الباقین بتسعة أعشار الدیة

[۲]

۱۵۸۰۸- ۲ الکافی، ۷/ ۲۸۳/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۷/ ۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی رجلین قتلا- رجلا قال إن أراد أولیاء المقتول قتلهما أدوا دیة کاملة و قتلوهما و تکون الدیة بین أولیاء المقتولین و إن أرادوا قتل أحدهما

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۴

فقتلوه أدی المتروک نصف الدیة إلی أهل المقتول و إن لم یؤدوا دیة أحدهما- و لم یقتل أحدهما قبل الدیة صاحبه من کلیهما و إن قبل أولیاؤه الدیة کانت علیهما

[۳]

۱۵۸۰۹- ۳ الکافی، ۷/ ۲۸۳/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۷/ ۳/ ۱ یونس عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتل الرجلان و الثلاثة رجلا فإن أرادوا أولیاؤه قتلهم ترادوا فضل الدیة و إلا أخذوا دیة صاحبهم

[۴]

۱۵۸۱۰- ۴ الکافی، ۷/ ۲۸۳/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۷/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن المیثمی عن أبان الفقیه، ۴/ ۱۱۵/ ۵۲۳۰ القاسم بن محمد عن أبان عن الفضیل بن یسار قال قلت لأبی جعفر ع عشرة قتلوا رجلا- فقال إن شاء أولیاؤه قتلوهم جمیعا و غرموا تسع دیات و إن شاءوا تخیروا رجلا فقتلوه و أدت التسعة الباقون إلی أهل المقتول الأخیر عشر الدیة کل رجل منهم قال ثم علی الوالی بعد أن یلی أدبهم و حبسهم

[۵]

۱۵۸۱۱- ۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۸/ ۶/ ۱ الوشاء عن داود بن سرحان عن أبی عبد اللّه ع فی رجلین قتلا- رجلا- قال یقتلان إن شاء أهل المقتول و یرد علی أهلهما دیة واحدة

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۵

[۶]

۱۵۸۱۲- ۶ الفقیه، ۴/ ۱۱۱/ ۵۲۱۷ داود بن سرحان عن أبی عبد اللّه ع فی رجلین قتلا رجلا قال إن شاء أولیاء المقتول أن یؤدوا دیة و یقتلوهما جمیعا قتلوهما

[۷]

اشارة

۱۵۸۱۳- ۷ الکافی، ۷/ ۲۸۴/ ۹/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۱۰/ ۲۱۸/ ۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن القاسم بن عروة عن أبی العباس و غیره عن أبی عبد اللّه ع قال إذا اجتمع العدة علی قتل رجل واحد حکم الوالی أن یقتلوا أیهم شاءوا و لیس لهم أن یقتلوا أکثر من واحد إن اللّه تعالی یقول وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیِّهِ سُلْطاناً فَلا یُسْرِفْ فِی الْقَتْلِ- التهذیب، و إذا قتل ثلاثة واحدا خیر الوالی أی الثلاثة شاء أن یقتل و یضمن الآخران ثلثی الدیة لورثة المقتول

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا لم یؤدوا دیة الباقین أما إذا أدوها فلهم قتل أکثر من واحد لأن المجمل یحمل علی المفصل

[۸]

اشارة

۱۵۸۱۴- ۸ الکافی، ۷/ ۲۸۵/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۱/ ۹/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۲/ ۱/ ۱ محمد عن بعض أصحابه عن یحیی بن المبارک التهذیب، ۱۰/ ۱۵۱/ ۳۵/ ۱ الصفار عن یعقوب بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۶

یزید عن یحیی بن المبارک عن ابن جبلة عن أبی جمیلة عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع فی عبد و حر قتلا رجلا حرا قال إن شاء قتل الحر و إن شاء قتل العبد فإن اختار قتل الحر ضرب جنبی العبد

بیان

فی بعض نسخ الکافی مکان ضرب جنبی العبد هکذا رد صاحب العبد نصف الدیة إلی ورثة الحر المقتول الثانی أو یسلم العبد إلیهم حتی یضربوا عنقه.

قال فی الإستبصار إن ضرب جنبی العبد لا ینافی وجوب تسلیمه إلی الورثة أو رد نصف الدیة

[۹]

۱۵۸۱۵- ۹ الكافی، ۷/ ۳۰۱/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۱۳/ ۵۲۲۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۲/ ۳/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال سئل عن غلام لم یدرك و امرأة قتلا رجلا خطأ فقال إن خطأ المرأة و الغلام عمد فإن أحب أولیاء المقتول أن یقتلوهما قتلوهما- و یردون علی أولیاء خمسة آلاف درهم و إن أحبوا أن یقتلوا الغلام

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۷

قتلوه و ترد المرأة علی أولیاء الغلام ربع الدیة- الكافی، الفقیه، و إن أحب أولیاء المقتول أن یقتلوا المرأة قتلوها و یرد الغلام علی أولیاء المرأة ربع الدیة- ش قال و إن أحب أولیاء المقتول أن یأخذوا الدیة كان علی الغلام نصف الدیة و علی المرأة نصف الدیة

[۱۰]

اشارة

۱۵۸۱۶- ۱۰ الكافی، ۷/ ۳۰۱/ ۲/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۱۳/ ۵۲۲۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۲/ ۲/ ۱ السراد عن الخزاز عن ضریس الكناسی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن امرأة و عبد قتلا رجلا خطأ فقال إن خطأ المرأة و العبد مثل العمد فإن أحب أولیاء المقتول أن یقتلوهما قتلوهما قال فإن كان قیمة العبد أكثر من خمسة آلاف درهم فلیردوا علی مولی العبد ما یفضل بعد الخمسة آلاف درهم و إن أحبوا أن یقتلوا المرأة و یأخذوا العبد أخذوا إلا أن تكون قیمته أكثر من خمسة آلاف درهم فلیردوا علی مولی العبد ما یفضل بعد الخمسة آلاف درهم و یأخذوا العبد أو یفتدیه سیده و إن كانت قیمة العبد أقل من خمسة آلاف درهم فلیس لهم إلا العبد

بیان

هذان الخبران عنوناهما فی الكافی و الفقیه بباب من خطؤه عمد و نسبهما فی التهذیبین إلی مخالفة القرآن و الأخبار لأن اللّه حكم فی الخطإ الدیة دون القود قال و لا یجوز أن یكون الخطأ عمدا كما لا یجوز أن یكون العمد خطأ إلا فیمن لیس بمكلف مثل المجانین و الذین لیسوا عقلاء و قد ثبت أن عمد الصبی خطأ

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۸

و یتحمل دیته عاقلته فكیف یعكس الأمر و ثبت أیضا أن العبد إذا قتل خطأ سلم إلی أولیاء المقتول أو یفتدیه مولاه و لیس لهم قتله.

و سیأتی هذه الأحكام إن شاء اللّه و فی الحدیث الأول شیء آخر و هو رد المرأة علی أولیاء الغلام ربع الدیة إن قتلوه و ینبغی أن ترد علیهم نصف الدیة كما لا یخفی

[۱۱]

۱۵۸۱۷- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۴/ ۶/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن موسی بن القاسم عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن قوم ممالیك اجتمعوا علی قتل حر ما حالهم فقال یقتلون به و سألته عن قوم أحرار اجتمعوا علی قتل مملوك ما حالهم- قال یؤدون ثمنه

[۱۲]

۱۵۸۱۸- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۴/ ۷/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم بن هاشم عن أبی جعفر عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن أربعة أنفس قتلوا رجلا مملوک و حر و حرة و مکاتب قد أدی نصف مکاتبته فقال علیهم الدیة علی الحر ربع الدیة و علی الحرة ربع الدیة و علی المملوک أن یخیر مولاه فإن شاء أدی عنه و إن شاء دفعه برمته لا- یغرم أهله شیئا و علی المکاتب فی ماله نصف الربع و علی الذین کاتبوه نصف الربع فذلک الربع لأنه قد أعتق نصفه

[۱۳]

اشارة

۱۵۸۱۹- ۱۳ الفقیه، ۴/ ۱۵۲/ ۵۳۳۸ سئل الصادق ع عن أربعة أنفس قتلوا الحدیث

بیان

قال فی الفقیه و هذا الخبر فی کتاب محمد بن أحمد یرویه عن إبراهیم بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۱۹

هاشم بإسناده یرفعه إلی أبی عبد اللّه ع

[۱۴]

۱۵۸۲۰- ۱۴ الکافی، ۷/ ۲۸۴/ ۵/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۴۰/ ۶/ ۱ أحمد عن التمیمی عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی أربعة شربوا فسکروا فأخذ بعضهم علی بعض السلاح فاقتتلوا فقتل اثنان و جرح اثنان فأمر بالمجروحین فضرب کل واحد منهما ثمانین جلدة و قضی بدیة المقتولین علی المجروحین و أمر أن یقاس جراحة المجروحین فیرفع من الدیة و إن مات أحد المجروحین- فلیس علی أحد من أولیاء المقتولین شیء

[۱۵]

اشارة

۱۵۸۲۱- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۰/ ۵/ ۱ النوفلی عن الفقیه، ۴/ ۱۱۸/ ۵۲۳۶ السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال کان قوم یشربون فیسکرون فیتباعجون بسکاکین کانت معهم فرفعوا إلی أمیر المؤمنین ع فسجنهم فمات منهم رجلان و بقی رجلان فقال أهل المقتولین یا أمیر المؤمنین أقدهما بصاحبینا فقال علی ع للقوم ما ترون قالوا نری أن تقیدهما قال علی ع فلعل ذینک الذین ماتا قتل کل واحد منهما صاحبه قالوا لا ندری فقال علی ع بل أجعل دیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۰

المقتولین علی قبائل الأربعة و آخذ دیة جراحة الباقیین من دیة المقتولین- و ذکر إسماعیل بن الحجاج بن أرطاة عن سماک بن حرب

عن عبد اللّه بن أبی الجعد قال کنت أنا رابعهم فقضی علی ع بهذه القضیة فینا

بیان

البعج و التبعیج الشق و یأتی هذا الخبر موافقا لما مر فی باب من لا دیة له و لا قود إن شاء اللّه تعالی

[۱۶]

۱۵۸۲۲- ۱۶ الکافی، ۷/ ۲۸۴/ ۷/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن الفقیه، ۴/ ۱۵۶/ ۵۳۵۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۰/ ۷/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی مریم الأنصاری عن أبی جعفر ع فی رجلین اجتمعا علی قطع ید رجل قال إن أحب أن یقطعهما أدی إلیهما دیة ید فاقتسماها ثم یقطعهما و إن أحب أخذ منهما دیة ید قال و إن قطع ید أحدهما رد الذی لم تقطع یده علی الذی قطعت یده ربع الدیة

[۱۷]

۱۵۸۲۳- ۱۷ الکافی، ۷/ ۲۸۴/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۹/ ۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال رفع إلی أمیر المؤمنین ع ستة غلمان کانوا فی الفرات فغرق واحد منهم فشهد ثلاثة منهم علی اثنین أنهما غرقاه و شهد اثنان علی الثلاثة أنهم غرقوه فقضی ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۱

بالدیة أخماسا ثلاثة أخماس علی الاثنین و خمسین علی الثلاثة

[۱۸]

۱۵۸۲۴- ۱۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۰/ ۴/ ۱ الحسین عن التمیمی عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع مثله

[۱۹]

۱۵۸۲۵- ۱۹ الفقیه، ۴/ ۱۱۶/ ۵۲۳۳ قضی أمیر المؤمنین ع فی ستة نفر کانوا فی الماء فغرق رجل منهم فشهد ثلاثة علی اثنین أنهما غرقاه و شهد اثنان علی الثلاثة أنهم غرقوه فألزمهم الدیة جمیعا ألزم الاثنین ثلاثة أسهم لشهادة الثلاثة علیهما و ألزم الثلاثة سهمین لشهادة الاثنین علیهم

[۲۰]

۱۵۸۲۶- ۲۰ الکافی، ۷/ ۲۸۴/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن علی التهذیب، ۱۰/ ۲۴۱/ ۸/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۲

هاشم عن محمد بن جعفر عن عبد اللّه بن طلحة عن علی الفقیه، ۴/ ۱۵۹/ ۵۳۶۱ ابن أبی عمیر عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قضی أمیر المؤمنین ص فی حائط اشترک فی هدمه ثلاثة نفر فوقع علی واحد منهم فمات فضمن الباقین [الباقیین] دیته لأن کل واحد منهم ضامن صاحبه

[۲۱]

۱۵۸۲۷- ۲۱ الکافی، ۷/ ۲۸۵/ ۱/ ۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۰/ ۱۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن مسکان الکافی، عمن ذکره ش عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتل الرجل الرجلین أو أکثر من ذلک قتل بهم

[۲۲]

اشارة

۱۵۸۲۸- ۲۲ الکافی، ۷/ ۲۸۶/ ۲/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۹/ ۲/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن قوما احتفروا زبیة للأسد بالیمن فوقع فیها الأسد فازدحم الناس علیها ینظرون إلی الأسد فوقع رجل فتعلق بآخر و تعلق الآخر بآخر و الآخر بآخر فجرحهم الأسد فمنهم من مات من

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۳

جراحة الأسد و منهم من أخرج فمات فتشاجروا فی ذلک حتی أخذوا السیوف فقال أمیر المؤمنین ع هلموا أقض بینکم فقضی أن للأول ربع الدیة و للثانی ثلث الدیة و الثالث نصف الدیة و الرابع الدیة کاملة و جعل ذلک علی قبائل الذین ازدحموا فرضی بعض القوم و سخط بعض فرفع ذلک إلی النبی ص و أخبر بقضاء أمیر المؤمنین ع فأجازه

بیان

الزبیة بضم الزاء و سکون الموحدة ثم المثناة التحتانیة حفرة تحفر للأسد و ینبغی حمل الحدیث علی ما إذا کان الازدحام سببا لوقوع الأول لیصح جعل الدیة علی قبائل المزدحمین و لیکون مورد الحکم فیه غیر مورده فی الحدیث الآتی حتی یصح اختلاف الحکمین.

و لعل السر فی أخذ هذا المقدار من الدیة من المزدحمین لا أزید مع أن المقتولین أربعة أنهم ضمنوا دیة الأول کاملة لعدم شراکة أحد معهم فی قتله و ضمنوا نصف دیة الثانی لشراکة الأول معهم فی قتله و ضمنوا ثلث دیة الثالث لشراکة الأول و الثانی معهم فی قتله و ضمنوا ربع دیة الرابع لشراکة الثلاثة معهم فی قتله فهم إنما ضمنوا دیتین و نصف سدس الدیة کما قضی به أمیر المؤمنین ع.

و أما السر فی کیفیة الاقتسام علی النحو المذکور فلأن أهل الأول یستحق الحرمان عن ثلاثة أرباع دیته لأن له مدخلا فی قتل ثلاثة أخر معه و أهل الثانی یستحق الحرمان عن ثلثی دیته لأن له مدخلا فی قتل اثنین معه و أهل الثالث یستحق الحرمان عن نصف دیته لأن له مدخلا فی قتل واحد معه و أهل الرابع لا یستحق الحرمان عن شیء إذ لا مدخل له فی قتل أحد و لهذا یأخذ دیته کاملة

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۴

[۲۳]

اشارة

۱۵۸۲۹- ۲۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۹/ ۱/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن الکافی، ۷/ ۲۸۶/ ۳/ ۱ محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال

الفقيه، ۴/ ۱۱۶/ ۵۲۳۴ قضى أمير المؤمنين ع في أربعة نفر اطلعوا في زبية الأسد فخر أحدهم و استمسك بالثاني و استمسك الثاني بالثالث و استمسك الثالث بالرابع حتى أسقط بعضهم بعضا على الأسد فقتلهم الأسد فقضى بالأول فريسة الأسد- و غرم أهله ثلث الدية لأهل الثاني و غرم الثاني لأهل الثالث ثلثي الدية- و غرم الثالث لأهل الرابع الدية كاملة

بيان

الفرس القتل و الفريس القتيل و فرس الأسد فريستها دق عنقها قضى بالأول فريسة الأسد يعني أسقط ديته و ذلك لأنه لا مدخل لأحد في قتله و إنما أغرم أهله ثلث دية الثاني لأن الثاني استحق حرمان ثلثي ديته بمدخليته في قتل اثنين و أغرم أهل الثاني ثلثي دية الثالث لأن له مدخلا في قتل واحد و أغرم

الوافي، ج۱۶، ص: ۶۲۵

أهل الثالث دية الرابع كاملة لأنه لا شريك له في قتله بل هو متفرد به

[۲۴]

اشارة

۱۵۸۳۰- ۲۴ التهذيب، ۱۰/ ۲۴۱/ ۱۰/ ۱ محمد بن أحمد عن أبي عبد اللّه عن محمد بن عبد اللّه بن مهران عن الفقيه، ۴/ ۱۶۹/ ۵۳۸۸ عمرو بن عثمان عن أبي جميلة عن سعد الإسكاف عن الأصبغ بن نباتة قال قضى أمير المؤمنين ع في جارية ركبت جارية فنخستها جارية أخرى فقمصت المركوبة فصرعت الراكبة فماتت فقضى بديتها نصفين بين الناخسة و المنخوسة

بيان

النخس الغرز بعود و نحوه و القمص الانزعاج

[۲۵]

۱۵۸۳۱- ۲۵ الكافي، ۷/ ۲۸۷/ ۱/ ۱ الثلاثة و محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۲۱۹/ ۹/ ۱ أحمد عن ابن أبي عمير عن

الوافي، ج۱۶، ص: ۶۲۶

الفقيه، ۴/ ۱۱۵/ ۵۲۳۱ حماد عن الحلبي عن أبي عبد اللّه ع قال قضى أمير المؤمنين ع في رجلين أمسك أحدهما و قتل الآخر قال يقتل القاتل و يحبس الآخر حتى يموت غما كما كان حبسه عليه حتى مات غما

[۲۶]

۱۵۸۳۲ - ۲۶ الكافي، ۷/ ۲۸۷/ ۲/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۱۹/ ۷/ ۱ علي عن العبيدي عن يونس عن زرعة عن سماعة قال قضى أمير المؤمنين ع في رجل شد على رجل ليقتله و الرجل فار منه فاستقبله رجل آخر فأمسكه عليه حتى جاء الرجل فقتله فقتل الرجل الذي

قتله- و قضی علی الآخر الذی أمسکه علیه أن یطرح فی السجن أبدا حتی یموت فیه لأنه أمسکه علی الموت

[۲۷]

۱۵۸۳۳- ۲۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۹/ ۸/ ۱ الحسین عن التمیمی عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع مثله

[۲۸]

اشارة

۱۵۸۳۴- ۲۸ الکافی، ۷/ ۲۸۸/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۹/ ۱۰/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع الفقیه، ۴/ ۱۱۸/ ۵۲۳۷ إن ثلاثة نفر رفعوا إلی أمیر المؤمنین ع واحد منهم أمسک رجلا و أقبل آخر فقتله و الآخر یراهم فقضی فی الرؤیة أن یسمل عیناه و فی الذی أمسک أن یسجن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۷

حتی یموت کما أمسکه و قضی فی الذی قتل أن یقتل

بیان

فی الفقیه فقضی فی صاحب الرؤیة و هو أظهر سمل عینه إذا فقأها بحدیدة محماة

[۲۹]

۱۵۸۳۵- ۲۹ الکافی، ۷/ ۲۸۵/ ۱/ ۱ العدة عن سهل و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۱۹/ ۱۱/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۱۰۹/ ۵۲۱۰ السراد عن ابن رئاب عن زرارة عن أبی جعفر ع فی رجل أمر رجلا- بقتل رجل فقتله- قال یقتل به الذی ولی قتله و یحبس الآمر بقتله فی الحبس حتی یموت

[۳۰]

۱۵۸۳۶- ۳۰ الکافی، ۷/ ۲۸۵/ ۲/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۰/ ۱۲/ ۱ أحمد عن السراد عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع فی رجل أمر عبده أن یقتل رجلا فقتله فقال یقتل السید به

[۳۱]

۱۵۸۳۷- ۳۱ الکافی، ۷/ ۲۸۵/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۰/ ۱۳/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۸

الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۴/ ۱۱۸/ ۵۲۳۸ قال أمیر المؤمنین ع فی رجل أمر عبده أن یقتل رجلا فقتله فقال أمیر المؤمنین ع

و هل عبد الرجل إلا كسوطه أو كسيفه يقتل السيد به و يستودع العبد السجن

[۳۲]

اشارة

۱۵۸۳۸- ۳۲ الفقيه، ۳/ ۲۹/ ۳۲۶۲ السكونی بإسناده قال قال أمير المؤمنين ع الحديث

بيان

جعلهما فی التهذيبين مخالفين للقرآن حيث نطق أن النفس بالنفس ثم أولهما بمن كانت عادته أن يأمر عبيده بقتل الناس و يغريهم بذلك و يلجئهم إليه فإنه يجوز للإمام أن يقتل من هذه حاله لأنه مفسد فی الأرض.

أقول فی مخالفتهما للقرآن نظر و لا سيما بعد تعليله ع بأن العبد بمنزلة الآلة و فی التأويل بعد بل لا ينافيان شيئا من المحكمات حتى يحتاجا إلى مثل هذه التكلفات للفرق البين بين العبد و الأجنبی فی أمثال هذه التكليفات لقلة عقل العبد غالبا و كونه أسيرا فی يد مولاه خائفا منه و إن قتله مولاه لا يقتل به بخلاف الأجنبی على أن هذا التأويل لا يدفع مخالفة القرآن لأن القرآن يقتضی قتل العبد أيضا فی صورة التعود لأن السيد إنما يقتل لفساده و النفس القاتلة إنما هی العبد مع أن الحديث نص فی عدم قتل العبد فلا يفيد التأويل

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۲۹

باب ۹۳ ما إذا كان أحدهما أبا أو أما

[۱]

۱۵۸۳۹- ۱ الكافی، ۷/ ۲۹۷/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبيه جميعا عن التهذيب، ۱۰/ ۲۳۶/ ۱۳/ ۱ السراد عن الخراز عن حمران عن أحدهما ع قال لا يقاد والد بولده و يقتل الولد إذا قتل والده عمدا

[۲]

۱۵۸۴۰- ۲ الكافی، ۷/ ۲۹۸/ ۳/ ۱ محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۲۳۷/ ۱۴/ ۱ أحمد عن علی بن الحكم عن علی الفقيه، ۴/ ۱۲۰/ ۵۲۴۴ القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصير عن أبی عبد اللّه ع قال لا يقتل الأب بابنه

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۳۰

إذا قتله و يقتل الابن بأبيه إذا قتل أباه

[۳]

۱۵۸۴۱- ۳ الكافی، ۷/ ۲۹۸/ ۴/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۳۷/ ۱۵/ ۱ الخمسة التهذيب، ۱۰/ ۲۳۸/ ۲۰/ ۱ الحسين عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه

ع قال سألته عن الرجل يقتل ابنه أ يقتل به قال لا

[۴]

۱۵۸۴۲- ۴ التهذيب، ۱۰/ ۲۳۸/ ۲۰/ ۱ بالإسناد الأخير مثله و زاد و لا يرث أحدهما الآخر إذا قتله

[۵]

۱۵۸۴۳- ۵ الكافي، ۷/ ۱۴۱/ ۱۰/ ۱ التهذيب، ۹/ ۳۷۸/ ۸/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه ع قال إذا قتل الرجل أباه قتل به و إن قتله أبوه لم يقتل به و لم يرثه

[۶]

۱۵۸۴۴/ ۶ الكافي، ۷/ ۲۹۸/ ۵/ ۱ علي عن العبيدي عن التهذيب، ۱۰/ ۲۳۷/ ۱۸/ ۱ يونس عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضيل قال قال أبو عبد اللّه ع لا يقتل الوالد بولده و يقتل الولد بوالده و لا يرث الرجل الرجل إذا قتله و إن كان خطأ

[۷]

اشارة

۱۵۸۴۵- ۷ الكافي، ۷/ ۱۴۱/ ۷/ ۱ الاثنان عن بعض أصحابه عن حماد

الوافي، ج‌۱۶، ص: ۶۳۱

التهذيب، ۹/ ۳۷۹/ ۱۲/ ۱ التيملي عن رجل عن محمد بن سنان عن حماد عن الفضيل بن يسار عن أبي عبد اللّه ع مثله

بيان

يأتي تأويل هذا الخبر في باب أن القاتل بغير حق لا يرث من كتاب الجنائز إن شاء اللّه تعالى

[۸]

۱۵۸۴۶- ۸ التهذيب، ۱۰/ ۲۳۸/ ۲۲/ ۱ محمد بن أحمد عن الخشاب عن ابن كلوب عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبيه أن عليا ع كان يقول لا يقتل والد بولده إذا قتله و يقتل الولد بالوالد إذا قتله

[۹]

اشارة

۱۵۸۴۷- ۹ الکافی، ۷/ ۲۹۸/ ۲/ ۱ العدة عن سهل عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۷/ ۱۶/ ۱ السراد التهذیب، ۹/ ۳۷۸/ ۴/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۱۰۹/ ۵۲۱۱ السراد عن الفقیه، ۴/ ۱۲۰/ ۵۲۴۷ ابن رئاب عن الحذاء قال

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۳۲

سألت أبا جعفر ع عن رجل قتل أمه قال یقتل بها صاغرا- و لا أظن قتله بها کفارة لذنبه و لا یرثها

بیان

قوله و لا یرثها لیس فی روایة أحمد

[۱۰]

۱۵۸۴۸- ۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۶/ ۱۱/ ۱ محمد بن أحمد عن البرقی عن أبیه عن أحمد بن النضر عن الفقیه، ۴/ ۱۲۰/ ۵۲۴۶ عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر ع فی الرجل یقتل ابنه أو عبده قال لا یقتل به و لکن یضرب ضربا شدیدا و ینفی عن مسقط رأسه

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۳۳

باب ۹۴ ما إذا کان أحدهما مملوکا

[۱]

۱۵۸۴۹- ۱ الکافی، ۷/ ۳۰۴/ ۱/ ۱ القمیان عن التهذیب، ۱۰/ ۱۹۱/ ۵۱/ ۱ صفوان عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أحدهما ع قال قلت له قول اللّه تعالی- کُتِبَ عَلَیْکُمُ الْقِصٰاصُ فِی الْقَتْلیٰ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَ الْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَ الْأُنْثیٰ بِالْأُنْثیٰ قال فقال لا یقتل حر بعبد و لکن یضرب ضربا شدیدا و یغرم ثمنه دیة العبد

[۲]

۱۵۸۵۰- ۲ الکافی، ۴/ ۳۰۴/ ۲/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۱۹۱/ ۵۰/ ۱ البرقی عن الفقیه، ۴/ ۱۲۵/ ۵۲۶۰ عثمان عن سماعة عن أبی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۳۴

عبد اللّه ع قال یقتل العبد بالحر و لا یقتل الحر بالعبد و لکن یغرم ثمنه و یضرب ضربا شدیدا حتی لا یعود

[۳]

۱۵۸۵۱- ۳ الکافی، ۷ /۳۰۴/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۱/ ۴۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال لا یقتل الحر بالعبد و إذا قتل الحر العبد غرم ثمنه و ضرب ضربا شدیدا

[۴]

۱۵۸۵۲- ۴ الكافی، ۷/ ۳۰۴/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۹۱/ ۴۹/ ۱ أحمد عن علی بن الحكم عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّٰه ع قال لا یقتل حر بعبد و إن قتله عمدا و لكن یغرم ثمنه و یضرب ضربا شدیدا إذا قتله عمدا و قال دیة المملوك ثمنه

[۵]

۱۵۸۵۳- ۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۱/ ۵۲/ ۱ جعفر بن بشیر عن معلى بن عثمان عن أبی عبد اللّٰه ع قال لا یقتل حر بعبد فإذا قتل الحر العبد غرم ثمنه و ضرب ضربا شدیدا و من قتله القصاص أو الحد لم یكن له دیة

[۶]

۱۵۸۵۴- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۲/ ۵۳/ ۱ السراد عن نعیم بن إبراهیم عن مسمع عن أبی عبد اللّٰه ع قال لا قصاص بین الحر و العبد

[۷]

۱۵۸۵۵- ۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۵/ ۶۸/ ۱ التمیمی عن أبی عبد اللّٰه ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۳۵

فی حر قتل عبدا قال لا یقتل به

[۸]

۱۵۸۵۶- ۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۶/ ۱۲/ ۱ یونس عن بعض من رواه عن أبی عبد اللّٰه ع فی الرجل قتل مملوكه أنه یضرب ضربا وجیعا و تؤخذ منه قیمته لبیت المال

[۹]

اشارة

۱۵۸۵۷- ۹ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۴/ ۴۷/ ۱ ابن عیسى عن محمد بن عیسى التهذیب، ۱۰/ ۱۹۲/ ۵۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عیسى عن ابن المغیرة عن السكونی عن جعفر عن أبیه عن آبائه ع عن علی ع أنه قتل حرا بعبد قتله عمدا

بیان

حمله فی التهذیبین على من تكون عادته قتل العبید كما یأتی

كاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضى، الوافی، ۲۶ جلد، كتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه‍ ق

الوافی؛ ج‌۱۶، ص: ۶۳۵

[۱۰]

۱۵۸۵۸- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۰۳/ ۵/ ۱ علی عن المختار بن محمد بن المختار و محمد بن الحسن عن عبد اللّه بن الحسن العلوی جمیعا عن الفتح بن یزید الجرجانی عن أبی الحسن ع فی رجل قتل مملوکه أو مملوکته قال إن کان المملوک له أدب و حبس إلا أن یکون معروفا بقتل الممالیک فیقتل به

[۱۱]

۱۵۸۵۹- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۰۳/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۲/ ۵۶/ ۱ علی

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۶۳۶

عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عنهم ع قال سئل عن رجل قتل مملوکه قال إن کان غیر معروف بالقتل ضرب ضربا شدیدا- و أخذ منه قیمة العبد و تدفع إلی بیت مال المسلمین و إن کان متعودا للقتل قتل به

[۱۲]

۱۵۸۶۰- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۰۳/ ۶/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۵/ ۵/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع رفع إلیه رجل عذب عبده حتی مات فضربه مائة نکالا و حبسه سنة و أغرمه قیمة العبد فتصدق بها عنه

[۱۳]

۱۵۸۶۱- ۱۳ الفقیه، ۴/ ۱۵۳/ ۵۳۳۹ فی روایة السکونی أن علیا ع رفع إلیه الحدیث

[۱۴]

۱۵۸۶۲- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۰۵/ ۱۱/ ۱ العدة عن سهل عن التهذیب، ۱۰/ ۱۹۳/ ۵۸/ ۱ السراد عن الفقیه، ۴/ ۱۲۷/ ۵۲۶۸ ابن رئاب الکافی، الفقیه، عن الحلبی ش عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتل الحر العبد

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۶۳۷

غرم قیمته و أدب قیل فإن کانت قیمته عشرون ألف درهم قال لا یجاوز بقیمة العبد دیة الأحرار

[۱۵]

۱۵۸۶۳- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۰۴/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۲/ ۵۷/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال دیة العبد قیمته و إن کان نفیسا فأفضل قیمته عشرة آلاف درهم و لا یجاوز به دیة الحر

[۱۶]

۱۵۸۶۴ – ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۰۸/ ۵/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن الحسن بن صالح عن أبی عبد اللّه ع فی رجل حر قتل عبدا قیمته عشرون ألف درهم فقال لا یجوز أن یجاوز بقیمة عبد أکثر من دیة الحر

[۱۷]

۱۵۸۶۵ – ۱۷ الفقیه، ۴/ ۱۲۸/ ۵۲۷۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۳/ ۵۹/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن أبی الورد قال سألت أبا جعفر ع عن رجل قتل عبدا خطأ قال علیه قیمته و لا- یجاوز بقیمته عشرة آلاف درهم قلت و من یقومه و هو میت قال إن کان لمولاه شهود أن قیمته کانت یوم قتله کذا و کذا أخذ بها قاتله و إن لم تکن شهود علی ذلک کانت القیمة علی من قتله مع یمینه یشهد- الفقیه، أربع مرات- ش باللّه ما له قیمة أکثر مما قومته فإن أبی أن یحلف و رد الیمین علی المولی فإن حلف المولی أعطی ما حلف علیه و لا یجاوز بقیمته

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۳۸

عشرة آلاف قال و إن کان العبد مؤمنا فقتله الفقیه، عمدا- ش أغرم قیمته و أعتق رقبة و صام شهرین متتابعین- الفقیه، و أطعم ستین مسکینا ش و تاب إلی اللّه عز و جل

[۱۸]

۱۵۸۶۶ – ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۰۴/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۴/ ۶۳/ ۱ یونس عن أبان بن تغلب عمن رواه عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتل العبد الحر دفع إلی أولیاء المقتول فإن شاءوا قتلوه و إن شاءوا حبسوه و إن شاءوا استرقوه یکون عبدا لهم

[۱۹]

۱۵۸۶۷ – ۱۹ الکافی، ۷/ ۳۰۴/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۴/ ۶۴/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أحدهما ع فی العبد إذا قتل الحر دفع إلی أولیاء المقتول فإن شاءوا قتلوه و إن شاءوا استرقوه

[۲۰]

۱۵۸۶۸ – ۲۰ الکافی، ۷/ ۳۰۵/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد التهذیب، ۱۰/ ۱۵۳/ ۴۵/ ۱ ابن محبوب عن الفقیه، ۴/ ۱۲۷/ ۵۲۷۰ السراد عن أبی محمد الوابشی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۳۹

التهذیب، ۱۰/ ۱۹۴/ ۶۵/ ۱ أحمد عن الوابشی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قوم ادعوا علی عبد جنایة تحیط برقبته فأقر العبد بها قال لا یجوز إقرار العبد علی سیده فإن أقاموا البینة علی ما ادعوا علی العبد أخذ العبد بها أو یفتدیه مولاه

[۲۱]

۱۵۸۶۹ – ۲۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۴/ ۶۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن الفقیه، ۴/ ۱۲۵/ ۵۲۶۳ یحیی بن أبی العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتل العبد الحر فلأهل المقتول إن شاءوا قتلوا و إن شاءوا استعبدوا

[۲۲]

۱۵۸۷۰- ۲۲ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۴/ ۶۷/ ۱ التميمى عن مثنى عن أبى عبد اللّه ع قال العبد إذا قتل الحر دفع إلى أولياء المقتول فإن شاءوا قتلوا و إن شاءوا استحيوا

[۲۳]

۱۵۸۷۱- ۲۳ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۵/ ۶۹/ ۱ عنه عن ابن مسكان عن أبى عبد اللّه ع قال إذا قتل العبد الحر فدفع إلى أولياء الحر- فلا شیء على مواليه

[۲۴]

۱۵۸۷۲- ۲۴ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۵/ ۷۰/ ۱ ابن عيسى عن على بن الحكم عن هيثم عن عبيدة عن إبراهيم قال قال على المولى قيمة العبد ليس عليه أكثر من ذلك

الوافي، ج‌۱۶، ص: ۶۴۰

[۲۵]

۱۵۸۷۳- ۲۵ التهذيب، ۱۰/ ۲۰۰/ ۹۱/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد بن محمد بن على الميثمى الكوفى عن بعض أصحابه عن عمرو بن شمر عن جابر عن أبى جعفر ع قال قضى أمير المؤمنين ع فى عبد قتل حرا خطأ فلما قتله أعتقه مولاه قال فأجاز عتقه و ضمنه الدية

[۲۶]

۱۵۸۷۴- ۲۶ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۵/ ۷۱/ ۱ الصفار عن الحسن بن أحمد بن سلمة الكوفى عن أحمد بن الحسن بن فضال عن أبيه عن على بن عقبة عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن عبد قتل أربعة أحرار واحدا بعد واحد قال فقال هو لأهل الأخير من القتلى- إن شاءوا قتلوه و إن شاءوا استرقوه لأنه إذا قتل الأول استحق أولياؤه و إذا قتل الثانى استحق من أولياء الأول فصار لأولياء الثانى فإذا قتل الثالث استحق من أولياء الثانى فصار لأولياء الثالث فإذا قتل الرابع استحق من أولياء الثالث فصار لأولياء الرابع إن شاءوا قتلوه و إن شاءوا استرقوه

[۲۷]

۱۵۸۷۵- ۲۷ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۷/ ۷۷/ ۱ النوفلى عن السكونى عن أبى عبد اللّه ع فى عبد قتل مولاه متعمدا قال يقتل به ثم قال و قضى رسول اللّه ص بذلك

[۲۸]

اشارة

۱۵۸۷۶- ۲۸ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۱/ ۲۴/ ۱ أحمد و الحسن و أبو شعیب عن أبی جمیلة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع فی العبد یقتل حرا عمدا قال مائة من الإبل المسان فإن لم تکن إبل فمکان کل جمل عشرون من فحولة الغنم

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۴۱

بیان

ینبغی حمله علی ما إذا تراضیا بترک العبد فی ید مولاه

[۲۹]

۱۵۸۷۷- ۲۹ الفقیه، ۴/ ۱۲۷/ ۵۲۶۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۵/ ۷۲/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن زرارة عن أبی جعفر ع فی عبد جرح رجلین قال هو بینهما إن کانت جنایته تحیط بقیمته قیل له فإن جرح رجلا- فی أول النهار و جرح آخر فی آخر النهار قال هو بینهما ما لم یحکم الوالی فی المجروح الأول- الفقیه، فإن کان الوالی قد حکم فی المجروح الأول فدفعه إلیه بجنایته فجنی- التهذیب، قال فإن جنی- ش بعد ذلک جنایة فإن جنایته علی الأخیر

[۳۰]

۱۵۸۷۸- ۳۰ الکافی، ۷/ ۳۰۵/ ۱۲/ ۱ سهل و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۲۶/ ۵۲۶۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۶/ ۷۳/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی عبد جرح حرا قال إن شاء الحر اقتص منه- و إن شاء أخذه إن کانت الجراحة تحیط برقبته و إن کانت لا تحیط برقبته افتداه مولاه فإن أبی مولاه أن یفتدیه کان للحر المجروح حقه من العبد بقدر دیة جراحته و الباقی للمولی یباع العبد فیأخذ المجروح حقه و یرد

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۴۲

الباقی علی المولی

[۳۱]

۱۵۸۷۹- ۳۱ الکافی، ۷/ ۳۰۶/ ۱۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۶/ ۷۴/ ۱ السراد عن الحسن بن صالح قال سألت أبا عبد اللّه ع عن عبد قطع ید رجل حر و له ثلاث أصابع من یده شلل فقال و ما قیمة العبد قلت اجعلها ما شئت قال إن کان قیمة العبد أکثر من دیة الإصبعین الصحیحتین و الثلاث الأصابع الشلل رد الذی قطعت یده علی مولی العبد ما فضل من القیمة و أخذ العبد و إن شاء أخذ قیمة الإصبعین الصحیحتین و الثلاث الأصابع الشلل قلت و کم قیمة الإصبعین الصحیحتین مع الکف و الثلاث الأصابع قال قیمة الإصبعین الصحیحتین مع الکف ألفا درهم و قیمة الثلاث الأصابع الشلل مع الکف ألف درهم لأنها علی الثلاث من دیة الصحاح قال و إن کان قیمة العبد أقل من دیة الإصبعین الصحیحتین و الثلاث الأصابع الشلل دفع العبد إلی الذی قطعت یده أو یفتدیه مولاه و یأخذ العبد

[۳۲]

۱۵۸۸۰- ۳۲ الکافی، ۷/ ۳۰۶/ ۱۵/ ۱ علی عن العبیدی عن التهذیب، ۱۰/ ۱۹۶/ ۷۵/ ۱ یونس عمن رواه قال قال یلزم مولی العبد

القصاص جراحة عبده من قيمة ديته على حساب ذلك يسير أرش الجراحة و إذا جرح الحر العبد فقيمة جراحته من حساب قيمته

[۳۳]

۱۵۸۸۱- ۳۳ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۳/ ۶۰/ ۱/ التهذيب، ۱۰/ ۲۹۵/ ۲۵/ ۱ الصفار عن إبراهيم بن هاشم عن النوفلی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۴۳

الفقيه، ۴/ ۱۲۷/ ۵۲۶۹ السكونی التهذيب، عن جعفر عن أبيه ع ش عن علی ع قال جراحات العبيد على نحو جراحات الأحرار فی الثمن

[۳۴]

اشارة

۱۵۸۸۲- ۳۴ الكافی، ۷/ ۳۰۶/ ۱۳/ ۱ الفقيه، ۴/ ۱۲۶/ ۵۲۶۶ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۳/ ۶۱/ ۱ السراد عن عبد العزيز العبدی عن عبيد بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل شج عبدا موضحة قال عليه نصف عشر قيمته

بيان

يأتی حديث آخر فی هذا المعنى فی باب مقادير الديات فی الجراحات إن شاء اللّه

[۳۵]

۱۵۸۸۳- ۳۵ الكافی، ۷/ ۳۰۷/ ۲۱/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۴/ ۶۲/ ۱ علی عن أبيه عن ابن فضال عن يونس بن يعقوب عن أبی مريم عن أبی جعفر ع قال قضى أمير المؤمنين ع فی أنف العبد- أو ذكره أو شیء يحيط بقيمته أنه يؤدی إلى مولاه قيمة العبد و يأخذ العبد

[۳۶]

۱۵۸۸۴- ۳۶ التهذيب، ۱۰/ ۲۶۱/ ۶۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن محمد بن يحيى عن غياث عن جعفر عن أبيه ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۴۴

قال قال علی ع إذا قطع أنف العبد أو ذكره أو شیء يحيط بقيمته أدى إلى مولاه قيمة العبد و أخذ العبد

[۳۷]

۱۵۸۸۵- ۳۷ الكافی، ۷/ ۳۰۷/ ۱۸/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۷/ ۷۸/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمير المؤمنين ص فی عبد فقأ عين حر و على العبد دين إن على العبد حدا للمفقوء عينه و يبطل دين الغرماء

[۳۸]

اشارة

۱۵۸۸۶- ۳۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۰/ ۲۱/ ۱ الصـفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع فی عبد فقأ عین حر و علی العبد دین فقال لتفقأ عینه و یبطل دین الغرماء

بیان

یعنی لا یمنع دین الغرماء عن القصاص و إن صار القصاص سببا لإبطال الدین

[۳۹]

۱۵۸۸۷- ۳۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی جعفر عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه عن علی ع قال لیس بین الأحرار و الممالیک قصاص إلا فی النفس عمدا

[۴۰]

اشارة

۱۵۸۸۸- ۴۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۲۰/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۴۵

ع قال لیس بین العبید و الأحرار قصاص فیما دون النفس

بیان

ینبغی حملهما علی بعض الصور لئلا ینافیا ما مضی

[۴۱]

۱۵۸۸۹- ۴۱ الکافی، ۷/ ۳۰۷/ ۱۹/ ۱ القمیان عن التهذیب، ۱۰/ ۱۹۸/ ۸۳/ ۱ صفوان عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل له مملوکان قتل أحدهما صاحبه أ له أن یقیده به دون السلطان إن أحب ذلک قال هو ما له یفعل به ما شاء إن شاء قتل و إن شاء عفا

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۴۷

باب ۹۵ ما إذا كان أحدهما مدبرا

[۱]

۱۵۸۹۰- ۱ الكافی، ۷/ ۳۰۵/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن الفقيه، ۴/ ۱۲۷/ ۵۲۷۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۷/ ۷۹/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی بصير قال سألت أبا جعفر ع عن مدبر قتل رجلا- عمدا قال فقال يقتل به قال قلت فإنه قتله خطأ قال فقال يدفع إلی أولياء المقتول فيكون لهم رقا إن شاءوا باعوا و إن شاءوا استرقوا و ليس لهم أن يقتلوه قال ثم قال يا أبا محمد إن المدبر مملوك

[۲]

۱۵۸۹۱- ۲ الكافی، ۷/ ۳۰۵/ ۹/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۷/ ۸۰/ ۱ الثلاثة عن جميل قال قلت لأبی عبد اللّه ع مدبر قتل رجلا خطأ من يضمن عنه قال يصالح عنه مولاه فإن أبی دفع إلی أولياء المقتول يخدمهم حتی يموت الذی دبره ثم يرجع حرا لا سبيل عليه

[۳]

۱۵۸۹۲- ۳ الكافی، ۷/ ۳۰۵/ ۹/ ۱ و فی رواية أخری و يستسعی فی قيمته

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۶۴۸

[۴]

اشارة

۱۵۸۹۳- ۴ الكافی، ۷/ ۳۰۶/ ۱۶/ ۱ العدة عن التهذيب، ۱۰/ ۱۹۷/ ۸۱/ ۱ سهل عن البزنطی عن جميل و التهذيب، علی عن العبيدی عن يونس عن محمد بن حمران جميعا عن أبی عبد اللّه ع فی مدبر قتل رجلا خطأ قال- إن شاء مولاه أن يؤدی إليهم الدية و إلا دفعه إليهم يخدمهم فإذا مات مولاه يعنی الذی أعتقه رجع حرا و فی رواية يونس لا شیء عليه

بيان

قيد الحرية فی التهذيبين بما إذا استسعی فی الدية لئلا يطل دم امرئ مسلم قال و لا شیء عليه يعنی من العقوبة أو فی الحال و إن وجب السعی علی مر الأوقات مستدلا بالخبر الآتی

[۵]

اشارة

۱۵۸۹۴- ۵ الكافی، ۷/ ۳۰۷/ ۲۰/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۹۸/ ۸۲/ ۱ علی عن أبيه عن ابن مرار عن يونس عن الخطاب بن سلمة التهذيب، و

رواه أیضا محمد عن إبراهیم بن هاشم عن صالح بن سعید عن الحسین بن خالد عن الخطاب بن سلمة عن هشام بن أحمر قال سألت أبا الحسن ع عن مدبر قتل رجلا- خطأ قال أی شیء رویتم فی هذا قال قلت روینا عن أبی عبد اللّه ع أنه قال یتل برمته إلی أولیاء المقتول و إذا مات الذی دبره أعتق قال سبحان اللّه فیطل دم امرئ مسلم قلت هکذا روینا قال قد غلطتم علی أبی یتل برمته إلی أولیاء المقتول فإذا مات الذی دبره

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۴۹

استسعی فی قیمته

بیان

یتل بتشدید اللام یدفع و یلقی و الرمة بالضم و تشدید المیم قطعة حبل یشد به الأسیر أو القاتل إذا قید إلی القصاص ثم اتسعوا فیه فقیل لکل من دفع شیئا بجملته أعطاه برمته یطل بتشدید اللام یهدر و الطل هدر الدم و أن لا یثأر به

[۶]

۱۵۸۹۵- ۶ التهذیب، ۸/ ۲۶۲/ ۱۷/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی جعفر عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه عن الفقیه، ۳/ ۱۲۴/ ۳۴۶۸ علی ع قال المعتق عن دبر هو من الثلث و ما جنی هو و أم الولد فالمولی ضامن لجنایتهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۱

باب ۹۶ ما إذا کان أحدهما مکاتبا

[۱]

۱۵۸۹۶- ۱ الکافی، ۷/ ۳۰۷/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۰/ ۸۷/ ۱ علی عن أبیه عن العبیدی عن یونس عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۴/ ۱۲۶/ ۵۲۶۴ قضی أمیر المؤمنین ع فی مکاتب قتل قال یحسب ما أعتق منه فیؤدی به دیة الحر و ما رق منه فدیة العبد- الفقیه، و قال العبد لا یغرم أهله وراء نفسه شیئا

[۲]

اشارة

۱۵۸۹۷- ۲ الکافی، ۷/ ۳۰۸/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۲۹/ ۵۲۷۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۹/ ۸۶/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۲

السراد عن أبی ولاد الحناط قال سألت أبا عبد اللّه ع عن مکاتب اشترط علیه مولاه حین کاتبه إن جنی علی رجل جنایة- فقال إن أدی من مکاتبته شیئا غرم فی جنایته بقدر ما أدی من مکاتبته للحر فإن عجز من حق الجنایة شیئا أخذ ذلک من مال المولی الذی

کاتبه قلت فإن کانت الجنایة بعبد قال علی مثل ذلک یدفع إلی مولی العبد الذی جرحه المکاتب و لا تقاص بین المکاتب و بین العبد إذا کان المکاتب قد أدی من مکاتبته شیئا فإن لم یکن أدی من مکاتبته شیئا فإنه یقاص للعبد منه أو یغرم المولی کل ما جنی المکاتب لأنه عبده ما لم یؤد من مکاتبته شیئا- الفقیه، قال و ولد المکاتبة کأمه إن رقت رق و إن عتقت عتق

بیان

اشترط علیه مولاه حین کاتبه هذه الکلمة لیست فی بعض النسخ و لا لفظة إن بعدها و هو الأظهر فإن صحت فلعل معناها أنه اشترط أن تکون جنایته علیه و لیس المراد الاشتراط فی الکتابة لأن ما بعده حکم المکاتب المطلق لا المشروط

[۳]

۱۵۸۹۸- ۳ الکافی، ۷/ ۳۰۸/ ۳/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۲۸/ ۵۲۷۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۸/ ۱۴/ ۱ السراد عن الخراز عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن مکاتب قتل رجلا خطأ قال فقال إن کان مولاه حین کاتبه اشترط علیه إن عجز فهو رد فی الرق فهو بمنزلة المملوک یدفع إلی أولیاء المقتول فإن شاءوا استرقوا و إن شاءوا باعوا

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۳

و إن کان مولاه حین کاتبه لم یشترط علیه و قد کان أدی من مکاتبته شیئا- فإن علیا ع کان یقول یعتق من المکاتب بقدر ما أدی من مکاتبته فإن علی الإمام أن یؤدی إلی أولیاء المقتول من الدیة بقدر ما أعتق من المکاتب و لا یطل دم امرئ مسلم و أری أن یکون ما بقی علی المکاتب مما لم یؤده رقا لأولیاء المقتول یستخدمونه حیاته بقدر ما بقی علیه و لیس لهم أن یبیعوه

[۴]

۱۵۸۹۹- ۴ الکافی، ۷/ ۳۰۸/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۹/ ۸۵/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع فی مکاتب قتل رجلا خطأ قال علیه من دیته بقدر ما أعتق و علی مولاه ما بقی من قیمة المملوک فإن عجز المکاتب فلا عاقلة له إنما ذلک علی إمام المسلمین

[۵]

۱۵۹۰۰- ۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۱/ ۹۲/ ۱ محمد بن أحمد عن العلوی عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن مکاتب فقأ عین مکاتب أو کسر سنه ما علیه قال إن کان أدی نصف مکاتبته فدیته دیة حر و إن کان دون النصف فبقدر ما عتق و کذا إذا فقأ عین حر و سألته عن حر فقأ عین مکاتب أو کسر سنه- قال إذا أدی نصف مکاتبته یفقأ عین الحر أو دیته إن کان خطأ هو بمنزلة الحر و إن لم یؤد النصف قوم فأدی بقدر ما عتق منه و سألته عن المکاتب إذا أدی نصف ما علیه قال هو بمنزلة الحر فی الحدود و غیر ذلک من قتل أو غیره و سألته عن مکاتب فقأ عین مملوک و قد أدی نصف مکاتبته قال یقوم المملوک و یؤدی المکاتب إلی مولی المملوک نصف ثمنه

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۵

باب ۹۷ ما إذا کان أحدهما أم ولد

[۱]

۱۵۹۰۱- ۱ الکافی، ۷/ ۳۰۶/ ۱۷/ ۱ علی عن أبیه عن الفقیه، ۴/ ۴۵/ ۵۰۵۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۴/ ۵۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۶/ ۷۶/ ۱ السراد عن نعیم بن إبراهیم عن مسمع عن أبی عبد اللّه ع قال أم الولد جنایتها فی حقوق الناس علی سیدها- و ما کان من حقوق اللّه فی الحدود فإن ذلک فی بدنها قال و یقاص منها للممالیک قال و لا قصاص بین الحر و العبد

[۲]

اشارة

۱۵۹۰۲- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۰/ ۸۸/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه ع قال قال علی ع إذا قتلت أم الولد سیدها خطأ فهی حرة لیس علیها سعایة

بیان

السعایة بالکسر ما کلف العبد من العمل ما یؤدی به عن نفسه إذا أعتق

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۶

بعضه لیعتق به ما بقی

[۳]

۱۵۹۰۳- ۳ الفقیه، ۴/ ۱۶۲/ ۵۳۶۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۰/ ۸۹/ ۱ وهب بن وهب عن جعفر عن أبیه ع أنه کان یقول إذا قتلت أم الولد سیدها خطأ فهی حرة و لا تبعة علیها و إن قتلته عمدا قتلت به

[۴]

اشارة

۱۵۹۰۴- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۰/ ۹۰/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی عبد اللّه عن الحسن بن علی عن حماد بن عیسی عن جعفر عن أبیه ع قال إذا قتلت أم الولد سیدها خطأ سعت فی قیمتها

بیان

حمله فی التهذیب علی الخطإ الشبیه بالعمد لأنه الذی یتعلق برقبتها فأما الخطأ المحض فإنه یلزم المولی و فی الإستبصار علی ما إذا مات ولدها و الأولین علی ما إذا کان باقیا

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۷

باب ۹۸ ما إذا کان أحدهما ذمیا أو ولد زنا

[۱]

۱۵۹۰۵- ۱ الکافی، ۷/ ۳۱۰/ ۹/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن أحمد عن الفقیه، ۴/ ۱۲۱/ ۵۲۴۸ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۸/ ۳۷/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال لا یقاد مسلم بذمی فی القتل و لا فی الجراحات و لکن یؤخذ من المسلم جنایته للذمی علی قدر دیة الذمی ثمانمائة درهم

[۲]

۱۵۹۰۶- ۲ الکافی، ۷/ ۳۱۰/ ۱۲/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن المیثمی عن أبان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المسلم هل یقتل بأهل الذمة قال لا إلا أن یکون معودا لقتلهم فیقتل و هو صاغر

[۳]

۱۵۹۰۷- ۳ الکافی، ۷/ ۳۰۹/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۸۹/ ۴۱/ ۱ أحمد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۸

الفقیه، ۴/ ۱۲۴/ ۵۲۵۷ علی بن الحکم و غیره عن أبان التهذیب، و الحسین عن القاسم بن محمد و فضالة عن أبان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن دماء الیهود و المجوس و النصاری هل علیهم و علی من قتلهم شیء إذا غشوا المسلمین- و أظهروا العداوة لهم قال لا إلا أن یکون متعودا لقتلهم قال و سألته عن المسلم هل یقتل بأهل الذمة و أهل الکتاب إذا قتلهم قال لا إلا أن یکون معتادا لذلک فلا یدع قتلهم فیقتل و هو صاغر

[۴]

۱۵۹۰۸- ۴ الکافی، ۷/ ۳۰۹/ ۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن محمد بن الفضیل عن أبی الحسن الرضا ع مثله

[۵]

۱۵۹۰۹- ۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۰/ ۴۲/ ۱ جعفر بن بشیر عن الهاشمی عن أبی عبد اللّه ع قال قلت رجل قتل رجلا من أهل الذمة قال لا یقتل به إلا أن یکون متعودا للقتل

[۶]

۱۵۹۱۰- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۰/ ۴۳/ ۱ یونس عن محمد بن الفضیل عن أبی الحسن الرضا ع مثله

[۷]

۱۵۹۱۱- ۷ الکافی، ۷/ ۳۰۹/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۹/ ۳۸/ ۱ یونس عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتل المسلم یهودیا أو نصرانیا أو مجوسیا فأرادوا أن یقیدوا ردوا فضل دیة المسلم و أقادوه

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۵۹

[۸]

اشارة

۱۵۹۱۲- ۸ الکافی، ۷/ ۳۰۹/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۹/ ۳۹/ ۱ عنه عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل مسلم یقتل رجلا من أهل الذمة فقال هذا حدیث شدید لا یحتمله الناس و لکن یعطی الذمی دیة المسلم ثم یقتل به المسلم

بیان

أرید بالذمی ولی المقتول و بدیة المسلم فضل ما بین الدیتین کما یظهر من الحدیث الماضی و الآتی و یحتمل کمال الدیة لحرمة المسلم

[۹]

اشارة

۱۵۹۱۳- ۹ الکافی، ۷/ ۳۱۰/ ۸/ ۱ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۸۹/ ۴۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبی المغراء الفقیه، ۴/ ۱۲۳/ ۵۲۵۶ علی بن الحکم عن أبی المغراء عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قتل المسلم النصرانی فأراد أهل النصرانی أن یقتلوه قتلوه و أدوا فضل ما بین الدیتین

بیان

هذه الأخبار محمولة علی من تعود قتل أهل الذمة لکی یرتدع عن ذلک کذا فی التهذیبین

[۱۰]

۱۵۹۱۴- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۱۰/ ۷/ ۱ العدة عن سهل و علی عن أبیه جمیعا

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۰

عن الفقیه، ۴/ ۱۲۱/ ۵۲۵۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۰/ ۴۷/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن ضریس الکناسی عن أبی جعفر ع التهذیب، و عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع ش فی نصرانی قتل مسلما فلما أخذ أسلم قال اقتله به- قیل فإن لم یسلم قال یدفع إلی أولیاء المقتول فإن شاءوا قتلوا و إن شاءوا عفوا و إن شاءوا استرقوا و إن کان معه مال دفع إلی أولیاء المقتول هو و ماله

[۱۱]

۱۵۹۱۵- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۰۹/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۰/ ۴۶/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع کان یقول یقتص النصاری و الیهود و المجوس بعضهم من بعض و یقتل بعضهم ببعض إذا قتلوا عمدا

[۱۲]

۱۵۹۱۶- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۰۹/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۶/ ۲۵/ ۱ علی عن أبیه عن العبیدی عن یونس عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال دیة الیهودی و النصرانی و المجوسی ثمانمائة درهم

[۱۳]

۱۵۹۱۷- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۱۰/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۶/ ۲۷/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۱

السراد عن الخراز و ابن بکیر عن لیث المرادی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن دیة النصرانی و المجوسی و الیهودی فقال دیتهم جمیعا سواء ثمانمائة درهم ثمانمائة درهم

[۱۴]

۱۵۹۱۸- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۰۹/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۶/ ۲۶/ ۱ القمیان عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبان بن تغلب قال قلت لأبی عبد اللّه ع إبراهیم یزعم أن دیة الیهودی و النصرانی و المجوسی سواء فقال نعم قال الحق

[۱۵]

اشارة

۱۵۹۱۹- ۱۵ الفقیه، ۴/ ۱۲۱/ ۵۲۵۰ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۶/ ۲۸/ ۱ ابن أبی عمیر عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال بعث النبی ص خالد بن الولید إلی البحرین فأصاب بها دماء قوم من الیهود و النصاری و المجوس فکتب إلی النبی ص أنی أصبت دماء قوم من الیهود و النصاری فودیتهم ثمانمائة ثمانمائة و أصبت دماء قوم من المجوس و لم تکن عهدت إلی فیهم عهدا قال فکتب إلیه رسول اللّه ص أن دیتهم مثل الیهود و النصاری و قال إنهم أهل الکتاب

بیان

فودیتهم بتخفیف الدال أعطیت دیتهم

[۱۶]

۱۵۹۲۰- ۱۶ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۸/ ۳۶/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن زرارة قال سألته عن المجوس ما حدهم فقال هم من أهل الکتاب و مجراهم مجری الیهود و النصاری فی الحدود

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۲

و الدیات

[۱۷]

۱۵۹۲۱- ۱۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۶/ ۲۹/ ۱ إسماعیل بن مهران عن درست عن الفقیه، ۴/ ۱۲۱/ ۵۲۴۹ ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن دیة الیهود و النصاری و المجوس قال هم سواء ثمانمائة درهم قال قلت جعلت فداک إن أخذوا فی بلد المسلمین و هم یعملون الفاحشة أ یقام علیهم الحد قال نعم یحکم فیهم بأحکام المسلمین

[۱۸]

۱۵۹۲۲- ۱۸ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۷/ ۳۰/ ۱ عثمان عن سماعة قال قلت لأبی عبد اللّه ع کم دیة الذمی قال ثمانمائة درهم

[۱۹]

۱۵۹۲۳- ۱۹ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۷/ ۳۱/ ۱ صفوان عن ابن مسکان عن لیث المرادی و عبد الأعلی بن أعین عن أبی عبد اللّه ع قال دیة الیهودی و النصرانی ثمانمائة درهم ثمانمائة درهم

[۲۰]

۱۵۹۲۴- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۷/ ۳۲/ ۱ إسماعیل بن مهران عن الفقیه، ۴/ ۱۲۲/ ۵۲۵۴ ابن المغیرة عن منصور عن أبان بن تغلب عن أبی عبد اللّه ع قال دیة النصرانی و الیهودی و المجوسی دیة المسلم

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۳

[۲۱]

۱۵۹۲۵- ۲۱ الفقیه، ۴/ ۱۲۳/ ۵۲۵۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۷/ ۳۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من أعطاه رسول اللّه ص ذمة فدیته کاملة قال زرارة فهؤلاء ما قال أبو عبد اللّه ع و هؤلاء من أعطاهم ذمة

[۲۲]

۱۵۹۲۶- ۲۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۷/ ۳۴/ ۱ محمد بن خالد عن الفقیه، ۴/ ۱۲۲/ ۵۲۵۲ القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال دیة الیهودی و النصرانی أربعة آلاف درهم و دیة المجوسی ثمانمائة درهم و قال أیضا إن للمجوس کتابا یقال له جاماس [جاماسب]

[۲۳]

اشارة

۱۵۹۲۷- ۲۳ الفقیه، ۴/ ۱۲۲/ ۵۲۵۳ و قد روی أن دیة الیهودی و النصرانی و المجوسی أربعة آلاف درهم أربعة آلاف درهم لأنهم أهل الکتاب

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی من یتعود قتل أهل الذمة فإن الإمام یلزمه تارة دیة المسلم کاملة و أخری أربعة آلاف بحسب ما یراه أصلح فی الحال
الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۴
و أردع لکی ینکل عن قتلهم غیره فأما من ندر ذلک منه فلا یلزمه أکثر من الثمانمائة و استدل علیه بالخبر الآتی

[۲۴]

۱۵۹۲۸- ۲۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۸۸/ ۳۵/ ۱ السراد عن الخزاز عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن مسلم قتل ذمیا قال فقال هذا شیء شدید لا یحتمله الناس فلیعط أهله دیة المسلم حتی ینکل عن قتل أهل السواد و عن قتل الذمی ثم قال لو أن مسلما غضب علی ذمی فأراد أن یقتله و یأخذ أرضه و یؤدی إلی أهله ثمانمائة درهم إذا یکثر القتل فی الذمیین و من قتل ذمیا ظلما فإنه لیحرم علی المسلم أن یقتل ذمیا حراما ما آمن بالجزیة و أداها و لم یجحدها

[۲۵]

۱۵۹۲۹- ۲۵ الکافی، ۷/ ۳۱۰/ ۱۰/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۲۵/ ۵۲۵۹ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۰/ ۴۴/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن العجلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل مسلم فقأ عین نصرانی فقال إن دیة عین النصرانی [الذمی] أربعمائة درهم

[۲۶]

اشارة

۱۵۹۳۰- ۲۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۰/ ۲۲/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن یاسین عن حریز و ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألته عن ذمی قطع ید مسلم قال تقطع یده إن شاء أولیاؤه و یأخذون فضل ما بین الدیتین و إن قطع المسلم ید المعاهد خیر أولیاء المعاهد فإن شاءوا أخذوا دیة یده و إن شاءوا قطعوا ید المسلم و أدوا إلیه فضل ما بین الدیتین و إذا قتله المسلم صنع کذلک

بیان

محمول علی ما إذا تعود

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۵

[۲۷]

اشارة

۱۵۹۳۱- ۲۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۲۰/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال لیس بین الیهودی و النصرانی و المجوسی قصاص فیما دون النفس

بیان

ینبغی حمله علی بعض الوجوه لیوافق سائر الأخبار

[۲۸]

۱۵۹۳۲- ۲۸ الکافی، ۷/ ۳۱۰/ ۱۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۱۹۰/ ۴۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۸/ ۲۴/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ص قضی فی جنین الیهودیة و النصرانیة و المجوسیة عشر دیة أمه

[۲۹]

۱۵۹۳۳- ۲۹ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۵/ ۱۲/ ۱ محمد بن أحمد عن عبد الرحمن بن حماد عن عبد الرحمن بن عبد الحمید عن بعض موالیه قال قال لی أبو الحسن ع دیة ولد الزنا دیة الیهودیة ثمانمائة درهم

[۳۰]

۱۵۹۳۴- ۳۰ التهذیب، ۱۰/ ۱۵/ ۳/ ۱۳/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن الفقیه، ۴/ ۱۵۳/ ۵۳۴۰ جعفر بن بشیر عن بعض رجاله قال سألت أبا عبد اللّه ع عن دیة ولد الزنا فقال

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۶

ثمانمائة درهم مثل دیة الیهودی و النصرانی و المجوسی

[۳۱]

۱۵۹۳۵- ۳۱ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۵/ ۱۴/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن عبد الرحمن بن حماد عن إبراهیم بن عبد الحمید عن جعفر ع قال دیة ولد الزنا دیة الذمی ثمانمائة درهم

[۳۲]

۱۵۹۳۶- ۳۲ الفقیه، ۴/ ۳۱۶/ ۵۶۸۲ التهذیب، ۹/ ۳۴۳/ ۱۸/ ۱ یونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته فقلت له جعلت فداک کم دیة ولد الزنا قال یعطی الذی أنفق علیه ما أنفق علیه

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۷

باب ۹۹ ما إذا کان أحدهما مجنونا أو معتوها

[۱]

۱۵۹۳۷- ۱ الکافی، ۷/ ۲۹۴/ ۱/ ۱ العدة عن سهل و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۰۳/ ۵۱۹۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۱/ ۴۶/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن أبی بصیر قال سألت أبا جعفر ع عن رجل قتل رجلا مجنونا فقال إن کان المجنون أراده فدفعه عن نفسه فقتله فلا شیء علیه من قود و لا دیة و تعطی ورثته الدیة من بیت مال المسلمین قال و إن کان قتله من غیر أن یکون المجنون أراده- فلا قود لمن لا یقاد منه و أری أن علی قاتله الدیة فی ماله یدفعها إلی ورثة المجنون و یستغفر اللّه و یتوب إلیه

[۲]

۱۵۹۳۸- ۲ الکافی، ۷/ ۲۹۴/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۱/ ۴۷/ ۱ السراد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۸

الکافی، عن ابن رئاب ش عن أبی الورد قال قلت لأبی عبد اللّه ع أو أبی جعفر ع أصلحک اللّه رجل حمل علیه رجل مجنون بالسیف فضربه المجنون ضربة فتناول الرجل السیف من المجنون- فضربه فقتله قال أری أن لا یقتل به و لا یغرم دیته و تکون دیته علی الإمام و لا یطل دمه

[۳]

۱۵۹۳۹- ۳ الکافی، ۷/ ۲۹۵/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۰۶/ ۵۱۹۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۲/ ۴۸/ ۱ السراد عن خضر الصیرفی عن العجلی قال سئل أبو جعفر ع عن رجل قتل رجلا عمدا فلم یقم علیه الحد و لم تصح الشهادة حتی خولط و ذهب عقله ثم إن قوما آخرین شهدوا علیه بعد ما خولط أنه قتله فقال إن شهدوا علیه أنه قتله حین قتله و هو صحیح لیس به علة من فساد عقل قتل به و إن لم یشهدوا علیه بذلک و کان له مال یعرف- دفع إلی ورثة المقتول الدیة من مال القاتل و إن لم یترک مالا أعطی الدیة من بیت المال و لا یطل دم امرئ مسلم

[۴]

۱۵۹۴۰- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۲/ ۴۹/ ۱ النوفلی عن الفقیه، ۴/ ۱۱۵/ ۵۲۲۸ السکونی عن أبی عبد اللّه ع أن محمد بن أبی بکر کتب إلی أمیر المؤمنین ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۶۹

یسأله عن رجل مجنون قتل رجلا عمدا فجعل الدیة علی قومه و جعل عمده و خطأه سواء

[۵]

۱۵۹۴۱- ۵ الفقیه، ۴/ ۱۴۱/ ۵۳۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۳/ ۵۲/ ۱ السراد عن الخراز عن محمد عن أبی جعفر ع قال کان أمیر المؤمنین ص یجعل جنایة المعتوه علی عاقلته خطأ کان أو عمدا

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۱

باب ۱۰۰ ما إذا کان الجانی صبیا أو أعمی

[۱]

اشارة

۱۵۹۴۲- ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۳/ ۵۳/ ۱ ابن أبی عمیر عن حماد عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال عمد الصبی و خطؤه واحد

بیان

یعنی أن عمده فی حکم الخطإ کما یفسره الحدیث الآتی لا أن الخطأ فی حکم العمد کما مضی فی باب تعدد طرف الجنایة فإنه قد عرفت ما فیه

[۲]

۱۵۹۴۳- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۳/ ۵۴/ ۱ الصفار عن الثلاثة عن أبی جعفر عن أبیه ع أن علیا ع کان یقول عمد الصبیان خطأ تحمله العاقلة

[۳]

۱۵۹۴۴- ۳ الکافی، ۷/ ۳۰۲/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۳/ ۵۵/ ۱ الأربعة الفقیه، ۴/ ۱۱۴/ ۵۲۲۶ السکونی عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۲

قال قال أمیر المؤمنین ع فی رجل و غلام اشترکا فی قتل رجل فقتلاه فقال أمیر المؤمنین ع إذا بلغ الغلام خمسة أشبار اقتص منه و إذا

لم یکن بلغ خمسة أشبار قضی بالدیة

[۴]

اشارة

۱۵۹۴۵- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی جعفر عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه عن علی ع قال لیس بین الصبیان قصاص فی شیء إلا فی النفس

بیان

ینبغی حمل الاستثناء علی الشذوذ

[۵]

اشارة

۱۵۹۴۶- ۵ الکافی، ۷/ ۳۰۲/ ۳/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۱۴/ ۵۲۲۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۲/ ۵۰/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن عمار الساباطی عن الحذاء قال سألت أبا جعفر ع عن أعمی فقأ عین رجل صحیح متعمدا قال فقال یا با عبیدة إن عمد الأعمی مثل الخطإ هذا فیه الدیة من ماله فإن لم یکن له مال فإن دیة ذلک علی الإمام و لا یطل حق مسلم

بیان

لعله أرید بالخطإ الخطإ الشبیه بالعمد لا الخطأ المحض و لهذا جعل الدیة فی ماله دون العاقلة و یجوز أن یکون محمولا علی ما إذا لم تکن له عاقلة و یراد بالخطإ الخطأ المحض لیوافق الخبر الآتی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۳

[۶]

۱۵۹۴۷- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۲/ ۵۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن عبد اللّه عن الفقیه، ۴/ ۱۴۲/ ۵۳۱۳ العلاء عن محمد الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل ضرب رأس رجل بمعول- فسالت عیناه علی خدیه فوثب المضروب علی ضاربه فقتله قال فقال أبو عبد اللّه ع هذان متعدیان جمیعا فلا أری علی الذی قتل الرجل قودا لأنه قتله حین قتله و هو أعمی و الأعمی جنایته خطأ تلزم عاقلته یؤخذون بها فی ثلاث سنین فی کل سنة نجما فإن لم یکن للأعمی عاقلة لزمته دیة ما جنی فی ماله یؤخذ بها فی ثلاث سنین و یرجع الأعمی علی ورثة ضاربه بدیة عینیه

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۵

باب ۱۰۱ ما إذا کان المجنی علیه ناقص الخلقة

[۱]

۱۵۹۴۸- ۱ الکافی، ۷/ ۳۱۶/ ۱/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۷/ ۹/ ۱ أحمد عن السراد عن هشام بن سالم عن سورة بن کلیب عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن رجل قتل رجلا عمدا و کان المقتول أقطع الید الیمنی فقال

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۶

إن کانت قطعت یده فی جنایة جناها علی نفسه أو کان قطع فأخذ دیة یده من الذی قطعها فإن أراد أولیاؤه أن یقتلوه قاتله أدوا إلی أولیاء قاتله دیة یده التی قید منها- الکافی، أو إن کان أخذ دیة یده- ش و یقتلوه و إن شاءوا طرحوا عنه دیة یده و أخذوا الباقی- قال و إن کانت یده قطعت من غیر جنایة جناها علی نفسه و لا أخذ لها دیة قتلوا قاتله و لا یغرم شیئا و إن شاءوا أخذوا دیة کاملة قال و هکذا وجدناه فی کتاب علی ع

[۲]

۱۵۹۴۹- ۲ الکافی، ۷/ ۳۱۷/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۶/ ۸/ ۱ سهل عن الحسن بن العباس بن الحریش عن أبی جعفر الثانی قال قال أبو جعفر الأول ع لعبد اللّه بن العباس یا ابن عباس أنشدک اللّه هل فی حکم اللّه اختلاف قال فقال لا قال فما تری فی رجل ضرب رجلا أصابعه بالسیف حتی سقطت فذهبت و أتی رجل آخر فأطار کف یده و أتی به إلیک و أنت قاض کیف أنت صانع قال أقول لهذا القاطع أعطه دیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۷

کفه و أقول لهذا المقطوع صالحه علی ما شئت أو ابعث لهما ذوی عدل- فقال له جاء الاختلاف فی حکم اللّه و نقضت القول الأول أبی اللّه أن یحدث فی خلقه شیئا من الحدود و لیس تفسیره فی الأرض اقطع ید قاطع الکف أصلا ثم أعطه دیة الأصابع هکذا حکم اللّه تعالی

[۳]

۱۵۹۵۰- ۳ الکافی، ۷/ ۳۱۷/ ۱/ ۲ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۶۹/ ۲/ ۱ أحمد عن التمیمی عن عاصم عن محمد بن قیس قال قال أبو جعفر ع قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل أعور أصیبت عینه الصحیحة ففقأت أن تفقأ إحدی عینی صاحبه و یعقل له نصف الدیة و إن شاء أخذ دیة کاملة و یعفی [یعفو] عن عین صاحبه

[۴]

۱۵۹۵۱- ۴ الکافی، ۷/ ۳۱۷/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن علی التهذیب، ۱۰/ ۲۶۹/ ۱۰۵۶ الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال فی عین الأعور الدیة

[۵]

۱۵۹۵۲- ۵ الکافی، ۷/ ۳۱۸/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۹/ ۴/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال فی عین الأعور الدیة کاملة

[۶]

۱۵۹۵۳- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۹/ ۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۸

حسان عن أبی عمران الأرمنی عن عبد اللّه بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل صحیح فقأ عین رجل أعور فقال علیه الدیة کاملة فإن شاء الذی فقأت عینه أن یقتص من صاحبه- و یأخذ منه خمسة آلاف درهم فعل لأن له الدیة کاملة و قد أخذ نصفها بالقصاص

[۷]

اشارة

۱۵۹۵۴- ۷ الکافی، ۷/ ۳۱۸/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۰/ ۵/ ۱ محمد عن موسی بن الحسن عن محمد بن عبد الحمید عن أبی جمیلة عن عبد اللّه بن سلیمان عن علی بن جعفر [عن عبد اللّه بن أبی جعفر] عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی العین العوراء تکون قائمة فتخسف قال قضی فیها علی ع بنصف الدیة فی العین الصحیحة

بیان

یعنی نصف دیة العین الصحیحة أی ربع الدیة الکاملة

[۸]

۱۵۹۵۵- ۸ الکافی، ۷/ ۳۱۸/ ۸/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۰/ ۶/ ۱ علی عن أبیه الکافی، عن أحمد ش عن البزنطی عن أبی جمیلة عن عبد اللّه بن سلیمان

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۷۹

عن أبی عبد اللّه ع فی رجل فقأ عین رجل ذاهبة و هی قائمة- قال علیه ربع دیة العین

[۹]

۱۵۹۵۶- ۹ الکافی، ۷/ ۳۱۸/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن الفقیه، ۴/ ۱۳۱/ ۵۲۸۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۰/ ۷/ ۱ السراد عن الخراز عن العجلی عن أبی جعفر ع أنه قال فی لسان الأخرس و عین الأعمی و ذکر الخصی و أنثییه ثلث الدیة

[۱۰]

۱۵۹۵۷- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۱۸/ ۷/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن أحمد جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۴۸/ ۵۳۲۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۰/ ۸/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال سأله بعض آل زرارة عن رجل قطع لسان رجل أخرس- قال فقال إن کان ولدته أمه و هو أخرس فعلیه نصف الدیة و إن کان لسانه ذهب به وجع أو آفة بعد ما کان یتکلم فإن علی الذی قطع لسانه ثلث دیة لسانه- الکافی، التهذیب، قال و کذلک القضاء فی العینین و الجوارح قال و هکذا وجدناه فی کتاب علی ع

[۱۱]

۱۵۹۵۸- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۱۸/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۰

التهذیب، ۱۰/ ۲۷۰/ ۹/ ۱ السراد عن حماد بن زیاد عن سلیمان بن خالد التهذیب، عن أبی عبد اللّه ع فی رجل قطع ید رجل شلاء قال علیه ثلث الدیة

[۱۲]

اشارة

۱۵۹۵۹- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۵/ ۱۹/ ۱ محمد بن أحمد عن یوسف بن الحارث عن محمد بن العرزمی عن أبیه عن جعفر عن أبیه ع أنه جعل فی السن السوداء ثلث دیتها و فی الید الشلاء ثلث دیتها و فی العین القائمة إذا طمست ثلث دیتها و فی شحمة الأذن ثلث دیتها و فی الرجل العرجاء ثلث دیتها و فی خشاش الأنف فی کل واحد ثلث الدیة

بیان

الخشاش بالمهملة و المعجمتین و بالمعجمات الجانب

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۱

باب ۱۰۲ ما یقتص من الجراحات و ما لا یقتص

[۱]

۱۵۹۶۰- ۱ الکافی، ۷/ ۳۱۹/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۶/ ۷/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن سلیمان الدهان عن رفاعة عن أبی عبد اللّه ع قال إن عثمان [عمر] أتاه رجل من قیس بمولی له قد لطم عینه فأنزل الماء فیها و هی قائمة لیس یبصر بها شیئا- فقال له أعطیک الدیة فأبی قال فأرسل بهما إلی علی ع و قال احکم بین هذین فأعطاه الدیة فأبی قال فلم یزالوا یعطونه حتی أعطوه دیتین قال فقال لیس أرید إلا القصاص قال فدعا علی ع بمرآة فحماها ثم دعا بکرسف فبله ثم جعله علی أشفار عینه و علی حوالیها ثم استقبل بعینه عین الشمس قال و جاء بالمرآة فقال انظر فنظر فذاب الشحم و بقیت عینه قائمة و ذهب البصر

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۲

[۲]

۱۵۹۶۱- ۲ الکافی، ۷/ ۳۱۹/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۶/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن التمیمی عن عاصم عن محمد بن قیس قال قلت لأبی جعفر ع أعور فقأ عین صحیح فقال تفقأ عینه قال قلت یبقی أعمی قال الحق أعماه

[۳]

۱۵۹۶۲- ۳ الکافی، ۷/ ۳۲۱/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۶/ ۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن أعور فقأ عین صحیح متعمدا الحدیث مثله

[۴]

۱۵۹۶۳- ۴ الکافی، ۷/ ۳۲۰/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۵/ ۳/ ۱ أحمد عن الحسین عن النضر عن الفقیه، ۴/ ۱۳۵/ ۵۲۹۶ عاصم بن حمید عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن السن و الذراع یکسران

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۳

عمدا أ لهما أرش أو قود فقال قود قال قلت فإن أضعفوا الدیة فقال إن أرضوه بما شاء فهو له

[۵]

۱۵۹۶۴- ۵ الکافی، ۷/ ۳۱۹/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد التهذیب، ۱۰/ ۲۵۹/ ۵۵/ ۱ الحسین عن الفقیه، ۴/ ۱۳۲/ ۵۲۸۴ السراد عن هشام بن سالم عن حبیب السجستانی قال سألت أبا جعفر ع عن رجل قطع یدین لرجلین الیمینین قال فقال یا حبیب تقطع یمینه للرجل الذی قطع یمینه أولا- و یقطع یساره للذی قطع یمینه آخرا لأنه إنما قطع ید الرجل الأخیر و یمینه قصاص للرجل الأول قال فقلت- إن علیا ع إنما کان یقطع الید الیمنی و الرجل الیسری فقال إنما کان یفعل ذلک فیما یجب من حقوق اللّه فأما یا حبیب حقوق الناس [فأما ما یجب من حقوق الناس] فإنه یؤخذ لهم حقوقهم فی القصاص الید بالید إذا کانت للقاطع ید و الرجل بالید إذا لم یکن للقاطع ید فقلت له أ و ما تجب علیه الدیة و یترک له رجله فقال إنما تجب علیه الدیة إذا قطع ید رجل و لیس للقاطع یدان و لا رجلان فثم تجب علیه الدیة لأنه لیس له جارحة یقاص منها

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۴

[۶]

۱۵۹۶۵- ۶ الکافی، ۷/ ۳۱۹/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۶/ ۶/ ۱ القمیان عن صفوان عن إسحاق بن عمار عن أبی بصیر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول تقطع ید الرجل و رجلاه فی القصاص

[۷]

۱۵۹۶۶- ۷ الکافی، ۷/ ۳۲۰/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۵/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۷/ ۱۰/ ۱/ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۴/ ۲۳/ ۱ السراد عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فیما کان من جراحات الجسد أن فیها القصاص أو یقبل المجروح دیة الجراحة فیعطیها [فیعطاها]

[۸]

۱۵۹۶۷- ۸ الکافی، ۷/ ۳۲۰/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۵/ ۲/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۸/ ۱۴/ ۱ علی بن حدید التهذیب، ۱۰ / ۲۶۰ / ۵۹/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر و علی بن حدید عن الفقیه، ۴/ ۱۷۱ / ۵۳۹۳ جمیل بن دراج عن بعض أصحابنا عن أحدهما ع فی رجل کسر ید رجل ثم برأت ید الرجل قال لیس فی هذا قصاص و لکن یعطی الأرش

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۵

[۹]

۱۵۹۶۸- ۹ الکافی، ۷/ ۳۲۰/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمیر التهذیب، ۱۰/ ۲۶۰/ ۵۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر و علی بن حدید جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۳۵/ ۵۲۹۸ جمیل عن بعض أصحابه عن أحدهما ع أنه قال فی سن الصبی یضربها الرجل فتسقط ثم ینبت قال لیس علیه قصاص و علیه الأرش قال علی و سئل جمیل و کم الأرش فی سن الصبی و کسر الید فقال شیء یسیر و لم یرو فیه شیئا معلوما

[۱۰]

اشارة

۱۵۹۶۹- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۲۵/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۳۱/ ۵۲۸۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۳/ ۳۶/ ۱ السراد عن جمیل بن صالح عن الحذاء قال سألت أبا جعفر ع عن رجل ضرب رجلا بعمود فسطاط علی رأسه ضربة واحدة فأجافه حتی وصلت الضربة إلی الدماغ فذهب عقله فقال إن کان المضروب لا یعقل منها أوقات الصلاة و لا یعقل منها ما قال و لا ما قیل له فإنه ینتظر به سنة فإن مات فیما بینه و بین السنة أقید به ضاربه- و إن لم یمت فیما بینه و بین السنة و لم یرجع إلیه عقله أغرم ضاربه الدیة فی ماله لذهاب عقله قلت له فما تری علیه فی الشجة شیئا

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۶

قال لا لأنه إنما ضربه ضربة واحدة فجنت الضربة جنایتین فألزمته أغلظ الجنایتین و هی الدیة و لو کان ضربه ضربتین فجنت الضربتان جنایتین لألزمته جنایة ما جنتا کائنتا ما کانتا إلا أن یکون فیهما الموت فیقاد به ضاربه بواحدة و یطرح الأخری قال و إن ضربه ثلاث ضربات واحدة بعد واحدة فجنین ثلاث جنایات ألزمته جنایة ما جنت الثلاث الضربات کائنات ما کن ما لم یکن فیها الموت فیقاد به ضاربه قال فقال و إن ضربه عشر ضربات فجنین جنایة واحدة ألزمته تلک الجنایة التی جنتها العشر الضربات کائنة ما کانت ما لم یکن فیها الموت

بیان

فأجافه أی بلغ بالضربة إلی جوف رأسه کما یفسره ما بعده و المجرور فی منها یعود إلی الضربة و أرید بالشجة الشجة التی حصلت فی ضمن الجائفة

[۱۱]

۱۵۹۷۰- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۲۵/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۲/ ۳۲/ ۱ علی عن أبیه عن محمد بن خالد البرقی عن حماد بن عیسی عن الیمانی عن أبی عبد اللّه ع قال و قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل ضرب رجلا بعصا فذهب سمعه و بصره و لسانه و عقله و فرجه- و انقطع جماعه و هو حی بست دیات

[۱۲]

اشارة

۱۵۹۷۱- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۲۶/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۲/ ۳۳/ ۱ الثلاثة عن محمد بن أبی حمزة عن الفقیه، ۴/ ۱۳۰/ ۵۲۸۰ محمد بن قیس عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۷

أحدهما ع فی رجل فقأ عینی رجل و قطع أنفه و أذنیه ثم قتله فقال إن کان فرق بین ذلک اقتص منه ثم یقتل و إن کان ضربه ضربة واحدة ضربت عنقه و لم یقتص منه

بیان

یمکن التوفیق بین هذا الحکم و بین ما مضی من استثناء ما فیه الموت مما تعدد فیه الضربات بالتخییر

[۱۳]

اشارة

۱۵۹۷۲- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۷۷/ ۲۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۱/ ۲۶/ ۱ الأربعة التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۱۵/ ۱ النوفلی عن الفقیه، ۴/ ۱۴۷/ ۵۳۲۶ السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال رفع إلی أمیر المؤمنین ع رجل داس بطن رجل حتی أحدث فی ثیابه فقضی علیه أن یداس بطنه حتی یحدث فی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۸

ثیابه کما أحدث أو یغرم ثلث الدیة

بیان

الدوس الوطء بالرجال

[۱۴]

۱۵۹۷۳- ۱۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۳/ ۳۵/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن ابن أبی عمیر عن حفص بن البختری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل ضرب علی رأسه فذهب سمعه و بصره و اعتقل لسانه ثم مات فقال إن کان ضربه ضربة بعد ضربة اقتص منه ثم قتل و إن کان أصابه هذا من ضربة واحدة قتل و لم یقتص منه

[۱۵]

اشارة

۱۵۹۷۴- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۲/ ۳۴/ ۱ عنه عن السندی عن محمد بن الربیع عن یحیی بن المبارک عن ابن جبلة عن عاصم الحناط عن الثمالی عن أبی جعفر ع قال قلت له جعلت فداک ما تقول فی رجل ضرب رأس رجل بعمود فسطاط فأمه یعنی ذهب عقله قال علیه الدیة قلت فإنه عاش عشرة أیام أو أقل أو أکثر- فرجع إلیه عقله أ له أن یأخذ الدیة قال لا قد مضت الدیة بما فیها- قلت فإنه مات بعد شهرین أو ثلاثة قال أصحابه نرید أن نقتل الرجل الضارب قال إن أرادوا أن یقتلوه و یردوا الدیة ما بینهم و بین سنة فإذا مضت السنة فلیس لهم أن یقتلوه و مضت الدیة بما فیها
الوافی، ج۱۶، ص: ۶۸۹

بیان

أ له أن یأخذ الدیة أی یستردها بما فیها أی کائنة ما کانت ما بینهم متعلق بأرادوا و جواب أن محذوف أی فعلوا

[۱۶]

۱۵۹۷۵- ۱۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۱۹/ ۱ عنه عن الثلاثة عن جعفر عن أبیه ع أن رجلا قطع من بعض أذن الرجل شیئا- فرفع ذلک إلی علی ع فأقاده فأخذ الآخر ما قطع من أذنه فرده علی أذنه بدمه فالتحمت و برأت فعاد الآخر إلی علی ع فاستقاده فأمر بها فقطعت ثانیة و أمر بها فدفنت و قال ع- إنما یکون القصاص من أجل الشین

[۱۷]

اشارة

۱۵۹۷۶- ۱۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۰/ ۲۳/ ۱ عنه عن الثلاثة عن جعفر أن علیا ع کان یقول لیس فی عظم قصاص

بيان

و ذلك لأنه لا يتيسر فيه ضبط مقدار الجناية

[۱۸]

اشارة

۱۵۹۷۷- ۱۸ التهذيب، ۱۰/ ۲۹۴/ ۲۱/ ۱ ابن فضال عن ظريف عن أبي حمزة أن في الجائفة ما وقعت في الجوف ليس فيها قصاص إلا الحكومة و المنقلة ينقل عنها العظام و ليس فيها قصاص إلا الحكومة- و المأمومة ليس لها قصاص إلا الحكومة إن المأمومة تقع ضربة في الرأس إن كان سيفا فإنها تقطع كل شيء و تقطع العظم فتأم المضروب و ربما ثقل

الوافي، ج۱۶، ص: ۶۹۰

لسانه و ربما ثقل سمعه و ربما اعتراه اختلاط فإن ضرب بعمود أو بعصا شديدة فإنها تبلغ أشد من القطع يكسر منها القحف قحف الرأس

بيان

القحف بالكسر العظم فوق الدماغ و ما انفلق من الجمجمة فبان و لا يدعى قحفا حتى يبين أو ينكسر منه شيء كذا في القاموس

[۱۹]

۱۵۹۷۸- ۱۹ الفقيه، ۴/ ۱۶۹/ ۵۳۸۵ في رواية أبان [قال] الجائفة ما وقع في الجوف الحديث إلى قوله و المأمومة ليس فيها قصاص إلا الحكومة قال فيها ثلث الدية

الوافي، ج۱۶، ص: ۶۹۱

باب ۱۰۳ مقادير الديات فيما في الإنسان واحد أو اثنان

[۱]

۱۵۹۷۹- ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۵۸/ ۵۳/ ۱ الحسين عن محمد بن خالد عن الفقيه، ۴/ ۱۳۳/ ۵۲۸۸ ابن أبي عمير عن هشام بن سالم الفقيه، عن أبي عبد اللّه ع ش قال كل ما كان في الإنسان اثنين ففيهما الدية و في أحدهما نصف الدية و ما كان واحدا ففيه الدية

[۲]

اشارة

۱۵۹۸۰- ۲ الكافي، ۷/ ۳۱۱/ ۳/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۴۵/ ۳/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه ع في الرجل يكسر ظهره فقال فيه الدية كاملة و في العين الدية و في إحداهما نصف الدية و في الأذنين الدية و في

الوافي، ج۱۶، ص: ۶۹۲

إحداهما نصف الدية و في الذكر إذا قطعت الحشفة و ما فوق الدية و في الأنف إذا قطع المارن الدية- الكافي، و في الشفتين الدية- التهذيب، و في البيضتين الدية

بيان

المارن ما دون القصبة من الأنف و المارنان المنخران.

قال في الفقيه وجدت في كتاب ابن الأعرابي في صفة خلق الإنسان أن المارن ما لأن من غضروفه و الغضروف هو الرقيق الأبيض كالعظم يكون في المارن و المارن كله غضاريف

[۳]

۱۵۹۸۱- ۳ الكافي، ۷/ ۳۱۲/ ۴/ ۱ محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۲۴۶/ ۵/ ۱ أحمد عن السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبي عبد اللّه ع في الأنف إذا استوصل جدعه الدية و في العين إذا فقئت نصف الدية و في الأذن إذا قطعت نصف الدية و في اليد نصف الدية و في الذكر إذا قطع من موضع الحشفة الدية

[۴]

اشارة

۱۵۹۸۲- ۴ الكافي، ۷/ ۳۱۲/ ۵/ ۱ الفقيه، ۴/ ۱۳۲/ ۵۲۸۶ التهذيب، ۱۰/ ۲۴۶/ ۷/ ۱ السراد عن أبي جميلة عن أبان بن تغلب عن أبي عبد اللّه ع قال في الشفة السفلى ستة آلاف و في العليا أربعة آلاف لأن السفلى تمسك الماء

الوافي، ج۱۶، ص: ۶۹۳

بيان

يأتي رواية أخرى في هذا المعنى و أن أمير المؤمنين ع فضل السفلى لأنها تمسك الماء و الطعام مع الأسنان

[۵]

اشارة

۱۵۹۸۳- ۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۶/ ۸/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن الید فقال نصف الدیة و فی الأذن نصف الدیة إذا قطعها من أصلها و إذا قطع طرفا منها قیمة عدل و العین الواحدة نصف الدیة و فی الأنف إذا قطع المارن الدیة کاملة و فی الذکر إذا قطع الدیة کاملة و الشفتان العلیا و السفلی سواء فی الدیة

بیان

حمله فی التهذیبین علی التسویة فی أصل الدیة لا فی مقدارها و لا یخفی بعده و هو فی الإستبصار مسند إلی أبی عبد اللّه ع إلا أنه مقصور علی حکم الشفتین

[۶]

۱۵۹۸۴- ۶ الکافی، ۷/ ۳۱۱/ ۲/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۴۶/ ۶/ ۱ البرقی عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الید فقال نصف الدیة و فی الأذن نصف الدیة إذا قطعها من أصلها

[۷]

۱۵۹۸۵- ۷ الکافی، ۷/ ۳۱۲/ ۶/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن خالد

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۹۴

التهذیب، ۱۰/ ۲۴۵/ ۴/ ۱ الحسین عن القاسم بن عروة الفقیه، ۴/ ۱۳۲/ ۵۲۸۵ ابن أبی عمیر عن القاسم عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال فی الید نصف الدیة و فی الیدین جمیعا الدیة و فی الرجلین کذلک و فی الذکر إذا قطعت الحشفة و ما فوق ذلک الدیة و فی الأنف إذا قطع المارن الدیة و فی الشفتین الدیة و فی العینین الدیة و فی إحداهما نصف الدیة

[۸]

۱۵۹۸۶- ۸ الکافی، ۷/ ۳۱۲/ ۷/ ۱ علی عن العبیدی عن التهذیب، ۱۰/ ۲۴۷/ ۹/ ۱ یونس عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل الواحدة نصف الدیة- و فی الأذن نصف الدیة إذا قطعها من أصلها و إذا قطع طرفها ففیها قیمة عدل و فی الأنف إذا قطع الدیة کاملة- الکافی، و فی الظهر إذا انکسر حتی لا ینزل صاحبه الماء- الدیة کاملة و فی الذکر إذا قطع الدیة کاملة- ش و فی اللسان إذا قطع الدیة کاملة

[۹]

۱۵۹۸۷- ۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۰/ ۶۱/ ۱ عثمان عن سماعة عن أبی

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۹۵

عبد اللّه ع قال فی الظهر إذا کسر حتی لا ینزل صاحبه الماء الدیة کاملة

[۱۰]

۱۵۹۸۸- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۱۲/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۱۰/ ۲۴۸/ ۱۱/ ۱ السراد عن أبی سلیمان الحمار عن العجلی عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل کسر صلبه فلا یستطیع أن یجلس أن فیه الدیة

[۱۱]

۱۵۹۸۹- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۰/ ۶۰/ ۱ النوفلی عن الفقیه، ۴/ ۱۳۴/ ۵۲۹۱ السکونی عن أبی عبد اللّٰه ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی الصلب إذا انکسر الدیة

[۱۲]

۱۵۹۹۰- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۱۲/ ۹/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عن أبی عبد اللّٰه ع قال إذا قطع الأنف من المارن ففیه الدیة تامة و فی أسنان الرجل الدیة تامة و فی أذنیه الدیة کاملة و الرجلان و العینان بتلک المنزلة

[۱۳]

۱۵۹۹۱- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۳۳/ ۵/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۶/ ۴۶/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّٰه ع قال إن علیا ع قضی فی شحمة الأذن

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۹۶

ثلث دیة الأذن

[۱۴]

اشارة

۱۵۹۹۲- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۳۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۶/ ۴۷/ ۱ بالإسنادین عن أبی عبد اللّٰه ع أن أمیر المؤمنین ص قضی فی خرم الأنف ثلث دیة الأنف

بیان

الخرم بالمعجمة ثم المهملة شق وترة الأنف أی ما بین منخریه

[۱۵]

۱۵۹۹۳- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۱/ ۶۷/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن الحسن عن محمد بن یحیی عن غیاث عن جعفر عن أبیه عن علی ع أنه قضی فی شحمة الأذن بثلث دیة الأذن و فی الإصبع الزائدة ثلث دیة الإصبع و فی کل جانب من الأنف ثلث

دیة الأنف

[۱۶]

۱۵۹۹۴- ۱۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۷/ ۱۰/ ۱ الصفار عن أحمد عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع قال فی أنف الرجل إذا قطع من المارن فالدیة تامة و ذکر الرجل الدیة تامة و لسانه الدیة تامة و أذنیه الدیة تامة و الرجلان بتلک المنزلة و العینان بتلک المنزلة و العین العوراء الدیة تامة و الإصبع من الید و الرجل فعشر

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۹۷

الدیة و السن من الثنایا و الأضراس سواء نصف العشر

[۱۷]

اشارة

۱۵۹۹۵- ۱۷ الفقیه، ۴/ ۱۳۰/ ۵۲۷۹ ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال دیة الید إذا قطعت خمسون من الإبل فما کان جروحا دون الاصطلام فیحکم به ذوا عدل منک وَ مَنْ لَمْ یَحْکُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِکَ هُمُ الْکافِرُونَ

بیان

الاصطلام بالمهملتین الاستئصال

[۱۸]

۱۵۹۹۶- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۱۵/ ۲۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۰/ ۲۲/ ۱ علی عن أبیه عن البزنطی عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال ما کان فی الجسد منه اثنان ففی الواحد نصف الدیة مثل الیدین و العینین قال قلت فرجل فقئت عینه قال نصف الدیة- قلت رجل قطعت یده قال فیه نصف الدیة قلت رجل ذهبت إحدی بیضتیه قال إن کانت الیسار ففیها ثلثا الدیة قلت و لم أ لیس قلت ما کان فی الجسد اثنان ففی کل واحد نصف الدیة قال لأن الولد من البیضة الیسری

[۱۹]

۱۵۹۹۷- ۱۹ الفقیه، ۴/ ۱۵۲/ ۵۳۳۷ محمد بن أحمد عن محمد بن هارون عن أبی یحیی الواسطی رفعه إلی أبی عبد اللّه ع قال

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۹۸

الولد یکون من البیضة الیسری فإذا قطعت ففیها ثلثا الدیة و فی الیمنی ثلث الدیة

[۲۰]

اشارة

۱۵۹۹۸- ۲۰ الکافی، ۷/ ۳۱۱/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۸/ ۱۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن صالح بن عقبة عن ابن عمار قال تزوج جار لی امرأة فلما أراد مواقعتها رفسته برجلها ففقأت بیضته فصار آدر- فکان بعد ذلک ینکح و لا یولد له فسألت أبا عبد اللّه ع عن ذلک و عن رجل أصاب ضرة رجل ففتقها فقال ع فی کل فتق ثلث الدیة

بیان

الرفس الضرب بالرجل و الأدرة بالضم و بالتحریک انتفاخ الخصیة و الآدر من أصابه فتق فی إحدی خصیتیه و الضرة بالمعجمة ثم المهملة الألیة من جانبی عظمها

[۲۱]

اشارة

۱۵۹۹۹- ۲۱ الکافی، ۷/ ۳۱۳/ ۱۱/ ۱ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۴۸/ ۱۳/ ۱ الحسین عن النضر عن الفقیه، ۴/ ۱۳۴/ ۵۲۹۲ هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل کسر بعصوصه فلم یملک استه ما فیه من الدیة قال الدیة کاملة قال و سألته عن رجل وقع بجاریة فأفضاها و کانت إذا نزلت بتلک المنزلة لم تلد قال الدیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۶۹۹

کاملة

بیان

البعصوص بالضم عظم الورک

[۲۲]

اشارة

۱۶۰۰۰- ۲۲ الکافی، ۷/ ۳۱۳/ ۱۲/ ۱ علی عن أبیه عن الفقیه، ۴/ ۱۳۱/ ۵۲۸۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۸/ ۱۴/ ۱ السراد عن إسحاق بن عمار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول قضی أمیر المؤمنین ع فی الرجل یضرب علی عجانه فلا یستمسک غائطه و لا بوله أن فی ذلک الدیة کاملة

بیان

العجان بالکسر الاست

[۲۳]

اشارة

۱۶۰۰۱- ۲۳ الکافی، ۷/ ۳۱۵/ ۲۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۱/ ۲۷/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن إسماعیل عن صالح بن عقبة عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۰

الفقیه، ۴/ ۱۴۲/ ۵۳۱۴ إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سأله رجل و أنا عنده عن رجل ضرب رجلا فلم ینقطع بوله فقال إن کان البول یمر إلی اللیل فعلیه الدیة- الکافی، التهذیب، لأنه قد منعه المعیشة و إن کان آخر النهار فعلیه الدیة- ش و إن کان إلی نصف النهار فعلیه ثلثا الدیة و إن کان إلی ارتفاع النهار فعلیه ثلث الدیة

بیان

فی نسخ الکافی و التهذیب فقطع مکان فلم ینقطع و فیهما کما تری تکریر حکم واحد و ما فی الفقیه أظهر

[۲۴]

۱۶۰۰۲- ۲۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۱/ ۲۸/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی الخزاز عن الفقیه، ۴/ ۱۴۳/ ۵۳۱۵ غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه أن علیا ع قضی فی رجل ضرب حتی سلس بوله بالدیة کاملة

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۱

[۲۵]

۱۶۰۰۳- ۲۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۲/ ۷۰/ ۱ ابن محبوب عن أحمد و الصهبانی عن ابن فضال عن عبد اللّه بن أیوب عن حسین عن أبی عمرو المتطبب [الطبیب] عن أبی عبد اللّه ع فی رجل اقتض جاریة بإصبعه فخرق مثانتها فلا تملک بولها فجعل لها ثلث الدیة- مائة و ستة و ستین دینارا و ثلثی دینار و قضی لها علیه بصداق مثل نساء قومها

[۲۶]

۱۶۰۰۴- ۲۶ الکافی، ۷/ ۳۱۴/ ۱۸/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن أحمد جمیعا عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۲

التهذیب، ۱۰/ ۲۴۹/ ۱۷/ ۱ السراد عن الحارث بن مؤمن الطاق عن العجلی عن أبی جعفر ع فی رجل اقتض جاریة یعنی امرأته

فأفضاها قال علیه الدیة إن کان دخل بها قبل أن تبلغ تسع سنین قال فإن أمسکها و لم یطلقها فلا شیء علیه و إن کان دخل بها و لها تسع سنین فلا شیء علیه إن شاء أمسک و إن شاء طلق

[۲۷]

اشارة

۱۶۰۰۵- ۲۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۹/ ۱۸/ ۱ ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۴/ ۱۳۴/ ۵۲۹۳ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّٰه ع قال سألته عن رجل تزوج جاریة فوقع بها فأفضاها قال علیه الإجراء علیها ما دامت حیة

بیان

الإجراء الإنفاق

[۲۸]

اشارة

۱۶۰۰۶- ۲۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۹/ ۱۹/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أن رجلا أفضى امرأة فقومها قیمة الأمة الصحیحة و قیمتها مفضاة ثم نظر ما بین ذلک فجعل من دیتها و أجبر الزوج على إمساکها

بیان

حمله فی الإستبصار على التقیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۳

[۲۹]

۱۶۰۰۷- ۲۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۹/ ۲۰/ ۱ بهذا الإسناد أن علیا ع رفع إلیه جاریتان دخلتا الحمام فاقتضت إحداهما الأخرى بإصبعها فقضى على التی فعلت عقلها

[۳۰]

۱۶۰۰۸- ۳۰ الفقیه، ۴/ ۱۴۸ قضى أمیر المؤمنین ع فی امرأة أفضیت بالدیة

[۳۱]

۱۶۰۰۹- ۳۱ الفقیه، ۴/ ۱۴۹/ ۵۳۲۹ و فی نوادر الحکمة أن الصادق ع قال فی رجل أفضت امرأته جاریته بیدها فقضی أن تقوم قیمة و هی صحیحة و قیمة و هی مفضاة فیغرمها ما بین الصحة و العیب و أجبرها علی إمساکها لأنها لا تصلح للرجال

[۳۲]

۱۶۰۱۰- ۳۲ الکافی، ۷/ ۳۱۴/ ۱۶/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۵۱/ ۵۳۳۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۱/ ۳۰/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی بصیر قال قلت لأبی جعفر ع ما تری فی رجل ضرب امرأة شابة علی بطنها فعقر رحمها و أفسد طمثها و ذکرت أنها قد ارتفع طمثها عنها لذلک- و قد کان طمثها مستقیما قال ینتظر بها سنة فإن صلح رحمها و رجع طمثها إلی ما کان و إلا استحلفت و غرم ضاربها ثلث دیتها لفساد رحمها

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۴

و ارتفاع طمثها

[۳۳]

اشارة

۱۶۰۱۱- ۳۳ الفقیه، ۴/ ۱۵۱/ ۵۳۳۴ السراد عن بعض رجاله عن أبی عبد اللّه ع فی رجل رکل امرأته [امرأة] فی فرجها- فزعمت أنها لا تحیض و کان طمثها مستقیما قال یتربص بها سنة فإن رجع إلیها الطمث و إلا غرم الرجل ثلث دیتها لفساد طمثها و عقر رحمها

بیان

الرکل الضرب بالرجل

[۳۴]

۱۶۰۱۲- ۳۴ الکافی، ۷/ ۳۱۴/ ۱۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۲/ ۳۱/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل قطع ثدی امرأته قال إذا أغرمه لها نصف الدیة

[۳۵]

۱۶۰۱۳- ۳۵ الکافی، ۷/ ۳۱۳/ ۱۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۹/ ۱۶/ ۱ الأربعة الفقیه، ۴/ ۱۲۹/ ۵۲۷۶ السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع فی ذکر الصبی الدیة و فی ذکر العنین الدیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۵

[۳۶]

۱۶۰۱۴- ۳۶ الکافی، ۷/ ۳۱۳/ ۱۴/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۳۱/ ۵۲۸۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۸/ ۱۵/ ۱ السراد عن الخراز عن العجلی عن أبی جعفر ع قال فی ذکر الغلام الدیة کاملة

[۳۷]

۱۶۰۱۵- ۳۷ الکافی، ۷/ ۳۱۴/ ۱۹/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۴۹/ ۲۱/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع قال رسول اللّه ص فی القلب إذا رعب [رعد] فطار الدیة- و قال قال رسول اللّه ص فی الصعر الدیة و الصعر أن یثنی عنقه فیصیر فی ناحیة

[۳۸]

۱۶۰۱۶- ۳۸ الکافی، ۷/ ۳۱۶/ ۲۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۰/ ۴۸/ ۱ بالإسنادین عن أبی عبد اللّه ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی اللحیة إذا حلقت فلم تنبت الدیة کاملة فإذا نبتت فثلث الدیة

[۳۹]

۱۶۰۱۷- ۳۹ الفقیه، ۴/ ۱۵۰/ ۵۳۳۲ فی روایة السکونی أن علیا ع قضی فی اللحیة الحدیث

[۴۰]

۱۶۰۱۸- ۴۰ الکافی، ۷/ ۳۳۷/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۱۰/ ۲۷۷/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۴/ ۲۳/ ۱ السراد عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قضی أمیر

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۶

المؤمنین ع فی اللطمة یسود أثرها فی الوجه أن أرشها ستة دنانیر و إن لم تسود و اخضرت فإن أرشها ثلاثة دنانیر فإن احمرت و لم تخضر فإن أرشها دینار و نصف

[۴۱]

۱۶۰۱۹- ۴۱ الفقیه، ۴/ ۱۵۸/ ۵۳۵۹ السراد عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل لطم رجلا علی وجهه فاسودت اللطمة فقال إذا اسودت اللطمة ففیها ستة دنانیر و إذا اخضرت ففیها ثلاثة دنانیر و إن احمرت ففیها دینار و نصف و فی البدن نصف ذلک

[۴۲]

۱۶۰۲۰- ۴۲ الکافی، ۷/ ۳۱۶/ ۲۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۰/ ۲۴/ ۱ سهل عن علی بن خالد [حدید] عن بعض رجاله عن أبی عبد اللّه ع

قال قلت الرجل یدخل الحمام فیصب علیه صاحب الحمام ماء حارا فیتمعط شعر رأسه فلا ینبت فقال علیه الدیة کاملة

[۴۳]

اشارة

۱۶۰۲۱- ۴۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۰/ ۲۵/ ۱ الصفار عن محمد بن الحسین عن الفقیه، ۴/ ۱۴۹/ ۵۳۳۰ جعفر بن بشیر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل دخل الحمام فصب علیه ماء حار فامتعط شعر رأسه و لحیته فلا ینبت أبدا- قال علیه الدیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۷

بیان

امتعط الشعر و تمعط تساقط

[۴۴]

۱۶۰۲۲- ۴۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۲/ ۶۸/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی نصر عن عیسی بن مهران عن أبی غانم عن منهال بن خلیل عن الفقیه، ۴/ ۱۵۰/ ۵۳۳۱ سلمة بن تمام قال إهراق رجل قدرا فیها مرق علی رأس رجل فذهب شعره فاختصموا فی ذلک إلی علی ع فأجله سنة فجاء فلم ینبت شعره فقضی علیه بالدیة

[۴۵]

اشارة

۱۶۰۲۳- ۴۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۲/ ۶۹/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن المنقری عن عبد اللّه بن سنان قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک ما علی رجل وثب علی امرأة فحلق رأسها قال یضرب ضربا وجیعا و یحبس فی سجن المسلمین حتی یستبرأ شعرها فإن نبت أخذ منه مهر نسائها و إن لم ینبت أخذ منه الدیة کاملة الحدیث

بیان

قد مضی تمامه فی أبواب الحدود بإسناد آخر

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۰۹

باب ۱۰۴ مقادیر الدیات فی الأسنان و الأصابع

[۱]

۱۶۰۲۴- ۱ الکافی، ۷/ ۳۲۹/ ۳/ ۲ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۳۷/ ۵۳۰۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۴/ ۳۸/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن زیاد بن سوقة عن الحکم بن عتیبة قال قلت لأبی جعفر ع أصلحک اللّه إن بعض الناس له فی فیه اثنان و ثلاثون سنا و بعضهم له ثمانیة و عشرون سنا فعلی کم تقسم دیة الأسنان- فقال الخلقة إنما هی ثمانیة و عشرون سنا اثنتا عشرة فی مقادیم الفم- و ست عشرة سنا فی مواخیره فعلی هذا قسمت دیة الأسنان فدیة کل سن من المقادیم إذا کسرت حتی تذهب خمسمائة درهم و هی اثنتا عشرة سنا فدیتها کلها ستة آلاف درهم و فی کل سن من المواخیر مائتان و خمسون درهما و هی ست عشرة سنا فدیتها کلها أربعة آلاف درهم- فجمیع دیة المقادیم و المواخیر من الأسنان عشرة آلاف درهم إنما وضعت

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۰

الدیة علی هذا فما زاد علی ثمانیة و عشرین سنا فلا دیة له و ما نقص فلا دیة له هکذا وجدناه فی کتاب علی ع قال فقال الحکم فقلت إن الدیات إنما کانت تؤخذ قبل الیوم- من الإبل و البقر و الغنم قال فقال إنما کان ذلک فی البوادی قبل الإسلام- فلما ظهر الإسلام و کثر الورق فی الناس قسمها أمیر المؤمنین ع علی الورق قال الحکم فقلت له أ رأیت من کان الیوم من أهل البوادی ما الذی یؤخذ منهم فی الدیة الیوم إبل أو ورق قال فقال الإبل الیوم مثل الورق بل هی أفضل من الورق فی الدیة إنهم کانوا یأخذون منهم فی دیة الخطإ مائة من الإبل یحسب لکل بعیر مائة درهم- فذلک عشرة آلاف قلت له فما أسنان المائة بعیر قال فقال ما حال علیه الحول ذکران کلها

[۲]

اشارة

۱۶۰۲۵- ۲ الفقیه، ۴/ ۱۳۶/ ۵۳۰۰ قضی أمیر المؤمنین ع فی الأسنان التی تقسم علیها الدیة أنها ثمانیة و عشرون سنا ستة عشر فی مواخیر الفم و اثنا عشر فی مقادیمه فدیة کل سن من المقادیم إذا کسر- حتی یذهب خمسون دینارا یکون ذلک ستمائة دینار و دیة کل سن من المواخیر إذا کسر حتی یذهب علی النصف من دیة المقادیم خمسة و عشرون دینارا یکون ذلک أربعمائة دینار فذلک ألف دینار فما نقص فلا دیة له و ما زاد فلا دیة له

بیان

قال فی الفقیه و إذا أصیبت الأسنان کلها فما زاد علی الخلقة المستویة و هی ثمانیة و عشرون سنا فلا دیة لها و إذا أصیبت الزائدة مفردة عن جمیعها ففیها ثلث دیة التی تلیها

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۱

[۳]

۱۶۰۲۶- ۳ الکافی، ۷/ ۳۳۳/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۵/ ۳۹/ ۱ أحمد عن السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع

قال الأسنان كلها سواء فی كل سن خمسمائة درهم

[۴]

اشارة

۱۶۰۲۷- ۴ الكافی، ۷/ ۳۳۴/ ۸/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۵/ ۴۰/ ۱ البرقی عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الأسنان فقال هی فی الدیة سواء

بیان

حملهما فی التهذیبین و ما فی معناهما علی الثنایا و المقادیم دون المواخیر لأنها هی المتساویة فی الدیة و دیة كل واحد منها خمسمائة درهم و لا یجری هذا التأویل فی حدیث علی بن أبی حمزة و حدیث آخر الباب الآتیین و كذا فیما یأتی فی باب روایة كتاب علی ع فإنه نص فی أن دیة الأسنان كلها سواء ثم المستفاد من تلك الروایة أن التسویة هو الصواب و أن التفاوت فیها محمول علی التقیة كما یأتی بیانه إن شاء اللّه

[۵]

۱۶۰۲۸- ۵ الكافی، ۷/ ۳۳۴/ ۹/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۲

التهذیب، ۱۰/ ۲۵۵/ ۴۱/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۱۳۵/ ۵۲۹۹ السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال السن إذا ضربت انتظر بها سنة فإن وقعت أغرم الضارب خمسمائة درهم و إن لم تقع و اسودت أغرم ثلثی دیتها

[۶]

اشارة

۱۶۰۲۹- ۶ الكافی، ۷/ ۳۳۳/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۶/ ۴۲/ ۱ أحمد عن علی بن الحكم و [أو] غیره عن أبان عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال كان أمیر المؤمنین ع یقول إذا اسودت الثنیة جعل فیها الدیة

بیان

حمله فی الإستبصار علی ثلثی الدیة لا الدیة الكاملة

[۷]

۱۶۰۳۰- ۷ الکافی، ۷/ ۳۳۴/ ۱۰/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۶/ ۴۳/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال إن علیا ع قضی فی سن الصبی قبل أن یثغر بعیرا بعیرا فی کل سن

[۸]

اشارة

۱۶۰۳۱- ۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۱/ ۶۶/ ۱ النوفلی عن السکونی عن

أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع قضی فی سن الصبی إذا لم یثغر ببعیر

بیان

أثغر الغلام ألقی ثغرة و نبت ثغرة ضد کاتغر بالمثناة و ادغر و الأصل اثتغر

[۹]

۱۶۰۳۲- ۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۱/ ۶۴/ ۱ ابن محبوب عن علی بن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی عن ابن فضال عن ابن بکیر عن درست عن عجلان عن أبی عبد اللّه ع قال فی دیة السن الأسود ربع دیة السن

[۱۰]

اشارة

۱۶۰۳۳- ۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۰/ ۶۲/ ۱ النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ص للإنسان واحد و ثلاثون ثغرة و فی کل ثغرة ثلاثة أبعرة و خمس بعیر

بیان

حمله فی التهذیبین علی التقیة لموافقته مذهب العامة

[۱۱]

۱۶۰۳۴- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۱/ ۶۳/ ۱ ابن فضال عن ظریف عن علی بن أبی حمزة عن أبی عبد اللّه ع قال فی السن خمس من

الإبل أدناها و أقصاها و هو نصف عشر الدیة إن کانت دنانیر فدنانیر و إن کانت دراهم فدراهم و إن کانت بقرا فبقرا و إن کانت غنما فغنما و إن کانت إبلا فإبلا علی الدیة مائتا بقرة و فی السن عشرة من البقر و فی الإصبع عشر الدیة عشر من الإبل

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضـی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السـلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۱۶، ص: ۷۱۴

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۴

[۱۲]

۱۶۰۳۵- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۳۰/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۴/ ۳۷/ ۱ السـراد عن هشام بن سالم عن زیاد بن سوقـة عن الحکم بن عتیبة قال سألت أبا جعفر ع عن أصابع الیـدین و أصابع الرجلین- أ رأیت ما زاد فیها علی عشـر أصابع أو نقص من عشر فیها دیة قال فقال لی یا حکم الخلقة التی قسـمت علیها الدیة عشـر أصابع فی الیدین فما زاد أو نقص فلا دیة له و عشر أصابع فی الرجلین فما زاد أو نقص فلا دیـة له و فی کل إصـبع من أصابع الیدین ألف درهم و فی کل إصـبع من أصابع الرجلین ألف درهم و کل ما کان من شـلل فهو علی الثلث من دیة الصحاح

[۱۳]

اشارة

۱۶۰۳۶- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۲۸/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۷/ ۴۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال فی الإصـبع عشر الدیـة إذا قطعت من أصلها أو شلت قال و سألته عن الأصابع أ سواء هن فی الدیة قال نعم و قال سألته عن الأسنان فقال دیتهن سواء

بیان

قال فی التهذیبین أو شلت یعنی أو شلت ثم قطعت لما یأتی و حمل التسویة فی الأصابع فی هذا الخبر و ما بعده علی ما عدا الإبهام لما یأتی فی باب روایة کتاب علی ع و حمل التسویة فی الأسنان علی کل من المقادیم و المواخیر علی حدة دون الجمیع لما مر

[۱۴]

۱۶۰۳۷- ۱۴ الفقیه، ۴/ ۱۳۵/ ۵۲۹۷ ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال فی الإصبع عشر من الإبل إذا قطعت من أصلها أو شلت

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۵

[۱۵]

۱۶۰۳۸- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۲۸/ ۱۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۷/ ۴۹/ ۱ أحمد عن السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال أصابع الیدین و الرجلین سواء فی الدیة فی کل إصبع عشر من الإبل و فی الظفر خمسة دنانیر

[۱۶]

۱۶۰۳۹- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۲۸/ ۹/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۷/ ۵۰/ ۱ سهل عن الفقیه، ۴/ ۱۳۶/ ۵۳۰۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۳/ ۱۴/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن الفضیل بن یسار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الذراع إذا ضرب فانکسر منه الزند قال فقال إذا یبست منه الکف فشلت أصابع الکف کلها فإن فیها ثلثی الدیة دیة الید قال و إن شلت بعض الأصابع و بقی بعض فإن فی کل إصبع شلت ثلثی دیتها قال و کذلک الحکم فی الساق و القدم إذا شلت أصابع القدم

[۱۷]

۱۶۰۴۰- ۱۷ الکافی، ۷/ ۳۳۸/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۶/ ۴۴/ ۱ محمد عن أحمد عن الفقیه، ۴/ ۱۳۷/ ۵۳۰۲ محمد بن یحیی الخزاز عن غیاث بن إبراهیم عن أبی عبد اللّه ع فی الإصبع الزائدة إذا

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۶

قطعت ثلث دیة الصحیحة

[۱۸]

۱۶۰۴۱- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۴۲/ ۱۲/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۵۶/ ۴۵/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی الظفر إذا قلع و لم ینبت أو خرج أسود فاسدا عشرة دنانیر و إن خرج أبیض فخمسة دنانیر

[۱۹]

۱۶۰۴۲- ۱۹ الفقیه، ۴/ ۱۵۱/ ۵۳۳۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۷/ ۵۱/ ۱ السکونی عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع کان یقضی فی کل مفصل من الإصبع بثلث عقل تلک الإصبع إلا الإبهام فإنه کان یقضی فی مفصلها بنصف عقل تلک الإبهام لأن لها مفصلین

[۲۰]

۱۶۰۴۳- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۹/ ۵۶/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة الفقیه، ۴/ ۱۳۴/ ۵۲۹۵ عثمان عن سماعة قال سألته عن الأصابع هل لبعضها علی بعض فضل فی الدیة فقال هن سواء فی الدیة

[۲۱]

۱۶۰۴۴- ۲۱ الفقیه، ۴/ ۱۳۵/ ۵۲۹۹ السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال أصابع الیدین و الرجلین فی

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۷

الدیة سواء

[۲۲]

اشارة

۱۶۰۴۵- ۲۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۵۹/ ۵۷/ ۱ الحسین عن القاسم عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال فی السن خمس من الإبل أقصاها و أدناها سواء و فی الإصبع عشر من الإبل

بیان

حملهما فی التهذیبین علی ما عدا الإبهام

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۱۹

باب ۱۰۵ مقادیر الدیات فی الجراحات و الشجاج

[۱]

۱۶۰۴۶- ۱ الکافی، ۷/ ۳۲۶/ ۱/ ۲ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۹۰/ ۴/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ص قضی رسول اللّه ص فی المأمومة ثلث الدیة و فی المنقلة خمسة عشر من الإبل و فی الموضحة خمسا من الإبل و فی الدامیة بعیرا- و قضی فی الباضعة ببعیرین و قضی فی المتلاحمة ثلاثة أبعرة و قضی فی السمحاق أربعة من الإبل

[۲]

۱۶۰۴۷- ۲ الکافی، ۷/ ۳۲۸/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۳/ ۱۵/ ۱ بالإسنادین عن أبی عبد اللّه ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی النافذة [النافذة] تکون فی العضو ثلث دیة ذلک العضو

[۳]

۱۶۰۴۸- ۳ الکافی، ۷/ ۳۲۶/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن المحمدین

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۰

التهذیب، ۱۰/ ۲۹۱/ ۷/ ۱ الحسین عن محمد بن الفضیل عن الکنانی الکافی، و علی عن أبیه عن التهذیب، عن عمرو بن عثمان عن المفضل بن صالح عن الشحام التهذیب، ۱۰/ ۲۹۱/ ۸/ ۱ و الحسین عن علی بن النعمان عن ابن وهب جمیعا عن أبی عبد اللّه ع عن الشجة المأمومة فقال فیها ثلث الدیة و فی الجائفة ثلث الدیة و فی الموضحة خمس من الإبل

[۴]

۱۶۰۴۹- ۴ الکافی، ۷/ ۳۲۶/ ۳/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۱۰/ ۲۹۰/ ۳/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال فی الموضحة خمس من الإبل و فی السمحاق أربع من الإبل و الباضعة ثلاث من الإبل و المأمومة ثلاث و ثلاثون من الإبل- الکافی، و الجائفة ثلاث و ثلاثون من الإبل- ش و المنقلة خمس عشرة من الإبل

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۱

[۵]

۱۶۰۵۰- ۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۰/ ۲/ ۱ الحسین عن القاسم بن عروة عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع مثله مع الزیادة

[۶]

۱۶۰۵۱- ۶ الکافی، ۷/ ۳۲۷/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۰/ ۵/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع أن رسول اللّه ص قضی فی الدامیة بعیرا و فی الباضعة بعیرین و فی المتلاحمة ثلاثة أبعرة و فی السمحاق أربعة أبعرة

[۷]

۱۶۰۵۲- ۷ الفقیه، ۴/ ۱۶۸/ ۵۳۸۲ ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال فی الباضعة ثلاثة من الإبل

[۸]

۱۶۰۵۳- ۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۹/ ۱/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن سعید بن محمد عن علی الفقیه، ۴/ ۱۶۷/ ۵۳۸۱ القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال فی الموضحة خمس من الإبل و فی السمحاق دون الموضحة أربع من الإبل و فی المنقلة خمس عشرة من الإبل و فی الجائفة ثلث الدیة ثلاث و ثلاثون من الإبل و فی المأمومة ثلث الدیة

[۹]

اشارة

۱۶۰۵۴- ۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۱/ ۹/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن أبی مریم قال قال لی أبو عبد اللّه ع یا با مریم إن رسول

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۲

اللّه ص قد کتب لابن حزم کتابا فی الصدقات- فخذه منه فائتنی به حتی أنظر إلیه قال فانطلقت إلیه فأخذت منه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۴

الکتاب ثم أتیته به فعرضته علیه فإذا فیه من أبواب الصدقات و أبواب الدیات فإذا فیه فی العین خمسون و فی الجائفة الثلاث و فی المنقلة خمس عشرة و فی الموضحة خمس من الإبل

بیان

أرید بالعین إحداهما

[۱۰]

۱۶۰۵۵- ۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۳/ ۱۶/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن ابن فضال عن ظریف عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع فی الحرصة شبه الخدش بعیر و فی الدامیة بعیران و فی الباضعة و هی دون السمحاق ثلاث من الإبل و فی السمحاق و هی دون الموضحة أربع من الإبل و فی الموضحة خمس من الإبل

[۱۱]

اشارة

۱۶۰۵۶- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۴/ ۲۱/ ۱ ابن فضال عن ظریف عن أبی حمزة "فی الموضحة خمس من الإبل و فی السمحاق دون الموضحة أربع من الإبل و فی المنقلة خمس عشرة من الإبل عشر و نصف عشر و فی الجائفة ما وقعت فی الجوف لیس فیها قصاص إلا الحکومة الحدیث

بیان

قد مضی تمامه فی آخر باب ما یقتص و ما لا یقتص

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۵

[۱۲]

۱۶۰۵۷- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۳/ ۱۷/ ۱ الصفار عن علی بن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن الفقیه، ۴/ ۱۶۹/ ۵۳۸۶ السکونی أن أمیر المؤمنین ع قضی فی الهاشمة بعشر من الإبل

[۱۳]

اشارة

۱۶۰۵۸- ۱۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۴۷/ ۱۰/ ۱ الصفار عن أحمد عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع قال الموضحة خمس من الإبل و السمحاق أربعة من الإبل و الدامیة صلح أو قصاص إذا کان عمدا کان دیة أو قصاصا و إذا کان خطأ کان الدیة و المنقلة خمسة عشر و الجائفة ثلث الدیة و المأمومة ثلث الدیة- و جراحة المرأة و الرجل سواء إلی أن تبلغ ثلث الدیة فإذا جاز ذلک فالرجل یضعف علی المرأة ضعفین

بيان

لما كان التفاوت فى الدامية أكثر منه فى غيرها جعل ديتها صلحا

[۱۴]

اشارة

۱۶۰۵۹- ۱۴ التهذيب، ۱۰/ ۲۹۳/ ۱۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن محمد بن يحيى الخزاز عن غياث عن جعفر عن أبيه عن على ع قال ما دون السمحاق أجر الطبيب

بيان

يعنى سوى الدية كما يأتى فى باب العاقلة إن شاء اللّه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۶

[۱۵]

۱۶۰۶۰- ۱۵ التهذيب، ۱۰/ ۲۹۴/ ۲۲/ ۱ النوفلى عن السكونى عن أبى عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص الموضحة فى الوجه و الرأس سواء

[۱۶]

۱۶۰۶۱- ۱۶ الكافى، ۷/ ۳۲۷/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن الفقيه، ۴/ ۱۶۹/ ۵۳۸۴ التهذيب، ۱۰/ ۲۹۱/ ۱۰/ ۱ السراد عن الحسن بن صالح الثورى عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن الموضحة فى الرأس كما هى فى الوجه فقال الموضحة و الشجاج فى الوجه و الرأس سواء فى الدية لأن الوجه من الرأس و ليس الجراحات فى الجسد كما هى فى الرأس

[۱۷]

اشارة

۱۶۰۶۲- ۱۷ الكافى، ۷/ ۳۲۷/ ۷/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۹۰/ ۶/ ۱ على عن أبيه عن الفقيه، ۴/ ۱۳۷/ ۵۳۰۳ السراد عن إسحاق بن عمار عن أبى عبد اللّه ع قال قضى أمير المؤمنين ع فى الجروح فى الأصابع إذا أوضح العظم عشر دية الإصبع إذا لم يرد المجروح أن يقتص

بيان

فی نسخ التهذیب نصف عشر دیة الإصبع

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۷

[۱۸]

۱۶۰۶۳- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۲۷/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن أبی بصیر التهذیب، ۱۰/ ۲۹۲/ ۱۲/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن محمد بن حفص عن عبد اللّه بن طلحة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع فی رجل شج رجلا موضحة ثم یطلب فیها فوهبها له ثم انتفضت به فقتلته فقال هو ضامن الدیة إلا قیمة الموضحة- لأنه وهبها له و لم یهب النفس- الکافی، و فی السمحاق و هی التی دون الموضحة خمسمائة درهم و فیها إذا کانت فی الوجه ضعف الدیة علی قدر الشین و فی المأمومة ثلث الدیة و هی التی قد نفذت و لم تصل إلی الجوف فهی فیما بینهما و فی الجائفة ثلث الدیة و هی التی قد بلغت جوف الدماغ و فی المنقلة خمسة عشر من الإبل و هی التی قد صارت فرجة تنقل منها العظام

[۱۹]

۱۶۰۶۴- ۱۹ الفقیه، ۴/ ۱۶۸/ ۵۳۸۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۲/ ۱۱/ ۱ السراد عن صالح بن رزین عن ذریح قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل شج رجلا موضحة و شجه آخر دامیة فی مقام واحد فمات الرجل قال علیهما الدیة فی أموالهما نصفین

[۲۰]

۱۶۰۶۵- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۴/ ۲۰/ ۱ النوفلی عن السکونی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۸

الفقیه، ۴/ ۱۶۹/ ۵۳۸۷ أبی عبد اللّه ع فی عبد شج رجلا موضحة ثم شج آخر فقال هو بینهما

[۲۱]

اشارة

۱۶۰۶۶- ۲۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۳/ ۱۹/ ۱ الحسن بن محمد عن حریز عن أبی عبد اللّه ع فی رجل شج عبدا موضحة فقال- علیه نصف عشر قیمة العبد لمولی العبد و لا یجاوز بثمن العبد دیة الحر

بیان

مضی حدیث آخر فی هذا المعنی فی باب ما إذا کان أحدهما مملوکا

[۲۲]

اشارة

۱۶۰۶۷- ۲۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۹۳/ ۶۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۵/ ۲۵/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال جراحات العبید علی نحو جراحات الأحرار فی الثمن

بیان

قد مر هذا الحدیث فی الفقیه أیضا بدون قوله فی إسناده عن جعفر عن أبیه

[۲۳]

اشارة

۱۶۰۶۸- ۲۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۴/ ۲۴/ ۱ الصفار عن الثلاثة عن جعفر ع أن علیا ع کان یقول لا یقضی فی شیء من الجراحات حتی تبرأ

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۲۹

بیان

قال فی الکافی فی تفسیر الجراحات أولها تسمی الحارصة و هی التی تخدش و لا یجری الدم ثم الدامیة و هی التی یسیل الدم منها ثم الباضعة و هی التی تبضع اللحم و تقطعه ثم المتلاحمة و هی التی تبلغ فی اللحم ثم السمحاق و هی التی تبلغ العظم و السمحاق جلدة رقیقة علی العظم ثم الموضحة و هی التی توضح العظم ثم الهاشمة و هی التی تهشم العظم ثم المنقلة و هی التی تنقل العظام من الموضع الذی خلقه اللّه ثم الآمة و المأمومة و هی التی تبلغ أم الدماغ ثم الجائفة و هی التی تصیر فی جوف الدماغ.

و سیأتی ذکر مقادیر الدیات فی تفاصیل جراحات الأعضاء و شجاجها فی باب آخر إن شاء اللّه تعالی

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۱

باب ۱۰۶ طرق امتحان الجنایات

[۱]

اشارة

۱۶۰۶۹- ۱ الکافی، ۷/ ۳۲۲/ ۳/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن أحمد جمیعا عن التهذیب، ۱۰/ ۲۶۴/ ۷۷/ ۱ السراد عن الخراز عن

سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی رجل ضرب رجلا فی أذنه بعظم فادعی أنه لا یسمع فقال یترصد و یستغفل و ینتظر به سنة فإن سمع أو شهد علیه رجلان أنه سمع و إلا حلفه و أعطاه الدیة- قیل یا أمیر المؤمنین فإن عثر علیه بعد ذلک أنه یسمع قال إن کان اللّه رد علیه سمعه لم أر علیه شیئا

بیان

الظاهر أنه سقط لفظة عن أمیر المؤمنین ع عن السند أو کان القائل جاهلا باختصاص اللقب فخاطب أبا عبد اللّه ع بذلک

[۲]

۱۶۰۷۰- ۲ الفقیه، ۴/ ۱۳۳/ ۵۲۹۰ السراد عن أبیه عن حماد بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۲

زید [زیاد] عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل وجأ أذن رجل بعظم فادعی أنه ذهب سمعه کله- فقال یؤجل سنة و یترصد بشاهدی عدل فإن جاءا فشهدا أنه سمع و أنه أجاب علی مسمع فلا حق له و إن لم یعثر علی أنه سمع استحلف ثم إنه أعطی الدیة قال قلت له فإنه سمع بعد ما أعطی الدیة قال هو شیء أعطاه اللّه إیاه

[۳]

اشارة

۱۶۰۷۱- ۳ الکافی، ۷/ ۳۲۲/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن علی الفقیه، ۴/ ۱۳۳/ ۵۲۸۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۵/ ۷۸/ ۱ السراد عن عبد الوهاب بن الصباح عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع فی رجل وجیء فی أذنه فادعی أن إحدی أذنیه نقص من سمعه شیئا قال قال تسد التی ضربت سدا شدیدا و تفتح الصحیحة فیضرب لها بالجرس من حیال وجهه و یقال له اسمع فإذا خفی علیه الصوت علم مکانه ثم یضرب به من خلفه و یقال له اسمع فإذا خفی علیه الصوت علم مکانه ثم یقاس ما بینهما فإن کانا سواء علم أنه قد صدق ثم یؤخذ به عن یمینه فیضرب به حتی یخفی عنه الصوت ثم یعلم مکانه ثم یؤخذ به عن یساره فیضرب به حتی یخفی عنه الصوت ثم یعلم مکانه ثم یقاس ما بینهما فإن کانا سواء علم أنه قد صدق- قال ثم تفتح أذنه المعتلة و تسد الأخری سدا جیدا ثم یضرب

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۳

بالجرس من قدامه ثم یعلم حیث یخفی عنه الصوت یصنع به کما یصنع أول مرة بأذنه الصحیحة ثم یقاس فضل ما بین الصحیحة و المعتلة فیعطی الأرش بحساب ذلک

بیان

لا بد أن یدور الموجوء فی أذنه علی نفسه و یتوجه نحو الجرس حیث دار کما فی الحدیث الآتی لئلا یختلف علیه الصوت فإطلاق

الخلف و الیمین و الیسار إنما هو باعتبار حالته الأولی لأن الجرس إنما هو حیال وجهه فی الحالات جمیعا

[۴]

۱۶۰۷۲- ۴ الکافی، ۷/ ۳۲۳/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۶۵/ ۷۹/ ۱ الحسین عن حماد بن عیسی عن ابن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصاب فی عینه فیذهب بعض بصره أی شیء یعطی قال تربط إحداهما ثم توضع له بیضة ثم یقال له انظر فما دام یدعی أنه یبصر موضعها حتی إذا انتهی إلی موضع إن جازه قال لا أبصر قربها حتی یبصر ثم یعلم ذلک المکان ثم یقاس بذلک القیاس من خلفه و عن یمینه و عن شماله فإن جاء سواء و إلا قیل له کذبت حتی یصدق و قال قلت أ لیس یؤمن قال لا و لا کرامة و یصنع بالعین الأخری مثل ذلک ثم یقاس ذلک علی دیة العین

[۵]

۱۶۰۷۳- ۵ الکافی، ۷/ ۳۲۳/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن بعض أصحابه عن أبان

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۴

التهذیب، ۱۰/ ۲۶۶/ ۸۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن الحسن بن کثیر عن أبیه قال أصیبت عین رجل و هی قائمة- فأمر أمیر المؤمنین ع فربطت عینه الصحیحة و أقام رجلا بحذائه بیده بیضة یقول هل تراها فجعل یقول إذا قال نعم تأخر قلیلا- حتی إذا خفیت علیه علم ذلک المکان قال و عصبت عینه المصابة و جعل الرجل یتباعد و هو ینظر بعینه الصحیحة حتی خفیت علیه ثم قیس ما بینهما فأعطی الأرش علی ذلک

[۶]

۱۶۰۷۴- ۶ الکافی، ۷/ ۳۲۳/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۸/ ۸۶/ ۱ علی عن أبیه عن محمد بن الولید عن محمد بن الفرات عن الأصبغ بن نباتة قال سئل أمیر المؤمنین ع عن رجل ضرب رجلا علی هامته فادعی المضروب أنه لا یبصر شیئا و أنه لا یشم الرائحة و أنه قد ذهب لسانه فقال أمیر المؤمنین ص إن صدق فله ثلاث دیات فقیل یا أمیر المؤمنین و کیف یعلم أنه صادق فقال أما ما ادعاه أنه لا یشم رائحة فإنه یدنی منه الحراق فإن کان کما یقول و إلا نحی رأسه و دمعت عینه و أما ما ادعاه بعینه فإنه یقابل بعین الشمس فإن کان کاذبا لم یتمالک حتی یغمض عینیه و إن کان صادقا بقیتا مفتوحتین و أما ما ادعاه فی لسانه فإنه یضرب علی لسانه بالإبرة فإن خرج الدم أحمر فقد کذب و إن خرج الدم أسود فقد صدق

[۷]

۱۶۰۷۵- ۷ الفقیه، ۳/ ۱۹/ ۳۲۵۰ قال أبو جعفر ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۵

ضرب رجل رجلا فی هامته علی عهد أمیر المؤمنین ع فادعی المضروب الحدیث علی تفاوت فی ألفاظه

[۸]

۱۶۰۷۶- ۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۶/ ۸۲/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن الفقیه، ۴/ ۱۳۳/ ۵۲۸۷ محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل أصیبت إحدی عینیه أن یؤخذ بیضة نعامة فیمشی بها و توثق عینه الصحیحة حتی لا یبصرها و ینتهی بصره ثم یحسب ما بین منتهی بصر عینه التی أصیبت و منتهی عینه الصحیحة فیؤدی بحساب ذلک

[۹]

۱۶۰۷۷- ۹ الفقیه، ۴/ ۱۳۳/ ۵۲۹۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۶/ ۸۱/ ۱ السراد الفقیه، عن أبیه ش عن حماد بن زید [زیاد] عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن العین یدعی صاحبها أنه لا یبصر قال یؤجل سنة ثم یستحلف بعد السنة أنه لا یبصر ثم یعطی الدیة قال قلت فإن هو أبصر بعد قال هو شیء أعطاه اللّه إیاه

[۱۰]

۱۶۰۷۸- ۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۸/ ۸۸/ ۱ جعفر بن محمد عن عبید اللّه عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۶

الفقیه، ۴/ ۱۳۰/ ۷۷/ القداح عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع قال أتی أمیر المؤمنین ع برجل قد ضرب رجلا حتی انتقص من بصره فدعا برجل من أسنانه ثم أراهم شیئا فنظر إلی ما انتقص من بصره فأعطاه دیة ما انتقص من بصره

[۱۱]

۱۶۰۷۹- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۷/ ۸۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن الفقیه، ۴/ ۱۳۴/ ۵۲۹۴ السکونی عن أبی عبد اللّه ع عن أبیه عن علی ع قال لا تقاس عین فی یوم غیم

[۱۲]

۱۶۰۸۰- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۸/ ۸۵/ ۱ عنه عن محمد بن الفضیل عن أبی الحسن ع مثله

[۱۳]

۱۶۰۸۱- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۲۴/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۸/ ۸۷/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن إسماعیل عن صالح بن عقبة عن رفاعة قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما تقول فی رجل ضرب رجلا- فنقص بعض نفسه بأی شیء یعرف ذلک قال بالساعات قلت و کیف بالساعات قال إن النفس یطلع الفجر و هو فی الشق الأیمن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۷

من الأنف فإذا مضت الساعة صار إلی الشق الأیسر فتنظر إلی ما بین نفسک و نفسه ثم یحسب ثم یؤخذ بحساب ذلک منه

[۱۴]

۱۶۰۸۲- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۲۱/ ۱/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۶۳/ ۷۴/ ۱ أحمد عن السراد عن الخراز عن سلیمان بن

خالد عن أبی عبد اللّه ع قال فی رجل ضرب رجلا فی رأسه فثقل لسانه أنه یعرض علیه حروف المعجم کلها- ثم یعطی الدیة بحصة ما لم یفصح منها

[۱۵]

۱۶۰۸۳- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۲۲/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع فی رجل ضرب رجلا بعصا علی رأسه فثقل لسانه فقال تعرض علیه حروف المعجم فما أفصح به منه و ما لم یفصح به کان علیه الدیة و هی تسعة و عشرون حرفا

[۱۶]

۱۶۰۸۴- ۱۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۳/ ۷۳/ ۱ الحسین عن حماد بن عیسی عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع مثله علی اختلاف فی ألفاظه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۸

[۱۷]

۱۶۰۸۵- ۱۷ الفقیه، ۴/ ۱۱۲/ ۵۲۲۲ البزنطی عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع مثله إلا أنه قال ثمانیة و عشرون حرفا

[۱۸]

۱۶۰۸۶- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۲۲/ ۵/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۱۰/ ۲۶۲/ ۷۱/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا ضرب الرجل علی رأسه فثقل لسانه- عرضت علیه حروف المعجم فقرأ ثم قسمت الدیة علی حروف المعجم- فما لم یفصح به الکلام کانت الدیة بالقصاص من ذلک

[۱۹]

۱۶۰۸۷- ۱۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۳/ ۷۲/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل ضرب غلاما علی رأسه فذهب بعض لسانه و أفصح ببعض الکلام و لم یفصح ببعض فأقرأه المعجم فقسم الدیة علیه فما أفصح به طرحه و ما لم یفصح به ألزمه إیاه

[۲۰]

۱۶۰۸۸- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۳/ ۷۵/ ۱ النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال أتی أمیر المؤمنین ع برجل ضرب فذهب بعض کلامه و بقی البعض فجعل دیته علی حروف المعجم- ثم قال تکلم بالمعجم فما نقص من کلامه فبحساب ذلک و المعجم ثمانیة و عشرون حرفا فجعل ثمانیة و عشرین جزءا فما نقص من کلامه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۳۹

فبحساب ذلک

[۲۱]

اشارة

۱۶۰۸۹- ۲۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۶۳/ ۷۶/ ۱ محمد بن أحمد و الصفار عن العبیدی عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له رجل ضرب بغلام ضربة [رجل طرق بغلام طرقة] فقطع بعض لسانه فأفصح ببعض و لم یفصح ببعض قال یقرأ المعجم و ما أفصح به طرح من الدیة و ما لم یفصح به ألزم الدیة- قال قلت کیف هو قال علی حساب الجمل ألف دیته واحد- و الباء دیتها اثنان و الجیم ثلاثة و الدال أربعة و الهاء خمسة و الواو ستة- و الزای سبعة و الحاء ثمانیة و الطاء تسعة و الیاء عشرة و الکاف عشرون و اللام ثلاثون و المیم أربعون و النون خمسون و السین ستون و العین سبعون و الفاء ثمانون و الصاد تسعون و القاف مائة و الراء مائتان- و الشین ثلاثمائة و التاء أربعمائة و کل حرف یزید بعد هذا من أ ب ت ث زدت له مائة درهم

بیان

قال فی التهذیبین ما تضمن هذا الخبر من تفصیل الدیة علی الحروف یشبه أن یکون من کلام بعض الرواة من حیث سمعوا أنه قال یفرق ذلک علی حروف الجمل ظنوا أنه علی ما یتعارفه الحساب من ذلک و لم یکن القصد ذلک و إنما کان القصد أن یقسم علی الحروف کلها أجزاء متساویة و یجعل لکل حرف جزءا من جملتها علی ما فصل السکونی فی روایته و غیره من الرواة و لو کان الأمر علی ما تضمنت الروایة لما استکملت الحروف کلها الدیة علی الکمال لأن ذلک لا یبلغ کمال الدیة إن حسبناها علی الدراهم و إن حسبناها علی الدنانیر بلغت أضعاف أضعاف الدیة و کل ذلک فاسد فإذن ینبغی أن یکون العمل علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۰

ما تقدم من الأخبار.

انتهی کلامه و تتمة الکلام فی هذا الباب تأتی فی الحدیث الطویل الوارد فی دیات تفاصیل الأعضاء إن شاء اللّه تعالی

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۱

باب ۱۰۷ دیة الجنین

[۱]

اشارة

۱۶۰۹۰- ۱ الکافی، ۷/ ۳۴۲/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۵/ ۹/ ۱ عن أبی عبد اللّه ع و أبی الحسن الرضا ع أن أمیر المؤمنین ص جعل دیة الجنین مائة دینار و جعل منی الرجل إلی أن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۳

یکون جنینا خمسة أجزاء فإذا کان جنینا قبل أن تلجه الروح مائة دینار و ذلک أن اللّه تعالی خلق الإنسان من سلالة و هی النطفة فهذا جزء ثم علقة فهذا جزءان ثم مضغة فهو ثلاثة أجزاء ثم عظما فهو أربعة أجزاء ثم یکسی لحما فحینئذ تم جنینا و کملت له خمسة

أجزاء مائة دینار و المائة دینار خمسة أجزاء فجعل للنطفة خمس المائة عشرین دینارا و للعلقة خمسی المائة أربعین دینارا و للمضغة ثلاثة أخماس المائة ستین دینارا- و للعظم أربعة أخماس المائة ثمانین دینارا فإذا کسی اللحم کانت له مائة دینار کاملة فإذا أنشئ فیه خلق آخر و هو الروح فهو حینئذ نفس فیه ألف دینار دیة کاملة إن کان ذکرا و إن کان أنثی فخمسمائة دینار الحدیث

بیان

لهذا الحدیث أسانید متعددة نذکرها إن شاء اللّٰه فی باب روایة کتاب علی ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۴

مع تمامه و اختلافات ألفاظ الفقیه و ألفاظ التهذیب بروایة أخری فیه ثم المستفاد من هذا الحدیث و الذی بعده أن الجنین إذا أسقط میتا بعد أن تلجه الروح ففیه الدیة الکاملة ألف دینار بل یظهر من بعض الأخبار الآتیة فی هذا الباب أنه إذا صار عظما ففیه الدیة کاملة و روایة سلیمان بن صالح الآتیة- نص فی أنه لا یستحق کمال الدیة إلا بعد ولادته حیا و کذا ما یأتی فی باب روایة کتاب علی ع و یمکن التوفیق بحمل هذا الخبر و ما بعده علی ما إذا ولد حیا ثم مات و خبر لزوم کمال الدیة فیما إذا صار عظما علی کمال دیة الجنین أعنی مائة دینار مع اکتسائه اللحم و فیه بعد

[۲]

۱۶۰۹۱- ۲ الکافی، ۷/ ۳۴۳/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۱/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس الکافی، أو غیره ش عن ابن مسکان عمن ذکره عن أبی عبد اللّٰه ع قال دیة الجنین خمسة أجزاء خمس للنطفة عشرون دینارا و للعلقة خمسان أربعون دینارا و للمضغة ثلاثة أخماس ستون دینارا و للعظم أربعة أخماس ثمانون دینارا فإذا تم الجنین کانت له مائة دینار فإذا أنشئ فیه الروح فدیته ألف دینار أو عشرة آلاف درهم إن کان ذکرا و إن کانت أنثی فخمسمائة دینار و إن قتلت المرأة و هی حبلی فلم یدر أ ذکرا کان ولدها أم أنثی فدیة الولد نصفان نصف دیة الذکر و نصف دیة الأنثی و دیتها کاملة

[۳]

اشارة

۱۶۰۹۲- ۳ الکافی، ۷/ ۳۴۵/ ۹/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۱/ ۲/ ۱ محمد

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۵

عن محمد بن الحسین عن الفقیه، ۴/ ۱۴۳/ ۵۳۱۶ ابن بزیع عن صالح بن عقبة عن سلیمان بن صالح عن أبی عبد اللّٰه ع فی النطفة عشرون دینارا و فی العلقة أربعون دینارا و فی المضغة ستون دینارا و فی العظم ثمانون دینارا فإذا کسی اللحم فمائة دینار ثم هی مائة حتی یستهل فإذا استهل فالدیة کاملة

بیان

الاستهلال تصویت الصبی عند ولادته

[۴]

۱۶۰۹۳- ۴ الکافی، ۷/ ۳۴۵/ ۱۰/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۸۳/ ۵/ ۱ ابن عیسی عن السراد عن الخراز عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل یضرب المرأة فتطرح النطفة فقال علیه عشرون دینارا قلت فیضربها فتطرح العلقة قال علیه أربعون دینارا قلت فیضربها فتطرح المضغة قال علیه ستون دینارا قلت فیضربها فتطرحه و قد صار له عظم فقال علیه الدیة کاملة و بهذا قضی أمیر المؤمنین ع قلت فما صفة خلقة النطفة التی تعرف بها فقال النطفة تکون بیضاء مثل النخامة الغلیظة فتمکث فی الرحم إذا صارت فیه أربعین

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۶

یوما ثم تصیر إلی علقة قلت فما صفة خلقة العلقة التی تعرف بها

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۸

فقال هی علقة کعلقة الدم المحجمة الجامدة تمکث فی الرحم بعد تحولها عن النطفة أربعین یوما ثم تصیر مضغة قلت فما صفة المضغة و خلقتها التی تعرف بها قال هی مضغة لحم حمراء فیها عروق خضر مشتبکة ثم تصیر إلی عظم قلت فما صفة خلقته إذا کان عظما قال إذا کان عظما شق له السمع و البصر و رتبت جوارحه فإذا کان کذلک فإن فیه الدیة کاملة

[۵]

اشارة

۱۶۰۹۴- ۵ الکافی، ۷/ ۳۴۷/ ۱۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۱/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن عبد اللّه بن غالب عن أبیه عن سعید بن المسیب قال سألت علی بن الحسین ع عن رجل ضرب امرأة حاملا برجله فطرحت ما فی بطنها میتا فقال إن کان نطفة فإن علیه عشرین دینارا قلت فما حد النطفة فقال هی التی إذا وقعت فی الرحم فاستقرت فیه أربعین یوما قال و إن طرحته و هی علقة فإن علیه أربعین دینارا قلت فما حد العلقة فقال هی التی إذا وقعت فی الرحم

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۴۹

فاستقرت فیه ثمانین یوما قال و إن طرحته و هی مضغة فإن علیه ستین دینارا قلت فما حد المضغة فقال هی التی إذا وقعت فی الرحم فاستقرت فیه مائة و عشرین یوما قال فإن طرحته و هی نسمة مخلقة له عظم و لحم مرمل الجوارح قد نفخ فیه روح العقل فإن علیه دیة کاملة قلت له أ رأیت تحوله فی بطنها من حال إلی حال أ بروح کان ذلک أو بغیر روح قال بروح عدا الحیاة القدیم المنقول فی أصلاب الرجال و أرحام النساء و لو لا أنه کان فیه روح عدا الحیاة ما یحوله من حال بعد حال فی الرحم و ما کان إذن علی من یقتله دیة و هو فی تلک الحال

بیان

الترمیل بالمهملة التزیین و فی التهذیب مرتب بدل مرمل

[۶]

۱۶۰۹۵- ۶ الکافی، ۷/ ۳۴۴/ ۸/ ۱ الثلاثة عن عبد اللّه بن سنان عن رجل عن أبی جعفر ع قال قلت له الرجل یضرب المرأة فتطرح النطفة قال علیه عشرون دینارا فإن کانت علقة فعلیه أربعون دینارا

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۰

و إن کانت مضغة فعلیه ستون دینارا و إن کان عظما فعلیه الدیة

[۷]

۱۶۰۹۶- ۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۳/ ۷/ ۱ أحمد عن محمد بن عیسی عن ابن المغیرة عن الصفار عن الزیات عن محمد بن إسماعیل عن الکافی، ۷/ ۳۴۵/ ۱۱/ ۱ صالح بن عقبة عن یونس الشیبانی الفقیه، ۴/ ۱۴۳/ ۵۳۱۷ محمد بن إسماعیل عن یونس الشیبانی قال قلت لأبی عبد اللّه ع فإن خرج فی النطفة قطرة دم قال القطرة عشر النطفة فیها اثنان و عشرون دینارا قال قلت فإن قطرت قطرتین قال أربعة و عشرون دینارا قال قلت فإن قطرت ثلاث قال فستة و عشرون دینارا قلت فأربع قال فثمانیة و عشرون دینارا و فی خمس ثلاثون و ما زاد علی النصف فعلی حساب ذلک حتی تصیر علقة فإذا صارت علقة ففیها أربعون دینارا- الکافی، التهذیب، فقال له أبو شبل و أخبرنا أبو شبل قال حضرت

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۱

الفقیه، و روی محمد بن إسماعیل عن أبی شبل قال حضرت- ش یونس و أبو عبد اللّه ع یخبره بالدیات قال قلت فإن النطفة خرجت متخضخضة بالدم قال فقال لی فقد علقت إن کان دم صافی [إن کان دما صافیا] ففیها أربعون دینارا و إن کان دم أسود فلا شیء علیه إلا التعزیر لأنه ما کان من دم صافی فذلک الولد و ما کان من دم أسود فإن ذلک من الجوف قال أبو شبل فإن العلقة صار فیها شبه العروق من اللحم قال فیها اثنان و أربعون دینارا العشر- قال قلت فإن عشر أربعین أربعة قال لا إنما هو عشر المضغة لأنه إنما ذهب عشرها فکلما زادت زید حتی تبلغ الستین قال قلت فإنی [فإن] رأیت فی المضغة شبه العقدة عظما یابسا قال فذاک عظم کذاک أول ما یبتدئ العظم فیبتدئ لخمسة أشهر ففیه أربعة دنانیر فإن زاد فزد أربعة أربعة حتی تتم الثمانین قال قلت و کذلک إذا کسی العظم لحما قال کذلک قلت فإذا وکزها فسقط الصبی و لا یدری أ حی کان أم لا قال هیهات یا با شبل إذا مضت الخمسة الأشهر- فقد صارت فیه الحیاة و قد استوجب الدیة

[۸]

اشارة

۱۶۰۹۷- ۸ الکافی، ۷/ ۳۴۶/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۴/ ۸/ ۱ صالح

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۲

بن عقبة عن یونس الشیبانی قال حضرت أنا و أبو شبل عند أبی عبد اللّه ع فسألته عن هذه المسائل فی الدیات ثم سأل أبو شبل و کان أشد مبالغة فخلیته حتی استنظف

بیان

استنظف الشیء أخذه کله

[۹]

۱۶۰۹۸- ۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۲/ ۴/ ۱ الصفار عن ابن عیسی عن العباس بن موسی الوراق عن یونس بن عبد الرحمن عن أبی جریر القمی قال سألت العبد الصالح ع عن النطفة ما فیها من الدیة و ما فی العلقة و ما فی المضغة المخلقة و ما یقر فی الأرحام قال إنه یخلق فی بطن أمه خلقا من بعد خلق یکون نطفة أربعین یوما ثم یکون علقة أربعین یوما ثم مضغة أربعین یوما ففی النطفة أربعون دینارا و فی العلقة ستون دینارا و فی المضغة ثمانون دینارا فإذا اکتسی العظام لحما ففیه مائة دینار قال اللّه عز و جل ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبارَکَ اللّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِینَ- فإن کان ذکرا ففیه الدیة و إن کانت أنثی ففیها دیتها

[۱۰]

۱۶۰۹۹- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۴۴/ ۶/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن الحذاء عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۳

أبی جعفر ع فی امرأة شربت دواء عمدا و هی حامل لتطرح ولدها و لم یعلم بذلک زوجها فألقت ولدها فقال إن کان له عظم قد نبت علیه اللحم و شق له السمع و البصر فإن علیها دیته تسلمها إلی أبیه قال و إن کان جنینا علقة أو مضغة فإن علیها أربعین دینارا أو غرة تسلمها إلی أبیه قلت فهی لا ترث من ولدها من دیته قال لا لأنها قتلته

[۱۱]

۱۶۱۰۰- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۷/ ۱۵/ ۱ الحسین عن الفقیه، ۴/ ۱۴۵/ ۵۳۲۱ السراد عن ابن رئاب الفقیه، عن الحذاء ش عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۲]

۱۶۱۰۱- ۱۲ الکافی، ۷/ ۱۴۱/ ۶/ ۱ العدة عن سهل و محمد عن أحمد جمیعا عن ابن رئاب الفقیه، ۴/ ۳۱۹/ ۵۶۸۸ التهذیب، ۹/ ۳۷۹/ ۹/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۸/ ۲۱/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن الحذاء عن أبی جعفر ع مثله بدون قوله لتطرح ولدها و قوله و شق له السمع و البصر

[۱۳]

۱۶۱۰۲- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۴۴/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۶/ ۱۱/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۴

الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قضی رسول اللّه ص فی جنین الهلالیة حیث رمیت بالحجر فألقت ما فی بطنها غرة عبدا أو أمة

[۱۴]

۱۶۱۰۳- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۴۴/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۸۶/ ۱۱۰۸ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۵

ضرب رجل بطن امرأة حبلی فألقت ما فی بطنها میتا فإن علیه غرة عبدا أو أمة یدفعها إلیها

[۱۵]

۱۶۱۰۴- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۴۳/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۶/ ۱۲/ ۱ الثلاثة الفقیه، ۴/ ۱۴۵/ ۵۳۱۹ ابن أبی عمیر عن محمد بن أبی حمزة عن داود بن فرقد عن أبی عبد اللّه ع قال جاءت امرأة فاستعدت علی أعرابی قد أفزعها فألقت جنینا فقال الأعرابی لم یهل و لم یصح و مثله یطل فقال النبی ص اسکت- سجاعة علیک غرة وصیف عبد أو أمة

[۱۶]

اشارة

۱۶۱۰۵- ۱۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۶/ ۱۳/ ۱ السراد عن الخراز عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع أن رجلا جاء إلی النبی ص و قد ضرب امرأة حبلی فأسقطت سقطا میتا فأتی زوج المرأة إلی النبی ص فاستعدی علیه- فقال الضارب یا رسول اللّه ما أکل و لا شرب و لا استهل و لا صاح و لا استبشر فقال النبی ص إنک رجلا سجاعة فقضی فیه رقبة

بیان

فاستعدی علیه أی استعان و استنصر سجاعة مبالغة من السجع هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی ما إذا کانت علقة أو مضغة و قد مضی خبر

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۶

آخر فی هذا المعنی أبعد قبولا لهذا التأویل فی باب ما إذا کان أحد طرفی الجنایة امرأة

[۱۷]

۱۶۱۰۶- ۱۷ الکافی، ۷/ ۳۴۶/ ۱۳/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۱۰/ ۲۸۷/ ۱۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۴/ ۱۴۵/ ۵۳۲۰ جمیل بن دراج عن عبید بن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن الغرة تکون بمائة دینار- و تکون بعشرة دنانیر فقال بخمسین

[۱۸]

۱۶۱۰۷- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۴۷/ ۱۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۷/ ۱۷/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال

إن الغرة تزید و تنقص و لکن قیمتها أربعون دینارا

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۷

[۱۹]

۱۶۱۰۸- ۱۹ التهذیب، ۷/ ۲۸۸/ ۲۱/ ۱ النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال الغرة تزید و تنقص و لکن قیمته خمسمائة درهم

[۲۰]

۱۶۱۰۹- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۸/ ۲۳/ ۱ عنه عن أبی عبد اللّه ع فی جنین الأمة عشر ثمنها

[۲۱]

۱۶۱۱۰- ۲۱ الکافی، ۷/ ۳۴۴/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۲/ ۳۸/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۴۶/ ۵۳۲۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۸/ ۱۸/ ۱ السراد عن نعیم بن إبراهیم عن مسمع عن أبی عبد اللّه ع فی رجل قتل جنین أمة لقوم فی بطنها فقال إن کان مات فی بطنها بعد ما ضربها فعلیه نصف عشر قیمة أمه و إن کان ضربها فألقته حیا فمات فإن علیه عشر قیمة أمه

[۲۲]

۱۶۱۱۱- ۲۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۸/ ۲۴/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۸

أنه قضی فی جنین الیهودیة و النصرانیة و المجوسیة عشر دیة أمه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۵۹

باب ۱۰۸ دیة الجنایة علی المیت

[۱]

۱۶۱۱۲- ۱ الکافی، ۷/ ۳۴۷/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۰/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن الحسن بن موسی عن محمد بن الصباح عن بعض أصحابنا قال أتی الربیع أبا جعفر المنصور و هو خلیفة فی الطواف فقال له یا أمیر المؤمنین مات فلان مولاک البارحة فقطع مولاک فلان رأسه بعد موته قال فاستشاط و غضب قال فقال لابن شبرمة و ابن أبی لیلی و عدة معه من القضاة و الفقهاء ما تقولون فی هذا فکل قال ما عندنا فی هذا شیء قال فجعل یردد المسألة فی هذا و یقول أ قتله أم لا فقالوا ما عندنا فی هذا شیء- قال فقال له بعضهم قد قدم رجل الساعة فإن کان عند أحد شیء فعنده الجواب فی هذا و هو جعفر بن محمد ع و قد دخل المسعی فقال للربیع اذهب إلیه فقل له لو لا معرفتنا بشغل ما أنت فیه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۰

لسألناک أن تأتینا و لکن أجبنا فی کذا و کذا قال فأتاه الربیع و هو علی المروة فأبلغه الرسالة فقال له أبو عبد اللّه ع قد تری شغل ما أنا فیه و قبلک الفقهاء و العلماء فسلهم قال فقال له قد سألهم فلم یکن عندهم فیه شیء قال فرده إلیه فقال أسألک إلا أجبتنا فیه- فلیس

عند القوم فی هذا شیء فقال له أبو عبد اللّه ع حتی أفرغ مما أنا فیه قال فلما فرغ جاء فجلس فی جانب المسجد الحرام فقال للربیع اذهب فقل له علیه مائة دینار قال فأبلغه ذلک فقالوا له- فسله کیف صار علیه مائة دینار- فقال أبو عبد اللّه ع فی النطفة عشرون و فی العلقة عشرون و فی المضغة عشرون و فی العظم عشرون و فی اللحم عشرون ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ و هذا هو میت بمنزلة قبل أن ینفخ فیه الروح فی بطن أمه جنینا قال فرجع إلیه فأخبره بالجواب فأعجبهم ذلک و قالوا ارجع إلیه فاسأله الدنانیر لمن هی لورثته أم لا- فقال أبو عبد اللّه ع لیس لورثته منها شیء إنما هذا شیء أتی إلیه فی بدنه بعد موته یحج بها عنه أو یتصدق بها عنه أو تصیر فی سبیل من سبل الخیر قال فزعم الرجل أنهم ردوا الرسول إلیه- فأجاب فیها أبو عبد اللّه ع بستة و ثلاثین مسألة و لم یحفظ الرجل إلا قدر هذا الجواب

[۲]

اشارة

۱۶۱۱۳- ۲ الکافی، ۷/ ۳۴۹/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۴/ ۱۸/ ۱ علی عن أبیه عن محمد بن حفص عن الحسین بن خالد قال سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل قطع رأس رجل میت فقال إن اللّه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۱

حرم منه میتا کما حرم منه حیا فمن فعل بمیت فعلا یکون فی مثله اجتیاح نفس الحی فعلیه الدیة فسألت عن ذلک أبا الحسن ع فقال صدق أبو عبد اللّه ع هکذا قال رسول اللّه ص قلت فمن قطع رأس میت أو شق بطنه أو فعل به ما یکون فیه اجتیاح نفس الحی فعلیه دیة النفس کاملة فقال لا و لکن دیته دیة الجنین فی بطن أمه قبل أن ینشأ فیه الروح و ذلک مائة دینار و هی لورثته و دیة هذا هی له لا للورثة- قلت ما الفرق بینهما قال إن الجنین أمر مستقبل مرجو نفعه- و هذا قد مضی و ذهبت منفعته فلما مثل به بعد موته صارت دیته بتلک المثلة له لا لغیره یحج بها عنه و یفعل بها أبواب الخیر و البر من صدقة أو غیره- قلت فإن أراد رجل أن یحفر له لیغسله فی الحفرة فسدر الرجل مما یحفر فدیر به فمالت مسحاته فی یده فأصاب بطنه فشقه فما علیه فقال إذا کان هکذا فهو خطأ و کفارته عتق رقبة أو صیام شهرین أو صدقة علی ستین مسکینا مد لکل مسکین بمد النبی ص

بیان

الاجتیاح بتقدیم الجیم علی الحاء المهملة الإهلاک و الاستئصال و فی بعض نسخ الکافی بتلک المثابة بدل بتلک المثلة و کأنه تصحیف و السدر بالتحریک الدوار و المسحاة البیل

[۳]

۱۶۱۱۴- ۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۳/ ۱۸/ ۱ بهذا الإسناد قال و رواه ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن أشیم عن الحسین بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۲

خالد قال سألت أبا الحسن ع فقلت إنا روینا عن أبی عبد اللّه ع حدیثا أحب أن أسمعه منک فقال و ما هو فقلت بلغنی أنه قال فی رجل قطع رأس رجل میت قال قال رسول اللّه ص إن اللّه حرم من المسلم میتا ما حرم منه حیا فمن فعل بمیت ما یکون فی ذلک

اجتياح نفس الحی فعليه الديـة فقال صـدق أبو عبـد اللّه ع هكذا قال رسول اللّه ص قلت من قطع رأس رجل ميت أو شق بطنه أو فعل به ما يكون فی ذلك الفعل اجتياح نفس الحی فعليه الدية دية النفس كاملة فقال لا ثم أشار إلی بإصبعه الخنصر فقال لی أ ليس لهذه دية قلت بلی قال فتراه دية النفس فقلت لا قال صدقت- فقلت و ما دية هذه إذا قطع رأسه و هو ميت فقال ديته دية الجنين فی بطن أمه قبل أن ينشأ فيه الروح و ذلك مائـة دينار قال فسكت و سرنی ما أجابنی فيه قال لم لا تستوفی مسألتك فقلت ما عندی فيها أكثر مما أجبتنی به إلا أن يكون شیء لا أعرفه قال دية الجنين إذا ضربت أمه فسقط من بطنها قبل أن ينشأ فيه الروح مائة دينار و هی لورثته و إن دية هذا إذا قطع رأسه أو شق بطنه فليس هی لورثته إنما هی له دون الورثة فقلت و ما الفرق بينهما الحديث مثل ما مر

[۴]

۱۶۱۱۵- ۴ الفقيه، ۴/ ۱۵۷/ ۵۳۵۵ الحسين بن خالد عن أبی الحسن موسی ع قال دية الجنين إذا ضربت أمه فسقط من بطنها قبل أن تنشأ فيه الروح مائة دينار و هی لورثته و دية الميت إذا قطع رأسه و شق بطنه الحديث بتمامه بأدنی تفاوت

[۵]

۱۶۱۱۶- ۵ الكافی، ۷/ ۳۴۸/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۳

عمن أخبره عن أبی عبد اللّه ع قال قلت رجل قطع رأس ميت فقال حرمة الميت كحرمة الحی

[۶]

۱۶۱۱۷- ۶ الكافی، ۷/ ۳۴۸/ ۲/ ۱ الثلاثة التهذيب، ۱۰/ ۲۷۲/ ۱۱/ ۱ ابن أبی عمير عن جميل عن غير واحد من أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال قطع رأس الميت أشد من قطع رأس الحی

[۷]

۱۶۱۱۸- ۷ الفقيه، ۴/ ۱۵۷/ ۵۳۵۶ فی نوادر ابن أبی عمير أن الصادق ع قال الحديث

[۸]

اشارة

۱۶۱۱۹- ۸ التهذيب، ۱۰/ ۲۷۲/ ۱۲/ ۱ ابن أبی عمير و صفوان قـال قال أبو عبـد اللّه ع أبی اللّه أن يظن بالمؤمن إلا خيرا و كسرك عظامه حيا و ميتا سواء

بيان

لعل الوجه فی عطف أحد الکلامین علی الآخر أن ظن السوء بالمؤمن کسر لحرمته التی هی بمنزلة أرکان نفسه کما أن العظام أرکان بدنه و الظن به إنما یکون فی حالة له شبیهة بحال غیبته التی هی بمنزلة الموت لعدم معرفته بما فی ضمیر الظان کما قال سبحانه فی الاغتیاب الذی إنما یکون فی حال الغیبة أَ یُحِبُّ أَحَدُکُمْ أَنْ یَأْکُلَ لَحْمَ أَخِیهِ مَیْتاً فلیتأمل فإن فیه دقة

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۴

[۹]

اشارة

۱۶۱۲۰- ۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۲/ ۱۳/ ۱ ابن أبی عمیر عن مسمع قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن رجل کسر عظم میت قال حرمته میتا أعظم من حرمته و هو حی

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی المماثلة أو الأعظمیة فی استحقاق العقاب و شیء من الدیة لا مقدارها

[۱۰]

۱۶۱۲۱- ۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۳/ ۱۵/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن التمیمی و محمد بن سنان عن عبد اللّٰه بن سنان عن أبی عبد اللّٰه ع فی رجل قطع رأس المیت قال علیه الدیة لأن حرمته میتا کحرمته و هو حی

[۱۱]

۱۶۱۲۲- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۳/ ۱۷/ ۱ الحسین عن التمیمی عن محمد بن سنان عن الفقیه، ۴/ ۱۵۷/ ۵۳۵۷ ابن مسکان عن أبی عبد اللّٰه ع مثله

[۱۲]

۱۶۱۲۳- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۳/ ۱۶/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عمن أخبره عن أبی عبد اللّٰه ع مثله

[۱۳]

اشارة

۱۶۱۲۴- ۱۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۲/ ۱۴/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن یحیی بن المبارک عن ابن جبلة عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۵

الفقیه، ۴/ ۱۵۸/ ۵۳۵۸ أبی جمیلة عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت میت قطع رأسه قال علیه الدیة قلت فمن یأخذ دیته قال الإمام هذا لله و إن قطعت یمینه أو شیء من جوارحه فعلیه الأرش للإمام

بیان

فی التهذیبین حمل الدیة فی هذه الأخبار علی دیة الجنین دون النفس و فی الفقیه حملها علی ما إذا أراد قتله فی حیاته و فیه بعد و لا منافاة بین دفعها إلی الإمام و بین صرفها فی وجوه البر لأن الإمام ع إنما یصرفها فیها و هو أعرف بمواقعها

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۷

باب ۱۰۹ ما به یثبت القتل من القسامة و غیرها

[۱]

۱۶۱۲۵- ۱ الکافی، ۷/ ۳۶۱/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۶/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن العجلی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن القسامة فقال الحقوق کلها البینة علی المدعی و الیمین علی المدعی علیه إلا فی الدم خاصة فإن رسول اللّه ص بینما هو بخیبر إذ فقدت الأنصار رجلا منهم فوجدوه قتیلا فقالت الأنصار إن فلانا الیهودی قتل صاحبنا- فقال رسول اللّه ص للطالبین أقیموا رجلین عدلین من غیرکم أقده به برمته فإن لم تجدوا شاهدین فأقیموا قسامة خمسین رجلا أقده برمته فقالوا یا رسول اللّه ما عندنا شاهدان من غیرنا- و إنا لنکره أن نقسم علی ما لم نره فوداه رسول اللّه ص من عنده و قال إنما حقن دماء المسلمین بالقسامة لکی إذا رأی الفاجر الفاسق فرصة من عدوه حجزه مخافة القسامة أن یقتل به فکف عن قتله و إلا حلف المدعی علیه قسامة خمسین رجلا ما قتلنا و لا علمنا قاتلا و إلا أغرموا الدیة إذا وجدوا قتیلا بین أظهرهم إذا لم یقسم المدعون

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۸

[۲]

۱۶۱۲۶- ۲ الکافی، ۷/ ۳۶۲/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۶۷/ ۳/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی الفقیه، ۴/ ۱۰۰/ ۵۱۷۹ الجوهری عن علی بن محمد عن علی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القسامة أین کان بدؤها فقال کان من قبل رسول اللّه ص لما کان بعد فتح خیبر تخلف رجل من الأنصار عن أصحابه- فرجعوا فی طلبه فوجدوه متشحطا فی دمه قتیلا فجاءت الأنصار إلی رسول اللّه ص فقالت یا رسول اللّه قتلت الیهود صاحبنا فقال لیقسم منکم خمسون رجلا علی أنهم قتلوه فقالوا یا رسول اللّه أ نقسم علی ما لم نره قال فیقسم الیهود فقالوا یا رسول اللّه من یصدق الیهود فقال أنا إذن أدی صاحبکم فقلت له کیف الحکم فیها قال إن اللّه حکم فی الدماء ما لم یحکم فی شیء من حقوق الناس لتعظیمه الدماء لو أن رجلا ادعی علی رجل عشرة آلاف درهما أو أقل من ذلک أو أکثر لم یکن الیمین علی المدعی و کانت الیمین علی المدعی علیه فإذا ادعی الرجل علی القوم الدم أنهم قتلوا کانت الیمین لمدعی الدم قبل المدعی علیهم فعلی المدعی أن یجیء بخمسین رجلا یحلفون أن فلانا قتل فلانا فیدفع إلیهم الذی حلف علیه فإن شاءوا عفوا و إن شاءوا قتلوا و إن شاءوا قبلوا الدیة و إن لم یقسموا کان علی الذین ادعی علیهم أن یحلف منهم خمسون ما قتلنا و لا علمنا له قاتلا فإن فعلوا أدی أهل القریة الذین وجد فیهم و إن کان بأرض فلاة أدیت دیته من بیت المال فإن أمیر المؤمنین ع کان

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۶۹

یقول لا یطل دم امرئ مسلم

[۳]

۱۶۱۲۷ – ۳ الکافی، ۷/ ۳۶۱/ ۵/ ۱ ابـن أبی عمیر عن التهـذیب، ۱۰/ ۱۶۶/ ۲/ ۱ ابن أذینـة عن زرارة قـال سـألت أبا عبـد اللّه ع عن القسامة فقال هی حق إن رجلا من الأنصار وجد قتیلا فی قلیب من قلب الیهود فأتوا رسول اللّه ص فقالوا یا رسول اللّه إنا وجدنا رجلا منا قتیلا فی قلیب من قلب الیهود فقال ائتونی بشاهـدین من غیرکم قالوا یا رسول اللّه ما لنا شاهـدان من غیرنا فقال لهم رسول اللّه ص فلیقسم خمسون رجلاـ منکم علی رجـل نـدفعه إلیکم- قالوا یا رسول اللّه و کیف نقسم علی ما لم نره قال فیقسم الیهود قالوا یا رسول اللّه و کیف نرضـی بالیهود و ما فیهم من الشرک أعظم- فوداه رسول اللّه ص قال زرارة قال أبو عبد اللّه ع إنما جعلت القسامة احتیاطا لدماء الناس لکی ما إذا أراد الفاسق أن یقتل رجلا أو یغتال رجلا حیث لا یراه أحد خاف ذلک فامتنع من القتل

[۴]

اشارة

۱۶۱۲۸– ۴ الفقیه، ۴/ ۱۰۱/ ۵۱۸۱ زرارة قال قال أبو عبد اللّه ع إنما جعلت القسامة احتیاطا الحدیث

بیان

القلیب البئر و الاغتیال أن یخدعه فیذهب به إلی موضع فیقتله

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۷۰

[۵]

۱۶۱۲۹– ۵ الکافی، ۷/ ۳۶۰/ ۱/ ۲ الخمسـة عن أبی عبـد اللّه ع قال سألته عن القسامة کیف کانت فقال هی حق و هی مکتوبة عندنا و لو لا ذلک لقتل الناس بعضهم بعضا ثم لم یکن شیء و إنما القسامة نجاة للناس

[۶]

اشارة

۱۶۱۳۰– ۶ الکافی، ۷/ ۳۶۱/ ۱/ ۱ الکافی، ۷/ ۴۱۵/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۹/ ۵/ ۱ القمیان عن صـفوان عن ابن بکیر عن أبی بصـیر الفقیه، ۴/ ۹۸/ ۵۱۷۵ السـراد عن ابن رئاب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إن اللّه حکم فی دمائکم بغیر ما حکم به فی أموالکم حکم فی أموالکم أن البینة علی المدعی و الیمین علی المدعی علیه و حکم فی دمائکم أن البینة علی من ادعی علیه و الیمین علی من ادعی لکی لا یطل دم امرئ مسلم

بيان

إنما تصح البينة على من ادعى عليه إذا أقامها على أن غيره قتله أو على أن الساعة التي يدعون قتله فيها كان في موضع آخر أو نحو ذلك من الصور و ذلك لعدم إمكان إقامة البينة على النفي

[۷]

اشارة

۱۶۱۳۱- ۷ الكافي، ۷/ ۳۶۰/ ۲/ ۱ علي عن العبيدي عن التهذيب، ۱۰/ ۱۶۸/ ۵/ ۱ يونس عن عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القسامة هل جرت فيها

الوافي، ج۱۶، ص: ۷۷۱

سنة قال فقال نعم خرج رجلان من الأنصار يصيبان من الثمار- فتفرقا فوجد أحدهما ميتا [قتيلا] فقال أصحابه لرسول اللّه ص إنما قتل صاحبنا اليهود فقال رسول اللّه ص يحلف اليهود قالوا يا رسول اللّه كيف يحلف اليهود على صاحبنا [أخينا] و هم قوم كفار قال فاحلفوا أنتم قالوا كيف نحلف على ما لم نعلم و لم نشهد قال فوداه النبي ص من عنده قال قلت كيف كانت القسامة قال فقال أما إنها حق و لو لا ذلك لقتل الناس بعضهم بعضا و إنما القسامة حوط يحاط به الناس

بيان

في نسخ التهذيب من بني النجار مكان من الثمار

[۸]

۱۶۱۳۲- ۸ الكافي، ۷/ ۳۶۱/ ۳/ ۱ عنه عن ابن مسكان عن سليمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القسامة هل جرت فيها سنة قال فذكر مثل حديث ابن سنان قال و في حديثه هي حق و هي

الوافي، ج۱۶، ص: ۷۷۲

مكتوبة عندنا

[۹]

۱۶۱۳۳- ۹ الكافي، ۷/ ۳۶۲/ ۷/ ۱ محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۱۶۸/ ۴/ ۱ أحمد عن ابن بزيع عن حنان بن سدير قال قال لي أبو عبد اللّه ع سألني ابن شبرمة ما تقول في القسامة في الدم فأجبته بما صنع النبي ص فقال أ رأيت لو أن النبي ص لم يصنع هذا كيف كان القول فيه قال فقلت له أما ما صنع النبي ص فقد أخبرتك و أما ما لم يصنع فلا علم لي به

[۱۰]

۱۶۱۳۴- ۱۰ الفقیه، ۴/ ۹۹/ ۵۱۷۶ بزرج عن سلیمان بن خالد قال قال أبو عبد اللّه ع سألنی عیسی بن موسی و ابن شبرمة معه عن القتیل یوجد فی أرض القوم و حدهم فقلت وجد الأنصار رجلا فی ساقیة من سواقی خیبر فقالت الأنصار الیهود قتلوا صاحبنا فقال لهم رسول اللّه ص لکم بینة فقالوا لا فقال أ فتقسمون قالت الأنصار کیف نقسم علی ما لم نره قال فالیهود یقسمون قالت الأنصار یقسمون علی صاحبنا قال فوداه النبی ص من عنده فقال ابن شبرمة أ فرأیت لو لم یده النبی ص قال قلت لا تقل لما قد صنع رسول اللّه ص لو لم یصنعه قال فقلت له فعلی من القسامة قال علی أهل القتیل

[۱۱]

اشارة

۱۶۱۳۵- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۶۳/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۸/ ۷/ ۱ علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۷۳

عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان قال قال أبو عبد اللّه ع القسامة خمسون رجلا فی العمد و فی الخطإ خمسة و عشرون رجلا و علیهم أن یحلفوا بالله

بیان

هذا حکم القسامة فی النفس و یأتی فی باب روایة کتاب علی ع فی جراحات تفاصیل الأعضاء أن القسامة علی ما بلغت دیته من الجروح ألف دینار ستة نفر فما کان دون ذلک فبحسابه من ستة نفر مع أحکام أخر

[۱۲]

۱۶۱۳۶- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۶۸/ ۶/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن عبدوس عن ابن فضال عن مفضل بن صالح عن لیث المرادی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القسامة علی من هی أ علی أهل القاتل أو علی أهل المقتول قال علی أهل المقتول یحلفون بالله الذی لا إله إلا هو لقتل فلان فلانا

[۱۳]

۱۶۱۳۷- ۱۳ الفقیه، ۴/ ۱۰۰/ ۵۱۷۸ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۵/ ۱۷/ ۱ موسی بن بکر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إنما جعلت القسامة لیغلظ بها فی الرجل المعروف بالستر المتهم فإن شهدوا علیه جازت شهادتهم

[۱۴]

۱۶۱۳۸- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۷۰/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۴/ ۲۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۲/ ۵/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال إن النبی ص

کان یحبس فی تهمة الدم ستة أیام فإن جاء أولیاء المقتول ببینة ثبت و إلا خلی سبیله

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۷۴

[۱۵]

۱۶۱۳۹- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۲/ ۳۹/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن النوفلی عن السکونی عن جعفر بن محمد عن أبیه عن علی ع أن النبی ص کان یحبس- الحدیث

[۱۶]

۱۶۱۴۰- ۱۶ الکافی، ۷/ ۲۸۹/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۷۲/ ۱۷/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۱۰۶/ ۵۲۰۰ السراد عن الحسن بن صالح قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل وجد مقتولا فجاء رجلان إلی ولیه فقال أحدهما أنا قتلته عمدا و قال الآخر أنا قتلته خطأ فقال إن هو أخذ بقول صاحب العمد فلیس له علی صاحب الخطإ سبیل- و إن أخذ بقول صاحب الخطإ فلیس له علی صاحب العمد سبیل

[۱۷]

اشارة

۱۶۱۴۱- ۱۷ الکافی، ۷/ ۲۹۰/ ۳/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۷۲/ ۱۸/ ۱ أحمد عن السراد عن هشام بن سالم عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن رجل قتل فحمل إلی الوالی و جاءه قوم فشهدوا علیه أنه قتله عمدا فدفع الوالی القاتل إلی أولیاء المقتول لیقاد به فلم یریموا حتی أتاهم رجل و أقر عند

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۷۵

الوالی أنه قتل صاحبهم عمدا و أن هذا الرجل الذی شهد علیه الشهود- بریء من قتل صاحبکم فلان فلا تقتلوه و خذونی بدمه- قال فقال أبو جعفر ع إن أراد أولیاء المقتول أن یقتلوا الذی أقر علی نفسه فلیقتلوه و لا سبیل لهم علی الآخر ثم لا سبیل لورثة الذی أقر علی نفسه علی ورثة الذی شهد علیه و إن أرادوا أن یقتلوا الذی شهد علیه فلیقتلوه و لا سبیل لهم علی الذی أقر ثم لیؤد الذی أقر علی نفسه إلی أولیاء الذی شهد علیه نصف الدیة قلت أ رأیت إن أرادوا أن یقتلوهما جمیعا قال ذاک لهم و علیهم أن یدفعوا إلی أولیاء الذی شهد علیه نصف الدیة خاصة دون صاحبه ثم یقتلونهما به قلت فإن أرادوا أن یأخذوا الدیة قال فقال الدیة بینهما نصفان لأن أحدهما أقر و الآخر شهد علیه- قلت کیف جعلت لأولیاء الذی شهد علیه علی الذی أقر نصف الدیة حین قتل و لم تجعل لأولیاء الذی أقر علی أولیاء الذی شهد علیه و لم یقر قال فقال لأن الذی شهد علیه لیس مثل الذی أقر الذی شهد علیه لم یقر و لم یبرئ صاحبه و الآخر أقر و أبرأ صاحبه فلزم الذی أقر و أبرأ صاحبه ما لم یلزم الذی شهد علیه و لم یقر و لم یبرئ صاحبه

بیان

فلم یریموا أی لم یبرحوا کما فی بعض النسخ

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۷۷

باب ۱۱۰ ما إذا ادعی القاتل دخول المقتول علی أهله

[۱]

اشارة

۱۶۱۴۲- ۱ الکافی، ۷/ ۳۷۵/ ۱۵/ ۱ محمد عن ابن عیسی و علی عن أبیه جمیعا عن التهذیب، ۱۰/ ۳۱۲/ ۷/ ۱ السراد عن ابن رباط عن ابن مسکان عن أبی مخلد [أبی خالد] عن أبی عبد اللّه ع قال کنت عند داود بن علی فأتی برجل قد قتل رجلا فقال له داود بن علی ما تقول قتلت هذا الرجل قال نعم أنا قتلته قال فقال له داود و لم قتلته قال فقال له إنه کان یدخل علی فی منزلی بغیر إذنی فاستعدیت علیه الولاة الذین کانوا قبلک فأمرونی إن هو دخل بغیر إذن أن أقتله فقتلته قال فالتفت داود إلی فقال یا با عبد اللّه ما تقول فی هذا قال فقلت له أری أنه قد أقر بقتل رجل مسلم فاقتله قال فأمر بقتله ثم قال أبو عبد اللّه ع إن ناسا من أصحاب رسول اللّه ص کان فیهم سعد بن عبادة فقالوا یا سعد ما تقول لو ذهبت إلی منزلک فوجدت فیه رجلا علی بطن امرأتک الحدیث

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۷۸

بیان

قد مضی تمامه فی أوائل أبواب الحدود و زاد فی آخره و جعل ما دون الأربعة الشهداء مستورا علی المسلمین

[۲]

۱۶۱۴۳- ۲ الفقیه، ۴/ ۱۷۲/ ۵۳۹۵ الحسین عن فضالة عن داود بن فرقد عن أبی عبد اللّه ع قال سألنی داود بن علی عن رجل کان یأتی بیت رجل فنهاه أن یأتی بیته فأبی أن یفعل فذهب إلی السلطان فقال السلطان إن فعل فاقتله فما تری فیه فقلت أری أن لا تقتله لأنه إن استقام هذا ثم شاء أن یقول کل إنسان لعدوه دخل بیتی فقتلته

[۳]

۱۶۱۴۴- ۳ الفقیه، ۴/ ۱۷۲/ ۵۳۹۶ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۴/ ۹/ ۱ محمد بن أحمد عن علی بن إسماعیل عن أحمد بن النضر عن الحصین بن عمرو عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب أن معاویة کتب إلی أبی موسی الأشعری أن ابن أبی الجسرین [الحسین] وجد رجلا مع امرأته فقتله و قد أشکل علی القضاء فسل لی علیا عن هذا الأمر قال أبو موسی فلقیت علیا ع قال فقال علی ع و اللّه ما هذا فی هذه البلدة یعنی الکوفة و لا هذا بحضرتی فمن أین جاءک هذا قلت کتب إلی معاویة أن ابن أبی الجسرین [کذا] وجد مع امرأته رجلا فقتله و قد أشکل علیه القضاء فیه فرأیک فی هذا فقال أنا أبو الحسن إن جاء بأربعة یشهدون علی ما شهد- و إلا دفع إلیه برمته

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۷۹

باب ۱۱۱ روایة کتاب علی ص فی مقادیر الدیات فی مراتب الجنین و فی جراحات تفاصیل الأعضاء و توزیع القسامات

[۱]

۱۶۱۴۵- ۱ الکافی، ۷/ ۳۲۴/ ۹/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۱۶۹/ ۸/ ۱ سهل عن الحسن بن ظریف بن ناصح عن أبیه التهذیب، ۱۰/ ۲۹۵/ ۲۶/ ۱ محمد بن الحسن بن الولید عن الصفار عن ابن عیسی عن ابن فضال التهذیب، علی عن أبیه عن ابن فضال التهذیب، محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن الفقیه، ۴/ ۷۵/ ۵۱۵۰ ابن فضال عن ظریف بن ناصح

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۰

التهذیب، ابن الولید عن القمی عن محمد بن حسان الرازی عن إسماعیل بن جعفر الکندی عن ظریف بن ناصح قال حدثنی رجل یقال له عبد اللّه بن أیوب الفقیه، قال حدثنی حسین الرواسی ش عن أبی عمرو [عمیر] المتطبب قال عرضت هذه الروایة علی أبی عبد اللّه ع الکافی، التهذیب، فقال أفتی أمیر المؤمنین ع فکتب الناس فتیاه و کتب به أمیر المؤمنین ع إلی أمرائه و رءوس أجناده- الفقیه، فقال نعم هی حق و قد کان أمیر المؤمنین ع یأمر عماله بذلک- الفقیه، التهذیب، قال أفتی ع فی کل عظم له مخ فریضة مسماة إذا کسر فجبر علی غیر عثم و لا عیب فجعل فریضة

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۱

الدیة ستة أجزاء و جعل فی الروح و الجنین و الأشفار و الشلل و الأعضاء و الإبهام لکل جزء ستة فرائض- ش جعل دیة الجنین مائة دینار و جعل منی الرجل إلی أن یکون جنینا خمسة أجزاء فإذا کان جنینا قبل أن تلجه الروح مائة دینار- فجعل للنطفة عشرین دینارا و هو الرجل یفزع عن عرسه فیلقی النطفة و هو لا یرید ذلک فجعل فیها أمیر المؤمنین ع عشرین دینارا الخمس و للعلقة خمسی ذلک أربعین دینارا و ذلک للمرأة أیضا

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۲

تطرق أو تضرب فتلقیه ثم المضغة ستین دینارا إذا طرحته المرأة أیضا فی مثل ذلک ثم العظم ثمانین دینارا إذا طرحته المرأة ثم الجنین أیضا مائة دینار إذا طرقهم عدو فأسقطن النساء فی مثل هذا أوجب علی النساء ذلک من جهة المعقلة مثل ذلک- فإذا ولد المولود و استهل و هو البکاء فبیتوهم فقتلوا الصبیان ففیهم ألف دینار للذکر و الأنثی علی مثل هذا الحساب علی خمسمائة دینار و أما المرأة إذا قتلت و هی حامل متم و لم تسقط ولدها و لم یعلم أ ذکر هو أو أنثی و لم یعلم بعدها مات أو قبلها فدیته نصفان نصف دیة الذکر و نصف دیة الأنثی و دیة المرأة کاملة بعد ذلک- الکافی، و ذلک ستة أجزاء من الجنین- ش و أفتی فی منی الرجل یفزع عن عرسه فیعزل عنها الماء- و لم یرد ذلک نصف خمس المائة من دیة عشرة دنانیر و إن أفرغ

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۳

فیها عشرین دینارا و جعل فی قصاص جراحته و معقلته علی قدر دیته- و هی مائة دینار و قضی فی دیة جراح الجنین من حساب المائة علی ما یکون من جراح الرجل و المرأة کاملة- و أفتی ع فی الجسد و جعله ستة فرائض النفس و البصر و السمع و الکلام و نقص الصوت من الغنن و البحح و الشلل فی الیدین و الرجلین فجعل هذا بقیاس ذلک الحکم ثم جعل مع کل شیء من هذه قسامة علی نحو ما بلغت الدیة و القسامة فی النفس جعل علی العمد خمسین رجلا و علی الخطإ خمسة و عشرین رجلا و علی ما بلغت دیته من الجروح ألف دینار ستة نفر فما کان دون ذلک فبحسابه من ستة نفر- و القسامة فی النفس و السمع و البصر و العقل و الصوت من الغنن و البحح- و نقص الیدین و الرجلین فهذه ستة أجزاء- فالدیة فی النفس ألف دینار و الأنف ألف دینار و الضوء کله من العین ألف دینار و البحح ألف دینار و شلل الیدین ألف دینار و شلل الرجلین ألف دینار و ذهاب السمع کله ألف دینار و الشفتین إذا استوصلتا ألف دینار و الظهر إذا حدب ألف دینار و الذکر ألف دینار و اللسان إذا استوصل ألف دینار و الأنثیین ألف دینار و جعل ع دیة الجراحة فی الأعضاء کلها فی الرأس و الوجه و سائر الجسد من السمع و البصر و الصوت و العقل و الیدین و الرجلین فی القطع و

الکسر و الصدع و البطط و الموضحة و الدامیة و نقل العظام و الناقبة تکون فی شیء من ذلک- فما کان من عظم کسر فجبر علی غیر عثم و لا عیب لم ینقل منه العظام فإن دیته معلومة فإذا أوضح و لم ینقل منه العظام فدیة کسره و دیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۴

موضحته و لکل عظم کسر معلوم فدیة نقل عظامه نصف دیة کسره و دیة موضحته ربع دیة کسره مما وارت الثیاب من ذلک غیر قصبتی الساعد و الأصابع و فی قرحة لا تبرأ ثلث دیة ذلک العضو الذی هی فیه- فإذا أصیب الرجل فی إحدی عینیه فإنها تقاس ببیضة تربط علی عینه المصابة و ینظر ما منتهی بصر عینه الصحیحة ثم تغطی عینه الصحیحة و ینظر ما منتهی بصر عینه المصابة فتعطی دیته من حساب ذلک و القسامة مع ذلک من الستة أجزاء القسامة علی ستة نفر علی قدر ما أصیب من عینه فإن کان سدس بصره حلف الرجل وحده و أعطی- و إن کان ثلث بصره حلف هو و حلف معه رجل آخر و إن کان نصف بصره حلف هو و حلف معه رجلان و إن کان ثلثی بصره حلف هو و حلف معه ثلاثة رجال و إن کان أربعة أخماس بصره حلف هو و حلف معه أربعة رجال و إن کان بصره کله حلف هو و حلف معه خمسة رجال ذلک فی القسامة فی العینین- قال و أفتی ع فیمن لم یکن له من یحلف معه فلم یوثق به علی ما ذهب من بصره أنه یضاعف علیه الیمین إن کان سدس بصره حلف واحدة و إن کان الثلث حلف مرتین و إن کان النصف حلف ثلاث مرات و إن کان الثلثین حلف أربع مرات و إن کان خمسة أسداس حلف خمس مرات و إن کان بصره کله حلف ست مرات- الکافی، و إنما القسامة علی مبلغ منتهی بصره

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۵

ش ثم یعطی و إن أبی أن یحلف لم یعط إلا ما حلف علیه و وثق منه بصدق و الوالی یستعین فی ذلک بالسؤال و النظر و التثبت فی القصاص و الحدود و القود- و إن أصاب سمعه شیء فعلی نحو ذلک یضرب له شیء لکی یعلم منتهی سمعه ثم یقاس ذلک و القسامة علی نحو ما ینقص من سمعه فإن کان سمعه کله فعلی نحو ذلک و إن خیف منه فجور ترک حتی یغفل ثم یصاح به فإن سمع عاوده الخصوم إلی الحاکم و الحاکم یعمل فیه برأیه و یحط عنه بعض ما أخذ و إن کان النقص فی الفخذ أو فی العضد فإنه یقاس بخیط تقاس رجله الصحیحة أو یده الصحیحة ثم تقاس به المصابة فیعلم ما نقص من یده أو رجله و إن أصیب الساق أو الساعد من الفخذ أو العضد یقاس و ینظر الحاکم قدر فخذه- و قضی ع فی صدغ الرجل إذا أصیب فلم یستطع أن یلتفت إلا [إذا] ما انحرف الرجل بنصف الدیة خمسمائة دینار و ما کان دون ذلک فبحسابه

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۶

و قضی ع فی شفر العین الأعلی إن أصیب فشتر فدیته ثلث دیة العین مائة و ستة و ستون دینارا و ثلثا دینار و إن أصیب شفر العین الأسفل فدیته نصف دیة العین مائتا دینار و خمسون دینارا فإن أصیب الحاجب فذهب شعره کله فدیته نصف دیة العین مائتا دینار و خمسون دینارا فما أصیب منه فعلی حساب ذلک فإن قطعت روثة الأنف فدیتها خمسمائة دینار نصف الدیة و إن أنفذت فیه نافذة لا تنسد بسهم أو برمح- فدیته ثلاثمائة و ثلاثة و ثلاثون دینارا و ثلث و إن کانت نافذة فبرأت و التأمت فدیتها خمس دیة روثة الأنف مائة دینار فما أصیب منه فعلی حساب ذلک

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۷

فإن کانت النافذة فی إحدی المنخرین إلی الخیشوم و هو الحاجز بین المنخرین فدیتها عشر دیة روثة الأنف خمسون دینارا لأنه النصف و الحاجز بین المنخرین خمسون دینارا و إن کانت الرمیة نفذت فی إحدی المنخرین و الخیشوم إلی المنخر الآخر فدیتها ستة و ستون دینارا و ثلثا دینار و إذا قطعت الشفة العلیا و استوصلت فدیتها نصف الدیة خمسمائة دینار فما قطع منها فبحساب ذلک فإن انشقت فبدا منها الأسنان ثم دویت فبرأت و التأمت فدیة جرحها و الحکومة فیه خمس دیة الشفة مائة دینار و ما قطع منها فبحساب ذلک و إن شترت و شینت شینا قبیحا فدیتها مائة دینار و ستة و ستون دینارا و ثلثا دینار- و دیة الشفة السفلی إذا قطعت و استوصلت

ثلثا الدیة کملا ستمائة و ستة و ستون دینارا و ثلثا دینار فما قطع منها فبحساب ذلک و إن انشقت حتی تبدو منه الأسنان ثم برأت و التأمت مائة دینار و ثلاثة و ثلاثون دینارا و ثلث دینار و إن أصیبت فشینت شینا فاحشا فدیتها ثلاثمائة دینار و ثلاثة و ثلاثون دینارا و ثلث دینار و ذلک نصف دیتها- الفقیه، التهذیب، قال و سألت أبا جعفر ع عن ذلک فقال بلغنا أن أمیر المؤمنین ع فضلها لأنها تمسک الماء و الطعام فلذلک فضلها فی حکومته

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۸

الکافی، و فی روایة ظریف بن ناصح قال سألت أبا عبد اللّه ع عن ذلک فقال بلغنا أن أمیر المؤمنین ع فضلها لأنها تمسک الطعام مع الأسنان فلذلک فضلها فی حکومته- ش و فی الخد إذا کانت فیه نافذة و بدا منها جوف الفم فدیتها مائتا دینار فإن دوی فبرئ و التأم و به أثر بین و شین [شتر] فاحش فدیته خمسون دینارا فإن کانت نافذة فی الخدین کلیهما فدیتها مائة دینار و ذلک نصف دیة التی یبدأ منها الفم فإن کان رمیة بنصل ینفذ فی العظم حتی ینفذ إلی الحنک فدیتها مائة و خمسون دینارا جعل منها خمسون دینارا لموضحتها و إن کانت ناقبة و لم تنفذ فدیتها مائة دینار و إن کانت موضحة فی شیء من الوجه فدیتها خمسون دینارا فإن کان لها شین فدیة شینها ربع دیة موضحتها- و إن کان جرحا و لم یوضح ثم برأ و کان فی الخدین أثر فدیته عشرة دنانیر و إن کان فی الوجه صدع فدیته ثمانون دینارا فإن سقطت منه حذوة لحم و لم یوضح و کان قدر الدرهم فما فوق ذلک فدیتها ثلاثون دینارا- و دیة الشجة إن کانت توضح أربعون دینارا إذا کانت فی الجسد و فی مواضع الرأس خمسون دینارا فإن نقل منها العظام فدیتها مائة دینار و خمسون دینارا فإن کانت ناقبة فی الرأس فتلک تسمی المأمومة و فیها ثلث الدیة ثلاثمائة دینار و ثلاثة و ثلاثون دینارا و ثلث دینار- و جعل ع فی الأسنان فی کل سن خمسین دینارا و جعل الأسنان سواء و کان قبل ذلک یجعل [یقضی] فی الثنیة خمسون

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۸۹

دینارا و فیما سوی ذلک من الأسنان فی الرباعیة أربعون دینارا و فی الناب ثلاثون دینارا و فی الضرس خمسة و عشرون دینارا فإذا اسودت السن إلی الحول فلم تسقط فدیتها دیة الساقط خمسون دینارا فإن تصدعت و لم تسقط فدیتها خمسة و عشرون دینارا فما انکسر منها فبحسابه من الخمسین و إن سقطت بعد و هی سوداء فدیتها اثنا عشر دینارا و نصف و ما انکسر منها من شیء فبحسابه من الخمسة و العشرین دینارا- و فی الترقوة إذا انکسرت فجبرت علی غیر عثم و لا عیب أربعون

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۹۰

دینارا فإن انصدعت فدیتها أربعة أخماس دیة کسرها اثنان و ثلاثون دینارا فإن أوضحت فدیتها خمسة و عشرون دینارا و ذلک خمسة أجزاء من ثمانیة من دیتها إذا انکسرت فإن نقل منها العظام فدیتها نصف دیة کسرها عشرون دینارا فإن نقبت فدیتها ربع دیة کسرها عشرة دنانیر- و دیة المنکب إذا کسر خمس دیة الید مائة دینار فإن کان فی المنکب صدع فدیته أربعة أخماس دیة کسره ثمانون دینارا فإن أوضح فدیته ربع دیة کسره خمسة و عشرون دینارا فإن نقلت منه العظام فدیته مائة دینار و خمسة و سبعون دینارا منها مائة دیة کسره و خمسون دینارا لنقل العظام و خمسة و عشرون دینارا للموضحة و إن کانت ناقبة فدیتها ربع دیة کسرها خمسة و عشرون دینارا فإن رض فعثم فدیته ثلث دیة النفس- ثلاثمائة دینار و ثلاثة و ثلاثون دینارا و ثلث دینار فإن کان فک فدیته ثلاثون دینارا- و فی العضد إذا کسرت فجبرت علی غیر عثم و لا عیب فدیتها خمس دیة الید مائة دینار و دیة موضحتها ربع دیة کسرها خمسة و عشرون دینارا و دیة نقل عظامها نصف دیة کسرها خمسون دینارا و دیة نقبها ربع دیة کسرها خمسة و عشرون دینارا- و فی المرفق إذا کسر فجبر علی غیر عثم و لا عیب فدیته مائة دینار

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۹۱

و ذلک خمس دیة الید فإن انصدع فدیته أربعة أخماس دیة کسرها ثمانون دینارا فإن أوضح فدیته ربع دیة کسره خمسة و عشرون دینارا فإن نقلت منه العظام فدیته مائة دینار و خمسة و سبعون دینارا للکسر مائة دینار- و لنقل العظام خمسون دینارا و للموضحة

خمسهٔ و عشرون دینارا فإن کانت فیه ناقبهٔ فدیتها ربع دیهٔ کسرها خمسهٔ و عشرون دینارا فإن رض المرفق فعثم فدیته ثلث دیهٔ النفس ثلاثمائهٔ دینار و ثلاثهٔ و ثلاثون دینارا و ثلث دینار فإن کان فک فدیته ثلاثون دینارا و فی المرفق الآخر مثل ذلک سواء و فی الساعد إذا کسر فجبر علی غیر عثم و لا عیب ثلث دیهٔ النفس ثلاثمائهٔ و ثلاثهٔ و ثلاثون دینارا و ثلث دینار فإن کسر إحدی القصبتین من الساعد فدیته خمس دیهٔ الید مائهٔ دینار و الفقیه، التهذیب، فی أحدهما أیضا- ش فی الکسر لإحدی الزندین خمسون دینارا و فی کلیهما

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۹۲

مائهٔ دینار فإن انصدع إحدی القصبتین ففیها أربعهٔ أخماس دیهٔ إحدی قصبتی الساعد أربعون دینارا و دیهٔ موضحتها ربع دیهٔ کسرها خمسهٔ و عشرون دینارا و دیهٔ نقل عظامها- الفقیه، التهذیب، مائهٔ دینار و ذلک خمس دیهٔ الید و إن کانت ناقبهٔ فدیتها ش ربع دیهٔ کسرها خمسهٔ و عشرون دینارا و دیهٔ نقبها نصف

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۹۳

دیهٔ موضحتها اثنا عشر دینارا و نصف و دیهٔ نافذتها خمسون دینارا فإن صارت فیه قرحهٔ لا تبرأ فدیتها ثلث دیهٔ الساعد ثلاثهٔ و ثلاثون دینارا و ثلث دینار و ذلک ثلث دیهٔ الید التی هی [الذی هو] فیه و دیهٔ الرسغ إذا رض فجبر علی غیر عثم و لا عیب ثلث دیهٔ الید مائهٔ دینار و ستهٔ و ستون دینارا و ثلثا دینار و فی الکف إذا کسرت فجبرت علی غیر عثم و لا عیب خمس دیهٔ الید مائهٔ دینار فإن فک الکف فدیتها ثلث دیهٔ

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۹۴

الید مائهٔ دینار و ستهٔ و ستون دینارا و ثلثا دینار و فی موضحتها ربع دیهٔ کسرها خمسهٔ و عشرون دینارا و دیهٔ نقل عظامها خمسون دینارا نصف دیهٔ کسرها و فی نافذتها إن تنسد خمس دیهٔ الید مائهٔ دینار فإن کانت نافذهٔ فدیتها ربع دیهٔ کسرها خمسهٔ و عشرون دینارا- و دیهٔ الأصابع و القصب الذی فی الکف فی الإبهام إذا قطع ثلث دیهٔ الید مائهٔ دینار و ستهٔ و ستون دینارا و ثلثا دینار و دیهٔ قصبهٔ الإبهام التی فی الکف تجبر علی غیر عثم خمس دیهٔ الإبهام ثلاثهٔ و ثلاثون دینارا و ثلث دینار إذا استوی جبرها و نبت و دیهٔ صدعها ستهٔ و عشرون دینارا و ثلثا دینار و دیهٔ موضحتها ثمانیهٔ دنانیر و ثلث دینار و دیهٔ نقل عظامها ستهٔ عشر دینارا و ثلثا دینار و دیهٔ نقبها ثمانیهٔ دنانیر و ثلث دینار نصف دیهٔ نقل عظامها و دیهٔ موضحتها نصف دیهٔ ناقلتها ثمانیهٔ دنانیر و ثلث دینار- و دیهٔ فکها عشرهٔ دنانیر و دیهٔ المفصل الثانی من أعلی الإبهام إن کسر فجبر علی غیر عثم و لا عیب ستهٔ عشر دینارا و ثلثا دینار و دیهٔ الموضحهٔ إذا کانت فیها أربعهٔ دنانیر و سدس دینار و دیهٔ نقبه أربعهٔ دنانیر و سدس دینار و دیهٔ صدعه ثلاثهٔ عشر دینارا و ثلث دینار و دیهٔ نقل عظامها خمسهٔ دنانیر و ما قطع منها فبحسابه علی منزلته و فی الأصابع فی کل إصبع سدس دیهٔ الید ثلاثهٔ و ثمانون دینارا و ثلث دینار و دیهٔ قصب أصابع الکف الأربع سوی الإبهام دیهٔ کل قصبهٔ عشرون دینارا و ثلثا دینار و دیهٔ کل

الوافی، ج۱۶، ص: ۷۹۵

موضحهٔ فی کل قصبهٔ من القصب الأربع أربعهٔ دنانیر و سدس و دیهٔ نقل کل قصبهٔ منهن ثمانیهٔ دنانیر و ثلث دینار- و دیهٔ کسر کل مفصل من الأصابع الأربع التی تلی الکف ستهٔ عشر دینارا و ثلثا دینار و فی صدع کل قصبهٔ منهن ثلاثهٔ عشر دینارا و ثلث دینار- فإن کان فی الکف قرحهٔ لا تبرأ فدیتها ثلاثهٔ و ثلاثون دینارا و ثلث دینار- و فی نقل عظامها ثمانیهٔ دنانیر و ثلث دینار و فی موضحتها أربعهٔ دنانیر و سدس و فی نقبها أربعهٔ دنانیر و سدس و فی فکها خمسهٔ دنانیر- و دیهٔ المفصل الأوسط من الأصابع الأربع إذا قطع فدیته خمسهٔ و خمسون دینارا و ثلث دینار و فی کسره أحد عشر دینارا و ثلث دینار و فی صدعه ثمانیهٔ دنانیر و نصف دینار و فی موضحته دینار [ان] و ثلثا دینار- و فی نقل عظامها خمسهٔ دنانیر و ثلث دینار و فی نقبه دیناران و ثلثا دینار و فی فکه ثلاثهٔ دنانیر و ثلثا دینار و فی المفصل الأعلی من الأصابع الأربع إذا قطع سبعهٔ و عشرون دینارا و نصف دینار و ربع [و نصف] عشر دینار و فی کسره

خمسة دنانير و أربعة أخماس دينار و في نقبه دينار و ثلث- و في فكه دينار و أربعة أخماس دينار- و في ظفر كل إصبع منها خمسة دنانير و في الكف إذا كسرت فجبرت على غير عثم و لا عيب فديتها أربعون دينارا و دية صدعها أربعة أخماس دية كسرها اثنان و ثلاثون دينارا و دية موضحتها خمسة و عشرون دينارا و دية نقل عظامها عشرون دينارا و نصف دينار و دية نقبها ربع دية

الوافي، ج۱۶، ص: ۷۹۶

كسرها عشرة دنانير و دية قرحة لا تبرأ ثلاثة عشر دينارا و ثلث دينار و في الصدر إذا رض فثنى [فانثنى] شقاه كلاهما فديته خمسمائة دينار- و دية أحد شقيه إذا ثني مائتان و خمسون دينارا فإن انثنى الصدر و الكتفان فديته مع الكتفين ألف دينار فإن انثنى أحد الكتفين مع شق الصدر فديته خمسمائة دينار- و دية الموضحة في الصدر خمسة و عشرون دينارا و دية موضحة الكتفين و الظهر خمسة و عشرون دينارا فإن اعترى الرجل من ذلك صعر لا يستطيع أن يلتفت فديته خمسمائة دينار و إن كسر الصلب فجبر على غير عثم و لا عيب فديته مائة دينار فإن عثم فديته ألف دينار و في الأضلاع فيما خالط القلب من الأضلاع إذا كسر منها ضلع فديته خمسة و عشرون دينارا و دية صدعه اثنا عشر دينارا و نصف و دية نقل عظامه سبعة دنانير و نصف و موضحته على ربع دية كسره و دية نقبه مثل ذلك- و في الأضلاع مما يلي العضدين دية كل ضلع عشرة دنانير إذا كسر- و دية صدعه سبعة دنانير و دية نقل عظامه خمسة دنانير و موضحة كل ضلع منها ربع دية كسره ديناران و نصف دينار و إن نقب ضلع منها فديته ديناران و نصف دينار- و في الجائفة ثلث دية النفس ثلاثمائة و ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث

الوافي، ج۱۶، ص: ۷۹۷

دينار فإن نقب من الجانبين كليهما برمية أو طعنة وقعت في الشقاق- فديتها أربعمائة دينار و ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار و في الأذن إذا قطعت فديتها خمسمائة دينار و ما قطع منها فبحساب ذلك- و في الورك إذا كسر فجبر على غير عثم و لا عيب خمس دية الرجلين مائتا دينار فإن صدع الورك فديته مائة دينار و ستون دينارا- أربعة أخماس دية كسره فإن أوضحت فديته ربع دية كسره خمسون دينارا- و دية نقل عظامه مائة و خمسة و سبعون دينارا منها لكسرها مائة دينار- و لنقل عظامها خمسون دينارا و لموضحتها خمسة و عشرون دينارا و دية فكها ثلثا ديتها فإن رضت فعثمت فديتها ثلاثمائة و ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث دينارو في الفخذ إذا كسرت فجبرت على غير عثم و لا عيب خمس دية الرجلين مائتا دينار فإن عثمت الفخذ فديتها ثلاثمائة و ثلاثة و ثلاثون

الوافي، ج۱۶، ص: ۷۹۸

دينارا و ثلث دينار ثلث دية النفس و دية صدع الفخذ أربعة أخماس دية كسرها مائة و ستون دينارا فإن كانت قرحة لا تبرأ فديتها ثلث دية كسرها ستة و ستون دينارا و ثلثا دينار و دية موضحتها ربع دية كسرها خمسون دينارا و دية نقل عظامها نصف دية كسرها مائة دينار و دية نقبها ربع دية كسرها خمسون دينارا- و في الركبة إذا كسرت فجبرت على غير عثم و لا عيب خمس دية الرجلين مائتا دينار فإن تصدعت فديتها أربعة أخماس دية كسرها مائة و ستون دينارا و دية موضحتها ربع دية كسرها خمسون دينارا و دية نقل عظامها مائة دينار و خمسة و سبعون دينارا منها في دية كسرها مائة دينار- و في نقل عظامها خمسون دينارا و في موضحتها خمسة و عشرون دينارا- الكافي، و في قرحة لا تبرأ ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار- و في نفوذها ربع دية كسرها خمسون دينار- ش و دية نقبها ربع دية كسرها خمسون دينارا فإذا رضت فعثمت ففيها ثلث دية النفس ثلاثمائة و ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار- فإن فكت ففيها ثلاثة أجزاء من دية الكسر ثلاثون دينارا

الوافي، ج۱۶، ص: ۷۹۹

و في الساق إذا كسرت فجبرت على غير عثم و لا عيب خمس دية الرجلين مائتا دينار و دية صدعها أربعة أخماس دية كسرها مائة و ستون دينارا و في موضحتها ربع دية كسرها خمسون دينارا و في نقل عظامها ربع دية كسرها خمسون دينارا و في نقبها نصف دية موضحتها خمسة و عشرون دينارا و في نفوذها ربع دية كسرها خمسون دينارا و في قرحة لا تبرأ ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار و

إن عثمت الساق فـديتها ثلث دية النفس- ثلاثمائة و ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار- و فی الكعب إذا رض فجبر علی غير عثم و لا عيب ثلث ديـة الرجلين ثلاثمائـة و ثلاثـة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار- و فی القدم إذا كسرت فجبرت علی غير عثم و لا عيب خمس دية الرجلين مائتا دينار و دية موضحتها ربع دية كسرها خمسون دينارا و فی نقل عظامها مائة دينار نصف دية كسرها و فی نافذة فيها لا تنسد خمس ديـة الرجل مائتا دينار و فی ناقبـة فيها ربع ديـة كسرها خمسون دينارا و ديـة الأصابع و القصب التی فی القدم للإبهام ثلث ديـة الرجلين ثلاثمائـة و ثلاثـة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار و ديـة كسر الإبهام القصبـة التی تلی القدم- خمس ديـة الإبهام ستـة و ستون دينارا و ثلثا دينار و فی صدعها ستة

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۰۰

و عشرون دينارا و ثلثا دينار و فی موضحتها ثمانيـة دنانير و ثلث دينار و فی نقل عظامها ستة و عشرون دينارا و ثلثا دينار و فی نقبها ثمانية دنانير و ثلث دينار و فی فكها عشرة دنانير- و دية المفصل الأعلی من الإبهام و هو الثانی الذی فيه الظفر ستة عشر دينارا و ثلثا دينار و فی موضحته أربعة دنانير و سدس و فی نقل عظامه ثمانيـة دنانير و ثلث دينار و فی ناقبته أربعـة دنانير و سدس و فی صدعه ثلاثة عشر دينار و ثلث و فی فكه خمسة دنانير و فی ظفره ثلاثون دينارا و ذلک لأنه ثلث دية الرجل و دية كل إصبع منها سدس دية الرجل ثلاثة و ثمانون دينارا و ثلث دينار و دية قصبة الأصابع الأربع سوی الإبهام دية كسر كل قصبة منها ستة عشر دينارا و ثلثا دينار و ديـة موضحة كل قصبة منها أربعة دنانير و سدس- و دية نقل عظم كل قصبة منهن ثمانية دنانير و ثلث و دية صدعها ثلاثة عشر دينارا و ثلث دينار و ديـة نقب كل قصبة منهن أربعـة دنانير و سدس و دية قرحة لا تبرأ فی القدم ثلاثة و ثلاثون دينارا و ثلث دينار و دية كسر المفصل الذی يلی القدم من الأصابع ستة عشر دينارا و ثلث و دية صدعها ثلاثة عشر دينارا و ثلث و دية نقل عظم كل قصبة منهن ثمانية دنانير و ثلث دينار و دية موضحة كل قصبة أربعة دنانير و سدس دينار و دية نقبها أربعة دنانير و سدس دينار و دية فكها خمسة دنانير و فی المفصل الأوسط من الأصابع الأربع إذا قطع فديته خمسة و خمسون دينارا و ثلثا دينار و دية كسره أحد عشر دينارا و ثلثا دينار و دية صدعه ثمانية دنانير و أربعة أخماس دينار و دية موضحته ديناران و دية نقل عظامه خمسة دنانير و ثلثا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۰۱

دينـار و ديـة فكه ثلاثـة دنـانير و ثلثا دينار و ديـة نقبه ديناران و ثلثا دينار- و فی المفصل الأعلی من الأصابع الأربع التی فيها الظفر إذا قطع- فديته سبعة و عشرون دينارا و أربعة أخماس دينار و دية كسره خمسة دنانير و أربعة أخماس دينار و دية صدعه أربعة دنانير و خمس دينار و ديـة موضحته دينار و ثلث دينار و دية نقل عظامه ديناران و خمس دينار و دية نقبه دينار و ثلث دينار و دية فكه دينار و أربعة أخماس دينار و دية كل ظفر عشرة دنانير- الكافی، و قضی فی موضحة الإصبع ثلث دية الإصبع- ش و أفتی فی حلمه ثدی الرجل ثمن الديـة مائة دينار و خمسة و عشرون دينارا- الفقيه، التهذيب، و فی خصية الرجل خمسمائة دينار- ش قال و إن أصيب رجل فأدر خصياه كلتاهما فـديته أربعمائـة دينار فإن فجج فلم يقـدر علی المشی إلا مشيا لا ينفعه فـديته أربعـة أخماس ديـة النفس ثمانمائة دينار فإن أحدب منها الظهر فحينئذ تمت ديته ألف دينار و القسامة فی كل واحد من ذلک ستة نفر علی ما بلغت ديته و أفتی فی الوجيئة إذا كانت- الكافی، فوق العانة عشر دية النفس مائة دينار فإن كانت ش فی العانة فخرق السفاق فصارت أدرة فی إحدی

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۰۲

الخصيتين فـديتها مائتا دينار خمس الديـة و فی النافـذة إذا نفـذت من رمح أو خنجر فی شـیء من الرجل من أطرافه فديتها عشر ديـة الرجل مائـة دينار- الفقيه، التهـذيب، و قضـی أنه لا قود لرجل أصابه والده فی أمر يعبث عليه فيه فأصابه عيب من قطع و غيره و تكون له الديـة و لاـ يقـاد و لاـ قود لاـمرأة أصابهـا زوجهـا فعيبت و غرم العيب علی زوجها و لا قصاص عليه و قضـی فی امرأة ركبها زوجها فأعقلها أن لها نصف ديتها مائتان و خمسون دينارا و قضی فی رجل اقتض جارية بإصبعه فخرق مثانتها فلا تملک بولها فجعل لها ثلث الدية مائة و ستة و ستين دينارا و ثلثی دينار و قضـی لها عليه صداقها مثل نساء قومها- الفقيه، و أكثر روايات أصحابنا فی ذلک الدية

کاملة- التهذیب، و فی روایة هشام بن إبراهیم عن أبی الحسن ع لها الدیة

[۲]

۱۶۱۴۶- ۲ الکافی، ۷/ ۳۲۴/ ۹/ ۱ بإسناده الأول عن أبی عمرو المتطبب قال عرضت هذا الکتاب علی أبی عبد اللّه ع و عن ابن فضال عن الحسن بن جهم قال عرضته علی أبی الحسن الرضا ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۰۳

فقال لی ارووه فإنه صحیح ثم ذکر مثله

[۳]

۱۶۱۴۷- ۳ الکافی، ۷/ ۳۳۰/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۵/ ۹/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال و العبیدی عن یونس جمیعا قالا عرضنا کتاب الفرائض عن أمیر المؤمنین ع علی أبی الحسن الرضا ع فقال هو صحیح- التهذیب، و کان مما فیه أن أمیر المؤمنین ع جعل دیة الجنین مائة دینار و جعل منی الرجل إلی أن یکون جنینا خمسة أجزاء الحدیث إلی آخر أحکام الجنین

[۴]

اشارة

۱۶۱۴۸- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۹۵/ ۲۶/ ۱ بهذا الإسناد عن الرضا ع قال عرضنا علیه الکتاب فقال نعم هو حق و قد کان أمیر المؤمنین ع یأمر عماله بذلک قال أفتی ع فی کل عظم له مخ الحدیث بطوله إلی آخره

بیان

هذا الحدیث کان فی الکافی مفرقا علی عدة مواضع و فی الفقیه و التهذیب کان مجتمعا و بعضه مما کرره فی التهذیب جمیعا و أشتاتا و نحن نقلناه من التهذیب و کان فی الکافی فی صدر أحکام الجنین اختلاف ألفاظ مع الکتابین الآخرین و لهذا نقلنا صدرها مرة أخری منه فی باب أحکام الجنین کما مضی و فی التهذیب أورد أحکام الجنین مرتین مرة فی ضمن هذه الروایة موافقا للفقیه و أخری علی حدة إلی قوله و قضی فی دیة جراح الجنین علی اختلاف ألفاظ صدره موافقا للکافی و سائر اختلافات الکتب الثلاثة قد أشیر إلیها فی مواضعها إلا ما کان

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۰۴

من تقدیم أو تأخیر أو کان مما لا یختلف به المعنی أو کان فی الکافی تبدیل لفظ مکان لفظ بالإضافة إلی الآخرین.

و عثم العظم المکسور انجباره علی غیر استواء و إنما جعل فریضة الدیة ستة أجزاء لأن الحکم فی کل منها خلاف الحکم فی الآخر و أرید بالأعضاء ما یشمل ذا العظم و غیره أجمل أولا أن فی کل عظم له مخ فریضة مسماة ثم ذکر أن الفریضة علی ستة أجزاء ثم فصل کل جزء جزء ثم ذکر الفرائض المسماة فی العظام بتفاصیلها و الوجه فی إفراد الإبهام من بین الأعضاء أن حکمه غیر حکم سائر الأصابع التی هی نظائره.

و العرس بالضم و بضمتين النكاح و يفزع عن عرسه أى يخوف وقت اشتغاله به فيلقى النطفة و هو لا يريد إلقاءها بل أراد استقرارها فى الرحم و هذا الحكم موافق لما مر من باب دية الجنين من ألفاظ هذا الحديث إلا أنه مخالف لما يأتى بعيد هذا فى هذا الحديث بعينه أن دية إلقاء النطفة قبل استقرارها فى الرحم بإخافة الرجل عشرة دنانير فإذا أخيفت المرأة فألقتها بعد ما استقرت فى رحمها فعشرون دينارا و الطرق الضرب و الإتيان ليلا- و لعل المراد به طرق بابها بالليل فى غير وقته الموجب للخوف و المعقلة بضم القاف الدية و يقال دمه معقلة على قومه أى غرم عليهم و لعل المراد بقوله ع أوجب على النساء ذلك من جهة المعقلة مثل ذلك أن النساء إذا قتلن جنينهن بأنفسهن أوجب عليهن ذلك القتل من جهة الدية و الغرم لورثة الجنين مثل ذلك و تبييت العدو إيقاعهم الشر ليلاو دية المرأة كاملة بعد ذلك أى مزيدا عليه من غير نقص فيها و ليس المراد البعدية الزمانية و إن أفرغ فيها بالراء و الغين المعجمة أى أفرغ منيه فى رحمها و أريد بالمعقلة هنا الغرو لا الدية بقرينة ما بعدها و الغنة صوت الخيشوم و البحح بالموحدة و المهملتين خشونة و غلظ فى الصوت.

و فى بعض نسخ الكافى و الصوت كله من الغنن مكان قوله و الضوء كله

الوافى، ج۱۶، ص: ۸۰۵

من العين و هو تصحيف و الاستئصال القطع من الأصل و الحدب محركة خروج الظهر و دخول الصدر و البطن و الصدع الشق و كذا البطط و إن كان أربعة أخماس بصره كذا فى النسخ التى رأيناها و الصواب خمسة أسداس كما يظهر عند التأمل و الفجور الكذب و الصدغ بالضم ما بين العين و الأذن و يقال للشعر المتدلى على هذا الموضع أيضا و الشتر انقلاب الجفن من أعلى و أسفل أو انشقاقه أو استرخاء أسفله.

و روثة الأنف طرفه و فى الفقيه فسرها بمجتمع مارنه و المارن ما لان من الأنف و فضل عن القصبة و فسر شتر الشفة بانشقاقها من أسفلها إما خلقة أو من شىء أصابها قال و يقال شفة شتراء إذا كانت كذلك.

و فى الكافى ذكر فى شتر الشفة العليا و شينها أيضا مائة دينار و ثلاثة و ثلاثين دينارا و ثلث دينار كما فى السفلى و الحذوة بالحاء المهملة و الذال المعجمة القطعة من اللحم و لعله أريد بقوله و كان قبل ذلك زمن من تقدمه من المتآمرين عليه ع و فى أحدهما أيضا يعنى فى إحدى قصبتى الساعد أيضا إذا وقع الكسر فى موصلها مع الكف فإن الزند هى موصل الكف مع الساعد فإن انصدع إحدى القصبتين يعنى عند الزند بقرينة أربعين و الرض الدق و الرسخ بالضم و بضمتين و السين و الصاد.

فى الفقيه قال الخليل بن أحمد الرسغ مفصل ما بين الساعد و الكف و فى خلق الإنسان للنيرانى الرسغ گردن دست فإن فك الكف يعنى فجبر على غير عثم و لا عيب اكتفى عنه بذكره فيما عطف عليه و دية الأصابع و القصب الذى فى الكف هذا من قبيل العنوان لما بعده و فى الكف إذا كسرت يشبه أن يكون غلطا و لعله كان فى الكتف فصحف لأن حكم الكف قد مضى فى موضعه.

و الصعر بالمهملات ميل فى أحد الشقين و ضربه فاصعنرر و اصعرر استدار من الوجع مكانه و تقبض و أريد بالأجزاء المذكورة فى فك الركبة الأعشار فإن

الوافى، ج۱۶، ص: ۸۰۶

الجزء يطلق على العشر و قد ورد فى أخبارهم ع أن من أوصى بجزء من ماله أخرج العشر لقوله سبحانه ثُمَّ اجْعَلْ عَلىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً و كانت الجبال عشرة و الأدرة فتق الخصيتين و الفجج بالفاء و الجيمين تباعد ما بين الفخذين و إن كان أولهما مهملة فمعناه تقارب صدور القدمين و تباعد عقبيهما فى المشى على ما بلغت ديته أى كملت و صارت ألف دينار و السفاق بالسين و الصاد الجلد الأسود تحت الجلد الذى عليه الشعر و العفل محركة شىء يخرج من قبل النساء

الوافى، ج۱۶، ص: ۸۰۷

باب ۱۱۲ من لا دية له و لا قود

[۱]

۱۶۱۴۹- ۱ الکافی، ۷/ ۲۹۰/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۶/ ۱۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال أیما رجل قتله الحد و القصاص فلا دیة له و قال أیما رجل عدا علی رجل لیضربه فدفعه عن نفسه فجرحه أو قتله فلا شیء علیه و قال أیما رجل اطلع علی قوم فی دارهم لینظر إلی عوراتهم فرموه ففقئوا عینه أو جرحوه فلا دیة له و قال من بدأ فاعتدی فاعتدی علیه فلا قود له

[۲]

۱۶۱۵۰- ۲ الکافی، ۷/ ۲۹۲/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۰۸/ ۲۷/ ۱ السراد عن الحسن بن صالح الثوری عن الفقیه، ۴/ ۷۲/ ۵۱۳۹ أبی عبد اللّه ع قال کان علی ع یقول من ضربناه حدا من حدود اللّه فمات

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۰۸

فلا دیة له علینا و من ضربناه حدا فی شیء من حقوق الناس فمات فإن دیته علینا

[۳]

۱۶۱۵۱- ۳ الکافی، ۷/ ۲۹۲/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۰۸/ ۲۶/ ۱ الحسین عن النضر عن الفقیه، ۴/ ۱۰۲/ ۵۱۸۵ هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول من بدأ فاعتدی فاعتدی علیه فلا قود له

[۴]

۱۶۱۵۲- ۴ الکافی، ۷/ ۲۹۱/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۷/ ۲۱/ ۱ یونس عن أبان عن أبی عبد اللّه ع فی رجل ضرب رجلا ظلما فرده الرجل عن نفسه فأصابه شیء أنه قال لا شیء علیه

[۵]

۱۶۱۵۳- ۵ الفقیه، ۴/ ۱۰۳/ ۵۱۸۹ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال أیما رجل عدا علی رجل لیضربه فدفعه عن نفسه فجرحه أو قتله فلا شیء علیه

[۶]

۱۶۱۵۴- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۵/ ۱۵/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع قال قال رسول اللّه ص من شهر سیفا فدمه هدر

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۰۹

[۷]

اشارة

۱۶۱۵۵- ۷ الفقیه، ۴/ ۱۰۴/ ۵۱۹۲ السراد عن الخراز عن محمد عن أبی جعفر ع قال عورة المؤمن علی المؤمن حرام قال من اطلع علی مؤمن فی منزله فعیناه مباحتان للمؤمن فی تلک الحال و من دغر علی مؤمن فی منزله بغیر إذنه فدمه مباح للمؤمن فی تلک الحال و من جحد نبیا مرسلا نبوته و کذبه فدمه مباح قال فقلت له أ رأیت من جحد الإمام منکم ما حاله فقال من جحد إماما من اللّه فبرأ منه و من دینه فهو کافر مرتد عن الإسلام لأن الإمام من اللّه و دینه دین اللّه فمن تبرأ من دین اللّه فهو کافر مرتد عن الإسلام و دمه مباح فی تلک الحال- إلا- أن یرجع و یتوب إلی اللّه عز و جل مما قال قال و من فتک بمؤمن یرید ماله و نفسه فدمه مباح للمؤمن فی تلک الحال

بیان

دغر علیه بالدال المهملة و الغین المعجمة و الراء اقتحم و رمی بنفسه فجأة من غیر رؤیة و الفتک بالفاء و المثناة الفوقانیة أن یأتی الرجل صاحبه و هو غار غافل فیشد علیه فیقتله

[۸]

۱۶۱۵۶- ۸ الکافی، ۷/ ۲۹۱/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد و العدة عن سهل جمیعا عن الفقیه، ۴/ ۱۶۵/ ۵۳۷۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۶/ ۱۹/ ۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان الفقیه، ۴/ ۱۰۳/ ۵۱۸۸ صفوان عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی رجل راود امرأة علی

نفسها حراما فرمته بحجر فأصابت منه مقتلا قال لیس علیها شیء فیما بینها و بین اللّه و إن قدمت إلی إمام عدل أهدر دمه

[۹]

۱۶۱۵۷- ۹ الکافی، ۷/ ۲۹۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۷/ ۲۰/ ۱ علی [عن أبیه] عن العبیدی عن یونس عن المفضل بن صالح عن الشحام قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قتله القصاص هل له دیة فقال لو کان ذلک لم یقتص من أحد و من قتله الحد فلا دیة له

[۱۰]

۱۶۱۵۸- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۹۲/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۰۸/ ۲۴/ ۱ أحمد عن المحمدین عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۱]

۱۶۱۵۹- ۱۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۸/ ۱۲/ ۱ أحمد عن محمد بن داود بن الحصین عن أبی العباس عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عمن أقیم علیه الحد فمات أ یقاد منه أو یؤدی دیته قال لا إلا أن یزاد علی القود

[۱۲]

۱۶۱۶۰- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۱۷/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال من قتله القصاص بأمر الإمام فلا دیة له فی قتل و لا جراحة

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۱

[۱۳]

۱۶۱۶۱- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۷۷/ ۱۹/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۷۹/ ۱۶/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال من اقتص منه فمات فهو قتیل القرآن

[۱۴]

۱۶۱۶۲- ۱۴ الفقیه، ۴/ ۱۰۲/ ۵۱۸۴ قال أبو جعفر و أبو عبد اللّه ع من قتله القصاص فلا دیة له

[۱۵]

۱۶۱۶۳- ۱۵ الکافی، ۷/ ۲۹۱/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۷/ ۲۲/ ۱ یونس عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل قال قال أبو عبد اللّه ع إذا أراد رجل أن یضرب رجلا ظلما فأنفاه الرجل أو دفعه عن نفسه فأصابه ضرر فلا شیء علیه

[۱۶]

۱۶۱۶۴- ۱۶ الکافی، ۷/ ۲۹۱/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۷/ ۲۳/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أطلع رجل علی قوم یشرف علیهم أو ینظر من خلل شیء لهم فرموه فأصابوه فقتلوه أو فقئوا عینه فلیس علیهم غرم و قال إن رجلا اطلع من خلل حجرة رسول اللّه ص فجاء رسول اللّه ص بمشقص لیفقأ عینه فوجده قد انطلق فقال رسول اللّه ص أی خبیث أما و اللّه لو ثبت لی لفقأت عینک

[۱۷]

اشارة

۱۶۱۶۵- ۱۷ الفقیه، ۴/ ۱۰۲/ ۵۱۸۳ الجوهری عن علی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل اطلع علی قوم لینظر علی عوراتهم فرموه الحدیث بأدنی تفاوت

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۲

بیان

المشقص کمنبر نصل عریض أو سهم فیه ذلک

[۱۸]

اشارة

۱۶۱۶۶- ۱۸ الکافی، ۷/ ۲۹۲/ ۸/ ۱ القمیان عن التهذیب، ۱۰/ ۲۰۸/ ۲۵/ ۱ صفوان عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول اطلع رجل علی النبی ص من الجرید فقال له النبی ص لو أعلم أنک تثبت لی لقمت إلیک بالمشقص حتی أفقأ به عینک قال فقلت له أ ذاک لنا فقال ویحک أو ویلک أقول لک إن رسول اللّه ص فعل تقول ذاک لنا

بیان

الجرید السعفة

[۱۹]

اشارة

۱۶۱۶۷- ۱۹ الکافی، ۷/ ۲۹۲/ ۱۱/ ۱ علی عن أبیه عن حماد بن عیسی عن الحسین بن المختار عن عبید بن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول بینا رسول اللّه ص فی حجراته مع بعض أزواجه و معه مغازل یقلبها إذ بصر بعینین تطلعان فقال لو أعلم أنک تثبت لقمت حتی أبخسک فقلت نفعل نحن مثل هذا إن فعل مثله بنا فقال إن خفی لک فافعله

بیان

المغازل جمع مغزل مثلثة المیم و هو ما یغزل به القطن و البخس بالباء

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۳

الموحدة و الخاء المعجمة و السین المهملة فقوء العین بإصبع و نحوه و فی بعض النسخ بالصاد و هو أیضا قلع العین إن خفی لک یعنی إن لم یطلع علیه حکام الجور فیقیدوا منک

[۲۰]

اشارة

۱۶۱۶۸- ۲۰ الفقیه، ۴/ ۱۰۱/ ۵۱۸۲ حماد بن عیسی عن أبی عبد اللّه ع قال بینا رسول اللّه ص فی بعض حجراته إذ اطلع رجل من شق الباب و بید رسول اللّه ص مدراة فقال له لو کنت قریبا منک لفقأت به عینک

بيان

المدراة بالمهملتين القرن

[۲۱]

۱۶۱۶۹- ۲۱ الكافی، ۷/ ۲۹۳/ ۱۲/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۰۸/ ۲۸/ ۱ علی عن أبيه عن محمد بن حفص عن عبد اللّه بن طلحة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل سارق دخل علی امرأة ليسرق متاعها فلما جمع الثياب تابعته نفسه فكابرها علی نفسها فواقعها فتحرك ابنها فقام إليه فقتله بفأس كان معه فلما فرغ حمل الثياب و ذهب ليخرج حملت عليه بالفأس فقتلته فجاء أهله يطلبون بدمه من الغد- فقال أبو عبد اللّه ع أقض علی هذا كما وصفت لك فقال يضمن مواليه الذين طلبوا بدمه دية الغلام و يضمن السارق فيما ترك أربعة آلاف درهم بمكابرتها علی فرجها أنه زان و هو فی ماله غرامة و ليس

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۴

عليها فی قتلها إياه شیء لأنه سارق قال رسول اللّه ص من كابر امرأة ليفجر بها فقتلته فلا دية له و لا قود

[۲۲]

اشارة

۱۶۱۷۰- ۲۲ الفقيه، ۴/ ۱۶۴/ ۵۳۷۱ يونس بن عبد الرحمن عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع مثله

بيان

فی التهذيب لم يورد الحديث النبوی فی ذيل هذا الحديث و إنما أورده فی ذيل حديث الحسين بن خالد الآتی و الصواب أن يورد هاهنا كما فی الكافی و فی الفقيه لم يورد أصلا

[۲۳]

اشارة

۱۶۱۷۱- ۲۳ التهذيب، ۱۰/ ۱۵۴/ ۴۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن السراد عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع قال قلت له لو دخل رجل علی امرأة و هی حبلی فوقع عليها فقتل ما فی بطنها فوثبت عليه فقتلته قال ذهب دم اللص هدرا و كان دية ولدها علی المعقلة

بيان

أرید بالمعقلة العاقلة

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۵

[۲۴]

۱۶۱۷۲- ۲۴ الفقیه، ۴/ ۱۱۹/ ۵۲۴۳ محمد بن سهل بن الیسع عن أبیه عن الحسین بن مهران عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن امرأة دخل علیها لص و هی حبلی فوقع علیها فقتل ما فی بطنها- فوثبت المرأة إلی اللص فقتلته فقال أما المرأة التی قتلت لیس علیها شیء و دیة سخلتها علی عصبة المقتول السارق

[۲۵]

۱۶۱۷۳- ۲۵ الفقیه، ۴/ ۱۴۶/ ۵۳۲۴ الحسین بن سعید عن محمد بن الفضیل قال سألت أبا الحسن ع عن لص دخل امرأة- الحدیث علی اختلاف فی ألفاظه

[۲۶]

۱۶۱۷۴- ۲۶ الفقیه، ۴/ ۱۶۴/ ۵۳۷۲ محمد بن الفضیل عن الرضا ع قال سألته عن لص دخل علی امرأة و هی حبلی فقتل ما فی بطنها فعمدت المرأة إلی سکین فوجئته به فقتلته قال هدر دم اللص

[۲۷]

۱۶۱۷۵- ۲۷ الکافی، ۷/ ۲۹۳/ ۱۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۹/ ۳۱/ ۱ علی عن أبیه عن عمرو بن عثمان عن الحسین بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن رجل أتی رجلا و هو راقد فلما صار علی ظهره أیقن به فبعجه بعجة فقتله قال لا دیة له و لا قود

[۲۸]

اشارة

۱۶۱۷۶- ۲۸ الفقیه، ۴/ ۱۵۸/ ۵۳۶۰ الحسین بن خالد عن أبی الحسن الأول ع مثله

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۶

بیان

أیقن به أی علم أنه أتاه قاصدا للشر أو الفجور و فی الفقیه انتبه مکان أیقن به و هو أوضح و فی التهذیب لیقربه و لعله کنایة عن الفجور فبعجه أی شق بطنه

[۲۹]

۱۶۱۷۷- ۲۹ الکافی، ۷/ ۲۹۴/ ۱۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۹/ ۳۰/ ۱ علی عن المختار بن محمد بن المختار و محمد بن الحسن عن عبد اللّه [عبید اللّه] بن الحسن العلوی جمیعا عن الفتح بن یزید الجرجانی عن أبی الحسن ع فی رجل دخل دار آخر للتلصص أو الفجور- فقتله صاحب الدار أ یقتل به أم لا فقال اعلم أن من دخل دار غیره فقد أهدر دمه و لا یجب علیه شیء

[۳۰]

اشارة

۱۶۱۷۸- ۳۰ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۳/ ۴۶/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن حسان عن ابن أبی عمران الأرمنی عن عبد اللّه بن الحکم قال سألته عن أربعة نفر کانوا یشربون فی بیت فقتل اثنان و جرح اثنان قال یضرب المجروحان حد الخمر و یغرمان قیمة المقتولین و تقوم جراحتهما- فیرد علیهما ما أدیا من الدیة فإن ماتا فلیس علیهما شیء و هدرت دماؤهم

بیان

قیمة المقتولین أی دیتهما کما دل علیه قوله ما أدیا من الدیة و قد سبق ما یناسب هذا الباب فی باب الدفاع عن النفس و الأهل و المال

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۷

باب ۱۱۳ أسباب الضمان و سائر ما لا ضمان فیه

[۱]

اشارة

۱۶۱۷۹- ۱ الکافی، ۷/ ۳۶۴/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۴/ ۵۸/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع من تطبب أو تبیطر فلیأخذ البراءة من ولیه و إلا فهو له ضامن

بیان

ضمان الدیة لا ینافی رفع الإثم إذا بذل جهده

[۲]

۱۶۱۸۰- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۴/ ۶۱/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع أن علیا ع ضمن

ختانا قطع حشفة غلام

[۳]

۱۶۱۸۱- ۳ الفقیه، ۴/ ۱۴۸/ ۵۳۲۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۳/ ۵۶/ ۱ السراد عن الحارث بن محمد عن زید عن أبی جعفر ع فی رجل نکح امرأة فی دبرها فألح علیها حتی ماتت من ذلک قال علیه الدیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۸

[۴]

۱۶۱۸۲- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۴/ ۵۷/ ۱ الصفار عن الثلاثة عن جعفر ع أن علیا ع کان یقول من وطئ امرأة من قبل أن یتم لها تسع سنین فأعنف ضمن

[۵]

۱۶۱۸۳- ۵ الکافی، ۷/ ۲۹۴/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۹/ ۳۲/ ۱ علی عن أبیه عن صالح بن سعید [معبد] عن یونس عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل أعنف علی امرأته أو امرأة أعنفت علی زوجها فقتل أحدهما الآخر- فقال لا شیء علیهما إذا کانا مأمونین فإن اتهما ألزما الیمین بالله أنهما لم یریدا القتل

[۶]

۱۶۱۸۴- ۶ الفقیه، ۴/ ۱۱۱/ ۵۲۱۶ فی نوادر إبراهیم بن هاشم أنه سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل الحدیث

[۷]

۱۶۱۸۵- ۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۰/ ۳۳/ ۱ الحسین عن الثلاثة و هشام و النضر و علی بن النعمان عن ابن مسکان جمیعا عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الرجل أعنف علی امرأته- فزعم أنها ماتت من عنفه قال الدیة کاملة و لا یقتل الرجل

[۸]

اشارة

۱۶۱۸۶- ۸ الفقیه، ۴/ ۱۱۱/ ۵۲۱۵ ابن أبی عمیر عن هشام بن سالم و غیر واحد عن أبی عبد اللّه ع الحدیث

بیان

جمع فی التهذیبین بین الخبرین بحمل الأول علی نفی القود دون الدیة و فی

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۱۹

الکافی أورده فی باب من لا دیة له

[۹]

۱۶۱۸۷- ۹ الکافی، ۷/ ۲۸۸/ ۲/ ۱ السراد عن ابن رئاب و عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۱۰/ ۲۱۱/ ۴۱/ ۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان الفقیه، ۴/ ۱۰۸/ ۵۲۰۵ السراد عن ابن رئاب عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع فی رجل دفع رجلا علی رجل فقتله فقال الدیة علی الذی وقع علی الرجل فقتله لأولیاء المقتول- قال و یرجع المدفوع بالدیة علی الذی دفعه قال و إن أصاب المدفوع شیء فهو علی الدافع أیضا

[۱۰]

اشارة

۱۶۱۸۸- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۸۸/ ۱/ ۱ العدة عن سهل عن التهذیب، ۱۰/ ۲۱۱/ ۳۹/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل وقع علی رجل فقتله فقال لیس علیه شیء

بیان

الفرق بین الحکمین فی الخبرین أن الدفع إنما یکون عن عمد بخلاف الوقوع کذا فی التهذیبین بقی شیء و هو أنه یقتضی أن لا یکون علی المدفوع شیء أصلا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۰

[۱۱]

اشارة

۱۶۱۸۹- ۱۱ الفقیه، ۴/ ۱۰۴۴/ ۵۱۹۳ ابن فضال عن ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یقع علی الرجل فیقتله فمات الأعلی- قال لا شیء علی الأسفل

بیان

لعل المراد أنه یقع علیه لیقتله فمات الأعلی و بقی الأسفل

[۱۲]

۱۶۱۹۰- ۱۲ الکافی، ۷/ ۲۸۹/ ۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل وقع علی رجل من فوق البیت فمات أحدهما فقال لیس علی الأعلی شیء و لا علی الأسفل شیء

[۱۳]

۱۶۱۹۱- ۱۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۲/ ۴۳/ ۱ ابن محبوب عن الحسین عن صفوان و فضالة عن الفقیه، ۴/ ۱۰۲/ ۵۱۸۶ العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال فی الرجل یسقط علی الرجل فیقتله فقال لا شیء علیه- التهذیب، و قال من قتله القصاص فلا دیة له

[۱۴]

اشارة

۱۶۱۹۲- ۱۴ الکافی، ۷/ ۲۹۲/ ۷/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۱

التهذیب، ۱۰/ ۲۰۷/ ۲۴/ ۱ أحمد عن المحمدین الفقیه، ۴/ ۱۰۲/ ۵۱۸۷ محمد بن الفضیل عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع قال کان صبیان فی زمن علی بن أبی طالب ع یلعبون بأخطار لهم فرمی أحدهم بخطره فدق رباعیة صاحبه فرفع ذلک إلی أمیر المؤمنین ع فأقام الرامی البینة بأنه قال حذار فدرأ عنه القصاص ثم قال قد أعذر من حذر

بیان

الخطر بالخاء المعجمة ثم المهملتین محرکة ما یتراهن علیه

[۱۵]

اشارة

۱۶۱۹۳- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۷۴/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۲/ ۶/ ۱ العاصمی عن التیملی [المیثمی] عن ابن أسباط عن عمه عن أبی عبد اللّه ع قال کانت امرأة بالمدینة تؤتی فبلغ ذلک عمر فبعث إلیها فروعها و أمر أن یجاء بها إلیه ففزعت المرأة فأخذها الطلق- فانطلقت إلی بعض الدور فولدت غلاما و استهل الغلام ثم مات فدخل علیه من روعة المرأة و من موت الغلام ما شاء اللّه فقال له بعض جلسائه یا أمیر المؤمنین ما علیک من هذا شیء قال بعضهم و ما هذا قال سلوا أبا الحسن فقال لهم أبو الحسن ع لئن کنتم اجتهدتم فما أصبتم و لئن کنتم قلتم برأیکم لقد أخطأتم ثم قال علیه [علیک] دیة الصبی

بیان

تؤتی أی یأتیها الرجال و الترویع بالمهملتین التخویف و الطلق وجع

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۲

الولادة و ما هذا تحقیر لما وقع و لعل الفرق بین الاجتهاد و القول بالرأی أن الأول استنباط من المتشابهات و الأخیر رد إلی الأصول التی مهدوه بعقولهم و کلاهما باطل عند أهل البیت ع و شیعتهم رضی اللّه عنهم

[۱۶]

اشارة

۱۶۱۹۴- ۱۶ الکافی، ۶/ ۵۳/ ۶/ ۱ محمد عن علی بن إبراهیم الجعفری عن حمدان بن إسحاق قال کان لی ابن و کان تصیبه الحصاة فقیل لی لیس له علاج إلا أن تبطه فبططته فمات فقالت الشیعة شرکت فی دم ابنک قال فکتبت إلی أبی الحسن العسکری ع فوقع یا أحمد لیس علیک فیما فعلت شیء إنما التمست الدواء و کان أجله فیما فعلت

بیان

البط شق الدمل و الخراج و نحوهما

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه‍ ق

الوافی؛ ج۱۶، ص: ۸۲۲

[۱۷]

اشارة

۱۶۱۹۵- ۱۷ الکافی، ۷/ ۳۵۰/ ۵/ ۱ العدة عن التهذیب، ۷/ ۲۲۲/ ۵۵/ ۱ سهل عن البزنطی التهذیب، ۱۰/ ۲۳۰/ ۴۲/ ۱ ابن محبوب عن الفقیه، ۳/ ۲۵۸/ ۳۹۳۲ البزنطی عن الفقیه، ۴/ ۱۱۱/ ۵۲۱۹ داود بن سرحان عن أبی عبد اللّه ع فی رجل حمل متاعا علی رأسه فأصاب إنسانا فمات أو انکسر منه قال هو ضامن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۳

بیان

فی الفقیه بإسناده الأخیر هو مأمون مکان هو ضامن

[۱۸]

۱۶۱۹۶- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۵۰/ ۸/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۰/ ۴۱/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۴/ ۱۵۴/ ۵۳۴۳ قال رسول اللّه ص من أخرج میزابا أو کنیفا أو أوتد وتدا أو أوثق دابة أو حفر بئرا فی طریق المسلمین فأصاب شیئا فعطب فهو له ضامن

[۱۹]

۱۶۱۹۷- ۱۹ الکافی، ۷/ ۳۵۰/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۰/ ۳۷/ ۱ السراد عن الخراز عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یحفر البئر فی داره أو فی ملکه فقال ما کان حفر فی داره أو ملکه فلیس علیه ضمان- و ما حفر فی الطریق أو فی غیر ملکه فهو ضامن لما یسقط فیها

[۲۰]

۱۶۱۹۸- ۲۰ الکافی، ۷/ ۳۴۹/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۹/ ۳۶/ ۱ البرقی عن الفقیه، ۴/ ۱۵۳/ ۵۳۴۱ عثمان عن سماعة الکافی، ۷/ ۳۴۹/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن العبیدی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۴

یونس عن الفقیه، زرعة عن سماعة مثله مضمرا بأدنی تفاوت

[۲۱]

۱۶۱۹۹- ۲۱ الکافی، ۷/ ۳۵۰/ ۶/ ۱ التمیمی و التهذیب، ۱۰/ ۲۳۰/ ۳۹/ ۱ سهل عن البزنطی عن مثنی الحناط عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال لو أن رجلا حفر بئرا فی داره ثم دخل داخل فوقع فیها لم یکن علیه شیء و لا ضمان و لکن لیغطها

[۲۲]

۱۶۲۰۰- ۲۲ الکافی، ۷/ ۳۵۰/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۰/ ۴۰/ ۱ التمیمی عن مثنی الحناط عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له رجل حفر بئرا فی غیر ملکه فمر علیها رجل فوقع فیها فقال علیه الضمان لأن کل من حفر بئرا فی غیر ملکه کان علیه الضمان

[۲۳]

اشارة

۱۶۲۰۱- ۲۳ الکافی، ۷/ ۳۴۹/ ۲/ ۱ الخمسة الفقیه، ۴/ ۱۵۵/ ۵۳۴۷ حماد عن الحلبی التهذیب، ۱۰/ ۲۲۴/ ۱۱/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن أبی المغراء عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الشیء یوضع علی الطریق فتمر الدابة فتنفر بصاحبها فتعقره فقال

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۵

کل شیء یضر بطریق المسلمین فصاحبه ضامن لما یصیبه

بيان

العقر الجرح

[۲۴]

۱۶۲۰۲- ۲۴ الكافی، ۷/ ۳۵۰/ ۸/ ۱ محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۲۳۰/ ۳۸/ ۱ أحمد عن علی بن النعمان الفقيه، ۴/ ۱۵۵/ ۵۳۴۶ التهذيب، ۱۰/ ۲۳۱/ ۴۴/ ۱ الحسين عن علی بن النعمان عن الكنانی عن أبی عبد اللّه ع قال من أضر بشیء من طريق المسلمين فهو له ضامن

[۲۵]

۱۶۲۰۳- ۲۵ الكافی، ۷/ ۳۷۴/ ۱۳/ ۱ محمد رفعه فی غلام دخل دار قوم فوقع فی البئر فقال إن كانوا متهمين ضمنوا

[۲۶]

۱۶۲۰۴- ۲۶ التهذيب، ۱۰/ ۲۱۲/ ۴۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن الفقيه، ۴/ ۱۵۴/ ۵۳۴۵ وهيب بن حفص عن أبی بصير عن أبی جعفر ع قال سألته عن غلام دخل دار قوم يلعب فوقع فی بئرهم هل يضمنون قال ليس يضمنون فإن كانوا متهمين ضمنوا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۶

[۲۷]

اشارة

۱۶۲۰۵- ۲۷ التهذيب، ۱۰/ ۲۱۳/ ۴۶/ ۱ عنه عن أحمد عن البرقی عن النوفلی عن السكونی عن جعفر عن أبيه عن علی ع أنه قضی فی رجل دخل دار قوم بغير إذنهم فعقر فقال لا ضمان عليهم و إن دخل بإذنهم ضمنوا

بيان

يأتی هذا الخبر بنحو آخر فی باب ضمان جناية الدواب

[۲۸]

۱۶۲۰۶- ۲۸ التهذيب، ۱۰/ ۲۳۱/ ۴۵/ ۱ عنه عن أحمد عن البرقی عن النوفلی عن الفقيه، ۴/ ۱۶۲/ ۵۳۶۸ السكونی التهذيب، عن جعفر عن أبيه ع ش أن عليا ع قضی فی رجل أقبل بنار أشعلها فی دار قوم فاحترقت- الفقيه، الدار و احترق أهلها- ش و احترق متاعهم قال يغرم قيمة الدار و ما فيها ثم يقتل

[۲۹]

۱۶۲۰۷- ۲۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۲/ ۴۳/ ۱ عنه عن الحسین عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۷

القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن رجل کان راکبا علی دابة فغشی رجلا ماشیا حتی کاد أن یوطئه فزجر الماشی الدابة عنه فخر عنها فأصابه موت أو جرح قال لیس الذی زجر بضامن إنما زجر عن نفسه

[۳۰]

۱۶۲۰۸- ۳۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۳/ ۱۰/ ۱ السراد عن المعلی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّٰه ع مثله علی اختلاف فی ألفاظه و زاد و هی الجبار

[۳۱]

اشارة

۱۶۲۰۹- ۳۱ الفقیه، ۴/ ۱۰۳/ ۵۱۹۱ جعفر بن بشیر عن معلی أبی عثمان عن أبی عبد اللّٰه ع مثله علی اختلاف فی ألفاظه مع الزیادة

بیان

الجبار کغراب الهدر یقال ذهب دمه جبارا أی لا قود له و لا دیة

[۳۲]

۱۶۲۱۰- ۳۲ الکافی، ۷/ ۳۷۷/ ۲۰/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۵/ ۱۷/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّٰه ع قال قال رسول اللّٰه ص البئر جبار و العجماء جبار و المعدن جبار

[۳۳]

اشارة

۱۶۲۱۱- ۳۳ الفقیه، ۴/ ۱۵۴/ ۵۳۴۴ ابن هلال عن عقبة بن خالد عن أبی عبد اللّٰه ع قال کان من قضاء النبی ص أن المعدن جبار و البئر جبار و العجماء جبار

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۲۸

بيان

قال في النهاية في الحديث البئر جبار قيل هي العادية القديمة لا يعلم لها حافر و لا مالك فيقع فيه الإنسان و غيره فهو جبار أي هدر و قيل هي الأجير الذي نزل في البئر ينقيها أو يخرج شيئا وقع فيها فيموت و أما العجماء فهي الدابة و خصها في الإستبصار على التي ليست للركوب أو المرسلة من المركوب لما يأتي من ضمان الراكب و السائق و القائد.

و في الفقيه العجماء البهيمة من الأنعام و أما المعدن فقال في الصحاح في الحديث المعدن جبار أي إذا انهار على من يعمل فيه فهلك لم يؤخذ به مستأجره

[۳۴]

۱۶۲۱۲- ۳۴ التهذيب، ۱۰/ ۲۲۴/ ۱۴/ ۱ أحمد عن محمد بن يحيى عن ابن مسكان عن ابن زرارة و أبي بصير عن أبي عبد اللّه ع قالا سألناه عن الجسور أ يضمن أهلها شيئا قال لا

[۳۵]

۱۶۲۱۳- ۳۵ الفقيه، ۴/ ۱۵۴/ ۵۳۴۲ يونس بن عبد الرحمن عن رجل من أصحابنا عن أبي عبد اللّه ع مثله

[۳۶]

۱۶۲۱۴ - ۳۶ الكافي، ۷/ ۳۶۸/ ۹/ ۱ أحمد بن محمد الكوفي عن إبراهيم بن الحسن عن محمد بن خلف عن موسى بن إبراهيم المروزي عن أبي الحسن موسى ع قال قضى أمير المؤمنين ص في فرسين اصطدما فمات أحدهما فضمن الباقي دية الميت

[۳۷]

اشارة

۱۶۲۱۵- ۳۷ التهذيب، ۱۰/ ۲۸۳/ ۶/ ۱ الصفار عن الزيات عن

الوافي، ج۱۶، ص: ۸۲۹

محمد بن إسماعيل عن صالح بن عقبة عن أبي الحسن موسى ع مثله إلا أنه قال فارسين

بيان

هذا الخبر أورده في التهذيبين مرتين مرة نقله عن صاحب الكافي بإسناده و أخرى عن الصفار و في كليهما فارسين كما هو أظهر لدلالة قوله فضمن الباقي دية الميت عليه.

إلا أنه في الكافي أورده في باب الجناية على الحيوان و لو لا ذلك لأرجعناهما إلى واحد لأن الاصطدام ربما يكون للفرسين و

الهلاک للفارس و لما کان سیاق الکلام یعطی هلاک الفارس أوردناه فی هذا الباب

[۳۸]

۱۶۲۱۶- ۳۸ الکافی، ۷/ ۳۵۳/ ۹/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۷/ ۲۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أیما رجل فزع رجلا علی الجدار أو نفر به عن دابته فخر فمات فهو ضامن لدیته و إن انکسر فهو ضامن لدیة ما ینکسر منه

[۳۹]

۱۶۲۱۷- ۳۹ الکافی، ۷/ ۳۵۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۶/ ۲۱/ ۱ الخمسة التهذیب، ۱۰/ ۲۱۲/ ۴۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۳/ ۱۱/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن أبی المغراء عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل ینفر برجل فیعقره و تعقر دابته رجلا آخر قال هو ضامن لما کان من شیء

[۴۰]

۱۶۲۱۸- ۴۰ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۴/ ۱۰/ ۱ ابن بزیع عن حمزة بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۰

یزید [زید] عن علی بن سوید عن أبی الحسن موسی ع قال إذا قام قائمنا قال یا معشر الفرسان سیروا فی وسط الطریق یا معشر الرجالة سیروا علی جنبتی الطریق فأیما فارس أخذ علی جنبتی الطریق فأصاب رجلا- عیب ألزمناه الدیة و أیما راجل أخذ فی وسط الطریق فأصابه عیب فلا دیة له

[۴۱]

۱۶۲۱۹- ۴۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۲/ ۲/ ۱ الأشعری عن القداح عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دعا الرجل أخاه بلیل فهو له ضامن حتی یرجع إلی بیته

[۴۲]

۱۶۲۲۰- ۴۲ الکافی، ۶/ ۵۲/ ۴/ ۱ القمیان عن الحجال عن ثعلبة عن زرارة عن أحدهما ع قال القابلة مأمونة

[۴۳]

اشارة

۱۶۲۲۱- ۴۳ الکافی، ۶/ ۴۲/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۱۱۵/ ۴۸/ ۱ السراد عن جمیل بن دراج و حماد عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل استأجر ظئرا فدفع إلیها ولده فانطلقت الظئر فدفعت ولده إلی ظئر أخری فغابت به حینا ثم إن الرجل طلب ولده من الظئر التی کان أعطاها إیاه فأقرت أنها استأجرته و أقرت بقبضها ولده و أنها کانت دفعته إلی ظئر أخری فقال ع

علیها الدیة أو تأتی به

بیان

یأتی خبر آخر فی ضمان الظئر فی باب العاقلة

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۱

[۴۴]

۱۶۲۲۲- ۴۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۲/ ۴/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام و علی بن النعمان عن ابن مسکان جمیعا عن سلیمان بن خالد الفقیه، ۴/ ۱۶۱/ ۵۳۶۴ هشام بن سالم عن الفقیه، ۴/ ۱۰۶/ ۵۱۹۹ سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل استأجر ظئرا فأعطاها ولده و کان عندها فانطلقت الظئر فاستأجرت أخری فغابت الظئر بالولد فلا یدری ما صنع به- الفقیه، و الظئر لا تکافیه ش فقال الدیة کاملة

[۴۵]

۱۶۲۲۳- ۴۵ الفقیه، ۴/ ۱۶۱/ ۵۳۶۴ علی بن النعمان عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۴۶]

۱۶۲۲۴- ۴۶ الفقیه، ۴/ ۱۶۱/ ۵۳۶۴ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۴۷]

۱۶۲۲۵- ۴۷ الکافی، ۷/ ۲۸۶/ ۱/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۳/ ۸/ ۱ أحمد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۲

الفقیه، ۴/ ۱۰۹/ ۵۲۰۸ السراد عن الخراز عن حریز عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل قتل رجلا عمدا فرفع إلی الوالی فدفعه الوالی إلی أولیاء المقتول لیقتلوه فوثب علیهم قوم فخلصوا القاتل من أیدی الأولیاء فقال أری أن یحبس الذین خلصوا القاتل من أیدی الأولیاء حتی یأتوا بالقاتل قیل فإن مات القاتل و هم فی السجن فقال إن مات فعلیهم الدیة- الکافی، الفقیه، یؤدونها إلی أولیاء المقتول

[۴۸]

۱۶۲۲۶- ۴۸ الکافی، ۷/ ۲۹۳/ ۱۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۹/ ۲۹/ ۱ علی عن أبیه عن محمد بن حفص عن عبد اللّه بن طلحة قال قلت رجل تزوج امرأة فلما کان لیلة البناء عمدت المرأة إلی رجل صدیق لها فأدخلته الحجلة فلما دخل الرجل یباضع أهله ثار الصدیق و اقتتلا فی البیت فقتل الزوج الصدیق و قامت المرأة فضربت الزوج ضربة فقتلته بالصدیق فقال تضمن المرأة دیة الصدیق و تقتل بالزوج

[۴۹]

اشارة

۱۶۲۲۷- ۴۹ الفقیه، ۴/ ۱۶۵/ ۵۳۷۵ یونس بن عبد الرحمن عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الحدیث

بیان

أسناد هذا الخبر فی الکافی و التهذیب کان هکذا و عنه قال قلت و کان متصلا بخبر کان إسناده هذا الذی ذکرناه هنا و کان ذاک مسندا إلی أبی عبد اللّه ع أرید بلیلة البناء لیلة الزفاف لأنهم کانوا یبنون لهما بیتا للزفاف

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۳

باب ۱۱۴ قتیل الزحام و الفزع و من لا یعرف قاتله

[۱]

۱۶۲۲۸- ۱ الکافی، ۷/ ۳۵۵/ ۴/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۰۱/ ۱/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع قال من مات فی زحام الناس یوم الجمعة أو یوم عرفة أو علی جسر لا یعلمون من قتله فدیته من بیت المال

[۲]

۱۶۲۲۹- ۲ الفقیه، ۴/ ۱۶۵/ ۵۳۷۶ السکونی عن جعفر بن محمد عن أبیه ع قال قال علی ع من مات فی زحام جمعة أو عید أو عرفة أو علی بئر أو جسر لا یعلمون من قتله فدیته علی بیت المال

[۳]

۱۶۲۳۰- ۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۲/ ۲/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن أبیه عن ابن المغیرة عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۴

ع مثله بدون ذکر العید و البئر

[۴]

اشارة

۱۶۲۳۱- ۴ الکافی، ۷/ ۳۵۵/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۲/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن الخراز عن محمد عن أبی جعفر ع قال ازدحم الناس یوم جمعة فی إمرة علی ع بالکوفة فقتلوا رجلا فودی دیته إلی أهله من بیت مال المسلمین

بيان

الإمرة بالكسر الإمارة

[۵]

اشارة

۱۶۲۳۲- ۵ الكافي، ۷/ ۳۵۴/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علي عن أبيه جميعا عن التهذيب، ۱۰/ ۲۰۲/ ۴/ ۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان و ابن بكير عن أبي عبد اللّه ع قال قضى أمير المؤمنين ع في رجل وجد مقتولا- لا- يدرى من قتله قال إن كان عرف و كان له أولياء يطلبون ديته أعطوا ديته من بيت مال المسلمين و لا يبطل دم امرئ مسلم لأن ميراثه للإمام فكذلك تكون ديته على الإمام و يصلون عليه و يدفنونه قال و قضى في رجل زحمه الناس يوم الجمعة- في زحام الناس فمات أن ديته من بيت مال المسلمين

بيان

المجرور في ميراثه يرجع إلى النوع لا- الشخص يعني كما أن ميراث من لا- يعرف له وارث للإمام كذلك دية من لا يعرف له قاتل على الإمام

الوافي، ج۱۶، ص: ۸۳۵

[۶]

۱۶۲۳۳- ۶ الكافي، ۷/ ۱۳۸/ ۱/ ۱ الكافي، ۷/ ۳۵۴/ ۲/ ۱ العدة عن سهل و علي عن أبيه و محمد عن أحمد عن الفقيه، ۴/ ۳۰۸/ ۵۶۶۲ التهذيب، ۹/ ۳۷۶/ ۱۳/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۰۲/ ۵/ ۱ السراد عن حماد بن عيسى عن سوار عن الحسن قال إن عليا ع لما هزم طلحة و الزبير أقبل الناس منهزمين فمروا بامرأة حامل على ظهر الطريق ففزعت منهم و طرحت ما في بطنها حيا فاضطرب حتى مات ثم ماتت أمه من بعده فمر بها علي و أصحابه و هي مطروحة و ولدها على الطريق فسألهم عن أمرها قالوا له- إنها كانت حاملا ففزعت حين رأت القتال و الهزيمة قال فسألهم أيهما مات قبل صاحبه فقالوا إن ابنها مات قبلها- قال فدعا بزوجها أب الغلام الميت فورثه من ابنه ثلثي الدية و ورث أمه ثلث الدية ثم ورث الزوج من امرأته الميتة نصف ثلث الدية- الذي ورثته من ابنها الميت و ورث قرابة الميتة الباقي قال ثم ورث الزوج أيضا من دية المرأة الميتة نصف الدية و هو ألفان و خمسمائة درهم و ورث قرابة المرأة نصف الدية و هو ألفان و خمسمائة درهم و ذلك أنه لم يكن لها ولد غير الذي رمت به حين فزعت قال و أدى ذلك كله من بيت مال البصرة

[۷]

۱۶۲۳۴- ۷ الكافي، ۷/ ۳۵۵/ ۶/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۲۰۳/ ۷/ ۱ الأربعة عن أبي عبد اللّه ع قال قال أمير المؤمنين ص ليس في الهايشات عقل و لا قصاص و الهايشات الفزعة يقع بالليل و النهار- فيشج الرجل فيها أو يقع قتيل لا يدرى من قتله و شجه

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۶

[۸]

۱۶۲۳۵- ۸ الکافی، ۷/ ۳۵۵/ ۶/ ۱ و قال أبو عبد اللّه ع فی حدیث آخر رفع إلی أمیر المؤمنین ع فوداه من بیت المال

[۹]

۱۶۲۳۶- ۹ الکافی، ۷/ ۳۵۵/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۲۰۴/ ۹/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إن وجد قتیل بأرض فلاة أدیت دیته من بیت المال فإن أمیر المؤمنین ع کان یقول لا یطل دم امرئ مسلم

[۱۰]

۱۶۲۳۷- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۵۶/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۰۴/ ۱۰/ ۱ البرقی عن عثمان عن الفقیه، ۴/ ۱۰۱/ ۵۱۸۰ سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یوجد قتیلا فی القریة أو بین قریتین- فقال یقاس ما بینهما فأیهما کانت أقرب ضمنت

[۱۱]

۱۶۲۳۸- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۵۶/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۵/ ۱۱/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۲]

۱۶۲۳۹- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۵/ ۱۲/ ۱ الحسین عن التمیمی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۷

عاصم عن محمد بن قیس قال سمعت أبا جعفر ع یقول قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل قتل فی قریة أو قریبا من قریة أن یغرم أهل تلک القریة إن لم توجد بینة علی أهل تلک القریة أنهم ما قتلوه

[۱۳]

۱۶۲۴۰- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۵۵/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن أبان التهذیب، ۱۰/ ۲۰۵/ ۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن محمد عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی رجل کان جالسا مع قوم فمات و هو معهم أو رجل وجد فی قبیلة أو علی باب دار قوم فادعی علیهم قال لیس علیهم شیء و لا یطل دمه

[۱۴]

۱۶۲۴۱- ۱۴ الفقیه، ۴/ ۹۹/ ۵۱۷۷ محمد بن سهل عن أبیه عن بعض أشیاخه عن أبی عبد اللّه ع قال إن أمیر المؤمنین ع سئل عن رجل کان جالسا الحدیث إلا أن فیه ثقات مکان فمات- و قود بدل شیء و زاد علیهم الدیة

[۱۵]

اشارة

۱۶۲۴۲- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۵/ ۱۴/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۱۰/ ۲۰۵/ ۱۵/ ۱ حماد عن ابن المغیرة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع نحوه قال لا یطل دمه و لکن
الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۸
یعقل

بیان

لیس علیهم شیء یعنی من القصاص و إن وجب علیهم الدیة کما یفسره آخر الحدیث تارة مجملا و أخری مبینا و یأتی تمام الکلام فیه عن قریب

[۱۶]

اشارة

۱۶۲۴۳- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۵۵/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن عاصم عن محمد بن قیس قال سمعت أبا جعفر ع یقول لو أن رجلا قتل فی قریة أو قریب من قریة و لم یوجد بینة علی أهل تلک القریة أنه قتل عندهم فلیس علیهم شیء

بیان

جمع فی التهذیبین بین هذه الأخبار بحمل ضمانهم الدیة علی ما إذا کانوا متهمین بقتله و امتنعوا من القسامة و نفی الضمان علی ما إذا لم یکونوا متهمین أو أجابوا إلی القسامة فیؤدی دیة القتیل من بیت المال و استدل علی ذلک بما یأتی

[۱۷]

۱۶۲۴۴- ۱۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۶/ ۱۶/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد و العباس و الهیثم جمیعا عن السراد عن علی بن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع قال إذا وجد رجل مقتول فی قبیلة قوم حلفوا جمیعا ما قتلوه و لا یعلمون له قاتلا فإن أبوا أن یحلفوا غرموا الدیة فیما بینهم فی أموالهم سواء بین جمیع القبیلة من الرجال المدرکین

[۱۸]

۱۶۲۴۵- ۱۸ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۶/ ۱۷/ ۱ عنه عن هارون بن مسلم عن مسعدة بن زیاد عن جعفر ع قال کان أبی إذا لم یقم

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۳۹

القوم المدعون البینة علی قتل قتیلهم و لم یقسموا بأن المتهمین قتلوه- أحلف المتهمین بالقتل خمسین یمینا بالله ما قتلناه و لا علمنا له قاتلا ثم یؤدی الدیة إلی أولیاء القتیل و ذلک إذا قتل فی حی واحد فأما إذا قتل فی عسکر أو سوق مدینة فدیته تدفع إلی أولیائه من بیت مال المسلمین

[۱۹]

اشارة

۱۶۲۴۶- ۱۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۱۳/ ۴۷/ ۱ محمد عن أحمد عن العباس بن معروف عن الفقیه، ۴/ ۱۶۶/ ۵۳۷۷ محمد بن سنان عن طلحة بن زید عن فضیل [فضل] بن عثمان الأعور عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع فی الرجل یقتل فیوجد رأسه فی قبیلة و وسطه و صدره فی قبیلة و الباقی فی قبیلة قال دیته علی من وجد فی قبیلته صدره و بدنه و الصلاة علیه

بیان

زاد فی الفقیه و یداه بعد قوله و صدره أولا و أورد یداه مکان بدنه

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۱

باب ۱۱۵ ضمان جنایات الدواب

[۱]

۱۶۲۴۷- ۱ الکافی، ۷/ ۳۵۱/ ۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۵/ ۱۸/ ۱ علی عن العبیدی التهذیب، ۱۰/ ۲۳۴/ ۶۰/ ۱ محمد بن أحمد عن العبیدی عن الفقیه، ۴/ ۱۵۵/ ۵۳۵۰ یونس عن رجل عن أبی عبد اللّه ع أنه قال بهیمة الأنعام لا یغرم أهلها شیئا ما دامت مرسلة

[۲]

۱۶۲۴۸- ۲ الکافی، ۷/ ۳۵۱/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۵/ ۱۹/ ۱ یونس عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن رجل یسیر علی طریق من طرق المسلمین علی دابته فتصیب برجلها فقال لیس علیه ما أصابت برجلها و علیه ما

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۲

أصابت بیدها و إذا وقف فعلیه ما أصابت بیدها و رجلها و إن کان یسوقها فعلیه ما أصابت بیدها و رجلها أیضا

[۳]

۱۶۲۴۹- ۳ الکافی، ۷/ ۳۵۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۵/ ۲۱/ ۱ الخمسة الفقیه، ۴/ ۱۵۵/ ۵۳۴۸ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الرجل یمر علی طریق من طرق المسلمین فتصیب دابته إنسانا برجلها فقال لیس علیه ما أصابت برجلها و لکن علیه ما أصابت

بیدها لأن رجلها خلفه إن رکب و إن کان قائدها فإنه یملک بإذن اللّه یدیها تضعهما حیث یشاء

[۴]

۱۶۲۵۰- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۶/ ۲۲/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام بن سالم و علی بن النعمان عن ابن مسکان جمیعا عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع مثله بأدنی تفاوت

[۵]

۱۶۲۵۱- ۵ الکافی، ۷/ ۳۵۳/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۷/ ۲۷/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب عن أبی مریم عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی صاحب الدابة أنه یضمنه ما وطئت بیدها و ما نفحت برجلها فلا ضمان علیه إلا أن یضربها إنسان

[۶]

اشارة

۱۶۲۵۲- ۶ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۴/ ۱۳/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۳

الفقیه، ۴/ ۱۵۶/ ۵۳۵۳ غیاث عن جعفر بن محمد عن أبیه ع مثله

بیان

فی الکافی نفحت بالنون و الفاء و الحاء المهملة بمعنی رفست و فی التهذیب بالباء الموحدة و العین و الجیم بمعنی شق البطن و لعله مما صحفته النساخ و الحکم محمول علی ما إذا کان راکبا أو قائدا کما یظهر من الأخبار الأخر و الاستثناء فی آخر الحدیث منقطع فإن الضمان حینئذ علی ذلک الإنسان کما صرح به فی الحدیث الآتی

[۷]

اشارة

۱۶۲۵۳- ۷ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۶/ ۲۳/ ۱ الصفار عن الثلاثة عن جعفر عن أبیه أن علیا ع کان یضمن الراکب ما وطئت الدابة بیدها و رجلها إلا أن یعبث بها أحد فیکون الضمان علی الذی عبث بها

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا کانت واقفة دون السائرة کما دل علیه خبر العلاء بن الفضیل

[۸]

۱۶۲۵۴- ۸ الکافی، ۷/ ۳۵۴/ ۱۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۵/ ۲۰/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع أنه ضمن القائد و السائق و الراکب فقال ما أصابت الرجل فعلی السائق و ما أصابت الید فعلی الراکب و القائد

[۹]

۱۶۲۵۵- ۹ الفقیه، ۴/ ۱۵۶/ ۵۳۵۱ فی روایة السکونی أن علیا ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۴

کان یضمن القائد و السائق و الراکب

[۱۰]

۱۶۲۵۶- ۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۴/ ۵۹/ ۱ محمد بن أحمد عن البزنطی عن عیسی بن مهران عن أبی غانم عن منهال بن خلیل عن سلمة بن تمام عن الفقیه، ۴/ ۱۵۶/ ۵۳۵۲ علی ع فی دابة علیها ردیفان قتلت الدابة رجلا أو جرحت فقضی الغرامة بین الردیفین بالسویة

[۱۱]

۱۶۲۵۷- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۵۱/ ۴/ ۱ الکافی، ۷/ ۳۵۳/ ۱۰/ ۱ العدة عن سهل و محمد عن التهذیب، ۷/ ۲۲۳/ ۶۲/ ۱ ابن عیسی عن الفقیه، ۴/ ۱۲۸/ ۵۲۷۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۷/ ۲۶/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن أبی عبد اللّه ع فی رجل حمل عبده علی دابة [دابته] فوطئت رجلا قال الغرم علی مولاه

[۱۲]

اشارة

۱۶۲۵۸- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۳/ ۹/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن عبدوس الخلنجی عن ابن فضال عن المفضل بن صالح عن لیث المرادی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل حمل غلاما یتیما- علی فرس استأجره بأجرة و ذلک معیشة ذلک الغلام قد یعرف ذلک عصبته فأجراه فی الحلبة فنطح الفرس رجلا فقتله علی من دیته قال علی صاحب الفرس قلت أ رأیت إن کان الفرس طرح الغلام فقتله

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۵

قال لیس علی صاحب الفرس شیء

بیان

البارز فی استأجره للیتیم و کذا المستتر فی أجراه و الحلبة بالتسکین خیل تجمع للسباق من کل جهة لا تخرج من إصطبل واحد و النطح الضرب بالقرن

[۱۳]

۱۶۲۵۹- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۵۲/ ۸/ ۱ علی عن العبیدی عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۸/ ۳۳/ ۱ یونس عن عبید اللّه [عبد اللّه] الحلبی عن رجل عن أبی جعفر ع قال بعث رسول اللّه ص علیا ع إلی الیمن فأفلت فرس لرجل من أهل الیمن و مر یعدو فمر برجل فنفحه برجله فقتله فجاء أولیاء المقتول إلی الرجل فأخذوه و رفعوه إلی علی ع فأقام صاحب الفرس البینة عند علی ع أن فرسه أفلت من داره و نفح الرجل فأبطل علی ع دم صاحبهم- قال فجاء أولیاء المقتول من الیمن إلی رسول اللّه ص فقالوا یا رسول اللّه إن علیا ظلمنا و أبطل دم صاحبنا فقال رسول اللّه ص إن علیا لیس بظلام و لم یخلق للظلم- إن الولایة لعلی من بعدی و الحکم حکمه و القول قوله و لا یرد ولایته و قوله و حکمه إلا کافر و لا یرضی ولایته و قوله و حکمه إلا مؤمن فلما سمع الیمانیون قول رسول اللّه ص قالوا یا رسول اللّه رضینا بحکم علی ع و قوله فقال رسول اللّه ص هو توبتکم مما قلتم

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۶

[۱۴]

۱۶۲۶۰- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۵۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۶/ ۲۱/ ۱ الخمسة الفقیه، ۴/ ۱۶۲/ ۵۳۶۹ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن بختی اغتلم فخرج عن الدار فقتل رجلا فجاء أخو الرجل فضرب الفحل بالسیف فعقره فقال صاحب البختی ضامن الدیة و یقبض [یقتص] ثمن بختیه

[۱۵]

اشارة

۱۶۲۶۱- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۶/ ۲۴/ ۱ ابن محبوب عن العلوی عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن بختی اغتلم فقتل رجلا ما علی صاحبه قال علیه الدیة

بیان

الغلمة شهوة الضراب غلم البعیر کفرح و اغتلم هاج من ذلک

[۱۶]

اشارة

۱۶۲۶۲- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۵۳/ ۱۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۷/ ۲۵/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع کان إذا صال الفحل أول مرة لم یضمن صاحبه فإذا ثنى ضمن صاحبه

بیان

صال حمل من الصولة و لعل إطلاق الخبرین السابقین مقید بما فی هذا الخبر من التقیید

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۷

[۱۷]

۱۶۲۶۳- ۱۷ الکافی، ۷/ ۳۵۲/ ۶/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۹/ ۳۴/ ۱ البرقی عن أبی الخزرج عن مصعب بن سلام التمیمی عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع أن ثورا قتل حمارا على عهد النبی ص فرفع ذلک إلیه و هو فی أناس من أصحابه فیهم أبو بکر و عمر فقال یا با بکر اقض بینهم فقال یا رسول اللّه بهیمة قتلت بهیمة ما علیها شیء فقال یا عمر اقض بینهم فقال مثل قول أبی بکر قال یا علی اقض بینهم فقال نعم یا رسول اللّه إن کان الثور دخل على الحمار فی مستراحه ضمن أصحاب الثور و إن کان الحمار دخل على الثور فی مستراحه فلا ضمان علیهم- قال فرفع رسول اللّه ص یده إلى السماء فقال- الحمد لله الذی جعل منی من یقضی بقضاء النبیین

[۱۸]

۱۶۲۶۴- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۵۲/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۹/ ۳۵/ ۱ عنه عن التمیمی عن صباح الحذاء عن رجل عن سعد بن طریف الإسکاف عن أبی جعفر ع قال أتى رجل رسول اللّه ص فقال إن ثور فلان قتل حماری فقال له النبی ص ائت أبا بکر فسله فأتاه فسأله فقال لیس على البهائم قود فرجع إلى النبی ص فأخبره بمقالة أبی بکر فقال له النبی ص ائت عمر فسله فأتاه فسأله فقال له مثل مقالة أبی بکر فرجع إلى النبی ص فأخبره فقال له النبی ص ائت علیا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۸

فسله فأتاه فسأله فقال علی ع إن کان الثور الداخل على حمارک فی منامه حتى قتله فصاحبه ضامن و إن کان الحمار هو الداخل على الثور فی منامه فلیس على صاحبه ضمان قال فرجع إلى النبی ص فأخبره فقال النبی ص الحمد لله الذی جعل من أهل بیتی من یحکم بحکم الأنبیاء

[۱۹]

۱۶۲۶۵- ۱۹ الکافی، ۷/ ۳۵۳/ ۱۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۸/ ۳۰/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قضى أمیر المؤمنین ع فی رجل دخل دار قوم بغیر إذنهم فعقره کلبهم فقال لا ضمان علیهم و إن دخل بإذنهم ضمنوا

[۲۰]

اشارة

۱۶۲۶۶- ۲۰ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۸/ ۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی جعفر عن أبی الجوزاء عن الفقیه، ۴/ ۱۶۱/ ۵۳۶۶ الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه عن علی ع أنه کان یضمن صاحب الکلب إذا عقر نهارا و لا یضمنه إذا عقر باللیل و إذا دخلت دار قوم بإذنهم فعقرک کلبهم فهم ضامنون و إذا دخلت بغیر إذنهم فلا ضمان علیهم

بیان

ینبغی تقیید التفصیل باللیل و النهار بما إذا عقر خارج الدار و التفصیل بالإذن و عدمه بما إذا عقر داخلها فلا منافاة بین الخبرین

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۴۹

[۲۱]

۱۶۲۶۷- ۲۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۸/ ۳۲/ ۱ علی عن أبیه عن شیخ من أهل الکوفة عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال سألته قلت جعلت فداک رجل دخل دار قوم فوثب کلبهم علیه فی الدار فعقره فقال إن کان دعی فعلی أهل الدار أرش الخدش و إن لم یدع فلا شیء علیهم

[۲۲]

اشارة

۱۶۲۶۸- ۲۲ الکافی، ۷/ ۳۵۳/ ۱۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۷/ ۲۹/ ۱ یونس عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع أن امرأة نذرت أن تقاد مزمومة فدفعها بعیر فخرم أنفها فأتت أمیر المؤمنین ع تخاصم صاحب البعیر فأبطله و قال إنما نذرت لیس علیک ذلک

بیان

قد مضی هذا الحدیث من التهذیب بإسناد آخر فی أبواب النذور من کتاب الصیام و لعل المراد بقوله إنما نذرت أنها بنذرها عرضت نفسها للجنایة فلا تستحق شیئا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۱

باب ۱۱۶ ضمان شهود الزور و الخطإ و خطأ القضاة

[۱]

۱۶۲۶۹- ۱ الکافی، ۷/ ۳۶۶/ ۳/ ۱ الکافی، ۷/ ۳۸۴/ ۵/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۶۰/ ۹۵/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۱۰/ ۳۱۱/ ۱/ ۱ السراد عن إبراهیم بن نعیم الأزدی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن أربعة شهدوا علی رجل بالزنا فلما قتل رجع أحدهم عن شهادته قال فقال

يقتل الراجع و يؤدى الثلاثة إلى أهله ثلاثة أرباع الدية

[۲]

۱۶۲۷۰- ۲ الفقيه، ۳/ ۵۰/ ۳۳۰۵ مسمع عن أبی عبد اللّه ع فی أربعة شهدوا علی رجل بالزنا ثم رجم فرجع أحدهم فقال شككت فی شهادتی قال عليه الدية قال قلت فإنه قال شهدت عليه متعمدا قال يقتل

[۳]

اشارة

۱۶۲۷۱- ۳ الكافی، ۷/ ۳۶۶/ ۴/ ۱ علی عن المختار بن محمد بن المختار

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۲

التهذيب، ۱۰/ ۳۱۱/ ۲/ ۱ السراد عن المختار بن محمد بن المختار و محمد بن الحسن عن عبد اللّه بن الحسن العلوی جميعا عن الفتح بن يزيد الجرجانی عن أبی الحسن ع فی أربعة شهدوا علی رجل أنه زنی فرجم ثم رجعوا و قالوا قد وهمنا يلزمون الدية فإن قالوا تعمدنا قتل أی الأربعة شاء ولی المقتول و رد الثلاثة ثلاثة أرباع الدية إلی أولياء المقتول الثانی و يجلد الثلاثة كل واحد منهم ثمانين جلدة و إن شاء ولی المقتول أن يقتلهم رد ثلاث ديات علی أولياء الشهود الأربعة و يجلدون ثمانين كل واحد منهم ثم يقتلهم الإمام- و قال فی رجلين شهدوا علی رجل أنه سرق فقطع ثم رجل واحد منهما و قال وهمت فی هذا و لكن كان غيره يلزمه نصف دية اليد و لا- تقبل شهادته فی الآخر فإن رجعا جميعا قالا وهمنا بل كان السارق فلانا ألزما دية اليد و لا تقبل شهادتهما فی الآخر و إن قالا إنا تعمدنا قطع يد أحدهما بيد المقطوع و يرد الذی لم يقطع ربع دية الرجل علی أولياء المقطوع اليد فإن قال المقطوع الأول لا أرضی أو تقطع أيديهما معا رد دية يد فتقسم بينهما و تقطع أيديهما

بيان

أو فی قوله أو تقطع أيديهما بمعنی إلی أن

[۴]

۱۶۲۷۲- ۴ الكافی، ۷/ ۳۶۶/ ۲/ ۱ الكافی، ۷/ ۳۸۴/ ۴/ ۱ التهذيب، ۶/ ۲۶۰/ ۹۶/ ۱ علی عن أبيه عن التهذيب، ۱۰/ ۳۱۱/ ۳/ ۱ السراد عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع فی أربعة شهدوا علی رجل محصن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۳

بالزنا ثم رجع أحدهم بعد ما قتل الرجل قال إن قال الرابع أوهمت ضرب الحد و غرم الدية و إن قال تعمدت قتل

[۵]

۱۶۲۷۳- ۵ الکافی، ۷/ ۳۶۶/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۳۱۲/ ۴/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع قضی فی أربعة شهدوا علی رجل أنهم رأوه مع امرأة یجامعها فرجم ثم رجع واحد منهم قال یغرم ربع الدیة إذا قال شبه علی فإن رجل اثنان و قالا شبه علینا غرما نصف الدیة و إن رجعوا جمیعا و قالوا شبه علینا غرموا الدیة و إن قالوا شهدنا بالزور قتلوا جمیعا

[۶]

۱۶۲۷۴- ۶ التهذیب، ۶/ ۲۸۵/ ۱۹۳/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن البرقی عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع فی رجلین شهدا علی رجل أنه سرق و قطعت یده ثم رجع أحدهما و قال شبه علینا غرما دیة الید من أموالهما خاصة و قال فی أربعة شهدوا علی رجل الحدیث

[۷]

۱۶۲۷۵- ۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۳/ ۴۴/ ۱ بهذا الإسناد التهذیب، الأربعة عن جعفر عن أبیه ع أن رجلین شهدا علی رجل عند علی ع أنه سرق فقطع یده ثم جاءا برجل آخر فقالا أخطأنا هو هذا فلم یقبل شهادتهما و غرمهما دیة الأول

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۴

[۸]

۱۶۲۷۶- ۸ الکافی، ۷/ ۳۸۴/ ۸/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۶۱/ ۹۷/ ۱ الثلاثة عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ص فی رجل شهد علیه رجلان بأنه سرق فقطعت یده حتی إذا کان بعد ذلک جاء الشاهدان برجل آخر فقالا هذا السارق و لیس الذی قطعت یده إنما شبهنا ذلک بهذا فقضی علیهما أن غرمهما نصف الدیة و لم یجز شهادتهما علی الآخر

[۹]

۱۶۲۷۷- ۹ الکافی، ۷/ ۳۵۴/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۰۳/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب عن أبی مریم عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع أن ما أخطأت القضاة فی دم أو قطع فعلی بیت مال المسلمین

[۱۰]

۱۶۲۷۸- ۱۰ الفقیه، ۳/ ۷/ ۳۲۳۱ التهذیب، ۶/ ۳۱۵/ ۷۹/ ۱ الأصبغ بن نباتة قال قضی الحدیث

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۵

باب ۱۱۷ العاقلة من هم و ما علیهم

[۱]

۱۶۲۷۹- ۱ الکافی، ۷/ ۳۶۴/ ۲/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۳۹/ ۵۳۰۸ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۱/ ۱۵/ ۱ السراد عن مالک بن عطیة عن أبیه عن سلمة بن

کهیل قال أتی أمیر المؤمنین ع برجل قد قتل رجلا خطأ- فقال له أمیر المؤمنین ع من عشیرتک و قرابتک فقال ما لی بهذه البلدة عشیرة و لا قرابة قال فقال فمن أی أهل البلدان أنت- فقال أنا رجل من أهل الموصل ولدت بها و لی بها قرابة و أهل بیت قال- فسأل عنه أمیر المؤمنین ع فلم یجد له بالکوفة قرابة و لا عشیرة- قال فکتب إلی عامله علی أهل الموصل أما بعد فإن فلان بن فلان و حلیته کذا و کذا قتل رجلا من المسلمین خطأ فذکر أنه رجل من أهل الموصل و أن له بها قرابة و أهل بیت و قد بعثت به إلیک مع رسولی فلان بن فلان و حلیته کذا و کذا فإذا ورد علیک إن شاء اللّه و قرأت کتابی- فافحص عن أمره و سل عن قرابته من المسلمین و إن کان من أهل الموصل ممن ولد بها و أصبت له بها قرابة من المسلمین فاجمعهم إلیک ثم

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۶

انظر فإن کان منهم رجل یرثه له سهم فی الکتاب لا یحجبه عن میراثه أحد من قرابته فألزمه الدیة و خذه بها نجوما فی ثلاث سنین- و إن لم یکن له من قرابته أحد له سهم فی الکتاب و کانوا قرابته سواء فی النسب و کان له قرابة من قبل أبیه و أمه فی النسب سواء ففض الدیة علی قرابته من قبل أبیه و علی قرابته من قبل أمه من الرجال المدرکین المسلمین ثم اجعل علی قرابته من قبل أبیه ثلثی الدیة و اجعل علی قرابته من قبل أمه ثلث الدیة و إن لم یکن له قرابة من قبل أبیه- ففض الدیة علی قرابته من قبل أمه من الرجال المدرکین المسلمین ثم خذهم بها و استأدهم الدیة فی ثلاث سنین- فإن لم یکن له قرابة من قبل أمه و لا قرابة من قبل أبیه ففض الدیة علی أهل الموصل ممن ولد بها و نشأ و لا تدخلن فیهم غیرهم من أهل البلد ثم استأد ذلک منهم فی ثلاث سنین فی کل سنة نجما حتی تستوفیه إن شاء اللّه و إن لم یکن لفلان بن فلان قرابة من أهل الموصل و لا یکون من أهلها و کان مبطلا فرده إلی مع رسولی فلان بن فلان إن شاء اللّه فأنا ولیه المؤدی عنه و لا أبطل دم امرئ مسلم

[۲]

۱۶۲۸۰- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۴/ ۲۱/ ۱ السراد عن الفقیه، ۴/ ۱۰۹/ ۵۲۰۹ هشام بن سالم عن زیاد بن سوقة عن الحکم بن عتیبة عن أبی جعفر ع قال قلت ما تقول فی العمد و الخطإ فی القتل و الجراحات قال فقال لیس الخطأ مثل العمد العمد فیه القتل و الجراحات فیها القصاص و الخطأ فی القتل و الجراحات فیها الدیات قال ثم قال یا حکم إذا کان الخطأ من القاتل أو الخطأ من الجارح و کان بدویا فدیة ما جنی البدوی من الخطإ

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۷

علی أولیائه من البدویین قال و إذا کان القاتل أو الجارح قرویا فإن دیة ما جنی من الخطإ علی أولیائه من القرویین

[۳]

۱۶۲۸۱- ۳ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۵/ ۲۴/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی جعفر عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه ع قال لا تعقل العاقلة إلا ما قامت علیه البینة قال و أتاه رجل فاعترف عنده فجعله فی ماله خاصة و لم یجعل علی العاقلة شیئا

[۴]

۱۶۲۸۲- ۴ الفقیه، ۴/ ۱۴۱/ ۵۳۱۱ قال أمیر المؤمنین ع لا تعقل العاقلة الحدیث

[۵]

اشارة

۱۶۲۸۳- ۵ الکافی، ۷/ ۳۶۵/ ۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۰/ ۹/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب عن أبی مریم عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع أن لا یحمل علی العاقلة إلا الموضحة فصاعدا و قال ما دون السمحاق أجر الطبیب سوی الدیة

بیان

یعنی أن دیة الجنایة فیما دون الموضحة فی مال الجانی و إن کانت خطأ و أن علیه فی ما دون السمحاق سوی الدیة أجر عمل الطبیب

[۶]

۱۶۲۸۴- ۶ الکافی، ۷/ ۳۶۶/ ۵/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۰/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۸

الفقیه، ۴/ ۱۴۲/ ۵۳۱۲ السراد عن علی عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال لا تضمن العاقلة عمدا و لا إقرارا و لا صلحا

[۷]

۱۶۲۸۵- ۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۰/ ۱۳/ ۱ النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع مثله

[۸]

۱۶۲۸۶- ۸ الکافی، ۷/ ۳۶۵/ ۳/ ۱ حمید عن التهذیب، ۱۰/ ۱۷۰/ ۱۱/ ۱ ابن سماعة عن المیثمی عن أبان عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قتل رجلا متعمدا ثم هرب القاتل فلم یقدر علیه قال إن کان له مال أخذت الدیة من ماله و إلا فمن الأقرب فالأقرب- الکافی، فإن لم یکن له قرابة أداه الإمام- فإنه لا یبطل [لا یطل] دم امرئ مسلم

[۹]

۱۶۲۸۷- ۹ الکافی، ۷/ ۳۶۵/ ۳/ ۱ و فی روایة أخری ثم للوالی بعد حبسه و أدبه

[۱۰]

۱۶۲۸۸- ۱۰ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۰/ ۱۲/ ۱ ابن محبوب [عن العلاء] عن أحمد عن البزنطی عن أبی جعفر ع فی رجل قتل رجلا عمدا ثم فر فلم یقدر علیه حتی مات قال إن کان له مال أخذ

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۵۹

منه و إلا أخذ من الأقرب فالأقرب

[۱۱]

اشارة

۱۶۲۸۹- ۱۱ الفقیه، ۴/ ۱۶۷/ ۵۳۷۹ السراد عن التیملی عن ظریف بن ناصح عن أبان عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع مثله

بیان

إن صح إسناد التهذیب و لم یسقط منه شیء فالمراد بأبی جعفر فیه الجواد ع فیکون الحدیث مرویا عن کل منهما ع

[۱۲]

۱۶۲۹۰- ۱۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۲/ ۱۶/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عمن رواه عن أحدهما ع أنه قال فی الرجل إذا قتل رجلا خطأ فمات قبل أن یخرج إلی أولیاء المقتول من الدیة إن الدیة علی ورثته- فإن لم تکن له عاقلة فعلی الوالی من بیت المال

[۱۳]

۱۶۲۹۱- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۷۰/ ۲/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۲/ ۵/ ۱ البرقی عن محمد بن أسلم عن هارون بن الجهم عن محمد قال قال أبو جعفر ع أیما ظئر قوم قتلت صبیا لهم و هی نائمة فانقلبت علیه فقتلته فإن علیها الدیة من مالها خاصة إن کانت إنما ظاءرت طلبا للعز و الفخر و إن کانت إنما ظاءرت من الفقر فإن الدیة علی عاقلتها

[۱۴]

۱۶۲۹۲- ۱۴ الفقیه، ۴/ ۱۶۰/ ۵۳۶۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۲/ ۶/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۶۰

محمد بن أحمد عن محمد بن ناجیة عن محمد بن علی عن عبد الرحمن بن سالم عن أبیه عن أبی جعفر ع مثله

[۱۵]

۱۶۲۹۳- ۱۵ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۳/ ۷/ ۱ الصفار عن محمد بن الحسین عن محمد بن أسلم الجبلی عن الحسین بن خالد و غیره عن أبی الحسن الرضا ع مثله

[۱۶]

۱۶۲۹۴- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۶۴/ ۱/ ۲ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۷۰/ ۱۴/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۱۴۱/ ۵۳۰۹ السراد عن

أبی ولاد عن أبی عبد اللّه ع قال لیس بین أهل الذمة معاقلة فیما یجنون من قتل أو جراحة إنما یؤخذ ذلک من أموالهم فإن لم یکن لهم مال رجعت الجنایة علی إمام المسلمین لأنهم یؤدون إلیه الجزیة کما یؤدی العبد الضریبة إلی سیده قال و هم ممالیک للإمام فمن أسلم منهم فهو حر

[۱۷]

۱۶۲۹۵- ۱۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۴/ ۲۰/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع فی رجل أسلم ثم قتل رجلا خطأ قال أقسم الدیة علی نحوه من الناس ممن أسلم و لیس له موال

[۱۸]

۱۶۲۹۶- ۱۸ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۵/ ۲۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۶۱

عن الخراز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال من لجأ إلی قوم فأقروا بولایته کان لهم میراثه و علیهم معقلته

[۱۹]

اشارة

۱۶۲۹۷- ۱۹ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۲/ ۴۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن یحیی المعاذی عن الطیالسی عن سیف بن عمیرة عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع هل یؤخذ الرجل بحمیمه إذا جنی قال فقال لی نعم إلا أن یکون أخرجه إلی نادی قومه فیبرأ من جنایته و من میراثه

بیان

النادی المجلس ما دام فیه القوم

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۶۳

باب ۱۱۸ أولیاء الدم

[۱]

۱۶۲۹۸- ۱ الکافی، ۷/ ۳۵۹/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه عن الفقیه، ۴/ ۱۰۷/ ۵۲۰۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۸/ ۱۲/ ۱ السراد عن أبی ولاد الحناط قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل مسلم قتل رجلا مسلما عمدا فلم یکن للمقتول أولیاء من المسلمین إلا أولیاء من أهل الذمة من قرابته فقال علی الإمام أن یعرض علی قرابته من أهل بیته الإسلام فمن أسلم منهم فهو ولیه یدفع القاتل إلیه فإن شاء قتل و إن شاء عفی و إن شاء أخذ الدیة فإن لم یسلم من قرابته أحد کان الإمام ولی أمره فإن شاء قتل و إن شاء أخذ الدیة- فجعلها فی

بیت مـال المسـلمین لأن جنایـة المقتول کانت علی الإمام- فکـذلک تکون دیته لإمام المسـلمین- قلت له فإن عفا عنه الإمام قال فقال إنما هو حق جمیع المسلمین و إنما علی الإمام أن یقتل أو یأخذ الدیة و لیس له أن یعفو

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۶۴

[۲]

۱۶۲۹۹- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۸/ ۱۱/ ۱ السـراد عن أبی ولاد قال قال أبو عبد اللّه ع فی الرجل یقتل و لیس له ولی إلا الإمام- إنه لیس للإمام أن یعفو و له أن یقتل أو یأخـذ الدیة فیجعلها فی بیت مال المسـلمین لأن جنایة المقتول کانت علی الإمام و کذلک تکون دیته لإمام المسلمین

[۳]

۱۶۳۰۰- ۳ الکافی، ۷/ ۳۷۰/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۹/ ۱۷/ ۱ الثلاثة الفقیه، ۴/ ۱۷۲/ ۵۳۹۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۴/ ۲۲/ ۱ ابن أبی عمیر عن جمیل عن بعض أصحابنا عن أحدهما ع قال إذا مات ولی المقتول قام ولده من بعده مقامه بالدم

[۴]

۱۶۳۰۱- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۳۱/ ۱۱/ ۱ محمـد بن أحمد عن محمد بن الحسـین عن الفقیه، ۴/ ۱۵۹/ ۵۳۶۲ محمد بن أسـلم الجبلی عن التهذیب، ۱۰/ ۱۸۰/ ۱۸/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن ابن مسـکان عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قتل و علیه دین و لیس له مـال فهـل لأولیـائه أن یهبوا دمه لقاتله و علیه دین فقال إن أصـحاب الـدین هم الخصـماء للقاتل فإن وهب أولیاؤه دمه للقاتل ضمنوا الدیة للغرماء و إلا فلا

[۵]

اشارة

۱۶۳۰۲- ۵ التهذیب، ۶/ ۳۱۲/ ۶۸/ ۱ الصفار عن الزیات عن محمد

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۶۵

بن أسلم مثله إلا أنه قال فإن وهبوا أولیاؤه دمه للقاتل فجائز و إن أرادوا القود لیس لهم ذلک حتی یضمنوا الدین للغرماء و إلا فلا

بیان

إنما جاز لهم الهبة و لم یجز القود حتی یضمنوا لأنه مع الهبة یتمکن الغرماء من الرجوع إلی القاتل بحقهم بخلاف ما إذا أقید منه

[۶]

۱۶۳۰۳- ۶ الفقيه، ۴/ ۱۱۲/ ۵۲۲۰ محمد بن أسلم عن على عن أبى بصير عن أبى الحسن موسى بن جعفر ع قال قلت له جعلت فداك رجل قتل رجلا متعمدا أو خطأ و عليه دين و مال فأراد أولياؤه أن يهبوا دمه للقاتل فقال إن وهبوا دمه ضمنوا الدين قلت فإنهم أرادوا قتله فقال إن قتل عمدا قتل قاتله و أدى عنه الإمام الدين من سهم الغارمين قلت فإن هو قتل عمدا و صالح أولياؤه قاتله على الدية فعلى من الدين على أوليائه من الدية أو على إمام المسلمين فقال- بل يؤدوا دينه من ديته التى صالح عليها أولياؤه فإنه أحق بديته من غيره

[۷]

۱۶۳۰۴- ۷ الكافى، ۷/ ۳۵۶/ ۱/ ۲ محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۱۷۷/ ۹/ ۱ أحمد عن على بن حديد و [عن] ابن أبى عمير عن جميل بن دراج عن بعض أصحابه رفعه إلى أمير المؤمنين ع فى رجل قتل و له وليان فعفا أحدهما و أبى الآخر أن يعفو قال إن أراد الذى لم يعف أن يقتل قتل و رد نصف

الوافى، ج‌۱۶، ص: ۸۶۶

الدية على أولياء المقتول المقاد منه

[۸]

۱۶۳۰۵- ۸ الفقيه، ۴/ ۱۳۸/ ۵۳۰۵ جميل قال قضى على ع فى الرجل قتل و له وليان فعفا أحدهما و أراد الآخر أن يقتل قال يقتل و يرد على أولياء المقتول المقاد نصف الدية

[۹]

۱۶۳۰۶- ۹ الكافى، ۷/ ۳۵۶/ ۲/ ۱ على عن أبيه و محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۱۷۵/ ۱/ ۱ أحمد عن الفقيه، ۴/ ۱۳۸/ ۵۳۰۶ السراد عن أبى ولاد الحناط قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قتل و له أب و أم و ابن فقال الابن أنا أريد أن أقتل قاتل أبى و قال الأب أنا أعفو و قالت الأم أنا أريد أن آخذ الدية قال فقال فليعط الابن أم المقتول السدس من الدية و يعطى ورثة القاتل السدس من الدية حق الأب الذى عفا و ليقتله

[۱۰]

۱۶۳۰۷- ۱۰ الكافى، ۷/ ۳۵۷/ ۷/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۷۵/ ۲/ ۱ على عن أبيه عن على بن حديد عن جميل بن دراج عن زرارة عن أبى جعفر ع فى رجلين قتلا رجلا عمدا و له وليان فعفا أحد الوليين- فقال إذا عفا عنهما بعض الأولياء درئ عنهما القتل و طرح عنهما من الدية بقدر حصة من عفا و أديا الباقى من أموالهما إلى الذى لم يعف و قال عفو كل ذى سهم جائز

الوافى، ج‌۱۶، ص: ۸۶۷

[۱۱]

۱۶۳۰۸- ۱۱ الكافى، ۷/ ۳۵۸/ ۸/ ۱ محمد عن التهذيب، ۱۰/ ۱۷۶/ ۳/ ۱ أحمد عن السراد عن عبد الرحمن عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن رجل قتل رجلين عمدا و لهما أولياء فعفا أولياء أحدهما و أبى الآخرون قال فقال يقتل الذى لم يعف و إن أحبوا أن يأخذوا

الدیة أخذوا قال عبد الرحمن فقلت لأبی عبد اللّه ع فرجلان قتلا رجلا عمدا و له ولیان فعفا أحد الولیین قال فقال إذا عفا بعض الأولیاء درئ عنهما القتل و طرح عنهما من الدیة بقدر حصة من عفا و أدیا الباقی من أموالهما إلی الذین لم یعفوا

[۱۲]

۱۶۳۰۹- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۵۷/ ۳/ ۱ الفقیه، ۴/ ۱۳۹/ ۵۳۰۷ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۶/ ۴/ ۱ السراد عن أبی ولاد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قتل و له أولاد صغار و کبار أ رأیت إن عفا أولاده الکبار- قال فقال لا یقتل و یجوز عفو الأولاد الکبار فی حصصهم فإذا کبر الصغار کان لهم أن یطلبوا حصصهم من الدیة

[۱۳]

۱۶۳۱۰- ۱۳ الفقیه، ۴/ ۱۳۹/ ۵۳۰۷ و قد روی أنه إذا عفا واحد من أولیاء الدم ارتفع القود

[۱۴]

۱۶۳۱۱- ۱۴ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۶/ ۵/ ۱ الصفار عن الثلاثة عن جعفر عن أبیه أن علیا ع قال انتظروا بالصغار الذین قتل أبوهم أن یکبروا فإذا بلغوا خیروا فإن أحبوا قتلوا أو عفوا أو صالحوا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۶۸

[۱۵]

۱۶۳۱۲- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۵۷/ ۴/ ۱ التهذیب، ۹/ ۳۷۶/ ۱۴/ ۱ الفقیه، ۴/ ۳۱۸/ ۵۶۸۷ السراد عن ابن رئاب عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن رجل قتل و له أخ فی دار الهجرة و له أخ فی دار البدو و لم یهاجر أ رأیت إن عفا المهاجری و أراد البدوی أن یقتل أ له ذلک- قال فقال لیس للبدوی أن یقتل مهاجریا حتی یهاجر قال و إذا عفا المهاجری فإن عفوه جائز قلت فللبدوی من المیراث شیء قال أما المیراث فله و له حظه من دیة أخیه المقتول إن أخذت الدیة

[۱۶]

۱۶۳۱۳- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۵۷/ ۵/ ۱ أحمد بن محمد الکوفی عن محمد بن أحمد النهدی عن محمد بن الولید عن أبان عن أبی العباس عن أبی عبد اللّه ع قال لیس للنساء عفو و لا قود

[۱۷]

اشارة

۱۶۳۱۴- ۱۷ التهذیب، ۹/ ۳۹۷/ ۲۵/ ۱ التیملی عن العباس بن عامر عن داود بن الحصین عن البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال قلت هل للنساء قود أو عفو قال لا و ذلک للعصبة

بيان

قال في التهذيب قال علي بن الحسن يعني التيملي هذا خلاف ما عليه أصحابنا و في الإستبصار حمل الأخبار الأخر على هذا الخبر إما باستثناء المرأة عنها أو بنفي الولاية عن المرأة لعدم جواز مطالبتها بأحد الأمرين

الوافي، ج۱۶، ص: ۸۶۹

[۱۸]

۱۶۳۱۵- ۱۸ الكافي، ۷/ ۳۵۷/ ۶/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۷۷/ ۸/ ۱ علي عن أبيه عن ابن فضال عن يونس بن يعقوب عن أبي مريم عن أبي جعفر ع قال قضى أمير المؤمنين ع فيمن عفا من ذي سهم فإن عفوه جائز و قضى في أربعة إخوة عفا أحدهم قال فتعطى بقيتهم الدية و يرفع عنهم [عنه] بحصة الذي عفا

[۱۹]

۱۶۳۱۶- ۱۹ التهذيب، ۱۰/ ۱۷۷/ ۱۰/ ۱ الصفار عن الثلاثة عن جعفر عن أبيه أن عليا ع كان يقول من عفا عن الدم من ذي سهم له فعفوه جائز و سقط الدم و يصير دية و يرفع عنه حصة الذي عفا

[۲۰]

۱۶۳۱۷- ۲۰ الكافي، ۷/ ۳۵۸/ ۲/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه ع قال سألته عن قول اللّه عز و جل فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفّارَةٌ لَهُ فقال يكفر عنه من ذنوبه بقدر ما عفا

[۲۱]

۱۶۳۱۸- ۲۱ الفقيه، ۴/ ۱۰۸/ ۵۲۰۷ جعفر بن بشير عن معلى أبي عثمان عن أبي عبد اللّه ع مثله

[۲۲]

۱۶۳۱۹- ۲۲ الكافي، ۷/ ۳۵۸/ ۱/ ۱ التهذيب، ۱۰/ ۱۷۹/ ۱۶/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه ع قال سألته عن قوله فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبٰاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَدٰاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسٰانٍ قال ينبغي للذي له الحق أن لا يعسر أخاه إذا كان قد صالحه على دية و ينبغي للذي عليه الحق أن لا يمطل أخاه إذا قدر على ما يعطيه و يؤدي إليه بإحسان

الوافي، ج۱۶، ص: ۸۷۰

قال و سألته عن قول اللّه تعالى فَمَنِ اعْتَدىٰ بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذٰابٌ أَلِيمٌ فقال هو الرجل يقبل الدية أو يعفو أو يصالح ثم يعتدي فيقتل فله عذاب أليم كما قال اللّه

[۲۳]

۱۶۳۲۰- ۲۳ الکافی، ۷/ ۳۵۸/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۱۰/ ۱۷۹/ ۱۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه تعالی فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ کَفّارَةٌ لَهُ فقال یکفر عنه من ذنوبه بقدر ما عفا من جرح [جراح] أو غیره قال و سألته عن قول اللّه عز و جل فَمَنْ عُفِیَ لَهُ مِنْ أَخِیهِ شَیْءٌ فَاتِّباعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَداءٌ إِلَیْهِ بِإِحْسانٍ قال هو الرجل یقبل الدیة فینبغی للطالب أن یرفق به فلا یعسره و ینبغی للمطلوب أن یؤدی إلیه بإحسان و لا یمطله إذا قدر

[۲۴]

۱۶۳۲۱- ۲۴ الکافی، ۷/ ۳۵۹/ ۳/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۸/ ۱۴/ ۱ البزنطی عن عبد الکریم عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع فی قوله فَمَنْ عُفِیَ لَهُ مِنْ أَخِیهِ شَیْءٌ فَاتِّباعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَداءٌ إِلَیْهِ بِإِحْسانٍ ما ذلک الشیء قال هو الرجل یقبل الدیة فأمر اللّه الرجل الذی له الحق أن یتبعه بمعروف و لا یعسره و أمر الذی علیه الحق أن یؤدی إلیه بإحسان إذا أیسر قلت أ رأیت قوله فَمَنِ اعْتَدی بَعْدَ ذلِکَ فَلَهُ عَذابٌ أَلِیمٌ قال هو الرجل یقبل الدیة أو یصالح ثم یجیء بعد

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۱

فیمثل أو یقتل فوعده اللّه عذابا ألیما

[۲۵]

۱۶۳۲۲- ۲۵ الفقیه، ۴/ ۱۱۱/ ۵۲۱۸ سماعة عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع مثله

[۲۶]

۱۶۳۲۳- ۲۶ الکافی، ۷/ ۳۵۹/ ۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۱۷۸/ ۱۳/ ۱ سهل عن البزنطی عن أبی جمیلة عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی قوله تعالی فَمَنِ اعْتَدی بَعْدَ ذلِکَ فَلَهُ عَذابٌ أَلِیمٌ فقال الرجل یعفو أو یأخذ الدیة ثم یجرح صاحبه أو یقتله فله عذاب ألیم

[۲۷]

۱۶۳۲۴- ۲۷ الکافی، ۷/ ۳۷۰/ ۷/ ۱ علی بن محمد عن بعض أصحابه عن محمد بن سلیمان عن سیف بن عمیرة عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی الحسن ع إن اللّه تعالی یقول فی کتابه وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیِّهِ سُلْطاناً فَلا یُسْرِفْ فِی الْقَتْلِ إِنَّهُ کانَ مَنْصُوراً فما هذا الإسراف الذی نهی اللّه عنه قال نهی أن یقتل غیر قاتله أو یمثل بالقاتل قلت فما معنی إنه کان منصورا قال و أی نصرة أعظم من أن یدفع القاتل إلی ولی المقتول فیقتله و لا تبعة تلزمه من قتله فی دین و لا دنیا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۲

[۲۸]

۱۶۳۲۵- ۲۸ الکافی، ۷/ ۳۶۰/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن أبان التهذیب، ۱۰/ ۲۷۸/ ۱۳/ ۱ علی بن مهزیار عن إبراهیم بن عبد اللّه عن أبان عمن أخبره عن أحدهما ع قال أتی عمر بن الخطاب برجل قد قتل أخا رجل فدفعه إلیه و أمره بقتله فضربه الرجل

حتی رأی أنه قد قتله فحمل إلی منزله فوجدوا به رمقا فعالجوه فبرأ فلما خرج أخذه أخ المقتول الأول فقال أنت قاتل أخی و لی أن أقتلك- فقال له قد قتلتنی مرة فانطلق به إلی عمر فأمره بقتله فخرج و هو يقول قد و اللّه قتلنی مرة فمروا به علی أمير المؤمنين ع فأخبره خبره فقال لا- تعجل عليه حتی أخرج إليك فدخل علی عمر فقال- ليس الحكم فيه هكذا فقال و ما هو يا أبا الحسن فقال يقتص هذا من أخ المقتول الأول ما صنع به ثم يقتله بأخيه فنظر الرجل أنه إن اقتص منه أتی علی نفسه فعفا عنه و تاركا

[۲۹]

اشارة

۱۶۳۲۶- ۲۹ الفقيه، ۴/ ۱۷۴/ ۵۴۰۱ فی رواية أبان أن عمر بن الخطاب أتی برجل الحديث علی تفاوت فی ألفاظه

بيان

أتی علی نفسه أی أهلكها و قد مضی حديث قصاص الأذن مرتين فی باب ما يقتص و ما لا يقتص فليتأمل

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۳

باب ۱۱۹ الجناية علی الحيوان

[۱]

۱۶۳۲۷- ۱ الكافی، ۷/ ۳۶۷/ ۱/ ۱ علی عن أبيه التميمی عن عاصم التهذيب، ۱۰/ ۳۰۹/ ۳/ ۱ الحسين عن ابن أبی عمير عن عاصم عن الفقيه، ۴/ ۱۷۲/ ۵۳۹۸ محمد بن قيس عن أبی جعفر ع قال قضی أمير المؤمنين صلوات اللّه عليه فی عين فرس فقئت بربع ثمنها يوم فقئت عينها

[۲]

۱۶۳۲۸- ۲ الكافی، ۷/ ۳۶۷/ ۲/ ۱ العدة عن التهذيب، ۱۰/ ۳۰۹/ ۴/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن عليا ع قضی فی عين دابة ربع الثمن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۴

[۳]

۱۶۳۲۹- ۳ الكافی، ۷/ ۳۶۸/ ۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان التهذيب، ۱۰/ ۳۰۹/ ۱/ ۱ الحسين عن القاسم عن أبان عن أبی العباس قال قال أبو عبد اللّه ع من فقأ عين دابة فعليه ربع ثمنها

[۴]

۱۶۳۳۰- ۴ التهذیب، ۱۰/ ۳۰۹/ ۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة قال کتبت إلی أبی عبد اللّه ع أسأله عن روایة الحسن البصری یرویها عن علی ع فی عین ذات الأربع قوائم إذا فقئت ربع ثمنها فقال صدق الحسن قد قال علی ع ذلک

[۵]

۱۶۳۳۱- ۵ الکافی، ۷/ ۳۶۸/ ۵/ ۱ الخمسة عن إبراهیم بن عبد الحمید عن ولید بن صبیح عن أبی عبد اللّه ع قال دیة الکلب السلوقی أربعون درهما أمره رسول اللّه ص أن یدیه لبنی جذیمة

[۶]

اشارة

۱۶۳۳۲-۶ التهذیب، ۱۰/ ۳۰۹/ ۶/ ۱ الثلاثة عن إبراهیم بن عبد الحمید عن الولید بن صبیح عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین صلوات اللّه علیه قال دیة الکلب السلوقی أربعون درهما أمر رسول اللّه ص بذلک أن الدیة لبنی جذیمة

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۵

بیان

السلوق قریة بالیمن ینسب إلیها الکلاب و الدروع و فی هذین الخبرین و اللذین بعدهما إشعار بأن الکلب السلوقی إنما یکون للصید کما یظهر عند التأمل فیها جمیعا و عبارة الحدیث فی الکافی غیر واضحة و لعله سقط منها شیء

[۷]

۱۶۳۳۳- ۷ الکافی، ۷/ ۳۶۸/ ۶/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۰/ ۷/ ۱ علی عن أبیه عن محمد بن حفص عن علی عن أبی بصیر عن أحدهما ع أنه قال دیة الکلب السلوقی أربعون درهما جعل له ذلک رسول اللّه ص و دیة کلب الغنم کبش و دیة کلب الزرع جریب من بر و دیة کلب الأهل قفیز من تراب لأهله

[۸]

۱۶۳۳۴- ۸ الفقیه، ۴/ ۱۷۰/ ۵۳۹۱ ابن فضال عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال دیة کلب الصید أربعون درهما و دیة کلب الماشیة عشرون درهما و دیة الکلب الذی لیس للصید و لا للماشیة- زنبیل من تراب علی القاتل أن یعطیه و علی صاحبه أن یقبل

[۹]

۱۶۳۳۵- ۹ الکافی، ۷/ ۳۶۸/ ۷/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۰/ ۸/ ۱ الأربعة التهذیب، ۹/ ۸۰/ ۷۹/ ۱ محمد عن أحمد عن النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع فیمن قتل کلب الصید قال یقومه [یغرمه] و کذلک البازی و کذلک کلب الغنم

و کذلک کلب الحائط

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۶

[۱۰]

اشارة

۱۶۳۳۶- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۶۸/ ۸/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۰/ ۹/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّٰه ع قال قال رسول اللّٰه ص فی جنین البهیمة إذا ضربت فأزلقت عشر ثمنها

بیان

أزلقت أی أسقطت ولدها و هذا الخبر أورده فی التهذیب مرة أخری هکذا عنه قال قال رسول اللّٰه ص فی جنین البهیمة فألقت عشر ثمنها و إسناد سابقه النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّٰه ع

[۱۱]

۱۶۳۳۷- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۶۸/ ۴/ ۱ العدة عن التهذیب، ۱۰/ ۳۰۹/ ۵/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّٰه ع أن أمیر المؤمنین صلوات اللّٰه علیه رفع إلیه رجل قتل خنزیرا فضمنه قیمته و رفع إلیه رجل کسر بربطا فأبطله

[۱۲]

۱۶۳۳۸- ۱۲ التهذیب، ۷/ ۲۲۱/ ۵۲/ ۱ ابن محبوب عن التهذیب، ۱۰/ ۲۲۴/ ۱۳/ ۱ أحمد بن محمد عن محمد بن یحیی عن غیاث عن جعفر عن أبیه ع الفقیه، ۳/ ۲۵۷/ ۳۹۳۰ إن علیا ع ضمن رجلا مسلما أصاب خنزیر نصرانی- الفقیه، قیمته

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۷

[۱۳]

اشارة

۱۶۳۳۹- ۱۳ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۱/ ۴۳/ ۱ الحسین عن التمیمی عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۴/ ۱۷۳/ ۵۳۹۹ قضی أمیر المؤمنین صلوات اللّٰه علیه- فی أربعة أنفس شرکاء فی بعیر فعقله أحدهم فانطلق البعیر یعبث بعقاله فتردی فانکسر فقال أصحابه للذی عقله اغرم لنا بعیرنا- قال فقضی بینهم أن یغرموا له حظه من أجل أنه أوثق حظه فذهب حظهم بحظه

بیان

إنما غرمهم له حظه لأنه أتى فی صیانته بقدر حصته و لم یأتوا هم فیها بشیء و لعلهم لو صانوه کما صان لم یهلک

[۱۴]

۱۶۳۴۰- ۱۴ التهذیب، ۱۰/ ۳۱۵/ ۱۶/ ۱ الصفار عن إبراهیم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع أن رجلا شرد له بعیران فأخذهما رجل فقرنهما فی حبل فاختنق أحدهما و مات فرفع ذلک إلی علی ع فلم یضمنه و قال إنما أراد الإصلاح

[۱۵]

اشارة

۱۶۳۴۱- ۱۵ الفقیه، ۴/ ۱۷۱/ ۵۳۹۲ محمد بن سنان عن أبی الجارود قال سمعت أبا جعفر ع یقول کانت بغلة رسول اللّه ص لا یردونها عن شیء وقعت فیه قال فأتاها رجل من بنی مدلج و قد وقعت فی قصب له ففوق لها سهما فقتلها فقال له علی ع و اللّه لا تفارقنی حتی تدیها قال فوداها ستمائة درهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۸

بیان

الفوق موضع الوتر من السهم و أفقت السهم و أوفقته وضعت فوقه فی الوتر و فوقته جعلت له فوقا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۷۹

باب ۱۲۰ النوادر

[۱]

اشارة

۱۶۳۴۲- ۱ الکافی، ۷/ ۳۷۳/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن صفوان عن البجلی قال خرج رجل من المدینة یرید العراق فاتبعه أسودان أحدهما غلام لأبی عبد اللّه ع قال فلما أتى الأعوص نام الرجل فأخذا صخرة فشدخا بها رأسه فأتی بهما محمد بن خالد و جاء أولیاء المقتول فسألوه أن یقیدهم فکره أن یفعل فسأل أبا عبد اللّه ع عن ذلک فلم یجبه قال عبد الرحمن فظننت أنه کره أن یجیبه لأنه لا یرى أن یقتل اثنان بواحد فشکى أولیاء المقتول محمد بن خالد و صنیعه إلى أهل المدینة فقال لهم أهل المدینة أن أردتم أن یقیدکم منه فأتوا [فاتبعوا] جعفر بن محمد ع فاشکوا إلیه ظلامتکم ففعلوا فقال أبو عبد اللّه ع أقدهم فلما أن دعاهم لیقیدهم اسود وجه غلام أبی عبد اللّه ع حتى صار کأنه المداد فذکر ذلک لأبی عبد اللّه ع فقالوا له أصلحک اللّه إنه لما قدم لیقتل اسود وجهه حتى صار کالمداد فقال إنه کان یکفر بالله جهرة فقتلا جمیعا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۰

بیان

الأعوص بالمهملتین موضع قرب المدینة و الشدخ الکسر

[۲]

اشارة

۱۶۳۴۳- ۲ التهذیب، ۱۰/ ۲۲۴/ ۱۶/ ۱ أحمد عن ابن أشیم عن أبی هارون المکفوف عمن ذکره قال قال أبو عبد اللّه ع لأبی هارون المکفوف ما تقول یا با هارون فی مکفوف کان یجول المصر بلا قائد ثم ناداه رجل یا فلان قدامک البئر فلم یقدر المکفوف یبرح فتعلق المکفوف بمن ناداه فقال إنی کنت أجول المصر و لم أحتج إلی قائد قال علیه القائد لما صوت به ثم ناوله دنانیر من تحت بساطه فقال یا با هارون اشتر بهذا قائدا

بیان

الظاهر أن المستتر فی قال علیه القائد یرجع إلی أبی عبد اللّه ع و یحتمل رجوعه إلی أبی هارون و إنما کان علیه القائد لأنه أوقع فی نفسه خیفة من وقوعه فی البئر فلا یزال بعد ذلک یخاف من ذلک و إنما مهد ع هذا السؤال لأبی هارون لأنه أراد أن یعطیه الدنانیر و أن یکون له قائد لشفقته علیه.

آخر أبواب القصاص و الدیات و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۳

أبواب القضاء و الشهادات

الآیات

اشارة

قال اللّه عز و جل یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناکَ خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکُمْ بَیْنَ

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۴

النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی و قال سبحانه وَ أَنِ احْکُمْ بَیْنَهُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ و قال تعالی فَلا وَ رَبِّکَ لا یُؤْمِنُونَ حَتّی یُحَکِّمُوکَ فِیما شَجَرَ بَیْنَهُمْ ثُمَّ لا یَجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَیْتَ وَ یُسَلِّمُوا تَسْلِیماً.

و قال جل و عز وَ مَنْ لَمْ یَحْکُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِکَ هُمُ الْکافِرُونَ.

و قال سبحانه وَ مَنْ لَمْ یَحْکُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِکَ هُمُ الظّالِمُونَ و قال جل ذکره وَ مَنْ لَمْ یَحْکُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِکَ هُمُ الْفاسِقُونَ و

قال تبارک و تعالی إِنّا أَنْزَلْنا إِلَیْکَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ لِتَحْکُمَ بَیْنَ النّاسِ بِما أَراکَ اللّهُ وَ لا تَکُنْ لِلْخائِنِینَ خَصِیماً.

و قال عز اسمه فَإِنْ جاؤُکَ فَاحْکُمْ بَیْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ و قال جل اسمه أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ یَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِما أُنْزِلَ إِلَیْکَ وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِکَ یُرِیدُونَ أَنْ یَتَحاکَمُوا إِلَی الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ یَکْفُرُوا بِهِ وَ یُرِیدُ الشَّیْطانُ أَنْ یُضِلَّهُمْ ضَلالاً بَعِیداً.

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۵

و قال عز ذکره وَ إِذا دُعُوا إِلَی اللّهِ وَ رَسُولِهِ لِیَحْکُمَ بَیْنَهُمْ إِذا فَرِیقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ وَ إِنْ یَکُنْ لَهُمُ الْحَقُّ یَأْتُوا إِلَیْهِ مُذْعِنِینَ.

و قال جل ذکره وَ لا تَأْکُلُوا أَمْوالَکُمْ بَیْنَکُمْ بِالْباطِلِ وَ تُدْلُوا بِها إِلَی الْحُکّامِ لِتَأْکُلُوا فَرِیقاً مِنْ أَمْوالِ النّاسِ بِالْإِثْمِ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ.

و قال تعالی إِنَّ اللّهَ یَأْمُرُکُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها وَ إِذا حَکَمْتُمْ بَیْنَ النّاسِ أَنْ تَحْکُمُوا بِالْعَدْلِ.

و قال سبحانه یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ جاءَکُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَیَّنُوا أَنْ تُصِیبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمِینَ.

و قال جل و عز یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا کُونُوا قَوّامِینَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلی أَنْفُسِکُمْ أَوِ الْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ إِنْ یَکُنْ غَنِیًّا أَوْ فَقِیراً فَاللّهُ أَوْلی بِهِما فَلا تَتَّبِعُوا الْهَوی أَنْ تَعْدِلُوا وَ إِنْ تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللّهَ کانَ بِما تَعْمَلُونَ خَبِیراً.

و قال عز و جل یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا کُونُوا قَوّامِینَ لِلّهِ شُهَداءَ بِالْقِسْطِ وَ لا یَجْرِمَنَّکُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلی أَلاّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوی وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِیرٌ بِما تَعْمَلُونَ.

و قال عز اسمه وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ کَتَمَ شَهادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّهِ وَ مَا اللّهُ بِغافِلٍ عَمّا تَعْمَلُونَ.

بیان

شَجَرَ اختلف حَرَجاً ضیقا وَ یُسَلِّمُوا ینقادوا بِما أَراکَ اللّهُ أعلمک اللّه بالوحی من الرؤیة بمعنی العلم لا الرأی خَصِیماً معاونا مجادلا تذب عنه

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۶

فَإِنْ جاؤُکَ یعنی أهل الذمة کما یدل علیه ما قبلها و ما بعدها تخییر للنبی ص و لمن یقوم مقامه أن یحکموا بینهم بمقتضی شرعنا أو یحیلوهم إلی شرعهم و الطاغوت من یحکم بغیر الحق مبالغة من الطغیان

و عن أمیر المؤمنین ع کل حکم حکم بغیر قولنا أهل البیت فهو طاغوت

و قرأ الآیة و سیأتی فی ذلک الأخبار عن الأئمة الأطهار سلام اللّه علیهم.

مُعْرِضُونَ لعلمهم بأن رسول اللّه ص لا یحکم إلا بالحق و أنهم علی خلاف الحق بِالْباطِلِ کالنهب و السرقة و التزویر وَ تُدْلُوا أی و لا تدلوا حذف لا- اعتمادا علی العطف و المعنی لا- تعطوا الحکام أموالکم لیحکموا لکم استعارة من قولهم أدلی دلوه إذا أرسلها فإن الرشوة ترسل إلی الحکام لِتَأْکُلُوا علة غائبة للإدلاء فَرِیقاً طائفة بِالْإِثْمِ بالظلم الذی هو سبب الإثم بِنَبَإٍ خبر فَتَبَیَّنُوا فتوقفوا فیه و تطلبوا بیان الأمر و انکشاف الحق و لا تعتمدوا قول الفاسق و لا تعملوا به أَنْ تُصِیبُوا کراهة أن تصیبوا بِجَهالَةٍ جاهلین بحالهم قَوّامِینَ بِالْقِسْطِ مواظبین علی العدل مجتهدین فی إقامته شُهَداءَ لِلّهِ یقیمون الشهادة لوجه اللّه لا لما سواه إِنْ یَکُنْ أی المشهود علیه أو المشهود له غَنِیًّا أَوْ فَقِیراً فلا- تمتنعوا من الشهادة أو لا- تجوروا فیها میلا- إلی الغنی أو ترحما علی الفقیر فإن اللّه تعالی هو المتولی لهما و العارف بمصالحهما فهو أولی بالنظر إلی أمورهما و معاشهما أَنْ تَعْدِلُوا لأجل أن تعدلوا فی الشهادة من العدل قال الفراء هذا کقولهم لا تتبع هواک لترضی ربک أی کیما ترضی أو کراهة أن تعدلوا عن الحق من العدول وَ إِنْ تَلْوُوا تمیلوا فی أدائها فتبدلوا أو تعرضوا عن أدائها فتکتموا قَوّامِینَ لِلّهِ مخلصین له فی جمیع حرکاتکم و سکناتکم وَ لا یَجْرِمَنَّکُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ لا- یحملنکم بغض قوم علی ترک العدل فیهم شَهادَةً عِنْدَهُ شهادة حاصلة عنده مِنَ اللّهِ إما متعلق بشهادة أو کتم

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۷

باب ۱۲۱ خطر الحکومة و اختصاصها بالإمام و نائبه

[۱]

۱۶۳۴۴- ۱ الکافی، ۷/ ۴۰۶/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۱۷/ ۳/ ۱ سهل عن محمد بن عیسی عن أبی عبد اللّه المؤمن عن ابن مسکان عن الفقیه، ۳/ ۵/ ۳۲۲۲ سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال اتقوا الحکومة فإن الحکومة إنما هی للإمام العالم بالقضاء العادل فی المسلمین لنبی أو وصی نبی

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۸

[۲]

۱۶۳۴۵- ۲ الکافی، ۷/ ۴۰۶/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۱۷/ ۱/ ۱ محمد بن أحمد عن یعقوب بن یزید عن یحیی بن المبارک عن ابن جبلة عن أبی جمیلة عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۳/ ۵/ ۳۲۲۳ قال أمیر المؤمنین ص لشریح یا شریح قد جلست مجلسا لا یجلسه إلا نبی أو وصی نبی أو شقی

[۳]

۱۶۳۴۶- ۳ الکافی، ۷/ ۴۰۷/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۱۷/ ۲/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال لما ولی أمیر المؤمنین ص شریحا القضاء اشترط علیه أن لا ینفذ القضاء حتی یعرضه علیه

[۴]

۱۶۳۴۷- ۴ الکافی، ۷/ ۴۰۷/ ۱/ ۱ العدة عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۸۹

التهذیب، ۶/ ۲۱۸/ ۵/ ۱ البرقی عن أبیه رفعه عن الفقیه، ۳/ ۴/ ۳۲۲۱ أبی عبد اللّه ع قال القضاة أربعة ثلاثة فی النار و واحد فی الجنة رجل قضی بجور و هو یعلم فهو فی النار و رجل قضی بجور و هو لا یعلم- التهذیب، أنه قضی بجور- ش فهو فی النار و رجل قضی بالحق و هو لا یعلم فهو فی النار- و رجل قضی بالحق و هو یعلم فهو فی الجنة و قال علی ع الحکم حکمان حکم اللّه و حکم الجاهلیة فمن أخطأ حکم اللّه حکم بحکم الجاهلیة- الفقیه، و من حکم فی درهمین بغیر ما أنزل اللّه عز و جل فقد کفر بالله

[۵]

۱۶۳۴۸- ۵ الفقیه، ۳/ ۷/ ۳۲۲۹ أبو بصیر قال قال أبو جعفر ع من حکم فی درهمین فأخطأ کفر

[۶]

۱۶۳۴۹- ۶ الکافی، ۷/ ۴۰۷/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۱۷/ ۴/ ۱ القمیان عن ابن فضال عن ثعلبة عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال الحکم

حکمان حکم اللّه و حکم الجاهلیة و قد قال اللّه عز و جل وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُکْماً لِقَوْمٍ یُوقِنُونَ و أشهد علی زید بن ثابت لقد

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۰

حکم فی الفرائض بحکم الجاهلیة

[۷]

۱۶۳۵۰- ۷ الکافی، ۷/ ۴۰۷/ ۱/ ۲ علی عن أبیه عن ابن فضال عن ثعلبة عن صباح الأزرق عن حکم الحناط عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع و حکم عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قالا- من حکم فی درهمین بغیر ما أنزل اللّه ممن له سوط أو عصا فهو کافر بما أنزل اللّه علی محمد ص

[۸]

۱۶۳۵۱- ۸ الکافی، ۷/ ۴۰۸/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۱/ ۱۵/ ۱ الثلاثة عن محمد بن حمران عن أبی بصیر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول من حکم فی درهمین بغیر ما أنزل اللّه فهو کافر بالله العظیم

[۹]

۱۶۳۵۲- ۹ الکافی، ۷/ ۴۰۸/ ۳/ ۱ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۲۱/ ۱۶/ ۱ الحسین عن بعض أصحابنا عن ابن بکیر عن ابن مسکان رفعه قال قال رسول اللّه ص من حکم فی درهمین بحکم جور ثم جبر علیه کان من أهل هذه الآیة وَ مَنْ لَمْ یَحْکُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِکَ هُمُ الْکافِرُونَ فقلت و کیف یجبر علیه قال یکون له سوط و سجن فیحکم علیه فإن رضی بحکومته و إلا ضربه بسوطه و حبسه فی سجنه

[۱۰]

اشارة

۱۶۳۵۳- ۱۰ الکافی، ۷/ ۴۰۸/ ۴/ ۱ العدة عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۱

التهذیب، ۶/ ۲۲۱/ ۱۴/ ۱ سهل عن محمد بن عیسی عن أبی عبد اللّه المؤمن عن الفقیه، ۳/ ۷/ ۳۲۳۰ ابن وهب قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول أی قاض قضی بین اثنین فأخطأ سقط أبعد من السماء

بیان

یعنی سقط عن مرتبته من الإیمان أبعد من السماء إلی الأرض و هو من قبیل تشبیه المعنی بالصورة یعنی لو کان بعده المعنوی مصورا لکان أبعد من ذلک

[۱۱]

اشارة

۱۶۳۵۴- ۱۱ التهذیب، ۶/ ۲۹۲/ ۱۵/ ۱ محمد بن أحمد عن سلمة بن الخطاب عن علی بن سیف عن سلیمان بن عمرو بن أبی عیاش عن أنس بن مالک عن النبی ص قال لسان القاضی بین جمرتین من نار حتی یقضی بین الناس فإما إلی الجنة و إما إلی النار

بیان

هذا أیضا من قبیل تشبیه المعنی بالصورة یعنی لو کان خطره مصورا و محسوسا لکان مثل هذا الخطر

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۲

[۱۲]

۱۶۳۵۵- ۱۲ الکافی، ۷/ ۴۱۴/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۲۷/ ۵/ ۱ أحمد عن الحجال عن داود بن أبی یزید عمن سمعه عن الفقیه، ۳/ ۱۱/ ۳۲۳۵ أبی عبد اللّه ع قال إذا کان الحاکم یقول لمن عن یمینه و لمن عن یساره ما تری ما تقول فعلی ذلک لعنة اللّه و الملائکة و الناس أجمعین إلا أن یقوم من مجلسه و یجلسهما مکانه

[۱۳]

۱۶۳۵۶- ۱۳ الکافی، ۷/ ۴۰۸/ ۵/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن التهذیب، ۶/ ۲۲۰/ ۱۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن داود بن فرقد قال حدثنی رجل عن سعید بن أبی الخضیب البجلی قال کنت مع ابن أبی لیلی مزامله حتی جئنا إلی المدینة فبینا نحن فی مسجد الرسول ص إذ دخل جعفر بن محمد ع فقلت لابن أبی لیلی تقوم بنا إلیه فقال و ما نصنع عنده فقلت نسائله و نحدثه فقال قم فقمنا إلیه فساءلنی عن نفسی و أهلی ثم قال من هذا الذی معک فقلت ابن أبی لیلی قاضی المسلمین فقال له أنت ابن أبی لیلی قاضی المسلمین قال نعم فقال تأخذ مال هذا فتعطیه هذا و تقتل و تفرق بین المرء و زوجه لا تخاف فی

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۳

ذلک أحدا قال نعم قال فبأی شیء تقضی فقال بما بلغنی عن رسول اللّه و عن علی و عن أبی بکر و عمر قال فبلغک عن رسول اللّه ص أنه قال إن علیا أقضاکم قال نعم قال فکیف تقضی بغیر قضاء علی ع و قد بلغک هذا فما تقول إذا جیء بأرض من فضة و سماء من فضة ثم أخذ رسول اللّه ص بیدک فأوقفک بین یدی ربک فقال یا رب إن هذا قضی بغیر ما قضیت- قال فاصفر وجه ابن أبی لیلی حتی عاد مثل الزعفران ثم قال لی التمس لنفسک زمیلا و اللّه لا أکلمک من رأسی کلمة أبدا

[۱۴]

اشارة

۱۶۳۵۷- ۱۴ الکافی، ۷/ ۴۲۹/ ۱۳/ ۱ القمی عن عمران بن موسی عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن علی بن عقبة عن أبیه عقبة

بن خالد قال قال لی أبو عبد اللّه ع لو رأیت غیلان بن جامع استأذن علی فأذنت له و لقد کان بلغنی أنه یدخل إلی بنی هاشم فلما جلس قال أصلحک اللّه أنا غیلان بن جامع المحاربی قاضی ابن هبیرة قال قلت یا غیلان ما أظن ابن هبیرة وضع علی قضائه إلا فقیها قال أجل قلت یا غیلان تجمع بین المرء و زوجه قال نعم قلت و تفرق

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۴

بین المرء و زوجه قال نعم قلت و تقتل قال نعم قلت و تضرب الحدود قال نعم قلت و تحکم فی أموال الیتامی قال نعم قلت و بقضاء من تقضی قال بقضاء عمر و بقضاء ابن مسعود و بقضاء ابن عباس و أقضی من قضاء علی ع بالشیء قال قلت یا غیلان أ لستم تزعمون یا أهل العراق و تروون أن رسول اللّه ص قال علی أقضاکم فقال نعم قال فقلت فکیف تقضی من قضاء علی ع کما زعمت بالشیء- و رسول اللّه ص قال علی أقضاکم قال و قلت فکیف تقضی یا غیلان قال أکتب هذا ما قضی به فلان بن فلان لفلان بن فلان فی یوم کذا من شهر کذا من سنة کذا ثم أطرحه فی الدواوین قال قلت یا غیلان هذا الحتم من القضاء فکیف تقول إذا جمع اللّه الأولین و الآخرین فی صعید ثم وجدک قد خالفت قضاء رسول اللّه ص و علی ع قال فأقسم بالله لجعل ینتحب قلت أیها الرجل اقصد لشأنک قال ثم قدمت الکوفة فمکثت ما شاء اللّه ثم إنی سمعت رجلا من الحی یحدث و کان فی سمر ابن هبیرة قال و اللّه إنی لعنده لیلة إذ جاءه الحاجب فقال هذا غیلان بن جامع فقال أدخله قال فدخل فساءله ثم قال له ما حال الناس أخبرنی لو اضطرب حبل من کان لها قال ما رأیت ثمة أحدا إلا جعفر بن محمد قال فأخبرنی ما صنعت بالمال الذی کان معک فإنه بلغنی أنه طلبه منک فأبیت قال قسمته قال أ فلا أعطیته ما طلب منک قال کرهت أن أخالفک قال فسألتک بالله أمرتک أن تجعله أولهم قال نعم قال ففعلت فقال لا

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۵

قال فهلا خالفتنی فأعطیته المال کما خالفتنی فجعلته آخرهم أما و اللّه أن لو فعلت ما زلت منها سیدا ضخما حاجتک قال تخلینی قال تکلم بحاجتک قال تعفینی عن القضاء قال فحسر عن ذراعیه ثم قال أنا أبو خالد لقیته و اللّه علیا ملفقا نعم قد أعفیناک و استعملنا [و استأمنا] علیها الحجاج بن عاصم

بیان

جواب لو فی لو رأیت محذوف یعنی لو رأیت ذلک لتعجبت أو رأیت أمرا عجیبا أو لو فیه للتمنی ینتحب یتنفس شدیدا و یتحیر و یتحزن اقصد لشأنک اذهب إلی أمرک و سمر جمع سامر و هو الذی یتحدث باللیل یعنی کان من جملة ندمائه الذین یتحدثون معه باللیل لو اضطرب حبل کنایة عن وقوع أمر عظیم و قضیة معضلة من کان لها یعنی من کان لکشفها و حلها لو فعلت ما زلت منها سیدا ضخما یعنی لو أعطیته المال کله ما برحت من هذه البلدة و معک رئاستک و وقارک یعنی ینالک منا استخفاف و إذلال و یحتمل أن یکون المراد ما زلت من مخالفتنا سیدا عظیما مستحقا للثناء بأن یکون راضیا بمخالفته إیاه فی هذا الأمر.

و فی بعض النسخ ما زلت فیها أی فی هذه البلدة و فی بعضها ما زلت منه أی من قبل جعفر بن محمد حاجتک یعنی ما حاجتک تخلینی یعنی أ تدعنی أن أذکر حاجتی فحسر کشف و المنصوب فی لقیته لأبی خالد علیا ذا علو ملفقا إما من اللفق یعنی أضم الأمور بعضها إلی بعض و أجعل بعضها ملائما لبعض أو من اللقف بمعنی الخفة و الحذاقة

[۱۵]

اشارة

۱۶۳۵۸- ۱۵ الکافی، ۷/ ۴۱۰/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۲/ ۲۰/ ۱ الأربعة

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۶

الفقیه، ۳/ ۶/ ۳۲۲۸ السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع ید اللّه فوق رأس الحاکم ترفرف بالرحمة فإذا حاف وکله اللّه إلی نفسه

بیان

فی الکلام استعارة و تجوز یعنی أن اللّه سبحانه یعینه و یوفقه للصواب و یسدده ما دام یحکم بالعدل فإذا حاف أی جار فی الحکم من الحیف بالمهملة بمعنی الظلم أعرض عنه و فی التهذیب فإذا حاف فی حکمه

[۱۶]

۱۶۳۵۹- ۱۶ الکافی، ۷/ ۴۱۰/ ۲/ ۱ العدة عن سهل و التهذیب، ۶/ ۲۲۲/ ۲۱/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن الثمالی عن أبی جعفر ع قال کان فی بنی إسرائیل قاض کان یقضی بالحق فیهم فلما حضره الموت قال لامرأته إذا أنا مت فاغسلینی و کفنینی و ضعینی علی سریری و غطی وجهی فإنک لا ترین سوءا- قال فلما مات فعلت ذلک ثم مکثت بذلک حینا ثم إنها کشفت عن وجهه لتنظر إلیه فإذا هی بدودة تقرض ففزعت من ذلک فلما کان اللیل أتاها فی منامها فقال لها أ فزعک ما رأیت قالت أجل لقد فزعت فقال لها أما لئن کنت فزعت فما کان الذی رأیت إلا لهوای فی أخیک فلان أتانی و معه خصم له فلما جلسا إلی قلت اللهم اجعل الحق له و وجه القضاء علی صاحبه فلما اختصما إلی کان الحق له و رأیت ذلک بینا فی القضاء فوجهت القضاء له علی صاحبه فأصابنی ما رأیت لموضع هوای کان مع موافقة الحق

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۷

[۱۷]

۱۶۳۶۰- ۱۷ الکافی، ۷/ ۴۱۰/ ۱/ ۲ التهذیب، ۶/ ۲۲۰/ ۱۲/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابنا عن الفقیه، ۳/ ۵/ ۳۲۲۴ محمد قال مر بی أبو جعفر و أبو عبد اللّه ع و أنا جالس عند قاض بالمدینة فدخلت علیه من الغد فقال لی ما مجلس رأیتک فیه أمس قال قلت جعلت فداک إن هذا القاضی لی مکرم فربما جلست إلیه فقال لی و ما یؤمنک أن تنزل اللعنة- الکافی، التهذیب، فتعم من فی المجلس- الفقیه، فتعمک معه

[۱۸]

۱۶۳۶۱- ۱۸ الفقیه، ۳/ ۶/ ۳۲۲۵ و فی خبر آخر إن شر البقاع دور الأمراء و الذین لا یقضون بالحق

[۱۹]

اشارة

۱۶۳۶۲- ۱۹ الفقیه، ۳/ ۶/ ۳۲۲۶ قال الصادق ع إن النواویس شکت إلی اللّه تعالی شدة حرها فقال لها عز و جل اسکنی [اسکتی] فإن مواضع القضاء [القضاة] أشد حرا منک

بیان

النواویس جمع ناووس و هی مقبرة النصاری

الوافی، ج۱۶، ص: ۸۹۹

باب ۱۲۲ من لا یجوز التحاکم إلیه و من یجوز

[۱]

۱۶۳۶۳- ۱ الکافی، ۷/ ۴۱۱/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۱۸/ ۷/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۳/ ۴/ ۳۲۱۹ السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال أیما مؤمن قدم مؤمنا فی خصومة إلی قاض أو سلطان جائر فقضی علیه بغیر حکم اللّه فقد شرکه فی الإثم

[۲]

۱۶۳۶۴- ۲ الکافی، ۷/ ۴۱۱/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۰/ ۱۱/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن شعر عن الغنوی عن الفقیه، ۳/ ۴/ ۳۲۲۰ حریز عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال أیما رجل کان بینه و بین أخ له مماراة فی حق- فدعاه إلی رجل من إخوانه لیحکم بینه و بینه فأبی إلا أن یرافعه إلی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۰

هؤلاء کان بمنزلة الذین قال اللّه تعالی أ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ یَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمٰا أُنْزِلَ إِلَیْکَ وَ مٰا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِکَ یُرِیدُونَ أَنْ یَتَحٰاکَمُوا إِلَی الطّٰاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ یَکْفُرُوا بِهِ الآیة

[۳]

۱۶۳۶۵- ۳ الکافی، ۷/ ۴۱۱/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۱۹/ ۹/ ۱ الحسین عن عبد اللّه بن بحر عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع قول اللّه تعالی فی کتابه وَ لٰا تَأْکُلُوا أَمْوٰالَکُمْ بَیْنَکُمْ بِالْبٰاطِلِ وَ تُدْلُوا بِهٰا إِلَی الْحُکّٰامِ فقال یا با بصیر إن اللّه قد علم أن فی الأمة حکاما یجورون أما أنه لم یعن حکام أهل العدل و لکنه عنی حکام أهل الجور- یا با محمد إنه لو کان لک علی رجل حق فدعوته إلی حکام أهل العدل- فأبی علیک إلا أن یرافعک إلی حکام أهل الجور لیقضوا له لکان ممن حاکم إلی الطاغوت و هو قول اللّه عز و جل أ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ یَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمٰا أُنْزِلَ إِلَیْکَ وَ مٰا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِکَ یُرِیدُونَ أَنْ یَتَحٰاکَمُوا إِلَی الطّٰاغُوتِ

[۴]

۱۶۳۶۶- ۴ التهذیب، ۶/ ۲۱۹/ ۱۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن ابن فضال قال قرأت فی کتاب أبی الأسد إلی أبی الحسن الثانی ع و قرأته بخطه سأله ما تفسیر قوله وَ لٰا تَأْکُلُوا أَمْوٰالَکُمْ بَیْنَکُمْ بِالْبٰاطِلِ وَ تُدْلُوا بِهٰا إِلَی الْحُکّٰامِ قال فکتب إلیه بخطه الحکام القضاة قال ثم کتب تحته هو أن یعلم الرجل أنه ظالم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۱

فیحکم له القاضی فهو غیر معذور فی أخذ ذلک الذی حکم له إذا کان قد علم أنه ظالم

[۵]

اشارة

۱۶۳۶۷- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۲۳/ ۲۳/ ۱ الحسین عن الثلاثة قال قلت لأبی عبد اللّه ع ربما کان بین الرجلین من أصحابنا المنازعة فی الشیء فیتراضیان برجل منا فقال لیس هو ذلک إنما هو الذی یجبر الناس علی حکمه بالسیف و السوط

بیان

یعنی لیس الذی قال اللّه سبحانه فی معرض الذم ذاک الذی تقوله

[۶]

۱۶۳۶۸- ۶ الکافی، ۷/ ۴۱۲/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۱۹/ ۸/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبی خدیجة الفقیه، ۳/ ۲/ ۳۲۱۶ أحمد بن عائذ عن أبی خدیجة قال قال لی أبو عبد اللّه ع إیاکم أن یحاکم بعضکم بعضا

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۲

إلی أهل الجور و لکن انظروا إلی رجل منکم یعلم شیئا من قضایانا- فاجعلوه بینکم فإنی قد جعلته قاضیا فتحاکموا إلیه

[۷]

اشارة

۱۶۳۶۹- ۷ التهذیب، ۶/ ۳۰۳/ ۵۳/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن أبی الجهم عن أبی خدیجة قال بعثنی أبو عبد اللّه ع إلی أصحابنا فقال قل لهم إیاکم إذا وقعت بینکم خصومة أو تداری بینکم فی شیء من الأخذ و العطاء أن تتحاکموا إلی أحد من هؤلاء الفساق اجعلوا بینکم رجلا ممن قد عرف حلالنا و حرامنا فإنی قد جعلته قاضیا و إیاکم أن یتحاکم بعضکم بعضا إلی السلطان الجائر

بیان

تداری أصله تدارد من الرد قلب دالة یاء کما یفعل فی نظائره

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج‌۱۶، ص: ۹۰۲

[۸]

اشارة

۱۶۳۷۰- ۸ الکافی، ۱/ ۶۷/ ۱۰ ۱ الکافی، ۷/ ۴۱۲/ ۵/ ۱ التهذیب، محمد عن محمد

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۹۰۳

بن الحسین عن محمد بن عیسی التهذیب، ۶/ ۳۰۱/ ۵۲/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عیسی التهذیب، ۶/ ۲۱۸/ ۶/ ۱ محمد عن ابن شمون عن محمد بن عیسی عن صفوان عن داود بن الحصین عن عمر بن حنظلة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجلین من أصحابنا تکون بینهما منازعة فی دین أو میراث فتحاکموا إلی السلطان أو إلی القضاء أ یحل ذلک فقال من تحاکم إلی طاغوت فحکم له فإنما یأخذ سحتا و إن کان حقه ثابتا لأنه أخذ بحکم الطاغوت و قد أمر اللّه أن یکفر به قلت کیف یصنعان قال انظروا إلی من کان منکم قد روی حدیثنا و نظر فی حلالنا و حرامنا و عرف أحکامنا فارضوا به حکما فإنی قد جعلته علیکم حاکما فإذا حکم بحکمنا فلم یقبله منه فإنما بحکم اللّه استخف و علینا رد و الراد علینا الراد علی اللّه تعالی و هو علی حد الشرک بالله

بیان

لهذا الحدیث ذیل طویل و قد مضی تمامه فی کتاب العقل و العلم

[۹]

۱۶۳۷۱- ۹ التهذیب، ۶/ ۳۰۱/ ۵۰/ ۱ ابن محبوب عن الخشاب عن البزنطی عن الفقیه، ۳/ ۸/ ۳۲۳۲ داود بن الحصین عن أبی عبد اللّه ع فی رجلین اتفقا علی عدلین جعلاهما بینهما فی حکم وقع بینهما

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۹۰۴

فیه خلاف فرضیا بالعدلین و اختلف العدلان بینهما عن قول أیهما یمضی الحکم فقال ینظر إلی أفقههما و أعلمهما بأحادیثنا و أورعهما فینفذ حکمه و لا یلتفت إلی الآخر

[۱۰]

۱۶۳۷۲- ۱۰ التهذیب، ۶/ ۳۰۱/ ۵۱/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن ذبیان عن النمیری عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن رجل یکون بینه و بین أخ له منازعة فی حق فیتفقان علی رجلین یکونان بینهما فحکما فاختلفا فیما حکما قال و کیف یختلفان قلت حکم کل واحد منهما للذی اختاره الخصمان فقال ینظر إلی أعدلهما و أفقههما فی دین اللّه فیمضی حکمه

[۱۱]

۱۶۳۷۳- ۱۱ الفقیه، ۳/ ۱۳/ ۳۲۳۷ قال الصادق ع من أنصف الناس من نفسه رضی به حکما لغیره

[۱۲]

اشارة

۱۶۳۷۴- ۱۲ التهذیب، ۶/ ۲۲۴/ ۲۷/ ۱ ابن عیسی عن علی بن مهزیار عن علی بن محمد ع قال سألته هل نأخذ فی أحکام المخالفین ما یأخذون منا فی أحکامهم فکتب ع یجوز لکم ذلک إن شاء اللّه إذا کان مذهبکم فیه التقیة منهم و المداراة لهم

بیان

لعل المراد هل یجوز لنا أن نأخذ حقوقنا منهم بحکم قضاتهم کما أنهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۵

یأخذون حقوقهم منا بحکم قضاتهم یعنی إذا اضطر إلیه کما إذا قدمه الخصم إلیهم

[۱۳]

۱۶۳۷۵- ۱۳ التهذیب، ۶/ ۲۲۴/ ۲۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین التهذیب، ۶/ ۲۲۵/ ۳۲/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن ابن بزیع عن صالح بن عقبة عن عمرو بن أبی المقدام عن الفقیه، ۳/ ۳/ ۳۲۱۸ عطاء بن السائب عن علی بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۶

الحسین ع قال إذا کنت فی أئمة الجور فامضوا فی أحکامهم- و لا تشهروا أنفسکم فتقتلوا و إن تعاملتم بأحکامنا کان خیرا لکم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۷

باب ۱۲۳ أخذ الرشا و الأجر علی الحکم

[۱]

۱۶۳۷۶- ۱ الکافی، ۷/ ۴۰۹/ ۲/ ۲ العدة عن أبی عیسی عن التهذیب، ۶/ ۲۲۲/ ۱۸/ ۱ الحسین عن أخیه الحسن عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال الرشا فی الحکم هو الکفر بالله العظیم

[۲]

۱۶۳۷۷- ۲ الکافی، ۵/ ۱۲۷/ ۴/ ۱ الکافی، ۷/ ۴۹/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۲۲/ ۱۷/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن یزید بن فرقد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن السحت فقال الرشا فی الحکم

[۳]

۱۶۳۷۸- ۳ الکافی، ۵/ ۱۲۷/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن الرازی عن ابن أبی حمزة عن زرعة عن سماعة قال قال أبو عبد اللّه ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۸

السحت أنواع کثیرة منها کسب الحجام إذا شارط و أجر الزانیة و ثمن الخمر فأما الرشا فی الحکم فهو الکفر باللّه

[۴]

اشارة

۱۶۳۷۹- ۴ التهذیب، ۶/ ۳۵۵/ ۱۳۴/ ۱ الحسین عن عثمان عن سماعة مثله مضمرا

بیان

یأتی حدیث آخر فی هذا المعنی فی أبواب وجوه المکاسب من کتاب المعایش إن شاء اللّه تعالی

[۵]

۱۶۳۸۰- ۵ الکافی، ۷/ ۴۰۹/ ۱/ ۲ التهذیب، ۶/ ۲۲۲/ ۱۹/ ۱ علی عن أبیه عن الفقیه، ۳/ ۶/ ۳۲۲۷ السراد عن عبد اللّه بن سنان قال سئل أبو عبد اللّه ع عن قاض بین فریقین [قریتین]- یأخذ من السلطان علی القضاء الرزق فقال ذلک السحت

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۰۹

باب ۱۲۴ آداب الحکم

[۱]

اشارة

۱۶۳۸۱- ۱ الکافی، ۷/ ۴۱۲/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۵/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن الفقیه، ۳/ ۱۵/ ۳۲۴۳ السراد عن عمرو بن أبی المقدام عن أبیه عن سلمة بن کهیل قال سمعت علیا ع یقول لشریح انظر إلی أهل المعک و المطل و دفع حقوق الناس من أهل المقدرة و الیسار ممن یدلی بأموال المسلمین إلی الحکام فخذ للناس بحقوقهم منهم و بع فیها العقار و الدیار فإنی سمعت رسول اللّه ص یقول مطل المسلم الموسر ظلم للمسلم و من لم یکن له عقار و لا دار و لا مال فلا سبیل علیه- و اعلم أنه لا یحمل الناس علی الحق إلا من وزعهم عن الباطل ثم واس بین المسلمین بوجهک و منطقک و مجلسک حتی لا یطمع قریبک فی حیفک و لا ییأس عدوک من عدلک و رد الیمین علی المدعی مع بینته فإن ذلک أجلی للعمی و أثبت فی القضاء و اعلم أن المسلمین عدول بعضهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۰

علی بعض إلا مجلودا فی حد لم یتب منه أو معروفا بشهادة زور أو ظنینا- و إیاک و التضجر و التأذی فی مجلس القضاء الذی أوجب فیه الأجر- و أحسن فیه الذخر لمن قضی بالحق- الکافی، التهذیب، و اعلم أن الصلح جائز بین المسلمین إلا صلحا حرم حلالا أو أحل

حراما- ش و اجعل لمن ادعی شهودا غیبا أمدا بینهما فإن أحضرهم أخذت له بحقه و إن لم یحضرهم أوجبت علیه القضیة و إیاک أن تنفذ قضیة فی قصاص أو حد من حدود اللّه أو حق من حقوق المسلمین حتی تعرض ذلک علی إن شاء اللّه و لا تقعدن فی مجلس القضاء حتی تطعم

بیان

المعک المطل و اللی فالعطف للبیان و التفسیر و فی الفقیه إلی أهل المعک و المطل بالاضطهاد و هو الظلم و القهر یعنی الذین یکرهون الناس و یظلمونهم بتسویف حقوقهم وزعهم بالزای ثم المهملة کفهم واس من المواساة و لعل رد الیمین علی المدعی مختص بما إذا اشتبه علیه صدق البینة کما یدل علیه قوله فإنه أجلی للعمی و أثبت للقضاء و ما بعده و فی بعض النسخ مع بینة و الظنین المتهم و الضجر الملال

[۲]

۱۶۳۸۲- ۲ الکافی، ۷/ ۴۱۳/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۶/ ۲/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۳/ ۱۱/ ۳۲۳۴ قال رسول اللّه ص

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۱

من ابتلی بالقضاء فلا یقضی و هو غضبان

[۳]

۱۶۳۸۳- ۳ الکافی، ۷/ ۴۱۳/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۶/ ۳/ ۱ بهذا الإسناد قال قال أمیر المؤمنین ع من ابتلی بالقضاء فلیواس بینهم فی الإشارة و فی النظر و فی المجلس

[۴]

۱۶۳۸۴- ۴ الفقیه، ۳/ ۱۴/ ۳۲۴۲ الحدیث مرسلا عن النبی ص و فیه فلیساو بدل فلیواس

[۵]

۱۶۳۸۵- ۵ الکافی، ۷/ ۴۱۳/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۶/ ۴/ ۱ بهذا الإسناد الفقیه، ۳/ ۱۲/ ۳۲۳۶ إن رجلا نزل بأمیر المؤمنین ع فمکث عنده أیاما ثم تقدم إلیه فی خصومة لم یذکرها لأمیر المؤمنین ع فقال له أ خصم أنت قال نعم قال تحول عنا- إن رسول اللّه ص نهی أن یضاف خصم إلا و معه خصمه

[۶]

اشارة

۱۶۳۸۶- ۶ الفقیه، ۳/ ۱۴/ ۳۲۴۰ محمد عن أبی جعفر ع قال قضی رسول اللّه ص أن یقدم صاحب الیمن فی المجلس بالکلام

بیان

المراد بصاحب الیمین إما الجالس عن یمین خصمه کما یشعر به الحدیث

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۲

الآتی و ذلک لاستحباب التیامن و إما الجالس عن یمین القاضی سواء کانا بین یدیه أو عن طرفیه و إما صاحب الحلف کما قاله بعض أصحابنا

[۷]

اشارة

۱۶۳۸۷- ۷ الکافی، ۷/ ۴۱۳/ ۵/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۲۷/ ۶/ ۱ البرقی رفعه قال الفقیه، ۳/ ۱۴/ ۳۲۳۹ قال أمیر المؤمنین ص لشریح لا- تسار أحدا فی مجلسک و إن غضبت فقم و لا تقضین و أنت غضبان الکافی، التهذیب، قال و قال أبو عبد اللّه ع لسان القاضی من وراء قلبه فإن کان له قال و إن کان علیه أمسک

بیان

وراء قلبه یعنی یتدبر أولا بقلبه ثم یقول بلسانه

[۸]

۱۶۳۸۸- ۸ التهذیب، ۶/ ۲۲۷/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الفقیه، ۳/ ۱۴/ ۳۲۴۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۳

عن أبی عبد اللّه ع قال إذا تقدمت مع خصم إلی وال أو إلی قاض فکن عن یمینه یعنی عن یمین الخصم

[۹]

۱۶۳۸۹- ۹ التهذیب، ۶/ ۲۲۷/ ۹/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن ذبیان عن النمیری عن محمد عن أبی عبد اللّه [جعفر] ع قال قال رسول اللّه ص إذا تقاضی إلیک رجلان فلا تقض للأول حتی تسمع من الآخر فإنک إذا فعلت ذلک تبین لک القضاء

[۱۰]

اشارة

۱۶۳۹۰- ۱۰ الفقیه، ۳/ ۱۳/ ۳۲۳۸ التهذیب، عن علی ع أنه قال قال رسول اللّه ص الحدیث و زاد قال علی ع فما زلت بعدها قاضیا و قال له النبی ص اللهم فهمه القضاء

بیان

أراد ع بقوله فما زلت بعدها قاضیا أن هذه الکلمة سهلت لی أمر القضاء فما تعسر علی بعد ما سمعتها شیء منه

[۱۱]

۱۶۳۹۱- ۱۱ التهذیب، ۶/ ۳۱۰/ ۶۰/ ۱ الصفار عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال کان أمیر المؤمنین ع یأخذ بأول الکلام دون آخره

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۴

[۱۲]

۱۶۳۹۲- ۱۲ التهذیب، ۶/ ۲۸۲/ ۱۸۰/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن أبیه عن ابن المغیرة عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع الفقیه، ۳/ ۴۳/ ۳۲۸۹ إن النبی ص قال من شهد عندنا بشهادة ثم غیر أخذنا بالأولی و طرحنا الأخری

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۵

باب ۱۲۵ کیفیة الحکم

[۱]

اشارة

۱۶۳۹۳- ۱ الکافی، ۷/ ۴۳۲/ ۲۰/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۸۷/ ۳/ ۱ الاثنان عن أحمد بن محمد بن عبد اللّه عن أبی جمیلة [جمیل] عن إسماعیل بن أبی أویس [إدریس] عن الحسین بن ضمرة بن أبی ضمرة عن أبیه عن جده قال قال أمیر المؤمنین ص أحکام المسلمین علی ثلاثة شهادة عادلة أو یمین قاطعة أو سنة ماضیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۶

من أئمة الهدی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۷

بیان

یعنی أحکام المسلمین فیما بینهم إذا عرضت لهم قضیة علی أحد هذه الأمور الثلاثة و السنة الماضیة من الأئمة ع ما بلغ إلینا من

قضایاهم الغیر المختصة بتلک الواقعة فإن لنا أن نسلک علی منهاجهم فیها و نحکم بها فی قضایانا

[۲]

اشارة

۱۶۳۹۴- ۲ التهذیب، ۶/ ۲۲۳/ ۲۵/ ۱ ابن محبوب عن الزیات عن صفوان عن أبی المغراء عن إسحاق بن عمار عن ابن أبی یعفور عن الفقیه، ۳/ ۳/ ۳۲۱۷ معلی بن خنیس عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له قول اللّه عز و جل إِنَّ اللّهَ یَأْمُرُکُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها وَ إِذا حَکَمْتُمْ بَیْنَ النّاسِ أَنْ تَحْکُمُوا بِالْعَدْلِ قال علی الإمام أن یدفع ما عنده إلی الإمام الذی بعده و أمرت الأئمة أن یحکموا بالعدل و أمر الناس أن یتبعوهم

بیان

لعل المراد أن هذا أحد موارد الآیة لا أن معناها منحصر فیه و کذا الکلام فی الخبر الآتی

[۳]

اشارة

۱۶۳۹۵- ۳ التهذیب، ۶/ ۳۱۴/ ۷۴/ ۱ الصفار عن الزیات عن البزنطی عن حماد عن زرارة عن أبی جعفر ع فی قوله تعالی یَحْکُمُ بِهِ ذَوا عَدْلٍ مِنْکُمْ فالعدل رسول اللّه ص

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۸

و الإمام من بعده یحکم به و هو ذو عدل فإذا علمت ما حکم به رسول اللّه ص و الإمام فحسبک و لا تسأل عنه

بیان

و هو ذو عدل یعنی أن رسم الألف فی ذو عدل من تصرف النساخ کما صرح به فی حدیث آخر و قال هذا مما أخطأت فیه الکتاب و قد مضی الحدیث من الکافی فی باب النوادر من أبواب آداب السفر من کتاب الحج و رواه العیاشی و زاد یعنی رجلا واحدا یعنی الإمام

[۴]

۱۶۳۹۶- ۴ الکافی، ۷/ ۴۱۴/ ۲/ ۱ التهذیب، علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال إن نبیا من الأنبیاء شکا إلی ربه کیف أقضی فی أمور لم أخبر ببیانها قال فقال ردهم إلی و أضفهم إلی اسمی یحلفون به

[۵]

۱۶۳۹۷- ۵ الکافی، ۷/ ۴۱۴/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۲۸/ ۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عمن أخبره عن أبی عبد اللّه ع قال فی کتاب علی ع أن نبیا من الأنبیاء شکا إلی ربه القضاء فقال کیف أقضی بما لم تر عینی و لم تسمع أذنی فقال اقض بینهم بالبینات و أضفهم إلی اسمی یحلفون به- و قال إن داود ع قال یا رب أرنی الحق کما هو عندک حتی أقضی به فقال إنک لا تطیق ذلک فألح علی ربه حتی فعل فجاءه رجل یستعدی علی رجل فقال إن هذا أخذ مالی فأوحی اللّه إلی داود أن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۱۹

هذا المستعدی قتل أبا هذا و أخذ ماله فأمر داود بالمستعدی فقتل و أخذ ماله فدفعه إلی المستعدی علیه قال فعجب الناس و تحدثوا حتی بلغ داود و دخل علیه من ذلک ما کره فدعا ربه أن یرفع ذلک ففعل ثم أوحی اللّه تعالی إلیه أن احکم بینهم بالبینات و أضفهم إلی اسمی یحلفون به

[۶]

۱۶۳۹۸- ۶ الکافی، ۷/ ۴۱۵/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۸/ ۱/ ۱ عنه عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال فی کتاب علی ع أن نبیا من الأنبیاء شکا إلی اللّه تعالی فقال یا رب کیف أقضی فیما أشهد و لم أر قال فأوحی اللّه تعالی إلیه احکم بینهم بکتابی و أضفهم إلی اسمی تحلفهم به ثم قال هذا لمن لم تقم له بینة

[۷]

اشارة

۱۶۳۹۹- ۷ الکافی، ۷/ ۴۱۴/ ۱/ ۱ الخمسة عن سعد عن التهذیب، ۶/ ۲۲۹/ ۳/ ۱ الثلاثة عن سعد و هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص إنما أقضی بینکم بالبینات و الأیمان و بعضکم ألحن بحجته من بعض و أیما رجل قطعت له من مال أخیه شیئا فإنما قطعت له قطعة من النار

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۲۰

بیان

اللحن المیل عن جهة الاستقامة یقال لحن فلان فی کلامه إذا مال عن صحیح المنطق أراد ص أن بعضکم یکون أعرف بالحجة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۲۱

و أفطن لها من غیره فلعله یمیل عن الاستقامة و یذهب بحق صاحبه

فی التفسیر المنسوب إلی أبی محمد الزکی ع قال کان رسول اللّه ص یحکم بین الناس بالبینات و الأیمان فی الدعاوی فکثرت المطالبات و التظالم فقال رسول اللّه ص یا أیها الناس إنما أنا بشر- و إنکم تختصمون و لعل بعضکم یکون ألحن بحجته- و إنما أقضی علی نحو ما أسمع منه فمن قضیت له من حق أخیه بشیء فلا یأخذنه فإنما أقطع له قطعة من النار و کان رسول اللّه ص إذا

تخاصم إلیه رجلان فی حق قال للمدعی أ لک بینة فإن أقام بینة یرضاها و یعرفها أنفذ الحکم علی المدعی علیه و إن لم تکن له بینة حلف المدعی علیه بالله ما لهذا قبله ذلک الذی ادعاه و لا شیء منه فإذا جاء بشهود لا یعرفهم بخیر و لا شر قال للشهود أین قبائلکما فیصفان أین شرفکما فیصفان أین منزلکما فیصفان ثم یقیم الخصوم و الشهود بین یدیه ثم یأمر فیکتب أسامی المدعی و المدعی علیه و الشهود و یضیف ما أشهدوا به- ثم یدفع ذلک إلی رجل من أصحابه الخیار ثم مثل ذلک رجل آخر من خیار أصحابه و یقول لیذهب کل واحد منکما من حیث لا یشعر الرجل الآخر- إلی قبائلهما و أسواقهما و محالهما و الربض الذی ینزلانه فلیسأل عنهما فیذهبان و یسألان فإن أثنوا خیرا و ذکروا فضلا رجعا إلی رسول اللّه ص فأخبراه به فأحضر القوم الذین أثنوا علیهما و أحضر الشهود و قال للقوم المثنین علیهما هذا فلان بن فلان و هذا فلان بن فلان أ تعرفونهما فیقولون نعم- فیقول إن فلان بن فلان جاءنی عنکم بنبإ جمیل و ذکر صالح إنکما قالا فإذا قالوا نعم قضی حینئذ بشهادتهما علی المدعی علیه و إن رجعا بخبر سیّئ و نبإ قبیح دعا بهم فقال لهم أ تعرفون فلانا فیقولون نعم فیقول اقعدوا حتی یحضروا فیقعدون و یحضرهما فیقول للقوم أ هما هما فیقولون نعم فإذا ثبت عنده ذلک لم یهتک ستر الشاهدین و لا عابهما و لا وبخهما و لکن یدعو الخصوم إلی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۲۲

الصلح فلا یزال بهم حتی یصطلحوا لئلا یفتضح الشهود و یستر علیهم و کان رءوفا رحیما عطوفا متحننا علی أمته ص- فإذا کان الشهود من أخلاط الناس عرفا لا یعرفون و لا قبیلة لهما و لا سوق و لا دار أقبل علی المدعی علیه و قال ما تقول فیهما فإن قال ما عرفت إلا خیرا غیر أنهما قد غلطا فیما شهدا علی أنفذ علیه شهادتهما و إن جرحهما و طعن علیهما أصلح بین الخصم و خصمه أو حلف المدعی علیه و قطع الخصومة بینهما ص

[۸]

۱۶۴۰۰- ۸ الکافی، ۷/ ۴۱۵/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۹/ ۴/ ۱ الخمسة و [عن] جمیل و هشام عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۳/ ۳۲/ ۳۲۶۷ قال رسول اللّه ص البینة علی من ادعی و الیمین علی من ادعی علیه

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۲۶

[۹]

۱۶۴۰۱- ۹ الکافی، ۷/ ۳۶۱/ ۶/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۹/ ۵/ ۱ القمیان عن صفوان عن ابن بکیر عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إن اللّه قد حکم فی دمائکم بغیر ما حکم به فی أموالکم الحدیث و قد مضی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۲۷

[۱۰]

۱۶۴۰۲- ۱۰ الکافی، ۷/ ۴۱۵/ ۱/ ۲ محمد عن محمد بن أحمد عن العبیدی التهذیب، ۶/ ۲۲۹/ ۶/ ۱ ابن عیسی عن العبیدی عن الفقیه، ۳/ ۶۳/ ۳۳۴۳ یاسین الضریر عن البصری قال قلت للشیخ الفقیه، یعنی موسی بن جعفرع ش خبرنی عن رجل یدعی قبل الرجل الحق فلا یکون له بینة بماله قال فیمین المدعی علیه فإن حلف فلا حق له- الکافی، التهذیب، و إن لم یحلف فعلیه- الفقیه، و إن رد الیمین علی المدعی فلم یحلف فلا حق له- ش و إن کان المطلوب بالحق قد مات فأقیمت البینة علیه- فعلی المدعی الیمین بالله الذی لا إله إلا هو لقد مات فلان و إن حقه لعلیه فإن حلف و إلا فلا حق له لأنا لا ندری لعله قد أوفاه ببینة لا نعلم موضعها أو بغیر بینة قبل

الموت فمن ثمـة صارت علیه الیمین مع البینة- فإن ادعی و لا بینة له فلا حق له لأن المدعی علیه لیس بحی و لو کان حیا لألزم الیمین أو الحق أو یرد الیمین علیه فمن ثمة لم یثبت علیه له حق

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۲۸

[۱۱]

۱۶۴۰۳- ۱۱ الکافی، ۷/ ۴۱۶/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۳۰/ ۸/ ۱ القمیان عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یدعی و لا بینة له قال یستحلفه فإن رد الیمین علی صاحب الحق فلم یحلف فلا حق له

[۱۲]

۱۶۴۰۴- ۱۲ الکافی، ۷/ ۴۱۶/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۳۰/ ۷/ ۱ ابن عیسـی عن الحسـین عن النضر عن القاسم بن سلیمان عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یدعی علیه الحق و لا بینة للمدعی قال یسـتحلف أو یرد الیمین علی صاحب الحق فإن لم یفعل فلا حق له

[۱۳]

۱۶۴۰۵- ۱۳ الکافی، ۷/ ۴۱۶/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۳۱/ ۱۳/ ۱ علی عن العبیـدی عن یونس عمن رواه قـال استـخراج الحقوق بأربعة وجوه بشـهادة رجلین عـدلین فـإن لم یکونـا رجلین فرجـل و امرأتـان فـإن لم تکن امرأتـان فرجل و یمین المـدعی فإن لم یکن شاهد فـالیمین علی المـدعی علیه فـإن لم یحلف و رد الیمین علی المـدعی فهی واجبـة علیه أن یحلف و یأخـذ حقه فـإن أبی أن یحلف فلا شیء له

[۱۴]

۱۶۴۰۶- ۱۴ الکافی، ۷/ ۴۱۶/ ۴/ ۱ حمید عن التهذیب، ۶/ ۲۳۰/ ۱۲/ ۱ ابن سماعة عن بعض أصحابه عن أبان عن رجل عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یدعی علیه الحق و لیس لصاحب الحق بینة قال یستحلف المدعی علیه

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۲۹

فإن أبی أن یحلف و قال أنا أرد الیمین علیک لصاحب الحق فإن ذلک واجب علی صاحب الحق أن یحلف و یأخذ ماله

[۱۵]

۱۶۴۰۷- ۱۵ الکافی، ۷/ ۴۱۷/ ۵/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۳۰/ ۱۱/ ۱ الثلاثة عن هشام عن أبی عبد اللّه ع قال ترد الیمین علی المدعی

[۱۶]

۱۶۴۰۸- ۱۶ الکافی، ۷/ ۴۱۷/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۳۱/ ۱۵/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن عاصم بن حمید التهذیب، ۶/ ۲۳۰/ ۹/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل یقیم البینة علی حقه هل علیه أن یستحلف قال لا

[۱۷]

۱۶۴۰۹- ۱۷ التهذیب، ۶/ ۲۳۰/ ۱۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن أبی العباس عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۸]

۱۶۴۱۰- ۱۸ الکافی، ۷/ ۴۱۷/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۳۱/ ۱۴/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم أو غیره عن أبان عن أبی العباس عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أقام الرجل البینة علی حقه فلیس علیه یمین فإن لم یقم البینة فرد علیه الذی ادعی علیه الیمین فأبی أن یحلف فلا حق له

[۱۹]

۱۶۴۱۱- ۱۹ الکافی، ۷/ ۴۱۷/ ۲/ ۱ الثلاثة عن أبان عن رجل عن أبی عبد اللّه ع مثله

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۰

[۲۰]

۱۶۴۱۲- ۲۰ الفقیه، ۳/ ۶۳/ ۳۳۴۲ أبان عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۲۱]

۱۶۴۱۳- ۲۱ الکافی، ۷/ ۴۱۷/ ۱/ ۲ التهذیب، ۶/ ۲۳۱/ ۱۶/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن علی بن عقبة عن النمیری عن الفقیه، ۳/ ۶۱/ ۳۳۴۰ ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال إذا رضی صاحب الحق بیمین المنکر لحقه فاستحلفه- فحلف أن لا حق له قبله ذهبت الیمین بحق المدعی فلا حق [دعوی] له قلت له و إن کانت علیه بینة عادلة قال نعم فإن أقام بعد ما استحلفه باللّه خمسین قسامة ما کان له [حق] و کانت الیمین قد أبطلت کل ما ادعاه قبله مما قد استحلفه علیه

[۲۲]

اشارة

۱۶۴۱۴- ۲۲ الفقیه، ۳/ ۶۲/ ۳۳۴۱ قال رسول اللّه ص من حلف لکم باللّه [علی حق] فصدقوه و من سألکم باللّه فأعطوه ذهبت الیمین بدعوی المدعی و لا دعوی له

بیان

سیأتی أخبار أخر فی هذا المعنی فی أبواب الدیون من کتاب المعایش إن شاء اللّه

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۱

باب ۱۲۶ تقابل البینتین و حکم القرعة

[۱]

۱۶۴۱۵- ۱ الکافی، ۷/ ۴۱۹/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۳۳/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الخشاب عن ابن کلوب عن إسحاق عن أبی عبد اللّه ع أن رجلین اختصما إلی أمیر المؤمنین ع فی دابة فی أیدیهما و أقام کل واحد منهما البینة أنها نتجت عنده فأحلفهما علی ع فحلف أحدهما و أبی الآخر أن یحلف فقضی بها للحالف فقیل له فلو لم تکن فی ید واحد منهما و أقاما البینة قال أحلفهما فأیهما حلف و نکل الآخر جعلتها للحالف- فإن حلفا جمیعا جعلتها بینهما نصفین قیل فإن کانت فی ید أحدهما و أقاما جمیعا البینة قال أقضی بها للحالف الذی هی فی یده

[۲]

۱۶۴۱۶- ۲ الکافی، ۷/ ۴۱۹/ ۶/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۲

التهذیب، ۶/ ۲۳۴/ ۴/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی التهذیب، ۷/ ۷۶/ ۳۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی عن غیاث بن إبراهیم عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع اختصم إلیه رجلان فی دابة- و کلاهما أقاما البینة أنه أنتجها فقضی بها للذی هی فی یده و قال لو لم تکن فی یده جعلتها بینهما نصفین

[۳]

۱۶۴۱۷- ۳ الکافی، ۷/ ۴۱۹/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۳۴/ ۵/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۳/ ۳۶/ ۳۲۷۶ ابن فضال عن أبی جمیلة عن سماک بن حرب عن تمیم بن طرفة أن رجلین عرفا بعیرا فأقام کل واحد منهما بینة فجعله أمیر المؤمنین ع بینهما

[۴]

۱۶۴۱۸- ۴ الکافی، ۷/ ۴۱۹/ ۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن البصری الفقیه، ۳/ ۹۴/ ۳۳۹۷ موسی بن القاسم و علی بن الحکم عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال کان علی ع إذا أتاه رجلان یختصمان بشهود عدلهم سواء و عددهم سواء

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۳

أقرع بینهم علی أیهم تصیر الیمین قال و کان یقول اللهم رب السماوات السبع أیهم کان الحق له فأده إلیه ثم یجعل الحق للذی تصیر علیه الیمین إذا حلف

[۵]

۱۶۴۱۹- ۵ الکافی، ۷/ ۴۱۹/ ۴/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن داود بن سرحان الفقیه، ۳/ ۹۳/ ۳۳۹۴ البزنطی عن داود عن أبی عبد اللّه ع فی شاهدین شهدا علی أمر واحد و جاء آخران فشهدا علی غیر الذی شهدا و اختلفوا قال یقرع بینهم فأیهم قرع- فعلیه الیمین و هو

أولى بالقضاء

[۶]

۱۶۴۲۰- ۶ التهذيب، ۶/ ۲۳۵/ ۸/ ۱ الحسين عن الثلاثة عن أبى عبد اللّه ع مثله غير أنه قال أولى بالحق

[۷]

۱۶۴۲۱- ۷ الكافى، ۷/ ۴۱۸/ ۱/ ۱ التهذيب، ۶/ ۲۳۴/ ۶/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين عن صفوان عن الفقيه، ۳/ ۶۵/ ۳۳۴۵ شعيب عن أبى بصير قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يأتى القوم فيدعى دارا فى أيديهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۴

الفقيه، و يقيم البينة- ش و يقيم الذى فى يديه الدار البينة أنه ورثها عن أبيه و لا يدرى كيف كان أمرها فقال أكثرهم بينة يستحلف و تدفع إليه و ذكر أن عليا ع أتاه قوم يختصمون فى بغلة فقامت البينة لهؤلاء أنهم أنتجوها على مذودهم لم يبيعوا و لم يهبوا و أقام هؤلاء البينة أنهم أنتجوها على مذودهم لم يبيعوا و لم يهبوا فقضى بها لأكثرهم بينة و استحلفهم- الكافى، التهذيب، قال فسألته حينئذ فقلت أ رأيت إن كان الذى ادعى الدار قال إن أبا هذا الذى هو فيها أخذها بغير ثمن- و لم يقم الذى هو فيها بينة إلا أنه ورثها عن أبيه قال إذا كان أمرها هكذا فهى للذى ادعاها و أقام البينة عليها

[۸]

اشارة

۱۶۴۲۲- ۸ التهذيب، ۷/ ۲۳۵/ ۴۴/ ۱ ابن محبوب عن على بن السندى عن حماد بن عيسى عن شعيب عن أبى بصير مثله بدون ذكر البغلة و قضاء على ع فيها فى البين

بيان

المذود كمنبر معلف الدابة قال فى الفقيه لو قال الذى فى يده الدار إنها لى و ملكى و أقام على ذلك بينة و أقام المدعى على دعواه بينة كان الحق أن يحكم بها للمدعى لأن اللّه تعالى إنما أوجب البينة على المدعى و لم يوجبها على

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۵

المدعى عليه و لكن هذا المدعى عليه ذكر أنه ورثها عن أبيه و لا يدرى كيف أمرها فلهذا أوجب الحكم باستحلاف أكثرهم بينة و دفع الدار إليه و لو أن رجلا ادعى على رجل عقارا أو حيوانا أو غيره و أقام شاهدين و أقام الذى فى يده شاهدين و استوى الشهود فى العدالة كان الحكم أن يخرج الشيء من يدى مالكه إلى المدعى لأن البينة عليه.

فإن لم يكن الشيء فى يدى أحد و ادعى فيه الخصمان جميعا فكل من أقام

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۶

البينة فهو أحق به فإن أقام كل واحد منهما البينة فإن أحق المدعيين من عدل شاهداه فإن استوى الشهود فى العدالة فأكثرهما شهودا

یحلف بالله و یدفع إلیه الشیء هکذا ذکره أبی رضی اللّه عنه فی رسالته إلی

[۹]

۱۶۴۲۳- ۹ التهذیب، ۶/ ۲۳۴/ ۷/ ۱ الحسین عن الحسن عن الفقیه، ۳/ ۹۳/ ۳۳۹۳ زرعة عن سماعة الفقیه، عن أبی عبد اللّه ع ش قال إن رجلین اختصما إلی علی ع فی دابة- فزعم کل واحد منهما أنها نتجت علی مذوده و أقام کل واحد منهما بینة سواء فی العدد فأقرع بینهما سهمین فعلم السهمین کل واحد منهما بعلامة- ثم قال اللهم رب السماوات السبع و رب الأرضین السبع و رب العرش العظیم عالم الغیب و الشهادة الرحمن الرحیم أیهما کان صاحب الدابة و هو أولی بها فأسألک أن تخرج سهمه فخرج سهم أحدهما فقضی له بها

[۱۰]

۱۶۴۲۴- ۱۰ التهذیب، ۶/ ۲۳۶/ ۱۳/ ۱ ابن محبوب عن العلوی عن العمرکی عن صفوان عن علی بن مطر عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إن رجلین اختصما فی دابة إلی علی ع فزعم کل واحد منهما الحدیث إلا أنه قال فی آخره فأسألک أن تقرع و تخرج اسمه فخرج اسم أحدهما فقضی له بها- و کان أیضا إذا اختصم الخصمان فی جاریة فزعم أحدهما أنه اشتراها

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۷

و زعم الآخر أنه أنتجها و کانا إذا أقاما البینة جمیعا قضی بها للذی أنتجت عنده

[۱۱]

اشارة

۱۶۴۲۵- ۱۱ الکافی، ۷/ ۴۲۰/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۳۵/ ۹/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن مثنی الحناط عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له رجل شهد له رجلان بأن له عند رجل خمسین درهما و جاء آخران فشهدا بأن له عنده مائة درهم کلهم شهدوا فی موقف قال أقرع بینهم ثم استحلف الذین أصابهم القرع بالله أنهم یشهدون بالحق

بیان

لعله أرید بقوله عند رجل أنه کان ودیعة عنده و کانت الشهود جمیعا حضورا عند الإیداع و هذا معنی قوله کلهم شهدوا فی موقف فالمراد بالموقف المکان الخاص و الزمان الخاص و السبب الخاص حتی تتناقض الشهادتان

[۱۲]

۱۶۴۲۶- ۱۲ الکافی، ۷/ ۴۲۰/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۳۵/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن داود بن أبی یزید العطار عن بعض رجاله عن أبی عبد اللّه ع فی رجل کانت له امرأة فجاء رجل بشهود فشهدوا أن هذه المرأة امرأة فلان و جاء آخرون فشهدوا أنها

امرأة فلان فاعتدل الشهود و عدلوا قال يقرع بين الشهود فمن خرج سهمه فهو المحق و هو أولى بها

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۸

[۱۳]

۱۶۴۲۷- ۱۳ الكافی، ۷/ ۴۲۰/ ۱/ ۲ علی عن أبيه و العدة عن التهذيب، ۶/ ۲۳۵/ ۱۱/ ۱ سهل عن السراد عن ابن رئاب عن حمران قال سألت أبا جعفر ع عن جارية لم تدرك- بنت سبع سنين مع رجل و امرأة ادعى الرجل أنها مملوكة له و ادعت المرأة أنها ابنتها فقال قد قضى فی هذا علی ع قلت و ما قضى فی هذا قال كان يقول الناس كلهم أحرار إلا من أقر على نفسه بالرق و هو مدرك و من أقام بينة على ما ادعى من عبد أو أمة فإنه يدفع إليه يكون له رقا قلت فما ترى أنت قال أرى أن أسأل الذی ادعى أنها مملوكة له بينة على ما ادعى- فإن أحضر شهودا يشهدون أنها مملوكة له لا يعلمونه باع و لا وهب- دفعت الجارية إليه حتى تقيم المرأة من يشهد لها أن الجارية ابنتها حرة مثلها فتدفع إليها و تخرج من يد الرجل قلت فإن لم يقم الرجل شهودا أنها مملوكة له قال تخرج من يديه فإن أقامت المرأة البينة على أنها ابنتها دفعت إليها و إن لم يقم الرجل البينة على ما ادعى و لم تقم المرأة البينة على ما ادعت خلى سبيل الجارية تذهب حيث شاءت

[۱۴]

۱۶۴۲۸- ۱۴ الكافی، ۷/ ۴۳۳/ ۲۳/ ۱ الأربعة عن جعفر عن علی ع التهذيب، ۶/ ۲۳۷/ ۱۴/ ۱ أحمد عن البرقی عن ابن المغيرة عن السكونی عن جعفر عن أبيه عن آبائه عن علی ع أنه قضى فی رجلين ادعيا بغلة فأقام أحدهما شاهدين و الآخر خمسة فقال لصاحب الخمسة خمسة أسهم و لصاحب الشاهدين سهمان

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۳۹

[۱۵]

اشارة

۱۶۴۲۹- ۱۵ التهذيب، ۶/ ۲۴۰/ ۲۵/ ۱ الصفار عن إبراهيم بن هاشم عن محمد بن حفص عن منصور قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل فی يده شاة فجاء رجل فادعاها و أقام البينة العدول أنها ولدت عنده و لم يهب و لم يبع و جاء الذی فی يده بالبينة مثلهم عدول أنها ولدت عنده لم يبع و لم يهب قال أبو عبد اللّه ع حقا للمدعی- و لا أقبل من الذی فی يده بينة لأن اللّه عز و جل إنما أمر أن تطلب البينة من المدعی فإن كانت له بينة و إلا فيمين الذی هو فی يده هكذا أمر اللّه تعالى

بيان

قال فی التهذيبين فی الجمع بين هذه الأخبار إن البينتين إذا تقابلتا فإن لم تكن لأحدهما يد متصرفة حكم لأعدلهما شهودا و مع التساوی فی العدالة لأكثرهما شهودا مع حلفه و أما قسمة علی ع على عدد الشهود فإنما هو على وجه المصالحة دون مر الحكم و مع التساوی فی العدد أقرع فمن خرج اسمه حلف و أخذ و إن كان لأحدهما يد متصرفة فإن كانت البينة إنما تشهد له بالملك فقط دون

سببه انتزع من یده و أعطی الید الخارجة و إن شهدت له بسبب الملک و کانت الأخری مثلها کانت البینة التی مع الید المتصرفة أولی و أما الحکم للحالف و مع حلفهما فالتنصیف فمحمول علی الاصطلاح بینهما لأنا قد بینا وجوه الترجیح و لا حالة توجب الیمین علی کل واحد منهما.

و قال فی الإستبصار و یمکن أن یکون ذلک نائبا عن القرعة بأن لا یختار القرعة و أحال کل واحد منهما إلی الیمین و رأی ذلک الإمام صوابا و کان مخیرا بین العمل علی ذلک و العمل علی القرعة هذا ملخص کلامه فی الکتابین.

و فی الفقیه ما نسبه إلی رسالة أبیه و قد مر ثم المستفاد من الحکم فی الزندیق الذی شهد علیه رجلان عدلان مرضیان و شهد له ألف بالبراءة بأنه تجاز شهادة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۰

الرجلین و تبطل شهادة الألف لأنه دین مکتوم کما مضی فی باب حد المرتد أن من وجوه ترجیح البینتین خفاء المشهود علیه فإنه مما یرجح إثباته علی نفیه لجواز اطلاع إحداهما علیه دون الأخری

[۱۶]

اشارة

۱۶۴۳۰- ۱۶ التهذیب، ۶/ ۲۴۰/ ۲۴/ ۱ محمد بن أحمد عن موسی بن عمر عن علی بن عثمان عن الفقیه، ۳/ ۹۲/ ۳۳۸۹ محمد بن حکیم قال سألت أبا الحسن موسی ع عن شیء فقال لی کل مجهول ففیه القرعة- قلت له إن القرعة تخطئ و تصیب فقال کل ما حکم اللّه به فلیس بمخطئ

بیان

هذا الحدیث یحتمل معنیین أحدهما أن حکم اللّه لا- یخطئ فی القرعة أبدا و الثانی أن ما خرج بالقرعة فهو حکم اللّه و إن أخطأ القرعة فإن الحکم لیس بخطإ و الحدیثان الآتیان یؤیدان الأول

[۱۷]

اشارة

۱۶۴۳۱- ۱۷ الفقیه، ۳/ ۹۲/ ۳۳۹۰ قال الصادق ع ما تقارع قوم ففوضوا أمرهم إلی اللّه إلا خرج سهم المحق- و قال أی قضیة أعدل من القرعة إذا فوض الأمر إلی اللّه أ لیس اللّه تعالی یقول فَساهَمَ فَکانَ مِنَ الْمُدْحَضِینَ

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۱

بیان

فَسٰاهَمَ فقارع فَكٰانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ فصار من المغلوبين بالقرعة و أصل الدحض الزلق
روی أن یونس ع لما وعد قومه بالعذاب خرج من بینهم قبل أن یأمره اللّه به فرکب فی السفینة فوقفت فقالوا هنا عبد آبق- فاقترعوا فخرجت القرعة علیه فرمی بنفسه فی الماء فالتقمه الحوت

[۱۸]

اشارة

۱۶۴۳۲- ۱۸ التهذیب، ۶/ ۲۴۰/ ۲۳/ ۱ الحسین عن حماد عمن ذکره عن أحدهما ع قال القرعة لا تکون إلا للإمام

بیان

یعنی أن الحکم بالقرعة لا یکون و لا یصح إلا للإمام لأنه هو الذی لا یجری اللّه علی یدیه إلا الصواب فلو جوز فی قضیة أن یکون کلا الطرفین علی الخطإ فلا یقرع الإمام بینهما إلا أن یجعل معهما سهم مبیح لیخرج علی الصواب هذا مع أنه قد مضی جواز القرعة لغیر الإمام أیضا و علیه
ورد ما رواه فی التهذیب عن الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل قال "قال الطیار لزرارة ما تقول فی المساهمة أ لیس حقا- فقال زرارة بل هی حق فقال الطیار أ لیس قد ورد أنه یخرج سهم المحق قال بلی قال فتعال حتی أدعی أنا و أنت شیئا ثم نساهم علیهم و ننظر هکذا هو فقال له زرارة إنما جاء الحدیث بأنه لیس من قوم فوضوا أمرهم إلی اللّه ثم اقترعوا إلا- خرج سهم المحق فأما علی التجارب فلم توضع علی التجارب فقال الطیار أ رأیت إن کانا جمیعا مدعیین ادعیا ما لیس لهما من أین یخرج سهم أحدهما- فقال زرارة إذا کان ذلک جعل معه سهم مبیح فإن کانا ادعیا ما لیس لهما فخرج سهم المبیح.
الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۲
أقول هذا کله إذا کان الأمر فیما یقرع علیه متعینا فی الواقع و أما إذا لم یکن متعینا و أرید تعیینه بالقرعة فیجوز لغیر الإمام القرعة فیه بلا ریب کما مر بیانه فی باب العتق المبهم من کتاب الزکاة و إن بهذا یتوافق الأخبار الواردة فیه
الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۳

باب ۱۲۷ شهادة الواحد و یمین المدعی و ما یقبل بلا بینة

[۱]

۱۶۴۳۳- ۱ الکافی، ۷/ ۳۸۵/ ۱/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن حماد التهذیب، ۶/ ۲۷۵/ ۱۵۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن حماد قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول کان علی ع یجیز فی الدین شهادة رجل و یمین المدعی

[۲]

۱۶۴۳۴- ۲ الکافی، ۷/ ۳۸۵/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن حماد بن عیسی التهذیب، ۶/ ۲۷۵/ ۱۵۳/ ۱ الحسین عن حماد بن عیسی قال

سمعت أبا عبد اللّه ع یقول حدثنی أبی أن رسول اللّه ص قضی بشاهد و یمین

[۳]

۱۶۴۳۵- ۳ الکافی، ۷/ ۳۸۵/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۷۲/ ۱۴۷/ ۱ علی عن العبیـدی عن یونس عن زرعة عن سماعة عن أبی بصیر قال سألت

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۴

أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون له عند الرجل الحق و له شاهد واحد قال فقال کان رسول اللّه ص یقضی بشاهد واحد و یمین صاحب الحق و ذلک فی الدین

[۴]

۱۶۴۳۶- ۴ التهذیب، ۶/ ۲۷۳/ ۱۵۰/ ۱ الحسین عن النضر عن القاسم بن سلیمان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول قضی رسول اللّه ص بشهادة رجل مع یمین الطالب فی الدین وحده

[۵]

اشارة

۱۶۴۳۷- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۷۳/ ۱۴۹/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن أبی مریم عن أبی عبد اللّه ع قال أجاز رسول اللّه ص شهادة شاهد مع یمین طالب الحق إذا حلف أنه لحق

بیان

حملها کلها فی الإستبصار علی الدین حمل المطلق علی المقید

[۶]

۱۶۴۳۸- ۶ الکافی، ۷/ ۳۸۵/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۷۲/ ۱۴۶/ ۱ القمیان عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یقضی بشاهد واحد مع یمین صاحب الحق

[۷]

۱۶۴۳۹- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۷۳/ ۱۴۸/ ۱ الحسین عن القاسم عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع مثله

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۵

[۸]

۱۶۴۴۰- ۸ الفقیه، ۳/ ۵۴/ ۳۳۱۸ قضی رسول اللّه ص بشهادة شاهد و یمین المدعی و قال ع نزل علی جبرئیل ع بشهادة شاهد و یمین صاحب الحق و حکم به أمیر المؤمنین ع بالعراق

[۹]

۱۶۴۴۱- ۹ الکافی، ۷/ ۳۸۶/ ۸/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۷۲/ ۱۴۵/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الخراز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یجیز فی الدین شهادة رجل واحد- و یمین صاحب الدین و لم یکن یجیز فی الهلال إلا شاهدی عدل

[۱۰]

اشارة

۱۶۴۴۲- ۱۰ الکافی، التهذیب، ۶/ ۲۷۳/ ۱۵۱/ ۱ محمد بن أحمد عن عبد اللّه [عبید اللّه] بن أحمد عن الفقیه، ۳/ ۵۴/ ۳۳۱۹ السراد عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال لو کان الأمر إلینا لأجزنا شهادة الرجل الواحد إذا علم منه خبر مع یمین الخصم فی حقوق الناس فأما ما کان من حقوق اللّه أو رؤیة الهلال فلا

بیان

أرید بالخصم المدعی فإن کلا منهما خصم للآخر

[۱۱]

۱۶۴۴۳- ۱۱ التهذیب، ۶/ ۲۹۶/ ۳۳/ ۱ ابن قولویه عن أبیه عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۶

عبد اللّه بن جعفر الحمیری عن محمد بن الولید عن العباس بن هلال عن أبی الحسن الرضا ع قال إن جعفر بن محمد ع قال له أبو حنیفة کیف تقضون بالیمین مع الشاهد الواحد- فقال جعفر ع قضی به رسول اللّه ص و قضی به علی ع عندکم فضحک أبو حنیفة فقال جعفر ع أنتم تقضون بشهادة واحد شهادة مائة فقال ما نفعل قال بلی یشهد مائة فترسلون واحدا یسأل عنهم ثم تجیزون شهادتهم بقوله

[۱۲]

۱۶۴۴۴- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۸۵/ ۵/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۶/ ۲۷۳/ ۱۵۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن البجلی قال دخل الحکم بن عتیبة و سلمة بن کهیل علی أبی جعفر ع فسألاه عن شاهد و یمین فقال قضی به رسول اللّه ص و قضی به علی ع عندکم بالکوفة فقالا هذا

خلاف القرآن قال و أین وجدتموه خلاف القرآن فقالا إن اللّه عز و جل یقول وَ أَشْهِدُوا ذَوَیْ عَدْلٍ مِنْکُمْ فقال لهما أبو جعفر ع فقوله وَ أَشْهِدُوا ذَوَیْ عَدْلٍ مِنْکُمْ هو أن لا تقبلوا شهادة واحد و یمینا- ثم قال إن علیا ع کان قاعدا فی مسجد الکوفة فمر به عبد اللّه بن قفل التمیمی [التیمی] و معه درع طلحة فقال له علی ع هذه درع طلحة أخذت غلولا یوم البصرة فقال له عبد اللّه بن قفل فاجعل بینی و بینک قاضیک الذی رضیته للمسلمین

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۷

فجعل بینه و بینه شریحا فقال علی ع هذه درع طلحة أخذت غلولا یوم البصرة فقال له شریح هات علی ما تقول بینة فأتاه بالحسن ع فشهد أنها درع طلحة أخذت غلولا یوم البصرة فقال هذا شاهد و لا أقضی بشهادة شاهد حتی یکون معه آخر- قال فدعا قنبرا فشهد أنها درع طلحة أخذت غلولا یوم البصرة فقال شریح هذا مملوک و لا أقضی بشهادة مملوک قال فغضب علی ص و قال خذوها فإن هذا قضی بجور ثلاث مرات قال فتحول شریح عن مجلسه ثم قال لا أقضی بین اثنین حتی تخبرنی من أین قضیت بجور ثلاث مرات فقال له ویلک أو ویحک إنی لما أخبرتک أنها درع طلحة أخذت غلولا یوم البصرة فقلت هات علی ما تقول بینة- و قد قال رسول اللّه ص حیث ما وجد غلول أخذ بغیر بینة فقلت رجل لم یسمع الحدیث فهذه واحدة ثم أتیتک بالحسن فشهد فقلت هذا واحد و لا أقضی بشهادة واحد حتی یکون معه آخر و قد قضی رسول اللّه ص بشهادة واحد و یمین فهذه ثنتان ثم أتیتک بقنبر فشهد أنها درع طلحة أخذت غلولا یوم البصرة فقلت هذا مملوک و لا أقضی بشهادة مملوک و ما بأس بشهادة المملوک إذا کان عدلا ثم قال ویلک أو ویحک إمام المسلمین یؤتمن من أمورهم علی ما هو أعظم من هذا

[۱۳]

اشارة

۱۶۴۴۵- ۱۳ الفقیه، ۳/ ۱۰۹/ ۳۴۲۸ محمد بن قیس عن أبی جعفر ع أن علیا ع کان فی مسجد الکوفة الحدیث و زاد فی آخره ثم قال أبو جعفر ع فأول من رد شهادة المملوک رمع

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۸

بیان

الغلول الخیانة و ربما یخص بالغنیمة یقال غل شیء من المغنم إذا أخذ فی خفیة و لعل الوجه فی جواز أخذ الغلول بغیر بینة أنه مما یعرفه العسکر و لم یقسم بعد بین أهله لیباع و یوهب و کفی بهذه القضیة شاهدا علی حماقة شریح و بصدر الحدیث علی جهالة فقیهی العامة و بالحدیث السابق علی عظم غباوة إمامهم الأعظم خذلهم اللّه و لعله إنما قلب لفظة عمر للتقیة و صونا للسانه الطاهر عن لوث اسمه و تحقیرا لعدو اللّه

[۱۴]

اشارة

۱۶۴۴۶- ۱۴ الکافی، ۷/ ۴۳۱/ ۱۸/ ۱ محمد بن جعفر الکوفی عن محمد بن إسماعیل عن جعفر بن عیسی الفقیه، ۳/ ۱۱۰/ ۳۴۲۹ العبیدی عن جعفر بن عیسی قال کتبت إلی أبی الحسن ع جعلت فداک المرأة تموت فیدعی أبوها أنه أعارها بعض ما کان عندها من متاع و خدم أ تقبل دعواه بلا بینة أم لا تقبل دعواه إلا ببینة فکتب ع إلیه تجوز بلا بینة- قال و کتبت الکافی، إلیه- الفقیه، إلی أبی الحسن یعنی علی بن محمد ع ش إن ادعی زوج المرأة المیتة أو أبو زوجها أو أم زوجها

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۴۹

فی متاعها أو خدمها مثل الذی ادعی أبوها من عاریة بعض المتاع أو الخدم أ یکونون بمنزلة الأب فی الدعوی فکتب ع لا

بیان

و ذلک لأن الأب کثیرا ما یعیر أولاده المتاع و لأنه فی التصرف فی أموالهم فی اتساع و لأنه أعرف بما نواه فیما أعطاه بخلاف غیره

[۱۵]

اشارة

۱۶۴۴۷- ۱۵ التهذیب، ۹/ ۱۸۰/ ۷/ ۱ الحسین عن الثلاثة قال سئل أبو عبد اللّه ع عن امرأة ادعت أنه أوصی لها فی بلد بالثلث و لیس لها بینة قال تصدق فی ربع ما ادعت

بیان

هذا خبر شاذ مخالف للمتواترات المجمع علیها و لا وجه له

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۵۱

باب ۱۲۸ شهادة النساء

[۱]

۱۶۴۴۸- ۱ الکافی، ۷/ ۳۸۶/ ۷/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۷۲/ ۱۴۴/ ۱ الخمسة الفقیه، ۳/ ۵۵/ ۳۳۲۱ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أن رسول اللّه ص أجاز شهادة النساء مع یمین الطالب فی الدین یحلف باللّه أن حقه لحق

[۲]

۱۶۴۴۹- ۲ الکافی، ۷/ ۳۸۶/ ۶/ ۱ بعض أصحابنا عن التهذیب، ۶/ ۲۷۲/ ۱۴۳/ ۱ محمد بن عبد الحمید عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۵۲

سیف بن عمیرة عن منصور بن حازم قال حدثنی الثقة عن أبی الحسن ع قال إذا شهد لطالب الحق امرأتان و یمینه فهو جائز

[۳]

۱۶۴۵۰- ۳ الفقیه، ۳/ ۵۵/ ۳۳۲۰ منصور بن حازم عن أبی الحسن موسی ع مثله

[۴]

۱۶۴۵۱ – ۴ التهذیب، ۶/ ۲۷۱/ ۱۳۹/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۶۳/ ۱۰۶/ ۱ الحسین عن الثلاثة الفقیه، ۳/ ۵۳/ ۳۳۱۵ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص أجاز شهادة النساء فی الدین و لیس معهن رجل

[۵]

اشارة

۱۶۴۵۲- ۵ الکافی، ۷/ ۳۹۰/ ۲/ ۱ الخمسة التهذیب، ۶/ ۲۶۹/ ۱۲۸/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن شهادة النساء فی النکاح قال تجوز إذا کان معهن رجل و کان علی ع یقول لا أجیزها فی الطلاق قلت تجوز شهادة النساء مع الرجل فی الدین قال نعم- و سألته عن شهادة القابلة فی الولادة قال تجوز شهادة الواحدة و قال تجوز شهادة النساء فی المنفوس و العذرة و حدثنی من سمعه یحدث أن أباه أخبره أن رسول اللّه ص أجاز شهادة النساء فی الدین مع یمین الطالب یحلف باللّه أن حقه لحق

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۵۳

بیان

المنفوس الولد و العذرة البکارة و الظاهر أن شهادتهن بالولادة و الولد تشمل کل ما یتعلق بهما و یأتی بعضه صریحا

[۶]

۱۶۴۵۳- ۶ الکافی، ۷/ ۳۹۱/ ۵/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۶۴/ ۱۱۰/ ۱ أحمد عن السراد عن محمد بن الفضیل قال سألت أبا الحسن الرضا ع قال قلت تجوز شهادة النساء فی نکاح أو طلاق أو فی رجم فقال تجوز شهادة النساء- فیما لا یستطیع الرجال أن ینظروا إلیه و لیس معهن رجل و تجوز شهادتهن فی النکاح إذا کان معهن رجل و تجوز شهادتهن فی حد الزنا إذا کان ثلاثة رجال و امرأتان و لا تجوز شهادة رجلین و أربع نسوة فی الزنا و الرجم و لا تجوز شهادتهن فی الطلاق و لا فی الدم

[۷]

۱۶۴۵۴- ۷ الکافی، ۷/ ۳۹۱/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۶۴/ ۱۰۹/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر قال سألته الحدیث علی اختلاف کثیر فی ألفاظه

[۸]

۱۶۴۵۵- ۸ الفقیه، ۳/ ۵۱/ ۳۳۰۹ صفوان عن محمد بن الفضیل عن أبی الحسن ع مثله علی تفاوت فی ألفاظه

[۹]

اشارة

۱۶۴۵۶- ۹ الکافی، ۷/ ۳۹۲/ ۱۱/ ۱ محمد عن

التهذیب، ۶/ ۲۶۵/ ۱۱۲/ ۱ أحمد عن السراد عن إبراهیم الخارقی [الحارثی فی کا] عن أبی عبد اللّه ع مثله بدون قوله إذا کان معهن رجل

بیان

فی الزنا و الرجم یعنی به أنه لا یثبت بها الرجم فی الزنا و إن ثبت بها حد الزانی کما مر فی باب شرائط الرجم و لا فی الدم یعنی به أنه لا یثبت بها القود و إن ثبت بها الدیة و به یجمع بینه و بین ما یأتی من الأخبار

۱۶۴۵۷- ۱۰ التهذیب، ۶/ ۲۸۰/ ۱۷۴/ ۱ ابن عیسی عن سعد بن إسماعیل عن أبیه إسماعیل بن عیسی قال سألت الرضا ع هل تجوز شهادة النساء فی التزویج من غیر أن یکون معهن رجل قال لا هذا لا یستقیم

بیان

حمله فی التهذیبین علی کراهة شهادتهن وحدهن أو التقیة

[۱۱]

اشارة

۱۶۴۵۸- ۱۱ التهذیب، ۶/ ۲۸۱/ ۱۷۹/ ۱ سعد عن أحمد عن محمد بن خالد و علی بن حدید عن علی بن النعمان عن داود بن الحصین عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن شهادة النساء فی النکاح بلا رجل معهن إذا کانت المرأة منکرة فقال لا بأس به ثم قال لی ما

یقول فی ذلک فقهاؤکم قلت یقولون لا یجوز إلا شهادة رجلین عدلین- فقال کذبوا لعنهم اللّه هونوا و استخفوا بعزائم اللّه و فرائضه و شددوا و عظموا ما هون اللّه إن اللّه أمر فی الطلاق بشهادة رجلین عدلین- فأجازوا الطلاق بلا شاهد واحد و النکاح لم یجئ عن اللّه فی تحریمه- فسن رسول اللّه ص فی ذلک الشاهدین تأدیبا و نظر لئلا ینکر الولد و المیراث و قد تثبت عقدة النکاح و یستحل الفرج و لا أن یشهد و کان أمیر المؤمنین ع یجیز شهادة امرأتین فی النکاح عند الإنکار و لا یجیز فی الإطلاق إلا شاهدین عدلین قلت فأنی

ذكر اللّه تعالى قوله فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتانِ قال [و قال] ذلك فى الدين إذا لم يكن رجلان فرجل و امرأتان و رجل واحد و يمين المدعى إذا لم تكن امرأتان قضى بذلك رسول اللّه ص و أمير المؤمنين ع بعده عندكم

بيان

فقهاؤكم أى فقهاء بلدكم يعنى الكوفة لم يجئ عن اللّه فى تحريمه يعنى لم يرد عن اللّه حكم فى احترام النكاح بالإشهاد عليه كما ورد فى الطلاق و فى بعض النسخ فى عزيمة فإن صح فمعناه أنه لم يرد الإشهاد عليه عن اللّه حتما و عزيمة و إن استحب و لا أن يشهد أى و لا إشهاد

[۱۲]

۱۶۴۵۹- ۱۲ الكافى، ۷/ ۳۹۱/ ۹/ ۱ العدة عن التهذيب، ۶/ ۲۶۵/ ۱۱۱/ ۱ سهل عن التميمى عن مثنى الحناط عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن شهادة النساء تجوز فى النكاح قال نعم و لا تجوز فى الطلاق و قال على ع تجوز شهادة النساء فى الرجم إذا كانت [كانوا] ثلاثة

الوافى، ج۱۶، ص: ۹۵۶

رجال و امرأتان و إذا كان أربع نسوة و رجلان فلا يجوز فى الرجم قلت تجوز شهادة النساء مع الرجال فى الدم قال لا

[۱۳]

۱۶۴۶۰- ۱۳ التهذيب، ۶/ ۲۸۱/ ۱۷۸/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن أبيه عن ابن المغيرة عن السكونى عن جعفر عن أبيه عن على ع أنه كان يقول شهادة النساء لا تجوز فى طلاق و لا نكاح- و لا فى حدود اللّه إلا فى الديون و ما لا يستطيع الرجل النظر إليه

[۱۴]

۱۶۴۶۱- ۱۴ التهذيب، ۶/ ۲۶۷/ ۱۲۱/ ۱ الحسين عن حماد عن ربعى عن أبى عبد اللّه ع قال لا تجوز شهادة النساء فى القتل

[۱۵]

۱۶۴۶۲- ۱۵ التهذيب، ۶/ ۲۶۵/ ۱۱۴/ ۱ ابن قولويه عن أبيه عن سعد عن البرقى عن أبيه عن غياث بن إبراهيم عن جعفر بن محمد عن أبيه عن على ع قال لا تجوز شهادة النساء فى الحدود و لا فى القود

[۱۶]

اشارة

۱۶۴۶۳- ۱۶ التهذيب، ۶/ ۲۶۵/ ۱۱۵/ ۱ عنه عن عبيد اللّه بن الفضل بن محمد بن هلال عن محمد بن محمد بن الأشعث الكندى عن

موسی بن إسماعیل عن أبیه قال حدثنی أبی عن أبیه عن جده عن علی ع مثله

بیان

هذه الأخبار محمولة علی ما إذا کن وحدهن لما مر و یأتی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۵۷

[۱۷]

۱۶۴۶۴- ۱۷ التهذیب، ۶/ ۲۶۷/ ۱۱۸/ ۱ الحسین عن محمد بن الفضیل عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع قال قال علی ع شهادة النساء تجوز فی النکاح و لا تجوز فی الطلاق و قال إذا شهد ثلاثة رجال و امرأتان جاز فی الرجم و إذا کان رجلان و أربع نسوة لم تجز و قال تجوز شهادة النساء فی الدم مع الرجال

[۱۸]

۱۶۴۶۵- ۱۸ التهذیب، ۶/ ۲۶۶/ ۱۱۷/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن المفضل بن صالح عن الشحام قال سألته عن شهادة النساء قال فقال لا تجوز شهادة النساء فی الرجم إلا مع ثلاثة رجال و امرأتین فإن کان رجلان و أربع نسوة فلا تجوز فی الرجم قال فقلت أ تجوز شهادة النساء مع الرجال فی الدم فقال نعم

[۱۹]

۱۶۴۶۶- ۱۹ الکافی، ۷/ ۳۹۰/ ۳/ ۲ التهذیب، ۶/ ۲۶۴/ ۱۰۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن شهادة النساء فی الرجم- فقال إذا کان ثلاثة رجال و امرأتان فإذا کان رجلان و أربع نسوة لم تجز فی الرجم

[۲۰]

۱۶۴۶۷- ۲۰ الکافی، ۷/ ۳۹۱/ ۸/ ۱ الحسین عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۶/ ۲۶۴/ ۱۰۷/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لا تجوز شهادة النساء فی رؤیة الهلال و لا تجوز فی الرجم شهادة رجلین و أربع نسوة و تجوز فی ذلک ثلاثة رجال و امرأتان و قال تجوز شهادة النساء وحدهن بلا رجال فی کل ما لا یجوز للرجال النظر إلیه

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۵۸

و تجوز شهادة القابلة وحدها فی المنفوس

[۲۱]

اشارة

۱۶۴۶۸- ۲۱ الکافی، ۷/ ۳۹۰/ ۱/ ۱ الثلاثة عن جمیل بن دراج و محمد بن حمران التهذیب، ۶/ ۲۶۶/ ۱۱۶/ ۱ الحسین عن جمیل بن دراج و ابن حمران عن أبی عبد اللّه ع قالا قلنا تجوز شهادة النساء فی الحدود قال فی القتل وحده إن علیا ع کان یقول- لا یطل [لا یبطل] دم امرئ مسلم

بیان

یعنی تجوز إذا کن وحدهن فی القتل إذا أخذت الدیة خاصة لا القود کذا فی الإستبصار

[۲۲]

اشارة

۱۶۴۶۹- ۲۲ التهذیب، ۶/ ۲۶۵/ ۱۱۳/ ۱ ابن أبی عمیر عن حماد عن ربعی عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال إذا شهد ثلاثة رجال و امرأتان لم تجز فی الرجم و لا تجوز شهادة النساء فی القتل

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا لم یتکامل شروط الشهادة و هو بعید و جوز فی الإستبصار فیه التقیة أیضا و یجوز أن یحمل القتل علی القود

[۲۳]

اشارة

۱۶۴۷۰- ۲۳ التهذیب، ۶/ ۲۶۷/ ۱۱۹/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۵۹

الفقیه، ۳/ ۵۲/ ۳۳۱۱ قضی أمیر المؤمنین ع فی غلام شهدت علیه امرأة أنه دفع غلاما فی بئر فقتله فأجاز شهادة المرأة- التهذیب، بحساب شهادة المرأة

بیان

یعنی به ربع الدیة

[۲۴]

۱۶۴۷۱- ۲۴ التهذیب، ۶/ ۲۶۷/ ۱۲۰/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن حسان عن ابن أبی عمران عن الفقیه، ۳/ ۵۲/ ۳۳۱۳ عبد اللّه بن الحکم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن امرأة شهدت علی رجل أنه دفع صبیا فی بئر فمات قال علی الرجل ربع دیة الصبی بشهادة المرأة

[۲۵]

۱۶۴۷۲- ۲۵ الکافی، ۷/ ۳۹۱/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن الخراز عن محمد قال قال لا تجوز شهادة النساء فی الهلال و لا فی الطلاق قال و سألته عن النساء تجوز شهادتهن قال فقال نعم فی العذرة و النفساء

[۲۶]

اشارة

۱۶۴۷۳- ۲۶ التهذیب، ۶/ ۲۶۹/ ۱۳۰/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن العلاء عن أحدهما ع قال لا تجوز شهادة النساء فی الهلال و سألته هل تجوز شهادتهن وحدهن قال نعم فی العذرة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۰

و النفساء

بیان

قد مضی أخبار أخر فی عدم جواز شهادة النساء فی الهلال فی باب شهود الرؤیة من کتاب الصیام

[۲۷]

۱۶۴۷۴- ۲۷ التهذیب، ۶/ ۲۷۰/ ۱۳۲/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن محمد قال "سألته هل تجوز شهادة النساء وحدهن قال نعم فی العذرة و النفساء

[۲۸]

۱۶۴۷۵- ۲۸ الکافی، ۷/ ۳۹۱/ ۷/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۷۱/ ۱۳۷/ ۱ یونس عن ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع قال تجوز شهادة النساء فی العذرة و کل عیب لا یراه الرجال

[۲۹]

۱۶۴۷۶- ۲۹ الکافی، ۷/ ۴۰۴/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۷۸/ ۱۶۶/ ۱ الأربعة التهذیب، ۱۰/ ۱۹/ ۵۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال أتی أمیر المؤمنین ع بامرأة بکر زعموا أنها زنت فأمر النساء فنظرن إلیها فقلن هی عذراء فقال ما کنت لأضرب من علیها خاتم من اللّه و کان یجیز شهادة النساء فی مثل هذا

[۳۰]

۱۶۴۷۷- ۳۰ التهذیب، ۶/ ۲۷۱/ ۱۴۰/ ۱ ابن محبوب عن العبیدی عن خراش عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۱

الفقیه، ۳/ ۵۲/ ۳۳۱۲ زرارة عن أحدهم ع فی أربعة شهدوا علی امرأة بالزنا فقالت أنا بکر فنظر إلیها النساء فوجدنها بکرا قال تقبل شهادة النساء

[۳۱]

۱۶۴۷۸- ۳۱ الکافی، ۷/ ۳۹۲/ ۱۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۶۸/ ۱۲۶/ ۱ سهل عن البزنطی عن داود بن سرحان عن أبی عبد اللّٰه ع قال أجیز شهادة النساء فی الصبی صاح أو لم یصح و فی کل شیء لا ینظر إلیه الرجل تجوز شهادة النساء فیه

[۳۲]

۱۶۴۷۹- ۳۲ الکافی، ۷/ ۱۵۶/ ۳/ ۱ العدة عن سهل و محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۶۸/ ۱۲۵/ ۱ أحمد عن الکافی، ۷/ ۳۹۲/ ۱۲/ ۱ الفقیه، ۳/ ۵۳/ ۳۳۱۶ التهذیب، ۹/ ۳۹۱/ ۲/ ۱ السراد عن عمرو [عمر] بن یزید قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن رجل مات و ترک امرأته و هی حامل- فوضعت بعد موته غلاما ثم مات الغلام بعد ما وقع علی الأرض فشهدت المرأة التی قبلتها به أنه استهل و صاح حین وقع علی الأرض ثم مات- قال علی الإمام أن یجیز شهادتها فی ربع میراث الغلام

[۳۳]

اشارة

۱۶۴۸۰- ۳۳ الفقیه، ۳/ ۵۴/ ۳۳۱۷ و فی روایة أخری إن کانت امرأتین تجوز شهادتهما فی نصف المیراث و إن کن ثلاث نسوة جازت

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۲

شهادتهن فی ثلاثة أرباع المیراث و إن کن أربعا جازت شهادتهن فی المیراث کله

بیان

الاستهلال و الإهلال صوت الصبی بالبکاء حین ولادته

[۳۴]

۱۶۴۸۱- ۳۴ التهذیب، ۹/ ۳۹۱/ ۳/ ۱ الحسین عن السراد التهذیب، ۶/ ۲۷۱/ ۱۴۱/ ۱ ابن محبوب عن الکافی، ۷/ ۱۵۶/ ۴/ ۱ التهذیب،

۹/ ۳۹۱/ ۳/ ۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول تجوز شهادة القابلة فی المولود إذا استهل و صاح فی المیراث و یورث الربع من المیراث بقدر شهادة امرأة قلت فإن کانتا امرأتین قال تجوز شهادتهما فی النصف من المیراث

[۳۵]

۱۶۴۸۲- ۳۵ التهذیب، ۶/ ۲۸۴/ ۱۸۷/ ۱ ابن عیسی عن الحسن بن موسی عن شعر عن الغنوی عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال قال تجوز شهادة امرأتین فی الاستهلال

[۳۶]

اشارة

۱۶۴۸۳- ۳۶ التهذیب، ۶/ ۲۷۰/ ۱۳۵/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال قال القابلة تجوز شهادتها فی الولد علی قدر شهادة امرأة واحدة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۳

بیان

فی الإستبصار قید جواز شهادتها فی کل ما أطلق فیه بهذا الخبر أعنی إنما جوز علی قدر شهادة امرأة واحدة

[۳۷]

۱۶۴۸۴- ۳۷ التهذیب، ۶/ ۲۷۱/ ۱۴۲/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر ع قال شهادة القابلة جائزة علی أنه استهل أو برز میتا إذا سئل عنها فعدلت

[۳۸]

۱۶۴۸۵- ۳۸ الفقیه، ۳/ ۵۲/ ۳۳۱۰ عبید اللّه الحلبی سأل أبا عبد اللّه ع عن شهادة القابلة فی الولادة قال تجوز شهادة الواحدة و شهادة النساء فی المنفوس و العذرة

[۳۹]

۱۶۴۸۶- ۳۹ الکافی، ۷/ ۳۹۲/ ۱۰/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المرأة یحضرها الموت و لیس عندها إلا امرأة أ تجوز شهادتها أم لا تجوز فقال تجوز شهادة النساء فی المنفوس و العذرة

[۴۰]

۱۶۴۸۷- ۴۰ التهذیب، ۶/ ۲۷۰/ ۱۳۳/ ۱ الحسین عن القاسم عن أبان مثله و زاد و قال تجوز شهادة النساء فی الحدود مع الرجل

[۴۱]

۱۶۴۸۸- ۴۱ الکافی، ۷/ ۴/ ۴/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن ربعی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۴

التهذیب، ۹/ ۱۸۰/ ۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن حماد بن عثمان التهذیب، ۶/ ۲۶۸/ ۱۲۳/ ۱ الحسین عن حماد عن ربعی عن أبی عبد اللّه ع فی شهادة امرأة حضرت رجلا یوصی لیس معها رجل فقال یجاز ربع ما أوصی بحساب شهادتها

[۴۲]

۱۶۴۸۹- ۴۲ الفقیه، ۴/ ۱۹۲/ ۵۴۳۵ حماد بن عیسی عن ربعی الحدیث بأدنی تفاوت

[۴۳]

۱۶۴۹۰- ۴۳ التهذیب، ۶/ ۲۶۷/ ۱۲۲/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن محمد بن قیس التهذیب، ۹/ ۱۸۰/ ۶/ ۱ الحسین عن یوسف بن عقیل عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی وصیة لم یشهدها إلا امرأة فقضی أن تجاز شهادة المرأة فی ربع الوصیة

[۴۴]

۱۶۴۹۱- ۴۴ التهذیب، ۹/ ۱۸۰/ ۹/ ۱ یونس عن عاصم عن محمد بن قیس مثله و زاد إذا کانت مسلمة غیر مریبة فی دینها

[۴۵]

۱۶۴۹۲- ۴۵ التهذیب، ۹/ ۱۸۰/ ۸/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن محمد عن علی بن الحکم عن أبان عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی وصیة لم یشهدها إلا امرأة فأجاز شهادة المرأة فی الربع من الوصیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۵

حساب شهادتها

[۴۶]

۱۶۴۹۳- ۴۶ الفقیه، ۳/ ۵۳/ ۳۳۱۴ ابن أبی عمیر عن یحیی بن خالد الصیرفی عن أبی الحسن الماضی ع قال کتبت إلیه فی رجل مات و له أم ولد و قد جعل لها سیدها شیئا فی حیاته ثم مات قال فکتب ع لها ما أثابها [أتاها] به سیدها فی حیاته- معروف ذلک لها تقبل علی ذلک شهادة الرجل و المرأة و الخدم غیر المتهمین

[۴۷]

۱۶۴۹۴- ۴۷ التهذیب، ۶/ ۲۷۰/ ۱۳۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن عبد اللّٰه بن سنان قال سألته عن امرأة حضرها الموت و لیس عندها إلا امرأة أ تجوز شهادتها فقال لا تجوز شهادتها إلا فی المنفوس و العذرة

[۴۸]

۱۶۴۹۵- ۴۸ التهذیب، ۶/ ۲۶۸/ ۱۲۴/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن إبراهیم بن محمد الهمدانی قال کتب أحمد بن هلال إلی أبی الحسن ع امرأة شهدت علی وصیة رجل لم یشهدها غیرها- و فی الورثة من یصدقها و فیهم من یتهمها فکتب ع لا إلا أن یکون رجل و امرأتان و لیس بواجب أن ینفذ شهادتها

[۴۹]

اشارة

۱۶۴۹۶- ۴۹ التهذیب، ۶/ ۲۸۰/ ۱۷۶/ ۱ ابن عیسی عن ابن بزیع قال سألت الرضا ع عن امرأة ادعی بعض أهلها أنها أوصت عند موتها من ثلثها بعتق رقبة لها أ یعتق ذلک و لیس علی ذلک شاهدا إلا النساء قال لا تجوز شهادة النساء فی هذا

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۶

بیان

حملها جمیعا فی التهذیبین علی عدم نفاذها فی الجمیع و إن نفذت فی الربع و جوز فی الإستبصار التقیة أیضا و هو الصواب

[۵۰]

۱۶۴۹۷- ۵۰ التهذیب، ۶/ ۲۷۰/ ۱۳۴/ ۱ الحسین عن صفوان و [عن] محمد بن خالد عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّٰه ع قال تجوز شهادة المرأة فی الشیء الذی لیس بکثیر فی الأمر الدون و لا تجوز فی الکثیر

[۵۱]

اشارة

۱۶۴۹۸- ۵۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۲/ ۲/ ۱ ابن قولویه عن أبیه عن سعد عن ابن فضال عن أبیه عن علی بن عقبة و ذبیان عن النمیری عن ابن أبی یعفور عن أخیه عبد الکریم عن أبی جعفر ع قال تقبل شهادة المرأة و النسوة إذا کن مستورات من أهل البیوتات معروفات بالستر و العفاف مطیعات للأزواج تارکات للبذاء و التبرج إلی الرجال فی أندیتهم

بیان

من أهل البیوتات یعنی من الأشراف و ذوی المروات فإن البیت جاء بمعنی الشرف و البذاء الفحش و التبرج التکلف فی إظهار ما یخفی و خص بکشف المرأة زینتها و محاسنها للرجال و الأندیة جمع النادی و هو المجلس ما دام فیه القوم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۷

باب ۱۲۹ شهادة الممالیک و الصبیان

[۱]

۱۶۴۹۹- ۱ الکافی، ۷/ ۳۸۹/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۸/ ۳۹/ ۱ الثلاثة عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع لا بأس بشهادة المملوک إذا کان عدلا

[۲]

۱۶۵۰۰- ۲ الکافی، ۷/ ۳۹۰/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۸/ ۴۰/ ۱ الثلاثة عن القاسم بن عروة عن العجلی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المملوک تجوز شهادته قال نعم و إن أول من رد شهادة المملوک لفلان

[۳]

اشارة

۱۶۵۰۱- ۳ الکافی، ۷/ ۳۸۹/ ۲/ ۲ محمد عن أحمد عن البرقی و التهذیب، ۶/ ۲۴۸/ ۳۸/ ۱ الحسین عن القاسم بن عروة عن عبد الحمید الطائی عن محمد عن أبی عبد اللّه ع فی شهادة المملوک قال إذا کان عدلا فهو جائز الشهادة إن أول من رد

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۸

شهادة المملوک عمر بن الخطاب و ذلک أنه تقدم إلیه مملوک فی شهادة- فقال إن أقمت الشهادة تخوفت علی نفسی و إن کتمتها أثمت بربی- فقال هات شهادتک أما أنا لا نجیز شهادة مملوک بعدک

بیان

کان خوفه من مولاه أن یصیبه منه ضرر أو من المدعی علیه

[۴]

۱۶۵۰۲- ۴ التهذیب، ۶/ ۲۴۹/ ۴۱/ ۱ السراد عن محمد عن أبی جعفر ع قال تجوز شهادة العبد المسلم علی الحر المسلم

[۵]

۱۶۵۰۳- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۵۰/ ۴۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن عثمان عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل المملوک المسلم تجوز شهادته لغیر موالیه فقال تجوز فی الدین و الشیء الیسیر

[۶]

۱۶۵۰۴- ۶ التهذیب، ۶/ ۲۵۰/ ۴۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر و فضالة جمیعا عن جمیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المکاتب تجوز شهادته فقال فی القتل وحده

[۷]

۱۶۵۰۵- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۷۹/ ۱۷۲/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألته عن شهادة المکاتب کیف تقول فیها

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۶۹

قال فقال تجوز علی قدر ما أعتق منه إن لم یکن اشترط علیه أنک إن عجزت رددناک فإن کان اشترط علیه ذلک لم تجز شهادته حتی یؤدی أو یستبین [یستیقن] أنه قد عجز قال قلت فکیف یکون بحساب ذلک قال إذا کان قد أدی النصف أو الثلث فشهد لک بألفین علی رجل أعطیت من حقک ما أعتق النصف من الألفین

[۸]

۱۶۵۰۶- ۸ التهذیب، ۶/ ۲۴۹/ ۴۲/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الفقیه، ۳/ ۴۱/ ۳۲۸۴ السراد عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال لا تجوز شهادة العبد المسلم علی الحر المسلم

[۹]

۱۶۵۰۷- ۹ التهذیب، ۶/ ۲۴۹/ ۴۳/ ۱ الحسین بن صفوان عن العلاء الفقیه، ۳/ ۴۵/ ۳۲۹۶ السراد عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال تجوز شهادة المملوک من أهل القبلة علی أهل الکتاب- التهذیب، و قال العبد المملوک لا تجوز شهادته

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۷۰

[۱۰]

اشارة

۱۶۵۰۸- ۱۰ التهذیب، ۶/ ۲۴۹/ ۴۴/ ۱ عنه عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع و حماد عن سعید عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع و عثمان عن سماعة و ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۳/ ۴۸/ ۳۳۰۱ حماد عن الحلبی التهذیب، ۸/ ۲۷۶/ ۳۸/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن أبی المغراء عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی المکاتب یعتق نصفه هل تجوز شهادته فی الطلاق قال إذا کان معه رجل و امرأة- الفقیه، جازت شهادته- التهذیب، و قال أبو بصیر و إلا فلا تجوز

بیان

قال فی الفقیه إنما ذلک علی جهة التقیة و فی الحقیقة تقبل شهادة المکاتب و الرجل معه بشاهدین و أدخل المرأة فی ذلک لئلا یقول المخالفون إنه قبل شهادة قد ردها إمامهم و أما شهادة النساء فی الطلاق فغیر مقبولة علی أصلنا و مثله قال فی التهذیبین و بالجملة حملا أخبار نفی جواز شهادة العبد و المکاتب تارة علی التقیة و أخری علی عدم قبولها لموالیهم لموضع التهمة

[۱۱]

اشارة

۱۶۵۰۹- ۱۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۰/ ۴۸/ ۱ ابن محبوب عن العبیدی عن ابن المغیرة عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۷۱

الفقیه، ۳/ ۴۵/ ۳۲۹۵ السکونی عن جعفر عن أبیه عن آبائه عن علی ع أن شهادة الصبیان إذا شهدوا و هم صغار جازت إذا کبروا ما لم ینسوها و کذلک الیهود و النصاری إذا أسلموا جازت شهادتهم و العبد إذا شهد شهادة ثم أعتق جازت شهادته إذا لم یردها الحاکم قبل أن یعتق و قال علی ع و إن أعتق العبد لموضع الشهادة لم تجز شهادته

بیان

قال فی التهذیبین و الفقیه إذا لم یردها یعنی لفسق أو ما یقدح فی الشهادة لا لأجل العبودیة و لموضع الشهادة یعنی لیشهد لمولاه

[۱۲]

۱۶۵۱۰- ۱۲ التهذیب، ۶/ ۲۵۰/ ۴۷/ ۱ البزوفری عن القمی عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی رجل مات و ترک جاریة و مملوکین فورثهما أخ له فأعتق العبدین و ولدت الجاریة غلاما فشهدا بعد العتق أن مولاهما کان أشهدهما أنه

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۷۲

کان یقع علی الجاریة و أن الحمل منه قال تجوز شهادتهما و یردان عبدین کما کانا

[۱۳]

اشارة

۱۶۵۱۱- ۱۳ الکافی، ۷/ ۲۰/ ۱۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۹/ ۲۲۲/ ۲۰/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۲۱۱/ ۵۴۹۲ ابن فضال عن داود بن فرقد قال سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل کان فی سفره و معه جاریة له و غلامان مملوکان فقال لهما أنتما حران لوجه اللّه و اشهدا أن ما فی

بطن جاریتی هـذه منی فولـدت غلاما فلما قـدموا علی الورثـة أنکروا ذلک و استرقوهم ثم إن الغلامین عتقا بعـد ذلک فشـهدا بعد ما أعتقا أن مولاهما الأول أشـهدهما أن ما فی بطن جاریته منه قال تجوز شـهادتهما للغلام و لا یسترقهما الغلام الذی شهدا له لأنهما أثبتا نسبه

بیان

حمله فی التهذیبین علی الاستحباب و حمل ردهما عبدین فی الحدیث الأول علی الجواز لأنه أعتقهما من لا یملکهما

[۱۴]

اشارة

۱۶۵۱۲- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۸۸/ ۱/ ۲ التهذیب، ۶/ ۲۵۱/ ۴۹/ ۱ علی عن العبیـدی عن یونس عن الخراز قال سألت إسـماعیل بن جعفر متی تجوز شـهادة الغلام فقال إذا بلغ عشر سنین قال قلت و یجوز أمره قال فقال إن رسول اللّه ص دخل بعائشة و هی ابنة عشر سنین و لیس یدخل بالجاریة حتی تکون امرأة فإذا کان

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۷۳

للغلام عشر سنین جاز أمره و جازت شهادته

بیان

فی هـذا الحـدیث ما لا یخفی فإن حکم الرجل و المرأة لا یجب أن یکون واحـدا فی کل شـیء أ لا تری إلی الأمر الـذی جعل جامعا فإن صاحب العشر سنین من الرجال لا یتأتی منه النکاح غالبا إلا أن الأمر فیه سهل لعدم اتصال الحدیث بالمعصوم

[۱۵]

۱۶۵۱۳- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۸۹/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۱/ ۵۰/ ۱ الثلاثـة عن جمیل قال قلت لأبی عبد اللّه ع تجوز شـهادة الصبیان فقال نعم فی القتل یؤخذ بأول کلامه و لا یؤخذ بالثانی منه

[۱۶]

۱۶۵۱۴- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۸۹/ ۶/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۵۲/ ۵۴/ ۱ سـهل عن البزنطی عن جمیل عن أبی عبـد اللّه ع مثله بأدنی تفاوت

[۱۷]

۱۶۵۱۵- ۱۷ الکافی، ۷/ ۳۸۹/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۱/ ۵۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن محمد بن حمران قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شهادة الصبی قال فقال لا إلا فی القتل یؤخذ بأول کلامه و لا یؤخذ بالثانی

[۱۸]

۱۶۵۱۶- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۸۹/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۱/ ۵۲/ ۱ القمیان عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال فی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۷۴

الصبی یشهد علی الشهادة قال إن عقله حین یدرک أنه حق جازت شهادته

[۱۹]

۱۶۵۱۷- ۱۹ الکافی، ۷/ ۳۸۹/ ۵/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۱/ ۵۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ص إن شهادة الصبیان إذا أشهدوهم و هم صغار جازت إذا کبروا ما لم ینسوها

[۲۰]

اشارة

۱۶۵۱۸- ۲۰ التهذیب، ۶/ ۲۵۲/ ۵۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شهادة الصبی و المملوک فقال علی قدرها یوم أشهد تجوز فی الأمر الدون- و لا- تجوز فی الأمر الکثیر قال عبید و سألته عن الذی یشهد علی الشیء و هو صغیر قد رآه فی صغره ثم قام به بعد ما کبر قال فقال تجعل شهادته نحوا من شهادة هؤلاء

بیان

علی قدرها یوم أشهد لعل المراد به أنه ینظر إلی مقدار ما شهدا به فی الحقارة و الخطر فتقبل فی الحقیر دون الخطیر فما بعده تفسیر له نحوا من شهادة هؤلاء یعنی به أنه لا- یفرق بین شهادته و شهادة الکبیر و یعنی بهؤلاء البالغین الکاملین و فی بعض النسخ خیرا من شهادة هؤلاء فیکون المراد بهؤلاء المخالفین و فیه بعد

[۲۱]

اشارة

۱۶۵۱۹- ۲۱ الفقیه، ۳/ ۴۴/ ۳۲۹۴ طلحة بن زید عن جعفر بن محمد عن أبیه عن آبائه عن علی ع قال شهادة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۷۵

الصبیان جائزة بینهم ما لم یتفرقوا أو یرجعوا إلی أهلهم

بيان

يستفاد من قوله ع جائزة بينهم تخصيص الجواز بشهادة بعضهم على بعض

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۹۷۷

باب ۱۳۰ شهادة أهل الملل

[۱]

۱۶۵۲۰- ۱ الكافی، ۷/ ۳۹۸/ ۱/ ۱ العدة عن سهل و التهذيب، ۶/ ۲۵۲/ ۵۶/ ۱ علی عن أبيه عن السراد عن ابن رئاب عن الحذاء عن أبی عبد اللّه ع قال تجوز شهادة المسلمين على جميع أهل الملل [أهل الذمة] و لا تجوز شهادة أهل الملل [الذمة] على المسلمين

[۲]

اشارة

۱۶۵۲۱- ۲ الكافی، ۷/ ۳۹۸/ ۲/ ۱ التهذيب، ۶/ ۲۵۲/ ۵۷/ ۱ علی عن العبيدی عن يونس عن زرعة عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شهادة أهل الملة قال فقال لا تجوز إلا على أهل ملتهم فإن لم يوجد غيرهم جازت شهادتهم على الوصية لأنه لا يصلح ذهاب حق أحد

بيان

إن قيل كما لا يصلح ذهاب الحق فی الوصية كذلك لا يصلح فی غيرها فلم

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۹۷۸

خص الجواز بها.

قلنا إن المستشهد فی الوصية لا يبقى حتى يستشهد بعد ذلك من وجد و أيضا لا يعلم أحد ما فی قلبه إلا أن يستشهد بخلاف غيرها فإن المشهود عليه فيه معلوم بين المتعاملين و لعله لا يقع إنكار حتى يحتاج إلى شاهد

[۳]

اشارة

۱۶۵۲۲- ۳ الكافی، ۷/ ۳۹۹/ ۷/ ۱ محمد عن التهذيب، ۶/ ۲۵۳/ ۵۹/ ۱ ابن عيسى عن السراد عن الخراز عن ضريس الكناسی قال سألت أبا جعفر ع عن شهادة أهل ملة هل تجوز على رجل من غير أهل ملتهم فقال لا إلا أن لا يوجد فی تلك الحال غيرهم فإن لم

یوجد غیرهم جازت شهادتهم فی الوصیة لأنه لا یصلح ذهاب حق امرئ مسلم و لا تبطل وصیته

بیان

سیأتی فی أبواب الوصیة من کتاب الجنائز أخبار أخر فی هذا المعنی

[۴]

۱۶۵۲۳- ۴ الکافی، ۷/ ۴/ ۲/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۸۰/ ۱۰/ ۱ الخمسة و محمد الفقیه، ۳/ ۴۷/ ۳۲۹۹ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته هل تجوز شهادة أهل ملة علی غیر أهل ملتهم قال نعم إذا لم یجد من أهل ملتهم غیرهم إنه لا یصلح ذهاب حق أحد

[۵]

۱۶۵۲۴- ۵ الکافی، ۷/ ۳۹۸/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۳/ ۶۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ص الیهودی و النصرانی إذا شهدوا ثم أسلموا جازت شهادتهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۷۹

[۶]

۱۶۵۲۵- ۶ الکافی، ۷/ ۳۹۸/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۳/ ۶۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس التهذیب، عن العلاء ش عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الصبی و العبد و النصرانی یشهدون شهادة فیسلم النصرانی أ تجوز شهادته قال نعم

[۷]

اشارة

۱۶۵۲۶- ۷ الکافی، ۷/ ۳۹۸/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۵۳/ ۶۱/ ۱ أحمد عن التمیمی عن محمد بن حمران عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن نصرانی أشهد علی شهادة ثم أسلم بعد أ تجوز شهادته قال نعم هو علی موضع شهادته

بیان

یعنی هو علی ما کان علیه فیما شهده

[۸]

۱۶۵۲۷- ۸ التهذیب، ۶/ ۲۵۴/ ۶۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع مثله

[۹]

۱۶۵۲۸- ۹ التهذیب، ۶/ ۲۵۴/ ۶۵/ ۱ عنه عن القاسم بن سلیمان عن عبید مثله و لم یقل فی حدیثه نعم

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۰

[۱۰]

۱۶۵۲۹- ۱۰ الفقیه، ۳/ ۷۰/ ۳۳۵۴ صفوان عن أبی الحسن ع قال قلت له یهودی أشهد علی شهادة ثم أسلم أ تجوز شهادته قال نعم

[۱۱]

۱۶۵۳۰- ۱۱ الفقیه، ۳/ ۷۰/ ۳۳۵۵ العلاء عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الذمی و العبد یشهدان علی شهادة ثم یسلم الذمی و یعتق العبد أ تجوز شهادتهما علی ما کانا أشهدا علیه قال نعم إذا علم منهما بعد ذلک خیر جازت شهادتهما

[۱۲]

اشارة

۱۶۵۳۱- ۱۲ التهذیب، ۶/ ۲۵۴/ ۶۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن نصرانی أشهد علی شهادة ثم أسلم بعد أ تجوز شهادته قال لا

بیان

حمله فی التهذیبین تارة علی الشذوذ و أخری علی التقیة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۱

باب ۱۳۱ شهادة الخصی و الأعمی و الأصم و الشهادة علی المستورة

[۱]

۱۶۵۳۲- ۱ الکافی، ۷/ ۴۰۱/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۸۰/ ۱۷۷/ ۱ محمد بن أحمد عن موسی بن جعفر البغدادی عن جعفر بن یحیی عن عبد اللّه بن عبد الرحمن عن الفقیه، ۳/ ۴۲/ ۳۲۸۷ الحسین [الحسن] بن زید عن أبی عبد اللّه عن آبائه ع قال أتی عمر بن الخطاب بقدامة بن مظعون و قد شرب الخمر فشهد علیه رجلان- الکافی، الفقیه، أحدهما خصی و هو عمرو التمیمی و الآخر المعلی بن الجارود ش فشهد أحدهما أنه رآه یشرب و شهد الآخر أنه رآه یقیء الخمر فأرسل عمر إلی أناس من أصحاب رسول اللّه ص

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۲

فیهم أمیر المؤمنین ع فقال لأمیر المؤمنین ع ما تقول یا أبا الحسن فإنک الذی قال رسول اللّه ص أنت أعلم هذه الأمة و أقضاها بالحق

فإن هذين قد اختلفا فی شهادتهما قال ما اختلفا فی شهادتهما و ما قاءها حتی شربها فقال هل تجوز شهادة الخصی فقال ما ذهاب لحيته [أنثييه] إلا كذهاب بعض أعضائه

[۲]

اشارة

۱۶۵۳۳- ۲ الکافی، ۷/ ۴۰۰/ ۱/ ۱ العدة عن التهذيب، ۶/ ۲۵۴/ ۶۸/ ۱ سهل عن البزنطی عن ثعلبة بن ميمون عن محمد بن قيس عن أبی جعفر ع قال سألته عن شهادة الأعمی فقال نعم إذا أثبت

بيان

يعنی إذا كان علی أمر ثابت عنده

[۳]

۱۶۵۳۴- ۳ الکافی، ۷/ ۴۰۰/ ۲/ ۱ محمد عن التهذيب، ۶/ ۲۵۴/ ۶۷/ ۱ ابن عيسی عن الحجال عن ثعلبة مثله بأدنی تفاوت

[۴]

اشارة

۱۶۵۳۵- ۴ الکافی، ۷/ ۴۰۰/ ۳/ ۱ العدة عن التهذيب، ۶/ ۲۵۵/ ۶۹/ ۱ سهل عن إسماعيل بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۳

مهران عن درست عن جميل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شهادة الأصم فی القتل قال يؤخذ بأول قوله و لا يؤخذ بالثانی

بيان

العلة فيه غير ظاهرة و يحتمل أن يكون قد بدل الصبی بالأصم فإن الصبی هو الذی يختلف فی قوله و لا مدخل للسمع فی شهود القتل من المشهود عليه و إنما المدار فيه علی البصر

[۵]

اشارة

۱۶۵۳۶- ۵ الکافی، ۷/ ۴۰۰/ ۱/ ۲ محمد عن محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن أخیه جعفر بن عیسی بن یقطین التهذیب، ۶/ ۲۵۵/ ۷۰/ ۱ ابن عیسی عن أخیه جعفر بن عیسی عن الفقیه، ۳/ ۶۷/ ۳۳۴۶ ابن یقطین عن أبی الحسن الأول ع قال لا بأس بالشهادة علی إقرار المرأة و لیست بمسفرة إذا عرفت بعینها أو حضر من یعرفها فأما أن لا تعرف بعینها و لا یحضر من یعرفها فلا یجوز للشهود أن یشهدوا علیها و علی إقرارها دون أن تسفر و ینظرون إلیها

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۴

بیان

جعفر هذا هو جعفر بن عیسی بن عبید بن یقطین أخو محمد بن عیسی العبیدی الیقطینی کما هو فی الکافی و کما یستفاد من کتب الرجال و أما ما فی التهذیبین من إسناد أخوته إلی أحمد بن محمد بن عیسی الأشعری القمی کما هو ظاهر التهذیب حیث قال فیه أحمد عن أخیه و صریح الإستبصار حیث قال فیه أحمد بن محمد بن عیسی عن أخیه فالظاهر أنه سهو و المراد بابن یقطین الذی یروی عنه جعفر علی لا الحسن ابنه کما اصطلحنا علیه و إنما لم نصرح باسمه لأنه کان کذلک فی الکتب الثلاثة فما أحببنا أن نتصرف فیه و الإسفار الکشف

[۶]

اشارة

۱۶۵۳۷- ۶ التهذیب، ۶/ ۲۵۵/ ۷۱/ ۱ الصفار قال کتبت إلی الفقیه ع فی رجل- الفقیه، ۳/ ۶۷/ ۳۳۴۷ کتب الصفار إلی أبی محمد الحسن بن علی ع فی رجل أراد أن یشهد علی امرأة لیس لها بمحرم هل یجوز له أن یشهد علیها و هی من وراء الستر و یسمع کلامها إذا شهد رجلان عدلان أنها فلانة بنت فلان التی تشهدک و هذا کلامها أو لا تجوز له الشهادة حتی تبرز و یثبتها بعینها فوقع ع تتنقب و تظهر للشهود

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۵

بیان

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۱۶، ص: ۹۸۵

قال فی الفقیه و هذا التوقیع عندی بخطه ع حمله فی الإستبصار علی الاحتیاط أو أنها تتنقب و تظهر للشهود الذین یعرفونها بأنها فلانة

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۷

باب ۱۳۲ شهادة کل من الزوجین و الأخوین و الولد و الوالد للآخر و الوصی للموصی و علیه

[۱]

اشارة

۱۶۵۳۸- ۱ الکافی، ۷/ ۳۹۳/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۴۷/ ۳۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن أبی المغراء عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال قال تجوز شهادة الرجل لامرأته و المرأة لزوجها إذا کان معها غیرها و تجوز شهادة الولد لوالده و الوالد لولده و الأخ لأخیه

بیان

إنما قال إذا کان معها غیرها لأن شهادة امرأتین تحسب بواحدة

[۲]

۱۶۵۳۹- ۲ الکافی، ۷/ ۳۹۳/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۴۸/ ۳۶/ ۱ ابن عیسی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۸

الفقیه، ۳/ ۴۱/ ۳۲۸۵ السراد عن هشام بن سالم عن عمار بن مروان قال سألت أبا عبد اللّه ع أو قال سأله بعض أصحابنا عن الرجل یشهد لامرأته قال إذا کان خیرا جازت شهادته- و عن الرجل یشهد لأبیه أو الأب یشهد لابنه أو الأخ لأخیه قال لا بأس بذلک إذا کان خیرا جازت شهادته لأبیه و الأب لابنه و الأخ لأخیه

[۳]

۱۶۵۴۰- ۳ الفقیه، ۳/ ۴۲/ ۳۲۸۶ و فی خبر آخر لا تقبل شهادة الولد علی والده

[۴]

۱۶۵۴۱- ۴ الکافی، ۷/ ۳۹۳/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۸/ ۳۷/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن زرعة عن سماعة عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شهادة الولد لوالده و الوالد لولده و الأخ لأخیه فقال تجوز

[۵]

۱۶۵۴۲- ۵ الکافی، ۷/ ۳۹۳/ ۲/ ۲ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۶]

۱۶۵۴۳- ۶ التهذیب، ۶/ ۲۴۷/ ۳۴/ ۱ الحسین عن زرعة عن سماعة قال سألته عن شهادة الوالد لولده و الولد لوالده و الأخ لأخیه قال نعم و عن شهادة الرجل لامرأته قال نعم و المرأة لزوجها قال لا

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۸۹

إلا أن یکون معها غیرها

[۷]

۱۶۵۴۴- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۸۶/ ۱۹۵/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع أن شهادة الأخ لأخیه تجوز إذا کان مرضیا و معه شاهد آخر

[۸]

اشارة

۱۶۵۴۵- ۸ الکافی، ۷/ ۳۹۴/ ۳/ ۱ محمد عن الفقیه، ۳/ ۷۳/ ۳۳۶۲ التهذیب، ۶/ ۲۴۷/ ۳۱/ ۱ الصفار أنه کتب إلی أبی محمد الحسن بن علی ع هل تقبل شهادة الوصی للمیت بدین له علی رجل مع شاهد آخر عدل فوقع ع إذا شهد معه آخر عدل فعلی المدعی یمین و کتب إلیه أ یجوز للوصی أن یشهد لوارث المیت صغیرا أو کبیرا بحق له علی المیت أو غیره و هو القابض للوارث الصغیر و لیس لکبیر بقابض فوقع ع نعم ینبغی للوصی أن یشهد بالحق و لا یکتم الشهادة و کتب أ و تقبل شهادة الوصی علی المیت بدین مع شاهد آخر عدل فوقع نعم من بعد یمین

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۰

بیان

إنما أوجب الیمین فی المسألة الأخیرة لأن الدعوی علی المیت و أما فی المسألة الأولی فلعله للاستظهار و الاحتیاط لمکان التهمة و یحتمل سقوط لفظة و إلا بین قوله معه آخر عدل و قوله فعلی المدعی

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۱

باب ۱۳۳ شهادة الشریک و الأجیر و الضیف

[۱]

اشارة

۱۶۵۴۶- ۱ الکافی، ۷/ ۳۹۴/ ۱/ ۱ القمی عن أبی عیسی و حمید عن ابن سماعة جمیعا عن المیثمی عن أبان عن البصری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن ثلاثة شرکاء شهد اثنان علی واحد قال لا تجوز شهادتهما

بيان

على واحد يعنى لواحد أو على أمره و إنما لا تجوز شهادتهما فيما لهما فيه نصيب كما يأتى

[۲]

۱۶۵۴۷- ۲ التهذيب، ۶/ ۲۴۶/ ۲۸/ ۱ الحسين عن فضالة عن أبان عمن أخبره عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن شريكين شهد أحدهما لصاحبه قال تجوز شهادته إلا فى شىء له فيه نصيب

[۳]

۱۶۵۴۸- ۳ الفقيه، ۳/ ۴۴/ ۳۲۹۳ فضالة عن أبان قال سئل أبو عبد اللّه ع عن شريكين الحديث

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۲

[۴]

اشارة

۱۶۵۴۹- ۴ التهذيب، ۶/ ۲۴۶/ ۲۷/ ۱ عنه عن القاسم عن أبان عن البصرى قال سألت أبا عبد اللّه ع عن ثلاثة شركاء- ادعى واحد و شهد الاثنان قال تجوز

بيان

يعنى فيما لم يكن لهما فيه نصيب

[۵]

اشارة

۱۶۵۵۰- ۵ الكافى، ۷/ ۳۹۴/ ۲/ ۱ التهذيب، ۶/ ۲۴۶/ ۳۰/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين عن الفقيه، ۳/ ۴۰/ ۳۲۸۳ ابن أسباط عن محمد بن الصلت قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن رفقة كانوا فى طريق فقطع عليهم الطريق فأخذ اللصوص فشهد بعضهم لبعض قال لا تقبل شهادتهم إلا بإقرار من اللصوص أو شهادة من غيرهم عليهم

بيان

ینبغی تخصیص الحکم بما إذا کان المشهود به مما کان لهم فیه شرکة

[۶]

۱۶۵۵۱- ۶ الکافی، ۷/ ۳۹۴/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۶/ ۲۹/ ۱ محمد عن محمد بن موسی عن أحمد بن الحسن بن علی عن أبیه عن علی بن عقبة عن النمیری عن العلاء بن سیابة عن أبی عبد اللّه ع قال کان أمیر المؤمنین ع لا یجیز شهادة الأجیر

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۳

[۷]

۱۶۵۵۲- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۵۷/ ۷۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن الفقیه، ۳/ ۷۰/ ۳۳۵۴ صفوان عن أبی الحسن ع قال سألته عن رجل أشهد أجیره علی شهادة ثم فارقه أ تجوز شهادته له بعد أن یفارقه قال نعم- التهذیب، و کذلک العبد إذا أعتق جازت شهادته

[۸]

۱۶۵۵۳- ۸ التهذیب، ۶/ ۲۵۸/ ۸۱/ ۱ عنه عن البزنطی عن الفقیه، ۳/ ۴۴/ ۳۲۹۲ سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بشهادة الضیف إذا کان عفیفا صائنا قال و تکره شهادة الأجیر لصاحبه و لا بأس بشهادته لغیره و لا بأس بها [به] له بعد مفارقته

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۵

باب ۱۳۴ ما یرد من الشهود

[۱]

اشارة

۱۶۵۵۴- ۱ الکافی، ۷/ ۳۹۵/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۲/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما یرد من الشهود قال فقال الظنین و المتهم قال قلت فالفاسق و الخائن قال ذلک یدخل فی الظنین

بیان

الظنین هو المتهم فی دینه فعیل بمعنی مفعول من الظنة و هی التهمة و أرید بالمتهم المتهم فی تلک القضیة

[۲]

۱۶۵۵۵- ۲ الکافی، ۷/ ۳۹۵/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۲/ ۷/ ۱ عنه عن ابن مسکان عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۶

عن الذی یرد من الشهود قال فقال الظنین و الخصم قال قلت فالفاسق و الخائن قال فقال کل هذا یدخل فی الظنین

[۳]

اشارة

۱۶۵۵۶- ۳ الکافی، ۷/ ۳۹۵/ ۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن شعیب التهذیب، ۶/ ۲۴۲/ ۳/ ۱ الحسین عن حماد عن شعیب عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الذی یرد من الشهود قال فقال الظنین و المتهم و الخصم قال قلت فالفاسق و الخائن قال کل هذا یدخل فی الظنین

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۷

بیان

عطف الخصم علی المتهم من قبیل عطف الخاص علی العام

[۴]

۱۶۵۵۷- ۴ الفقیه، ۳/ ۴۰/ ۳۲۸۱ عبید اللّه بن علی الحلبی قال سئل أبو عبد اللّه ع عما یرد من الشهود الحدیث

[۵]

۱۶۵۵۸- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۴۲/ ۴/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عما یرد من الشهود فقال المریب و الخصم و الشریک و دافع مغرم و الأجیر و العبد و التابع و المتهم کل هؤلاء ترد شهاداتهم

[۶]

۱۶۵۵۹- ۶ الفقیه، ۳/ ۴۰/ ۳۲۸۲ الحدیث مرسلا بأدنی تفاوت و زاد و لا تقبل شهادة شارب الخمر و لا شهادة اللاعب بالشطرنج و النرد و لا شهادة المقامر

[۷]

۱۶۵۶۰- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۷۹/ ۱۷۳/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن عیسی عن إسماعیل عن خراش عن زرارة قال لا یقبل الشهود متفرقین فإن کانوا ثلاثة قبل الرابع بعد

[۸]

۱۶۵۶۱- ۸ الکافی، ۷/ ۳۹۵/ ۵/ ۱ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۴۲/ ۵/ ۱ الحسین عن النضر عن القاسم بن سلیمان عن جراح المدائنی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال لا أقبل شهادة فاسق إلا علی نفسه

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۸

[۹]

۱۶۵۶۲- ۹ الکافی، ۷/ ۳۹۶/ ۷/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۳/ ۸/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ص کان لا یقبل شهادة فحاش و لا ذی مخزیة فی الدین

[۱۰]

اشارة

۱۶۵۶۳- ۱۰ الفقیه، ۳/ ۴۳/ ۳۲۸۸ السکونی عن جعفر بن محمد عن أبیه عن آبائه ع قال لا تقبل شهادة ذی شحناء أو ذی مخزیة فی الدین

بیان

الشحناء العداوة و المخزیة ما یوجب الخزی

[۱۱]

اشارة

۱۶۵۶۴- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۹۶/ ۹/ ۱ محمد عن محمد بن موسی عن أحمد بن الحسن بن علی عن أبیه عن علی بن عقبة عن النمیری عن الفقیه، ۳/ ۴۳/ ۳۲۹۱ العلاء بن سیابة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لا تقبل شهادة صاحب النرد و الأربعة عشر- و صاحب الشاهین یقول لا و اللّه و بلی و اللّه مات و اللّه شاه و قتل و اللّه شاه و ما مات و لا قتل

بیان

أرید بصاحب الشاهین اللاعب بالشطرنج و فی الفقیه هکذا مات و اللّه شاهه و قتل و اللّه شاهه و اللّه تعالی ذکره شاهه ما مات و لا قتل

الوافی، ج۱۶، ص: ۹۹۹

[۱۲]

۱۶۵۶۵- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۹۶/ ۱۰/ ۱ بهذا الإسناد الفقیه، ۳/ ۴۶/ ۳۲۹۷ ابن أبی عمیر عن العلاء بن سیابة عن أبی جعفر [أبی عبد اللّه] ع قال لا تقبل شهادة سابق الحاج أنه قتل راحلته و أفنی زاده و أتعب نفسه و استخف بصلاته قلت فالمکاری و الجمال و الملاح قال فقال و ما بأس بهم تقبل شهادتهم إذا کانوا صلحاء

[۱۳]

۱۶۵۶۶- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۹۶/ ۱۱/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی جعفر ع

قال لا تصلوا خلف من یبتغی علی الأذان و الصلاة الأجر و لا تقبل شهادته

[۱۴]

۱۶۵۶۷- ۱۴ الفقیه، ۳/ ۴۳/ ۳۲۹۰ محمد عن أبی جعفر ع قال لا تصل خلف من یبغی علی الأذان و الصلاة بالناس أجرا- و لا تقبل شهادته

[۱۵]

۱۶۵۶۸- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۹۶/ ۱۲/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۴۳/ ۱۲/ ۱ سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع لم یکن یجیز شهادة سابق الحاج

[۱۶]

اشارة

۱۶۵۶۹- ۱۶ الفقیه، ۳/ ۵۰/ ۳۳۰۶ محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال کان أمیر المؤمنین ع یقول لا آخذ بقول عراف و لا قائف و لا لص و لا أقبل شهادة الفاسق إلا علی نفسه

بیان

فی النهایة الأثیریة فی الحدیث العرافة حق و العرفاء فی النار و العرفاء جمع

عریف و هو القیم بأمور القبیلة أو الجماعة من الناس یلی أمورهم و یتعرف الأمیر منه أحوالهم فعیل بمعنی فاعل و العرافة عمله و قوله العرافة حق أی فیها مصلحة للناس و رفق فی أمورهم و أحوالهم و قوله العرفاء فی النار تحذیر من التعرض للرئاسة لما فی ذلک من الفتنة و أنه إذا لم یقم بحقه أثم و استحق العقوبة و فیه القائف الذی یتبع الآثار و یعرفها و یعرف شبه الرجل بأخیه و أبیه و الجمع القافة

[۱۷]

۱۶۵۷۰- ۱۷ الکافی، ۷/ ۳۹۶/ ۱۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۴۳/ ۱۳/ ۱ البرقی عن ابن فضال عن حماد بن عثمان عن حریز عن محمد عن أبی جعفر ع قال رد رسول اللّه ص شهادة السائل الذی یسأل فی کفه قال أبو جعفر ع لأنه لا یؤمن علی الشهادة و ذلک لأنه إن أعطی رضی و إن منع سخط

[۱۸]

۱۶۵۷۱- ۱۸ الکافی، ۷/ ۳۹۷/ ۱۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۴/ ۱۴/ ۱ محمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه أبی الحسن ع قال سألته عن السائل الذی یسأل فی کفه هل تقبل شهادته فقال کان أبی ع لا یقبل شهادته إذا سأل فی کفه

[۱۹]

۱۶۵۷۲- ۱۹ الکافی، ۷/ ۳۹۵/ ۴/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن أبان التهذیب، ۶/ ۲۴۴/ ۱۵/ ۱ الحسین عن أحمد بن حمزة عن أبان عن أبی بصیر قال سألت أبا جعفر ع عن ولد الزنا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۰۲

أ تجوز شهادته فقال لا فقلت إن الحکم بن عتیبة یزعم أنها تجوز فقال اللهم لا تغفر ذنبه- الکافی، ما قال اللّه للحکم بن عتیبة وَ إِنَّهُ لَذِکْرٌ لَکَ وَ لِقَوْمِکَ

[۲۰]

۱۶۵۷۳- ۲۰ الکافی، ۷/ ۳۹۵/ ۶/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۴/ ۱۸/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن الخراز عن محمد قال قال أبو عبد اللّه ع لا تجوز شهادة ولد الزنا

[۲۱]

۱۶۵۷۴- ۲۱ الکافی، ۷/ ۳۹۶/ ۸/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۴/ ۱۹/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن فضال عن إبراهیم بن محمد الأشعری عن عبید بن زرارة عن أبیه قال سمعت أبا جعفر ع یقول لو أن أربعة شهدوا عندی علی رجل بالزنا و فیهم ولد زنا لحددتهم جمیعا- لأنه لا تجوز شهادته و لا یؤم الناس

[۲۲]

۱۶۵۷۵- ۲۲ التهذیب، ۶/ ۲۴۴/ ۱۷/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن شهادة ولد الزنا فقال لا و لا عبد

[۲۳]

۱۶۵۷۶- ۲۳ التهذیب، ۶/ ۲۴۴/ ۱۶/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن عیسی بن عبد اللّه قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شهادة ولد الزنا فقال لا تجوز إلا فی الشیء الیسیر إذا رأیت منه صلاحا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۰۳

باب ۱۳۵ شهادة المحدود إذا تاب

[۱]

۱۶۵۷۷- ۱ الکافی، ۷/ ۳۹۷/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۴۵/ ۲۰/ ۱ أحمد عن المحمدین عن الکنانی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القاذف بعد ما یقام علیه الحد ما توبته قال یکذب نفسه قلت أ رأیت إن أکذب نفسه و تاب أ تقبل شهادته قال نعم

[۲]

۱۶۵۷۸- ۲ التهذیب، ۶/ ۲۴۶/ ۲۶/ ۱ الحسین عن محمد بن الفضیل عن الکنانی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القاذف إذا أکذب نفسه و تاب أ تقبل شهادته قال نعم

[۳]

۱۶۵۷۹- ۳ الکافی، ۷/ ۳۹۷/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۴۵/ ۲۱/ ۱ أحمد عن السراد عن ابن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۰۴

سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المحدود إذا تاب تقبل شهادته فقال إذا تاب و توبته أن یرجع مما قال و یکذب نفسه عند الإمام و عند المسلمین فإذا فعل فإن علی الإمام أن یقبل شهادته بعد ذلک

[۴]

اشارة

۱۶۵۸۰- ۴ الکافی، ۷/ ۳۹۷/ ۵/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۵/ ۲۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن بعض أصحابه عن أحدهما ع قال سألته عن الذی یقذف المحصنات تقبل شهادته بعد الحد إذا تاب قال نعم قلت و ما توبته قال یجیء فیکذب نفسه عند الإمام و یقول قد افتریت علی فلانة و یتوب مما قال

بیان

إن قیل أ رأیت إن کان صادقا فیما رماهن به فهل یجوز له أن یکذب نفسه مع أنه یصیر بذلک کاذبا قلنا نعم یجوز له تکذیب نفسه و إن کان صادقا فیه بل یجب لأن توبته لا تتم إلا بذلک و ذلک لأن صدقة بالرمی کذب عند اللّه تعالی کما قال سبحانه فَإِذْ لَمْ یَأْتُوا بِالشُّهَداءِ فَأُولئِکَ عِنْدَ اللّهِ هُمُ الْکاذِبُونَ

[۵]

۱۶۵۸۱- ۵ الکافی، ۷/ ۳۹۷/ ۲/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۴۶/ ۲۵/ ۱ الحسین عن النضر و [عن] حماد عن القاسم بن سلیمان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یقذف الرجل فیجلد حدا ثم یتوب و لا یعلم منه إلا خیرا أ تجوز شهادته قال نعم ما یقال عندکم قلت یقولون توبته

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۰۵

فیما بینه و بین اللّه و لا تقبل شهادته أبدا فقال بئس ما قالوا کان أبی یقول إذا تاب و لم یعلم منه إلا خیرا جازت شهادته

[۶]

۱۶۵۸۲- ۶ الکافی، ۷/ ۳۹۷/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۵/ ۲۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع شهد عنده رجل و قد قطعت یده و رجله شهادة فأجاز شهادته و قد کان تاب و عرفت توبته

[۷]

۱۶۵۸۳- ۷ الفقیه، ۳/ ۵۱/ ۳۳۰۱۸ السکونی عن جعفر عن أبیه ع فی رجل شهد عنده شهادة و قد قطعت یده و رجله فأجاز- الحدیث

[۸]

۱۶۵۸۴- ۸ الکافی، ۷/ ۳۹۷/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۵/ ۲۴/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع لیس یصیب أحد حدا فیقام علیه ثم یتوب إلا جازت شهادته

[۹]

اشارة

۱۶۵۸۵- ۹ التهذیب، ۶/ ۲۸۴/ ۱۹۱/ ۱ السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع مثله و زاد إلا القاذف فإنه لا تقبل شهادته إن توبته فیما بینه و بین اللّه

بیان

حمله فی التهذیبین علی التقیة لموافقته العامة و احتمل فی الإستبصار امتناع توبته لاشتراطها بتکذیب نفسه الممتنع مع صدقه و فیه ما عرفت مما حققناه نعم یجوز حمله علی ما إذا لم یکذب نفسه بعد

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۰۷

باب ۱۳۶ عدالة الشاهد

[۱]

۱۶۵۸۶- ۱ التهذیب، ۶/ ۲۴۱/ ۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن موسی عن ابن فضال عن أبیه عن علی بن عقبة عن النمیری عن الفقیه، ۳/ ۳۸/ ۳۲۸۰ ابن أبی یعفور قال قلت لأبی عبد اللّه ع بما تعرف عدالة الرجل بین المسلمین حتی تقبل

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۰۹

شهادته لهم و علیهم فقال أن یعرفوه بالستر و العفاف و کف البطن و الفرج و الید و اللسان و یعرف باجتناب الکبائر التی أوعد اللّه تعالی علیها النار من شرب الخمر و الزنا و الربا و عقوق الوالدین و الفرار من الزحف و غیر ذلک و الدلالة [الدال] علی ذلک کله أن یکون ساترا لجمیع عیوبه حتی یحرم علی المسلمین تفتیش ما وراء ذلک من عثراته و عیوبه و یجب علیهم تزکیته و إظهار عدالته فی الناس و یکون منه التعاهد للصلوات الخمس إذا واظب علیهن و حفظ مواقیتهن بحضور جماعة من المسلمین و أن لا- یتخلف عن جماعتهم فی مصلاهم إلا من علة- الفقیه، فإذا کان کذلک لازما لمصلاه عند حضور الصلوات

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۰

الخمس فإذا سئل عنه فی قبیلته و محلته قالوا ما رأینا منه إلا- خیرا مواظبا علی الصلاة متعاهدا لأوقاتها فی مصلاه فإن ذلک یجیز شهادته و عدالته بین المسلمین- ش و ذلک أن الصلاة ستر و کفارة للذنوب- الفقیه، و لیس یمکن الشهادة علی الرجل بأنه یصلی إذا کان لا یحضر مصلاه و یتعاهد جماعة المسلمین و إنما جعل الجماعة و الاجتماع إلی الصلاة لکی یعرف من یصلی ممن لا یصلی و من یحفظ مواقیت الصلاة ممن یضیع- ش و لو لا ذلک لم یمکن أحدا أن یشهد علی آخر بصلاح- لأن من لا یصلی لا صلاح له بین المسلمین- التهذیب، لأن الحکم جری من اللّه و رسوله بالحرق فی جوف بیته- الفقیه، فإن رسول اللّه ص هم بأن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۱

یحرق قوما فی منازلهم لترکهم الحضور لجماعة المسلمین و قد کان فیهم من یصلی فی بیته فلم یقبل منه ذلک و کیف تقبل شهادة أو عدالة بین المسلمین ممن جری الحکم من اللّه عز و جل و من رسوله ص فیه بالحرق فی جوف بیته بالنار- ش و قد کان یقول ص لا صلاة لمن لا یصلی فی المسجد مع المسلمین إلا من علة- التهذیب، و قال رسول اللّه ص لا غیبة إلا لمن صلی فی بیته و رغب عن جماعتنا و من رغب عن جماعة المسلمین وجب علی المسلمین غیبته و سقطت بینهم عدالته و وجب هجرانه و إذا رفع إلی إمام المسلمین أنذره و حذره فإن حضر جماعة المسلمین و إلا أحرق علیه بیته و من لزم جماعتهم حرمت علیهم غیبته- و ثبتت عدالته بینهم

[۲]

۱۶۵۸۷- ۲ التهذیب، ۶/ ۲۸۴/ ۱۸۸/ ۱ ابن عیسی عن السیاری عن الفقیه ابن المغیرة قال قلت للرضا ع رجل طلق امرأته و أشهد شاهدین ناصبیین قال کل من ولد علی الفطرة و عرف بالصلاح فی نفسه جازت شهادته

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۲

[۳]

اشارة

۱۶۵۸۸- ۳ التهذیب، ۶/ ۲۸۳/ ۱۸۳/ ۱ محمد بن أحمد عن سلمة عن ابن بقاح عن الفقیه، ۳/ ۴۸/ ۳۳۰۲ ابن المغیرة عن الرضا ع قال کل من ولد علی الفطرة الحدیث

بیان

یأتی ما فی معناه من الکافی فی أبواب الطلاق من کتاب النکاح

[۴]

۱۶۵۸۹- ۴ التهذیب، ۶/ ۲۸۴/ ۱۸۹/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن موسی عن أحمد بن الحسن عن أبیه عن علی بن عقبة عن النمیری عن الفقیه، ۳/ ۴۸/ ۳۳۰۳ العلاء بن سیابة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شهادة من یلعب بالحمام قال لا بأس إذا لم یعرف بفسق- الفقیه، قلت فإن من قبلنا یقولون قال عمر هو شیطان- فقال سبحان اللّه أ ما علمت أن رسول اللّه ص قال إن الملائکة لتنفر عند الرهان و تلعن صاحبه ما خلا الحافر و الخف و الریش و النصل فإنها تحضره الملائکة و قد سابق رسول اللّه ص

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۳

أسامة بن زید و أجری الخیل

[۵]

۱۶۵۹۰- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۸۴/ ۱۹۰/ ۱ بهذا الإسناد قال سمعته یقول لا بأس بشهادة الذی یلعب بالحمام و لا بأس بشهادة صاحب السباق المراهن علیه فإن رسول اللّه ص قد أجری الخیل و سابق و کان یقول إن الملائکة تحضر الرهان فی الخف و الحافر و الریش و ما عدا ذلک قمار حرام

[۶]

۱۶۵۹۱- ۶ الکافی، ۷/ ۴۰۳/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۷۷/ ۱۶۴/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۸۶/ ۱۹۸/ ۱ السراد عن الخراز عن حریز عن أبی عبد اللّه ع فی أربعة شهدوا علی رجل محصن بالزنا- فعدل منهم اثنان و لم یعدل الآخران قال فقال إذا کان أربعة من المسلمین لیس یعرفون بشهادة الزور أجیزت شهاداتهم جمیعا و أقیم الحد علی الذی شهدوا علیه إنما علیهم أن یشهدوا بما أبصروا و علموا و علی الموالی أن یجیز شهادتهم إلا أن یکونوا معروفین بالفسق

[۷]

اشارة

۱۶۵۹۲- ۷ الکافی، ۷/ ۴۳۱/ ۱۵/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۸۸/ ۵/ ۱ علی عن العبیدی

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۴

التهذیب، ۶/ ۲۸۳/ ۱۸۶/ ۱ ابن عیسی عن العبیدی عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۵

الفقیه، ۳/ ۱۶/ ۳۲۴۴ یونس عن بعض رجاله عن أبی عبد اللّٰه ع قال سألته عن البینة إذا أقیمت علی الحق- أ یحل للقاضی أن یقضی بقول البینة من غیر مسألة إذا لم یعرفهم قال فقال خمسة أشیاء یجب علی الناس أن یأخذوا فیها بظاهر الحال- الولایات و التناکح و المواریث و الذبائح و الشهادات فإذا کان ظاهره ظاهرا مأمونا جازت شهادته و لا یسأل عن باطنه

بیان

یعنی أن المتولی لأمور غیره إذا ادعی نیابته مثلا أو وصایته و المباشرة لامرأة إذا ادعی زواجها و المتصرف فی ترکة المیت إذا ادعی نسبه و بائع اللحم إذا ادعی تذکیته و الشاهد علی أمر إذا ادعی العلم به و لا معارض لأحد من هؤلاء تقبل أقوالهم و لا یفتش عن صدقهم حتی یظهر خلافه بشرط أن یکون مأمونا بحسب الظاهر.

و فی الفقیه الأنساب مکان المواریث و الجمع بین هذه الأخبار یقتضی تقیید مطلقها بمقیدها أعنی تقیید ما سوی الأول بما فی الأول من التعاهد للصلوات و المواظبة علی الجماعات إلا من علة و أنه المیزان فی معرفة العدالة فقوله ع عرف بالصلاح فی نفسه و قوله إذا لم یعرف بفسق و قوله کان ظاهره ظاهرا مأمونا کلها محمول علی ذلک فإن من لم یفعل ذلک فلا صلاح له و هو فاسق غیر مأمون کما وقع التصریح به فی الخبر الأول.

فمن کان ظاهره ظاهرا مأمونا معروفا بالصلاح أی متعاهدا للصلوات مواظبا علی الجماعات فهو عادل یجب علینا تزکیته و إظهار عدالته و حرم علینا غیبته و إن علمنا منه ذنبا یقترفه بل رأیناه بأعیننا أنه یرتکب کبیرة إذا کان ساترا له غیر متجاهر به و لا ینافی هذا عدم قبولنا لشهادته إذا کنا قاضین لعلمنا بفسقه و إن قبلها غیرنا لعدم علمه به و لا یجوز لنا إظهار فسقه للغیر حینئذ أما

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۶

الذی یدل علی عدم جواز إظهار فسقه لنا فما مر فی الخبر الأول من البیان الواضح و أما الذی یدل علی جواز رد شهادته لنا حینئذ دلالة من جهة المفهوم.

فما رواه الصدوق طاب ثراه فی کتاب عرض المجالس بإسناده عن صالح بن علقمة عن أبیه قال قال الصادق جعفر بن محمد ع و قد قلت له یا ابن رسول اللّٰه أخبرنی عمن تقبل شهادته و من لم تقبل فقال یا علقمة کل من کان علی فطرة الإسلام جازت شهادته قال فقلت له تقبل شهادة المقترف للذنوب- فقال یا علقمة لو لم تقبل شهادة المقترفین للذنوب لما قبلت إلا شهادة الأنبیاء و الأوصیاء ص لأنهم هم المعصومون دون سائر الخلق- فمن لم تره بعینک یرتکب ذنبا أو لم یشهد علیه بذلک شاهدان فهو من أهل العدالة و الستر و شهادته مقبولة و إن کان فی نفسه مذنبا و من اغتابه بما فیه فهو خارج عن ولایة اللّٰه داخل فی ولایة الشیطان و لقد حدثنی أبی عن أبیه عن آبائه ع أن رسول اللّٰه ص قال من اغتاب مؤمنا بما فیه لم یجمع اللّٰه بینهما فی الجنة أبدا و من اغتاب مؤمنا بما لیس فیه فقد انقطع العصمة بینهما و کان المغتاب فی النار خالدا فیها و بئس المصیر

و أما عدالة النساء فقد مضی شرحها فی باب شهادتهن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۷

باب ۱۳۷ الشهادة علی الشهادة

[۱]

۱۶۵۹۳- ۱ الفقیه، ۳/ ۶۹/ ۳۳۵۱ قال الصادق ع إذا شهد رجل علی شهادة رجل فإن شهادته تقبل و هی نصف شهادة و إن شهد رجلان عدلان علی شهادة رجل فقد ثبت شهادة رجل واحد

[۲]

۱۶۵۹۴- ۲ الفقیه، ۳/ ۷۰/ ۳۳۵۲ غیاث بن إبراهیم عن جعفر بن محمد عن أبیه ع أن علیا ص کان لا یجیز شهادة رجل علی شهادة رجل إلا شهادة رجلین علی شهادة رجل

[۳]

۱۶۵۹۵- ۳ التهذیب، ۶/ ۲۵۵/ ۷۳/ ۱ الحسین عن محمد بن إسماعیل عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن أبی عبد اللّه عن علی ع أنه کان لا یجیز شهادة رجل علی رجل إلا شهادة رجلین علی رجل

[۴]

اشارة

۱۶۵۹۶- ۴ التهذیب، ۶/ ۲۵۶/ ۷۸/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۸

الحسین عن محمد بن یحیی الخزاز عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر بن محمد عن أبیه عن علی ع أنه قال لا أقبل شهادة رجل علی رجل حی و إن کان بالیمن

بیان

هکذا وجد الحدیثان فی التهذیبین و حمل الأخیر فیهما تارة علی أنه لا یقبل شهادة رجل علی مدعی علیه غائب لأنه ربما کان مع الغائب بینة تعارض هذه الشهادة و أخری علی أنه لا یقبل شهادة رجل علی شهادة رجل حی و إن قبله علی شهادته بعد موته ثم لم یرتض بهما فی التهذیب فحمله علی التقیة و جوز فی الإستبصار وجها آخر جعله الأولی و هو أن یکون المراد به أنه لا یجوز قبول شهادة رجل واحد علی شهادة رجل بل یحتاج إلی شهادة رجلین علی رجل لیقوما مقام شهادته و استدل علیه بالخبر الأول.

أقول هذا الوجه هو الأقرب الأصوب و یشبه أن یکون قد سقط لفظة الشهادة فی الأخیر مرة و فی الأول مرتین کما یدل علیه سابقهما المنقول من الفقیه

[۵]

۱۶۵۹۷- ۵ الکافی، ۷/ ۳۹۹/ ۲/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان التهذیب، ۶/ ۲۵۶/ ۷۴/ ۱ الحسین عن القاسم عن أبان

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۱۹

عن البصری الفقیه،
ابن أبی یعفور عن الفقیه، ۳/ ۷۰/ ۳۳۵۳ عبد اللّه بن سنان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع فی رجل شهد علی شهادة رجل فجاء الرجل فقال لم أشهده فقال تجوز شهادة أعدلهما- الفقیه، و إن کانت عدالتهما واحدة لم تجز شهادته

[۶]

اشارة

۱۶۵۹۸- ۶ الکافی، ۷/ ۳۹۹/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۶/ ۷۵/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع مثله

بیان

زاد فی الکافی مکان ما زاد فی الفقیه و لو کان عدلهما واحدا لم تجز شهادة عدالة فیهما و فی التهذیب و لو کان عدلهما واحدا لم تجز شهادته

[۷]

۱۶۵۹۹- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۵۵/ ۷۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن طلحة بن زید عن أبی عبد اللّه ع عن علی ع أنه کان لا یجیز شهادة علی شهادة فی حد

[۸]

۱۶۶۰۰- ۸ التهذیب، ۶/ ۲۵۶/ ۷۶/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی الخثعمی عن
الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۰
الفقیه، ۳/ ۷۰/ ۳۳۵۶ غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه ع قال قال علی ص لا تجوز شهادة علی شهادة فی حد و لا کفالة فی حد

[۹]

اشارة

۱۶۶۰۱- ۹ التهذیب، ۶/ ۲۵۶/ ۷۷/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن ذبیان عن النمیری عن الفقیه، ۳/ ۷۱/ ۳۳۵۷ محمد عن أبی جعفر ع فی الشهادة علی شهادة الرجل و هو بالحضرة فی البلد قال نعم و لو کان خلف ساریة یجوز ذلک إذا کان لا یمکنه أن یقیمها هو لعلة تمنعه عن أن یحضر و یقیمها فلا بأس بإقامة الشهادة علی الشهادة

بیان

السارية الأسطوانة

[۱۰]

اشارة

۱۶۶۰۲- ۱۰ الفقیه، ۳/ ۷۱/ ۳۳۵۸ عمرو بن جمیع عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع قال أشهد علی شهادتک من ینصحک- قالوا أصلحک اللّه کیف یزید و ینقص قال لا و لکن من یحفظها علیک و لا تجوز شهادة علی شهادة

بیان

یعنی کیف یزید و ینقص من یشهد حتی یحتاج إلی الناصح فقال ع لا یزید و لا ینقص و لکن ربما ینسی و یجوز أن یکون یزید و ینقص منقطعا عن کیف و یکون استفهاما مستأنفا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۱

باب ۱۳۸ الإجابة إلی الشهادة

[۱]

۱۶۶۰۳- ۱ الکافی، ۷/ ۳۷۹/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۷۵/ ۱۵۸/ ۱ البرقی عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه عز و جل وَ لا یَأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا فقال لا ینبغی لأحد إذا دعی إلی شهادة یشهد علیها أن یقول لا أشهد لکم

[۲]

۱۶۶۰۴- ۲ الکافی، ۷/ ۳۷۹/ ۲/ ۲ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن الفضیل التهذیب، ۶/ ۲۷۵/ ۱۵۶/ ۱ الحسین عن محمد بن الفضیل عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع مثله

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۲

[۳]

اشارة

۱۶۶۰۵- ۳ الکافی، ۷/ ۳۸۰/ ۲/ ۲ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع مثله و قال ذلک قبل الکتاب

بیان

لعل المراد بالکتاب کتابهٔ الشهادهٔ علی الکتاب أو الکتاب نفسه و علی التقدیرین أرید بالمشار إلیه بذلک قول اللّه عز و جل یعنی أن الآیهٔ إنما نزلت فی الدعوهٔ إلی الشهادهٔ قبل أن یکتب کتاب و یستشهد علیه و یکتب الشاهد علیه شهادته فیه بخطه فأما إذا کتب کتاب و استشهد علیه ثم دعی الشاهد إلی أداء شهادته فقد وجب الإجابهٔ إلی أداء الشهادهٔ حینئذ کما یستفاد من حدیث آخر الباب

[۴]

۱۶۶۰۶– ۴ الکافی، ۷/ ۳۸۰/ ۶/ ۱ العدهٔ عن التهذیب، ۶/ ۲۷۶/ ۱۶۰/ ۱ سهل عن البزنطی عن داود بن سرحان عن أبی عبد اللّه ع قال لا یأب الشاهد أن یجیب حین یدعی قبل الکتاب

[۵]

۱۶۶۰۷– ۵ الکافی، ۷/ ۳۸۰/ ۳/ ۱ العدهٔ عن التهذیب، ۶/ ۲۷۶/ ۱۵۹/ ۱ ابن عیسی عن الحسین عن محمد بن الفضیل عن أبی الحسن ع فی قول اللّه عز و جل- وَ لا یَأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا فقال إذا دعاک الرجل لتشهد له علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۳

دین أو حق لم ینبغ لک أن تقاعس عنه

[۶]

اشارهٔ

۱۶۶۰۸– ۶ الفقیه، ۳/ ۵۷/ ۳۳۲۶ محمد بن الفضیل قال قال العبد الصالح ع لا ینبغی للذی یدعی إلی شهادهٔ أن یتقاعس عنها

بیان

التقاعس التأخر

[۷]

۱۶۶۰۹– ۷ الکافی، ۷/ ۳۸۰/ ۵/ ۱ العدهٔ عن ابن عیسی عن التهذیب، ۶/ ۲۷۵/ ۱۵۷/ ۱ الحسین عن النضر عن القاسم بن سلیمان عن جراح المدائنی التهذیب، عن أبی عبد اللّه ع ش قال إذا دعیت إلی الشهادهٔ فأجب

[۸]

۱۶۶۱۰– ۸ الکافی، ۷/ ۳۸۰/ ۴/ ۱ الثلاثهٔ عن هشام بن سالم التهذیب، ۶/ ۲۷۵/ ۱۵۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۳/ ۵۷/ ۳۳۲۷ هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۴

ع فی قول اللّه تعالی وَ لا یَأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا قال قبل الشهادة و فی قول اللّه عز و جل وَ مَنْ یَکْتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ قال بعد الشهادة

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۵

باب ۱۳۹ کتمان الشهادة و ما یجوز منه

[۱]

اشارة

۱۶۶۱۱- ۱ الکافی، ۷/ ۳۸۰/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۷۶/ ۱۶۱/ ۱ البرقی عن التمیمی و محمد بن علی عن أبی جمیلة عن الفقیه، ۳/ ۵۸/ ۳۳۲۹ جابر عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص من کتم شهادة أو شهد بها لیهدر دم امرئ مسلم أو لیزوی بها مال امرئ مسلم أتی یوم القیامة و لوجهه ظلمة مد البصر و فی وجهه کدوح یعرفه الخلائق باسمه و نسبه و من شهد شهادة حق لیحیی بها حق امرئ مسلم أتی یوم القیامة و لوجهه نور مد البصر یعرفه الخلائق باسمه و نسبه ثم قال أبو جعفر ع أ لا تری أن اللّه تبارک و تعالی یقول وَ أَقِیمُوا الشَّهادَةَ لِلّهِ

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۶

بیان

لیزوی بها مال امرئ یعنی لیصرفه عنه و فی الفقیه لیتوی بالمثناة الفوقیة من التوی و هو الهلاک و التلف و الکدح الخدش

[۲]

۱۶۶۱۲- ۲ الفقیه، ۳/ ۵۸/ ۳۳۳۰ و قال ع فی قول اللّه عز و جل وَ مَنْ یَکْتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ قال کافر قلبه

[۳]

اشارة

۱۶۶۱۳- ۳ الکافی، ۷/ ۳۸۱/ ۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۷۶/ ۱۶۲/ ۱ سهل عن إسماعیل بن مهران الکافی، ۷/ ۳۸۱/ ۳/ ۱ الحسین بن محمد عن محمد بن أحمد النهدی عن إسماعیل بن مهران عن محمد بن منصور الخزاعی عن علی بن سوید السائی عن أبی الحسن ع قال کتب أبی فی رسالته إلی و سألته عن الشهادة لهم قال فأقم الشهادة لله و لو علی نفسک أو الوالدین و الأقربین فیما بینک و بینهم فإن خفت علی أخیک ضیما فلا

بیان

الضیم الظلم

[۴]

اشارة

۱۶۶۱۴- ۴ الفقیه، ۳/ ۷۲/ ۳۳۶۰ علی بن سوید قال قلت لأبی
الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۷
الحسن الماضی ع یشهدنی هؤلاء علی إخوانی قال نعم أقم الشهادة لهم و إن خفت علی أخیک ضررا

بیان

قال فی الفقیه هکذا وجدته فی نسختی و وجدت فی غیر نسختی و إن خفت علی أخیک ضررا فلا و معناهما قریب و ذلک إذا کان لکافر علی مؤمن حق و هو موسر ملی به وجب إقامة الشهادة علیه بذلک و إن کان علیه ضرر ینقص من ماله و متی کان المؤمن معسرا و علم الشاهد بذلک فلا تحل له إقامة الشهادة علیه و إدخال الضرر علیه بأن یحبس أو یخرج عن مسقط رأسه أو یخرج خادمه عن ملکه و هکذا لا یجوز للمؤمن أن یقیم شهادة یقتل بها مؤمن بکافر و متی کان غیر ذلک فیجب إقامتها علیه فإن فی صفات المؤمن أن لا یحدث أمانة [أمانته] الأصدقاء و لا یکتم شهادة الأعداء

[۵]

اشارة

۱۶۶۱۵- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۵۷/ ۸۰/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ذبیان عن النمیری عن الفقیه، ۳/ ۴۹/ ۳۳۰۴ داود بن الحصین [الحسین] قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول أقیموا الشهادة علی الوالدین و الولد و لا تقیموها علی الأخ فی الدین الضیر قلت و ما الضیر قال إذا تعدی فیه صاحب الحق الذی یدعیه قبله خلاف ما أمر اللّه به و رسوله و مثل ذلک أن یکون لرجل علی آخر دین و هو معسر- و قد أمر اللّه بإنظاره حتی ییسر قال فَنَظِرَةٌ إِلیٰ مَیْسَرَةٍ و یسألک أن
الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۸
تقیم الشهادة و أنت تعرفه بالعسر فلا یحل لک أن تقیم الشهادة فی حال العسر

بیان

الضیر بدل من البارز فی و لا تقیموها

[۶]

۱۶۶۱۶- ۶ الکافی، ۷/ ۳۸۸/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۶۱/ ۹۸/ ۱ أحمد عن [ابن] محمد بن خالد عن سعد بن سعد عن محمد بن القاسم بن الفضیل عن أبی الحسن ع قال سألته عن رجل من موالیک علیه دین لرجل مخالف یرید أن یعسره و یحبسه و قد علم اللّه أنها لیست عنده و لا یقدر علیه و لیس لغریمه بینة هل یجوز له أن یحلف له لیدفعه عن نفسه حتی یسر اللّه له و إن کان علیه الشهود من موالیک قد عرفوا أنه لا یقدر هل یجوز أن یشهدوا علیه قال لا یجوز أن یشهدوا علیه و لا ینوی ظلمه

[۷]

۱۶۶۱۷- ۷ الکافی، ۷/ ۳۸۲/ ۶/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۸/ ۸۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن العلاء عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل یحضر حساب الرجلین فیطلبان منه الشهادة علی ما سمع منهما قال ذلک إلیه إن شاء شهد و إن شاء لم یشهد فإن شهد شهد بحق قد سمعه و إن لم یشهد فلا شیء علیه لأنهما لم یشهداه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۲۹

[۸]

۱۶۶۱۸- ۸ الکافی، ۷/ ۳۸۲/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۵۸/ ۸۳/ ۱ أحمد عن السراد عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال إذا سمع الرجل الشهادة و لم یشهد علیها إن شاء شهد و إن شاء سکت

[۹]

۱۶۶۱۹- ۹ الکافی، ۷/ ۳۸۱/ ۳/ ۲ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن العلاء الکافی، ۷/ ۳۸۱/ ۲/ ۱ القمیان عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال إذا سمع الرجل الشهادة و لم یشهد علیها فهو بالخیار إن شاء شهد و إن شاء لم یشهد

[۱۰]

۱۶۶۲۰- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۸۱/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۸/ ۸۴/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع مثله و قال إنه إذا أشهد لم یکن له إلا أن یشهد

[۱۱]

۱۶۶۲۱- ۱۱ الفقیه، ۳/ ۵۵/ ۳۳۲۲ العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع فی الرجل یشهد حساب الرجلین ثم یدعی إلی الشهادة- إن شاء شهد و إن شاء لم یشهد

[۱۲]

۱۶۶۲۲- ۱۲ الفقیه، ۳/ ۵۵/ ۳۳۲۳ ابن فضال عن محمد [أحمد] بن یزید عن محمد عن أبی جعفر ع فی الرجل یشهد حساب الرجلین

ثم يدعى إلى الشهادة قال يشهد

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۳۰

[۱۳]

اشارة

۱۶۶۲۳- ۱۳ الكافی، ۷/ ۳۸۲/ ۴/ ۱ التهذيب، ۶/ ۲۵۸/ ۸۵/ ۱ علی عن أبيه عن ابن مرار و غيره عن يونس عن بعض رجاله عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سمع الرجل الشهادة و لم يشهد عليها فهو بالخيار إن شاء شهد و إن شاء أمسك إلا إذا علم من الظالم فيشهد و لا يحل له إلا أن يشهد

بيان

قال فی الفقيه الخبر الذی جعل الخيار فيه إلى الشاهد بحساب الرجلين هو إذا كان على الحق غيره من الشهود فمتى علم أن صاحب الحق المظلوم و لا يحيی حقه إلا بشهادته وجب عليه إقامتها و لم يحل له كتمانها

فقد قال الصادق ع العلم شهادة إذا كان صاحبه مظلوما

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۳۱

باب ۱۴۰ ما يجوز أن يشهد عليه و ما لا يجوز

[۱]

۱۶۶۲۴- ۱ الكافی، ۷/ ۳۸۲/ ۱/ ۱ محمد عن التهذيب، ۶/ ۲۵۸/ ۸۶/ ۱ أحمد عن الحسن بن علی بن النعمان عن حماد عن الفقيه، ۳/ ۷۲/ ۳۳۶۱ عمر بن يزيد قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل يشهدنی على الشهادة فأعرف خطی و خاتمی و لا أذكر من الباقی قليلا و لا كثيرا قال فقال لی إذا كان صاحبك ثقة و معك رجل ثقة فاشهد له

[۲]

اشارة

۱۶۶۲۵- ۲ الفقيه، ۳/ ۷۳/ ۳۳۶۱ و روی أنه لا تكون الشهادة إلا بعلم من شاء كتب كتابا و نقش خاتما

بيان

يعنی من شاء أن يذهب بحق كتب كتابا يشبه خطك و نقش خاتما يلبس

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۱۰۳۲
خاتمک

[۳]

۱۶۶۲۶- ۳ الکافی، ۷/ ۳۸۲/ ۲/ ۱ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۵۹/ ۸۹/ ۱ الحسین قال کتب إلیه جعفر بن عیسی جعلت فداک جاءنی جیران لنا بکتاب زعموا أنهم أشهدونی علی ما فیه و فی الکتاب اسمی بخطی قد عرفته و لست أذکر الشّهادة و قد دعونی إلیها فأشهد لهم علی معرفتی أن اسمی فی الکتاب و لست أذکر الشهادة أو لا تجب لهم الشهادة علی حتی أذکرها کان اسمی فی الکتاب بخطی أم لم یکن فکتب لا تشهد

[۴]

۱۶۶۲۷- ۴ الکافی، ۷/ ۳۸۳/ ۳/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۹/ ۸۷/ ۱ أحمد عن محمد بن حسان عن إدریس بن الحسن عن علی بن غیاث عن أبی عبد اللّه ع قال لا تشهدن بشهادة حتی تعرفها کما تعرف کفک

[۵]

۱۶۶۲۸- ۵ الفقیه، ۳/ ۷۱/ ۳۳۵۹ علی بن غراب عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۶]

اشارة

۱۶۶۲۹- ۶ الکافی، ۷/ ۳۸۳/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۹/ ۸۸/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الکافی قال رسول اللّه ص
الوافی، ج‌۱۶، ص: ۱۰۳۳
ش لا تشهد بشهادة لا تذکرها فإنه [فإن] من شاء کتب کتابا و نقش خاتما

بیان

ینبغی تقیید هذه الأخبار بما فی خبر عمر بن یزید أعنی بما إذا لم یکن صاحبه ثقة أو لم یکن معه رجل ثقة لئلا یتنافی الأخبار

[۷]

۱۶۶۳۰- ۷ الکافی، ۷/ ۳۸۷/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۶۱/ ۱۰۰/ ۱ علی عن أبیه و القاسانی جمیعا عن القاسم بن محمد عن الفقیه، ۳/ ۵۱/ ۳۳۰۷ المنقری عن حفص بن غیاث عن أبی عبد اللّه ع قال قال له رجل أ رأیت إذا رأیت شیئا فی یدی رجل أ یجوز لی أن أشهد أنه له قال نعم قال الرجل أشهد أنه فی یده و لا أشهد أنه له فلعله لغیره فقال له أبو عبد اللّه ع أ فیحل الشراء منه قال نعم فقال أبو عبد اللّه

ع فلعله لغیره فمن أین جاز لک أن تشتریه و یصیر ملکا لک ثم تقول بعد الملک هو لی و تحلف علیه و لا یجوز أن تنسبه إلی من صار ملکه من قبله إلیک- ثم قال أبو عبد اللّه ع لو لم یجز هذا ما قامت للمسلمین سوق

[۸]

اشارة

۱۶۶۳۱- ۸ الکافی، ۷/ ۳۸۷/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۶۲/ ۱۰۱/ ۱ الثلاثة عن ابن وهب قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن ابن أبی لیلی یسألنی الشهادة علی أن هذه الدار مات فلان و ترکها میراثا و أنه لیس له وارث غیر الذی شهدنا له فقال اشهد فإنما هو علی علمک قلت إن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۳۴

ابن أبی لیلی یحلفنا الغموس قال احلف إنما هو علی علمک

بیان

هذا الخبر فی الکافی مضمر و الغموس الأمر الشدید الغامس فی الشدة و یأتی معنی آخر للیمین الغموس إنما هو علی علمک یعنی إنما تشهد أو تحلف علی ما تعلم من ذلک دون ما لا تعلم

[۹]

اشارة

۱۶۶۳۲- ۹ التهذیب، ۷/ ۲۳۷/ ۵۵/ ۱ ابن سماعة عن أحمد بن الحسن و غیره عن ابن وهب و لا أعلم ابن أبی حمزة إلا و قد حدثنی به أیضا عن ابن وهب قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یکون له العبد و الأمة قد عرف ذلک فیقول أبق غلامی أو أمتی فیکلفونه القضاة شاهدین بأن هذا غلامه أو أمته لم یبع و لم یهب فنشهد علی هذا إذا کلفناه قال نعم

بیان

یعنی یکلفونه بعد ما وجد و إنما تجوز الشهادة علی أنه کان له لا علی أنه الآن له و بهذا یجمع بینه و بین الخبر الآتی حیث حکم فیه بعدم جواز الشهادة فی مثله

[۱۰]

۱۶۶۳۳- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۸۷/ ۴/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۶۲/ ۱۰۳/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن ابن وهب قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یکون فی داره ثم یغیب عنها ثلاثین سنة و یدع فیها عیاله ثم یأتینا هلاکه و نحن لا ندری ما أحدث فی داره- و لا ندری

ما حدث له من الولد إلا أنا لا نعلم نحن أنه أحدث فی داره

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۳۵

شیئا و لا حدث له ولد و لا تقسم هذه الدار بین ورثته الذین ترک فی الدار- حتی یشهد شاهدا عدل أن هذه الدار دار فلان بن فلان مات و ترکها میراثا بین فلان و فلان أ فنشهد علی هذا قال نعم قلت الرجل یکون له العبد و الأمة فیقول أبق غلامی و أبقت أمتی فیؤخذ فی البلد فیکلفه القاضی البینة أن هذا غلام فلان لم یبعه و لم یهبه أ فنشهد علی هذا إذا کلفناه و نحن لم نعلم أنه أحدث شیئا قال فکلما غاب عن ید المرء المسلم غلامه أو أمته أو غاب عنک لم تشهد علیه

[۱۱]

۱۶۶۳۴- ۱۱ التهذیب، ۷/ ۱۳۱/ ۴۳/ ۱ الصفار عن المیثمی و غیره عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع مثله إلی قوله قال نعم

[۱۲]

اشارة

۱۶۶۳۵- ۱۲ الکافی، ۷/ ۴۰۲/ ۴/ ۱ محمد عن الفقیه، ۳/ ۲۴۳/ ۳۸۸۷ التهذیب، ۶/ ۲۷۶/ ۱۶۳/ ۱ الصفار أنه کتب إلی أبی محمد الحسن ع فی رجل باع ضیعته من رجل آخر و هی قطاع أرضین و لم یعرف الحدود فی وقت ما أشهده و قال إذا ما أتوک بالحدود فاشهد بها هل یجوز له ذلک أو لا یجوز له أن یشهد- فوقع ع نعم یجوز له و الحمد لله و کتب إلیه رجل له قطاع أرضین فحضره الخروج إلی مکة و القریة علی مراحل من منزله و لم یؤت بحدود أرضه و عرف حدود القریة الأربعة فقال للشهود اشهدوا أنی قد بعت من فلان جمیع القریة التی حد منها کذا و الثانی و الثالث و الرابع- و إنما له فی هذه القریة قطاع أرضین فهل یصلح للمشتری ذلک و إنما له بعض هذه القریة و قد أقر له بکلها فوقع ع لا یجوز بیع ما لیس بملک و قد وجب الشراء علی البائع علی ما یملک و کتب فهل

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۳۶

یجوز للشاهد الذی أشهده بجمیع هذه القریة أن یشهد بحدود قطاع الأرضین التی له فیها إذا تعرف حدود هذه القطاع بقوم من أهل هذه القریة إذا کانوا عدولا فوقع ع نعم یشهدون علی شیء مفهوم معروف إن شاء اللّه تعالی

بیان

هذا الخبر أطول مما ذکر هاهنا و قد أفرقناه علی مواضع شتی و هو مما کرره فی التهذیب بطوله و فیه قال کتبت بدل أنه کتب فی المواضع کلها و قد أورد الجملة الأخیرة فی باب أحکام الأرضین من کتاب التجارات بعبارة أبسط من هذا و فی آخرها فوقع ع لا یشهد إلا علی صاحب الشیء و بقوله إن شاء اللّه و هکذا فی الفقیه و بعدها جملة أخری أوردناها من الکافی و التهذیب فی باب الغرر و المجازفة فی البیع و من الفقیه و التهذیب من موضعه الآخر هاهنا لاختلاف بینهما یقتضی ذلک

[۱۳]

۱۶۶۳۶ - ۱۳ الفقیه، ۳/ ۲۴۲/ ۳۸۸۵ التهذیب، ۷/ ۱۵۰/ ۱۴/ ۱ و کتب إلیه فی رجل قال لرجلین اشهدا أن جمیع الدار التی له فی موضع کذا و کذا بحدودها کلها لفلان بن فلان و جمیع ما له فی الدار من المتاع- و البینة لا تعرف المتاع أی شیء هو فوقع ع یصلح إذا أحاط الشراء بجمیع ذلک إن شاء اللّه

[۱۴]

اشارة

۱۶۶۳۷ - ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۸۷/ ۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۲۶۲/ ۱۰۲/ ۱ البرقی عن الفقیه، ۳/ ۵۷/ ۳۳۲۸ عثمان عن بعض أصحابه عن

الوافی، ج ۱۶، ص: ۱۰۳۷

أبی عبد اللّه ع قال قلت للرجل من إخوانی عندی الشهادة- و لیس کلها یجیزها القضاة عندنا قال فإذا علمت أنها حق فصححها بکل وجه حتی یصح له حقه

بیان

یعنی أن القضاة الذین عندنا لا یجیزون کل شهادة فهل لی أن أتوسل فی تحقیق شهادتی إلی حیلة

[۱۵]

۱۶۶۳۸ - ۱۵ التهذیب، ۶/ ۲۸۵/ ۱۹۲/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ذبیان عن النمیری عن داود بن الحصین قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا شهدت علی شهادة فأردت أن تقیمها فغیرها کیف شئت و رتبها و صححها بما استطعت حتی تصحح الشیء لصاحب الحق بعد أن لا تکون تشهد إلا بحقه و لا تزید فی نفس الحق ما لیس بحق فإنما الشاهد یبطل الحق و یحق الحق و بالشاهدین یوجب الحق و بالشاهدین یعطی و أن للشاهد فی إقامة الشهادة بتصحیحها بکل ما یجد إلیه السبیل من زیادة الألفاظ و المعانی و التغییر فی الشهادة ما به

الوافی، ج ۱۶، ص: ۱۰۳۸

یثبت الحق و یصححه و لا یؤخذ به زیادة علی الحق مثل أجر الصائم القائم المجاهد بسیفه فی سبیل اللّه

[۱۶]

۱۶۶۳۹ - ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۸۸/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۶۱/ ۹۹/ ۱ علی عن العبیدی عن الفقیه، ۳/ ۷۴/ ۳۳۶۳ یونس عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یکون له علی الرجل الحق فیجحده حقه و یحلف أن لیس له علیه شیء و لیس لصاحب الحق علی حقه بینة یجوز لنا إحیاء حقه بشهادات الزور إذا خشی ذهابه- فقال لا یجوز ذلک لعلة التدنیس

[۱۷]

اشارة

۱۶۶۴۰- ۱۷ الکافی، ۷/ ۴۰۱/ ۳/ ۱ العدة عن أحمد عن محمد بن إسماعیل عن برزج عن موسی بن بکر التهذیب، ۶/ ۲۶۳/ ۱۰۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن موسی بن بکر عن الحکم أخی أبی عقیلة [عقیل] قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن لی خصما یتکثر علی بالشهود الزور- و قد کرهت مکافأته مع ما أنی لا أدری أ یصلح لی ذلک أم لا قال فقال لی أ ما بلغک ما قال أمیر المؤمنین ع إنه کان یقول لا تؤسروا أنفسکم و أموالکم بشهادات الزور فما علی امرئ من وکف فی دینه و لا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۳۹

مأثم من ربه أن یدفع ذلک عنه کما أنه لو دفع بشهادته عن فرج حرام أو سفک دم حرام کان ذلک خیرا له- الکافی، و کذلک مال المرء المسلم

بیان

یتکثر علی یعنی الدعاوی الباطلة و فی التهذیب یستکثر علی الشهود الزور بدون الباء و هو أوضح لا تؤسروا من الأسر و الوکف بالتحریک الإثم و العیب و المنقصة کأنه ع أجاز له المکافاة بشهادة الزور کما یجوز الدفع عن النفس و الفرج بها

[۱۸]

اشارة

۱۶۶۴۱- ۱۸ الفقیه، ۳/ ۶۸/ ۳۳۴۸ السکونی عن الصادق ع أنه قال تبطل الشهادة فی الربا و الجنف و خلاف السنة فإذا قال الشهود إنا لا نعلم خل سبیلهم و إذا علموا عزرهم

بیان

تبطل أمر فی صورة الخبر و الجنف المیل عن الحق بالخطإ أو التعمد کذا عن الباقر ع إنا لا نعلم أی إنا کنا لا نعلم أنه ربا أو جنف أو خلاف سنة أو لا نعلم عدم جواز الشهادة علیه

[۱۹]

۱۶۶۴۲- ۱۹ الفقیه، ۳/ ۶۹/ ۳۳۴۹ القداح عن الصادق عن أبیه ع قال جاء رجل من الأنصار إلی النبی ص فقال یا رسول اللّه أحب أن تشهد لی علی نخل نحلتها ابنی قال ما لک ولد سواه قال نعم قال فنحلتهم کما نحلته قال لا قال فإنا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۰

معاشر الأنبیاء لا نشهد علی جنف

[۲۰]

۱۶۶۴۳- ۲۰ الفقيه، ۳/ ۶۹/ ۳۳۵۰ فی رواية أبی الحسين محمد بن جعفر الأسدی رضی اللّه عنه قال الصادق ع لا تشهد علی من يطلق لغير السنة

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۱

باب ۱۴۱ شهادة الزور

[۱]

اشارة

۱۶۶۴۴- ۱ الكافی، ۷/ ۳۸۳/ ۱/ ۱ العدة عن البرقی عن علی بن الحكم عن أبان عن رجل عن الفقيه، ۳/ ۶۱/ ۳۳۳۸ صالح بن ميثم عن أبی جعفر ع قال ما من رجل يشهد بشهادة زور علی مال رجل مسلم ليقطعه إلا كتب اللّه له مكانه صكا إلی النار

بيان

الصك الكتاب كأنه معرب

[۲]

۱۶۶۴۵- ۲ الكافی، ۷/ ۳۸۳/ ۲/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال شاهد الزور لا تزول قدماه حتی تجب له النار

[۳]

۱۶۶۴۶- ۳ الكافی، ۷/ ۳۸۳/ ۳/ ۲ ابن بندار عن إبراهيم بن إسحاق

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۲

الأحمر عن عبد اللّه بن حماد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال- الفقيه، ۳/ ۶۰/ ۳۳۳۷ قال رسول اللّه ص لا ينقضی كلام شاهد الزور من بين يدی الحاكم حتی يتبوأ مقعده من النار و كذلك من كتم الشهادة

[۴]

۱۶۶۴۷- ۴ الكافی، ۷/ ۳۸۳/ ۲/ ۲/ التهذيب، ۶/ ۲۶۰/ ۹۲/ ۱ القميان عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال فی شاهد الزور ما توبته قال يؤدی من المال الذی شهد عليه بقدر ما ذهب من ماله إن كان النصف أو الثلث إن كان شهد هذا و آخر معه

[۵]

۱۶۶۴۸- ۵ الکافی، ۷/ ۳۸۴/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۵۹/ ۹۱/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع فی شاهد الزور قال إن کان الشیء قائما بعینه رد علی صاحبه و إن لم یکن قائما ضمن بقدر ما أتلف من مال الرجل

[۶]

۱۶۶۴۹- ۶ الکافی، ۷/ ۳۸۴/ ۶/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۶۰/ ۹۳/ ۱ الثلاثة الفقیه، ۳/ ۵۹/ ۳۳۳۱ ابن أبی عمیر عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع فی شهادة الزور إن کان الشیء قائما و إلا ضمن بقدر ما أتلف من مال الرجل

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۳

[۷]

اشارة

۱۶۶۵۰- ۷ الکافی، ۷/ ۳۸۳/ ۱/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۵۹/ ۹۰/ ۱ الثلاثة عن الفقیه، ۳/ ۶۱/ ۳۳۳۹ جمیل بن دراج عمن أخبره عن أحدهما ع فی الشهود إذا شهدوا علی رجل ثم رجعوا عن شهادتهم و قد قضی علی الرجل ضمنوا ما شهدوا به و غرموا و إن لم یکن قضی طرحت شهادتهم و لم یغرموا الشهود شیئا

بیان

قد مضی عقوبتهم الدنیویة البدنیة فی أبواب الحدود و یأتی ضماناتهم المالیة المخصومة بشیء شیء فی أبوابها

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۵

باب ۱۴۲ الیمین الکاذبة

[۱]

اشارة

۱۶۶۵۱- ۱ الکافی، ۷/ ۴۳۵/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن فضال عن ثعلبة بن میمون عن یعقوب الأحمر قال قال أبو عبد اللّه ع من حلف علی یمین و هو یعلم أنه کاذب فقد بارز اللّه تعالی

بیان

علی یمین یعنی علی کلام یؤکده بالیمین فقد بارز اللّه یعنی حارب اللّه جل و عز و یأتی الاستثناء من ذلک فی محله

[۲]

اشارة

۱۶۶۵۲- ۲ الکافی، ۷/ ۴۳۵/ ۲/ ۱ العدة عن سهل عن الأشعری عن القداح عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص الیمین الصبر الفاجرة تدع الدیار بلاقع

بیان

قال فی القاموس الیمین الصبر هی التی تمسک الحکم علیها حتی یحلف أو التی تلزم و یجبر علیها حالفها و قال فی النهایة هی التی لازمة لصاحبها من

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۶

جهة الحکم ألزم بها و حبس علیها قال و أصل الصبر الحبس و یقال لها الیمین المصبورة أی المصبور لأجلها فإن صاحبها حبس لأجلها فأضیفت إلیها مجازا.

و الفاجرة الکاذبة و البلاقع جمع بلقع و بلقعة و هی الأرض القفر التی لا شیء بها یرید أن الحالف بها یفتقر و یذهب ما فی بیته من الرزق و قیل هو أن یفرق اللّه شمله و یغیر علیه ما أولاه من نعمة

[۳]

۱۶۶۵۳- ۳ الکافی، ۷/ ۴۳۵/ ۳/ ۱ ابن بندار عن البرقی عن محمد بن علی عن علی بن عثمان بن رزین عن محمد بن فرات خال أبی عمار الصیرفی عن جابر بن یزید عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص إیاکم و الیمین الفاجرة فإنها تدع الدیار من أهلها بلاقع

[۴]

۱۶۶۵۴- ۴ الکافی، ۷/ ۴۳۶/ ۶/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن محمد عن ابن أبی عمیر عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال إن یمین الصبر الکاذبة تترک الدیار بلاقع

[۵]

۱۶۶۵۵- ۵ الفقیه، ۳/ ۳۶۷/ ۴۲۹۸ قال الصادق ع الیمین الکاذبة تترک الدیار بلاقع

[۶]

۱۶۶۵۶- ۶ الفقیه، ۳/ ۳۶۷/ ۴۲۹۸ قال الصادق ع الیمین الکاذبة تدع الدیار بلاقع من أهلها

[۷]

۱۶۶۵۷- ۷ الکافی، ۷/ ۴۳۶/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن مالک بن عطیة عن الحذاء عن أبی جعفر ع قال إن فی کتاب

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۷

علی ع أن الیمین الکاذبة و قطیعة الرحم تذران الدیار بلاقع من أهلها و تنقل الرحم یعنی انقطاع النسل

[۸]

اشارة

۱۶۶۵۸- ۸ الکافی، ۷/ ۴۳۷/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن أبی عبد اللّه ع قال إن الیمین الفاجرة تنقل فی الرحم قال قلت و ما معنی تنقل فی الرحم قال تعقر

بیان

لعل المراد بنقل الرحم نقلها عن مجراها الطبیعی أعنی قبولها لاستقرار النطفة فیها

[۹]

۱۶۶۵۹- ۹ الکافی، ۷/ ۴۳۶/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن حنان عن فلیح بن أبی بکر الشیبانی قال قال أبو عبد اللّه ع الیمین الصبر الکاذبة تورث العقب العقر [الفقر]

[۱۰]

اشارة

۱۶۶۶۰- ۱۰ الکافی، ۷/ ۴۳۶/ ۷/ ۱ القمی عن محمد بن حسان عن محمد بن علی عن علی بن حماد عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال الیمین الغموس ینتظر بها أربعین لیلة

بیان

الیمین الغموس هی الکاذبة الفاجرة کالتی یقتطع بها الحالف مال غیره سمیت غموسا لأنها تغمس صاحبها فی الإثم ثم فی النار فعول للمبالغة کذا فی النهایة ینتظر بها یعنی لا یتجاوزها بهلاک صاحبها

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۸

[۱۱]

اشارة

۱۶۶۶۱- ۱۱ الکافی، ۷/ ۴۳۶/ ۸/ ۱ عنه عن محمد بن علی عن حماد [علی بن حماد] عن حریز عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال الیمین الغموس التی توجب النار الرجل یحلف علی حق امرئ مسلم علی حدس ماله

بیان

قد مضی هذا الحدیث فی کتاب الصیام هکذا علی حبس ماله و کان الحدس تصحیف و لو صح فالحدس بمعنی القصد و الغلبة

[۱۲]

۱۶۶۶۲- ۱۲ الکافی، ۷/ ۴۳۶/ ۵/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص إن لله ملکا رجلاه فی الأرض السابعة السفلی مسیرة خمسمائة عام و رأسه فی السماء العلیا مسیرة ألف سنة یقول سبحانک سبحانک حیث کنت فما أعظمک قال فیوحی اللّه تعالی إلیه ما یعلم ذلک من یحلف بی کاذبا

[۱۳]

۱۶۶۶۳- ۱۳ الکافی، ۷/ ۴۳۷/ ۱۱/ ۱ الخمسة عن إبراهیم بن عبد الحمید عن شیخ من أصحابنا یکنی أبا الحسن عن أبی جعفر ع قال إن اللّه تعالی خلق دیکا أبیض عنقه تحت العرش و رجلاه فی تخوم الأرض السابعة له جناح فی المشرق و جناح فی المغرب لا تصیح الدیوک حتی یصیح فإذا صاح خفق بجناحیه ثم قال سبحان اللّه سبحان اللّه العظیم الذی لیس کمثله شیء قال فیجیبه اللّه تعالی فیقول لا یحلف بی کاذبا من یعرف ما تقوله

[۱۴]

۱۶۶۶۴- ۱۴ الکافی، ۷/ ۴۳۷/ ۱/ ۱ العدة عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۴۹

التهذیب، ۸/ ۲۸۳/ ۳۰/ ۱ أحمد عن عثمان عن وهب بن عبد ربه عن أبی عبد اللّه ع قال من قال اللّه یعلم ما لم یعلم اهتز لذلک عرشه إعظاما له

[۱۵]

۱۶۶۶۵- ۱۵ الکافی، ۷/ ۴۳۷/ ۳/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن وهیب بن حفص عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال من قال علم اللّه ما لم یعلم اهتز العرش إعظاما له

[۱۶]

۱۶۶۶۶- ۱۶ الکافی، ۷/ ۴۳۷/ ۲/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۸۳/ ۳۱/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ثعلبة عن أبی جمیلة المفضل بن صالح عن أبان بن تغلب قال قال أبو عبد اللّه ع إذا قال العبد علم اللّه و کان کاذبا قال اللّه تعالی أ ما وجدت أحدا تکذب علیه غیری

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۱

باب ۱۴۳ کراهیة الحلف و الاستحلاف

[۱]

۱۶۶۶۷- ۱ الکافی، ۷/ ۴۳۴/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن الفقیه، ۳/ ۳۶۲/ ۴۲۸۱ عثمان عن الخراز قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لا تحلفوا بالله صادقین و لا کاذبین فإنه تعالی الفقیه، قد نهی عن ذلک ش یقول وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَیْمانِکُمْ

[۲]

۱۶۶۶۸- ۲ الکافی، ۷/ ۴۳۴/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن عمرو بن عثمان عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال اجتمع

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۲

الحواریون إلی عیسی ع فقالوا له یا معلم الخیر أرشدنا فقال لهم إن موسی نبی اللّه أمرکم أن لا تحلفوا بالله کاذبین و أنا آمرکم أن لا تحلفوا بالله کاذبین- و لا صادقین

[۳]

۱۶۶۶۹- ۳ الکافی، ۷/ ۴۳۴/ ۴/ ۱ العدة عن البرقی عن یحیی بن إبراهیم عن أبیه عن أبی سلام المتعبد الفقیه، ۳/ ۳۷۳/ ۴۳۱۱ محمد بن إسماعیل عن سلام بن یسهم [سهم] الشیخ المتعبد أنه سمع أبا عبد اللّه ع یقول لسدیر یا سدیر من حلف بالله کاذبا کفر و من حلف بالله صادقا أثم إن اللّه تعالی یقول وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَیْمانِکُمْ

[۴]

۱۶۶۷۰- ۴ الکافی، ۷/ ۴۳۴/ ۲/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع الفقیه، ۳/ ۳۷۰/ ۴۲۹۹ قال رسول اللّه ص من أجل اللّه أن یحلف به أعطاه اللّه خیرا مما ذهب منه

[۵]

اشارة

۱۶۶۷۱- ۵ الفقیه، ۳/ ۳۷۱/ ۴۳۰۰ قال أبو جعفر ع ما ترک عبد شیئا لله عز و جل ففقده

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۳

بیان

یعنی یعوضه اللّه مثله أو ضعفه أو أضعافه فی الدنیا أو فی الآخرة أو کلتیهما

[۶]

۱۶۶۷۲- ۶ الکافی، ۷/ ۴۳۵/ ۵/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۸۳/ ۲۸/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر قال حدثنی أبو جعفر أن أباه ع کانت عنده امرأة من الخوارج أظنه قال من بنی حنیفة فقال له مولی له یا ابن رسول اللّه إن عندک امرأة تبرأ من جدک فقضی لأبی أنه طلقها فادعت علیه صداقها فجاءت به إلی أمیر المدینة تستعدیه فقال له أمیر المدینة یا علی إما أن تحلف و إما أن تعطیها فقال لی یا بنی قم فأعطها أربعمائة دینار فقلت له یا أبه جعلت فداک أ لست محقا قال بلی یا بنی و لکنی أجللت اللّه أن أحلف به یمین صبر

[۷]

۱۶۶۷۳- ۷ الکافی، ۷/ ۴۳۵/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۸/ ۲۸۳/ ۲۹/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال إذا ادعی علیک مال و لم یکن له علیک فأراد أن یحلفک فإن بلغ مقدار ثلاثین درهما فأعطه و لا تحلف و إن کان أکثر من ذلک فاحلف و لا تعطه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۴

[۸]

۱۶۶۷۴- ۸ التهذیب، ۶/ ۳۱۰/ ۶۲/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن نوح بن شعیب عن حریز أو عمن رواه عن حریز عن محمد و زرارة عنهما جمیعا ع قالا لا یحلف أحد عند قبر رسول اللّه ص علی أقل ما یجب فیه القطع

[۹]

۱۶۶۷۵- ۹ التهذیب، ۶/ ۱۹۳/ ۴۴/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن علی بن معبد عن درست عن عبد الحمید الطائی عن أبی الحسن الأول ع قال قال النبی ص من قدم غریما إلی السلطان یستحلفه و هو یعلم أنه یحلف ثم ترکه تعظیما لله تعالی لم یرض اللّه له بمنزلة یوم القیامة إلا بمنزلة خلیل الرحمن ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۵

باب ۱۴۴ أنه لا یحلف إلا بالله

[۱]

۱۶۶۷۶- ۱ الکافی، ۷/ ۴۳۸/ ۱/ ۱ الثلاثة عن بزرج عن أبی حمزة عن علی بن الحسین ع قال قال رسول اللّه ص لا تحلفوا إلا بالله و من حلف بالله فلیصدق و من حلف له بالله فلیرض و من حلف له بالله فلم یرض فلیس من اللّه

[۲]

۱۶۶۷۷- ۲ الکافی، ۷/ ۴۳۸/ ۲/ ۱ العدة عن أحمد عن عثمان عن الفقیه، ۳/ ۳۶۲/ ۴۲۸۲ الخراز عن أبی عبد اللّه ع قال من حلف بالله فلیصدق و من لم یصدق فلیس من اللّه- و من حلف له بالله فلیرض و من لم یرض فلیس من اللّه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۶

[۳]

۱۶۶۷۸- ۳ الکافی، ۷/ ۴۴۹/ ۱/ ۱ الثلاثة عن حماد عن محمد قال قلت لأبی جعفر ع قول اللّه تعالی وَ اللَّیْلِ إِذٰا یَغْشیٰ- وَ النَّجْمِ إِذٰا هَویٰ و ما أشبه ذلک فقال إن لله تعالی أن یقسم من خلقه بما شاء- و لیس لخلقه أن یقسموا إلا به

[۴]

اشارة

۱۶۶۷۹/ ۴ الفقیه، ۳/ ۳۷۶/ ۴۳۲۳ علی بن مهزیار قال قلت لأبی جعفر الثانی ع قوله عز و جل وَ اللَّیْلِ إِذٰا یَغْشیٰ وَ النَّهٰارِ إِذٰا تَجَلّٰی و قوله تعالی وَ النَّجْمِ إِذٰا هَویٰ .. الحدیث

بیان

هذا إذا أقسم العبد علی فعل نفسه و من هو مثله من الخلق فأما إذا نشد اللّه فی حاجة فلعله یجوز له أن یذکر من خلق اللّه ما یشاء کما ورد فی الأدعیة المأثورة

[۵]

اشارة

۱۶۶۸۰- ۵ الکافی، ۷/ ۴۴۹/ ۲/ ۱ الخمسة الفقیه، ۳/ ۳۶۳/ ۴۲۸۸ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا أری أن یحلف الرجل إلا بالله فأما قول

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۷

الرجل لا بل شانیک فإنه من قول أهل الجاهلیة و لو حلف الرجل بهذا أو أشباهه لترک الحلف بالله و أما قول الرجل یا هیأه و یا هناه فإنما ذلک لطلب الاسم و لا أری به بأسا فأما قوله لعمر اللّه و قوله لا هاه فإنما ذلک بالله

بیان

الشأنی المبغض و کأن هذه الکلمة إنما یخاطب بها من نسب إلی نفسه مکروها أو نسب إلیه غیره فإنما ذلک لطلب الاسم یعنی یدعو بهما اسما لیحلف به و ما حلف بعد و لا هاه کأنما مشتقة من الإله و لذا جعلها حلفا بالله.

و فی الفقیه و ایم اللّه مکان و لا هاه و قد سبق هذا الحدیث من التهذیب فی باب حفظ اللسان للمحرم من کتاب الحج بنحو آخر

[۶]

۱۶۶۸۱- ۶ الکافی، ۷/ ۴۵۰/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن عبد الکریم عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال لا أری للرجل أن یحلف إلا باللّه و قال قول الرجل حین یقول لا بل شانئک فإنما هو من قول الجاهلیة و لو حلف الناس بهذا و شبهه ترک أن یحلف باللّه

[۷]

۱۶۶۸۲- ۷ الکافی، ۷/ ۴۵۱/ ۲/ ۱ العدة عن البرقی عن عثمان

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۸

التهذیب، ۸/ ۲۷۹/ ۷/ ۱ الحسین عن عثمان عن سماعة الکافی، عن أبی عبد اللّه ع ش قال سألته هل یصلح لأحد أن یحلف أحدا من الیهود و النصاری و المجوس بآلهتهم قال لا یصلح لأحد أن یحلف أحدا إلا باللّه

[۸]

۱۶۶۸۳- ۸ الکافی، ۷/ ۴۵۰/ ۱/ ۱ الخمسة التهذیب، ۸/ ۲۷۹/ ۸/ ۱ الحسین عن الثلاثة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن أهل الملل کیف یستحلفون فقال لا تحلفوهم إلا باللّه

[۹]

اشارة

۱۶۶۸۴- ۹ الکافی، ۷/ ۴۵۱/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۷۸/ ۵/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال لا یحلف الیهودی و لا النصرانی و لا المجوسی بغیر اللّه إن اللّه عز و جل یقول فَاحْکُمْ بَیْنَهُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ

بیان

لعله ع أشار بقوله فَاحْکُمْ بَیْنَهُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ إلی قوله سبحانه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۵۹

فی آیة الوصیة فی السفر فیقسمان باللّه یعنی الآخرین من غیر المسلمین فإن اللّه أنزل فی أقسام غیر المسلم أن یکون باللّه تعالی

[۱۰]

۱۶۶۸۵- ۱۰ الكافی، ۷/ ۴۵۱/ ۵/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۷۸/ ۶/ ۱ الحسین عن النضر عن القاسم بن سلیمان عن جراح المدائنی عن أبی عبد اللّه ع قال لا یحلف بغیر اللّه و قال الیهودی و النصرانی و المجوسی لا تحلفوهم إلا بالله

[۱۱]

۱۶۶۸۶- ۱۱ الكافی، ۷/ ۴۵۱/ ۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع استحلف یهودیا بالتوراة التی أنزلت علی موسی

[۱۲]

اشارة

۱۶۶۸۷- ۱۲ التهذیب، ۸/ ۲۷۹/ ۱۰/ ۱ الحسین عن النضر و التمیمی جمیعا عن عاصم عن محمد بن قیس قال سمعت أبا جعفر ع یقول الفقیه، ۳/ ۳۷۵/ ۴۳۲۰ قضی علی ع فیمن استحلف أهل الكتاب بیمین صبر أن یستحلفه بكتابه و ملته

بیان

خصهما فی التهذیبین بالإمام إذا علم أن ذلك أردع لهم قال و لیس لنا ذلك.

أقول و یحتمل أن یكون المجروران فی كتابه و ملته راجعین إلی من

الوافی، ج‌۱۶، ص: ۱۰۶۰

استحلف و لهذا أتیا بالمفرد دون الجمع فیوافق الحدیث الأخبار المتقدمة الموافقة للقرآن و الاحتیاط المخالفة لمذاهب العامة علی أنه لو خالف القرآن لوجب علینا ضربه عرض الحائط و یمین الصبر قد مضی تفسیرها

[۱۳]

اشارة

۱۶۶۸۸- ۱۳ التهذیب، ۸/ ۲۷۹/ ۹/ ۱ عنه عن فضالة و صفوان عن الفقیه، ۳/ ۳۷۵/ ۴۳۱۹ العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الأحكام فقال فی كل دین ما یستحلفون به

بیان

فی بعض النسخ ما یستحلون و علی التقدیرین فلا دلالة فیه علی جواز الاستحلاف بغیر اللّه للمسلم لأنه مجرد إخبار عن شرائعهم و قد مضت أخبار أخر فی معنی هذا الباب فی باب كیفیة الحكم

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۱

باب ۱۴۵ الحلف بالبراءة

[۱]

اشارة

۱۶۶۸۹ – ۱ الکافی، ۷/ ۴۳۸/ ۱/ ۲ الثلاثة رفعه قال الفقیه، ۳/ ۳۷۳/ ۴۳۱۰ سمع رسول اللّه ص رجلا- یقول أنا بریء من دین محمد فقال له رسول اللّه ص ویلک إذا برئت من دین محمد فعلى دین من تکون- قال فما کلمه رسول اللّه ص حتى مات

بیان

قد مضت أخبار أخر فی هذا المعنى فی أبواب النذور و الأیمان من کتاب الصیام و ربما یجوز الإحلاف بالبراءة إذا دعت الضرورة إلیه إذا لم یکن الحالف من أهل الإیمان کما یدل علیه الخبر الآتی

[۲]

اشارة

۱۶۶۹۰– ۲ الکافی، ۶/ ۴۴۵/ ۳/ ۲ العدة عن البرقی عن بعض أصحابه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۲

عن صفوان الجمال قال حملت أبا عبد اللّه ع الحملة الثانیة إلى الکوفة و أبو جعفر المنصور بها فلما أشرف على الهاشمیة مدینة أبی جعفر أخرج رجله من غرز الرحل ثم نزل و دعا ببغلة شهباء و لبس ثیابا بیضاء و کمة بیضاء فلما دخل علیه قال له أبو جعفر لقد تشبهت بالأنبیاء فقال أبو عبد اللّه ع و إنی تبعدنی من أبناء الأنبیاء قال لقد هممت أن أبعث إلى المدینة من یعقر نخلها و یسبی ذریتها فقال و لم ذاک یا أمیر المؤمنین- فقال رفع إلی أن مولاک المعلى بن خنیس یدعو إلیک و یجمع لک الأموال فقال و اللّه ما کان فقال لست أرضى منک إلا بالطلاق و العتاق و الهدی و المشی فقال أ بالأنداد من دون اللّه تأمرنی أن أحلف- إنه من لم یرض باللّه فلیس من اللّه فی شیء فقال أ تتفقه علی فقال إنی تبعدنی من الفقه و أنا ابن رسول اللّه ص قال فإنی أجمع بینک و بین من سعى بک فقال افعل فجاء الرجل الذی سعى به- فقال له أبو عبد اللّه ع یا هذا فقال نعم و اللّه الذی لا إله إلا هو عالم الغیب و الشهادة الرحمن الرحیم لقد فعلت فقال له أبو عبد اللّه ع ویلک تبجل اللّه فیستحیی من تعذیبک و لکن قل برئت من حول اللّه و قوته و ألجأت إلى حولی و قوتی فحلف بها الرجل فلم یستتمها حتى وقع میتا فقال له أبو جعفر لا أصدق بعد هذا علیک أبدا و أحسن جائزته و رده

بیان

الغرز بالمهملة بین المعجمتین رکاب من جلد و الکمة بالضم القلنسوة المدورة و العقر القطع

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۳

باب ۱۴۶ کیفیة حلف الأخرس

[۱]

اشارة

۱۶۶۹۱- ۱ الفقیه، ۳/ ۱۱۲/ ۳۴۳۲ علی بن عبد اللّه الوراق عن سعد بن عبد اللّه عن التهذیب، ۶/ ۳۱۹/ ۸۶/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الأخرس کیف یحلف إذا ادعی علیه دین فأنکر و لم یکن للمدعی بینة- فقال إن أمیر المؤمنین ع أتی بأخرس و ادعی علیه دین فأنکر و لم یکن للمدعی بینة فقال أمیر المؤمنین ع الحمد لله الذی لم یخرجنی من الدنیا حتی بینت للأمة جمیع ما تحتاج إلیه ثم قال ائتونی بمصحف فأتی به فقال للأخرس ما هذا فرفع رأسه إلی السماء و أشار أنه کتاب اللّه عز و جل ثم قال ائتونی بولیه فأتی بأخ له فأقعده إلی جنبه ثم قال یا قنبر علی بدواة و صحیفة فأتاه بهما ثم قال لأخ الأخرس قل لأخیک هذا بینک و بینه- الفقیه، إنه علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۴

ش فتقدم إلیه بذلک ثم کتب أمیر المؤمنین ص و اللّه الذی لا إله إلا هو عالم الغیب و الشهادة الرحمن الرحیم الطالب الغالب الضار النافع المهلک المدرک الذی یعلم السر و العلانیة- إن فلان بن فلان المدعی لیس له قبل فلان بن فلان أعنی الأخرس حق و لا طلبة بوجه من الوجوه و لا سبب من الأسباب ثم غسله و أمر الأخرس أن یشربه فامتنع فألزمه الدین

بیان

هذا إما صفة لأخیک و مقول القول إنه علی نسخة الفقیه و محذوف یدل علیه کتابة الکتاب و أمره یشرب غسالته علی نسخة التهذیب و أما مقول القول و ما بعده یفسره و بینک و بینه معترض متعلق بقل أی فهمه تفهیما

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۵

باب ۱۴۷ أنه لا حلف إلا علی العلم و جواز التقیة فیه

[۱]

۱۶۶۹۲- ۱ الکافی، ۷/ ۴۴۵/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن هشام بن سالم الکافی، ۷/ ۴۴۵/ ۳/ ۱ الثلاثة عن هشام عن أبی عبد اللّه ع قال لا یحلف الرجل إلا علی علمه

[۲]

۱۶۶۹۳- ۲ الکافی، ۷/ ۴۴۵/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن الحکم بن أیمن الحناط عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا

یستحلف الرجل إلا علی علمه

[۳]

۱۶۶۹۴- ۳ الکافی، ۷/ ۴۴۵/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۶

یونس عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال لا یستحلف العبد إلا علی علمه و لا یقع الیمین إلا علی العلم استحلف أو لم یستحلف

[۴]

۱۶۶۹۵- ۴ الکافی، ۷/ ۴۴۴/ ۳/ ۲ علی عن أبیه عن صفوان قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل یحلف و ضمیره علی غیر ما حلف علیه قال الیمین علی الضمیر

[۵]

۱۶۶۹۶- ۵ الکافی، ۷/ ۴۴۴/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن الفقیه، ۳/ ۳۷۱/ ۴۳۰۲ إسماعیل بن سعد الأشعری عن أبی الحسن الرضا ع مثله- الفقیه، یعنی علی ضمیر المظلوم

[۶]

۱۶۶۹۷- ۶ الکافی، ۷/ ۴۴۴/ ۱/ ۱ علی عن الاثنین قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول و سئل عما یجوز و عما لا یجوز من النیة علی الإضمار فی الیمین فقال قد یجوز فی موضع و لا یجوز فی آخر فأما ما یجوز فإذا کان مظلوما فما حلف علیه و نوی الیمین فعلی نیته و أما إذا کان ظالما فالیمین علی نیة المظلوم

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۷

[۷]

۱۶۶۹۸- ۷ الفقیه، ۳/ ۳۷۱/ ۴۳۰۳ سأل علی بن جعفر أخاه ع عن الرجل یحلف و ینسی ما قاله قال هو علی ما نوی

[۸]

۱۶۶۹۹- ۸ الکافی، ۷/ ۴۴۲/ ۱۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۸/ ۲۸۶/ ۴۴/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن الکنانی قال و اللّه لقد قال لی جعفر بن محمد ع إن اللّه تعالی علم نبیه التنزیل و التأویل فعلمه رسول اللّه ص علیا ع قال و علمنا و اللّه ثم قال ما صنعتم من شیء أو حلفتم علیه من یمین فی تقیة فأنتم منه فی سعة

[۹]

۱۶۷۰۰- ۹ الفقیه، ۳/ ۳۶۳/ ۴۲۸۷ قال أبو عبد اللّٰه ع التقیة فی کل ضرورة و صاحبها أعلم بها حین تنزل به

[۱۰]

اشارة

۱۶۷۰۱- ۱۰ الفقیه، ۳/ ۳۶۴/ ۴۲۸۹ و قال ع فی رجل حلف تقیة قال إن خشیت علی دمک و مالک فاحلف ترده عنک بیمینک- فإن رأیت أن یمینک لا ترد عنک شیئا فلا تحلف لهم

بیان

قد مضی هذا الحدیث مسندا من الکافی فی کتاب الصیام و المعاهدات مع حدیث الکنانی و أخبار أخر فی الیمین

[۱۱]

۱۶۷۰۲- ۱۱ التهذیب، ۸/ ۳۰۰/ ۱۰۳/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن آبائه عن

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۱۶، ص: ۱۰۶۸

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۸

الفقیه، ۳/ ۳۷۴/ ۴۳۱۳ علی ع قال التهذیب، قال رسول اللّٰه ص ش احلف بالله کاذبا و نج أخاک من القتل

[۱۲]

۱۶۷۰۳- ۱۲ الفقیه، ۳/ ۳۶۳/ ۴۲۸۶ ابن بکیر عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع نمر بالمال علی العشار فیطلبون منا أن نحلف لهم و یخلون سبیلنا و لا یرضون منا إلا بذلک قال فاحلف لهم فهو أحل من التمر و الزبد

[۱۳]

۱۶۷۰۴- ۱۳ التهذیب، ۸/ ۲۸۹/ ۶۰/ ۱ الحسین عن صفوان عن الولید بن هشام المرادی قال قدمت من مصر و معی رقیق لی و مررت بالعاشر فسألنی فقلت هم أحرار کلهم فقدمت المدینة فدخلت علی أبی الحسن ع فأخبرته بقولی للعاشر فقال لیس علیک شیء

[۱۴]

۱۶۷۰۵- ۱۴ الفقیه، ۳/ ۳۶۵/ ۴۲۹۳ الحلبی قال سألته عن الرجل یحلف لصاحب العشور یحوز بذلک ماله قال نعم

[۱۵]

۱۶۷۰۶- ۱۵ الکافی، ۷/ ۳۲/ ۱۷/ ۱ القمیان عن صفوان عن محمد بن مسعود الطائی [عن محمد بن مسلم] قال قلت لأبی الحسن ع

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۶۹

إن أمی تصدقت علی بدار لها أو قال بنصیب لها فی دار فقالت لی استوثق لنفسک فکتبت أنی اشتریت و أنها قد باعتنی و أقبضت الثمن فلما ماتت قال الورثة احلف إنک اشتریت و نقدت الثمن فإن حلفت لهم أخذته و إن لم أحلف لهم لم یعطونی شیئا قال فقال فاحلف لهم و خذ ما جعلت لک

[۱۶]

۱۶۷۰۷- ۱۶ التهذیب، ۹/ ۱۳۸/ ۲۷/ ۱ أحمد عن البزنطی عن حماد بن عثمان التهذیب، ۸/ ۲۸۷/ ۴۸/ ۱ الحسین عن أحمد عن الفقیه، ۳/ ۳۶۱/ ۴۲۷۶ حماد بن عثمان عن محمد بن أبی الصباح قال قلت لأبی الحسن ع إن أمی تصدقت علی بنصیب لها فی دار فقلت لها إن القضاة لا یجیزون هذا و لکن اکتبیه شراء- فقالت اصنع من ذلک ما بدا لک فی کل ما تری أنه یسوغ لک فتوثقت فأراد بعض الورثة أن یستحلفنی أنی قد نقدتها الثمن و لم أنقدها شیئا فما تری قال احلف له

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۱

باب ۱۴۸ الحبس و الحجر و القضاء علی المدیون

[۱]

اشارة

۱۶۷۰۸- ۱ الکافی، ۵/ ۱۰۲/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۱۹۱/ ۳۷/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال کان أمیر المؤمنین ع یحبس الرجل إذا التوی علی غرمائه ثم یأمر فیقسم ماله بینهم بالحصص- فإن أبی باعه فیقسم بینهم یعنی ماله

بیان

الالتواء من اللی و هو سوء الأداء و المطل فإن أبی أی قسمة ماله باعه أی هو بنفسه

[۲]

۱۶۷۰۹- ۲ التهذیب، ۶/ ۱۹۶/ ۵۸/ ۱ الصفار و ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی عن غیاث عن جعفر عن أبیه أن علیا ع کان یحبس فی الدین فإذا تبین له إفلاس و حاجة خلی سبیله حتی یستفید مالا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۲

[۳]

۱۶۷۱۰- ۳ التهذیب، ۶/ ۲۹۹/ ۴۰/ ۱ ابن قولویه عن أبیه عن سعد عن أحمد عن محمد بن یحیی عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه ع أن علیا ص کان یفلس الرجل إذا التوی علی غرمائه ثم یأمر به فیقسم ماله بینهم بالحصص فإن أبی باعه فقسمه بینهم یعنی ماله

[۴]

اشارة

۱۶۷۱۱- ۴ التهذیب، ۶/ ۲۹۹/ ۴۲/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن فضال عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبیه ع مثله

بیان

التفلیس الحکم بالإفلاس یقال فلسه القاضی تفلیسا أی حکم بإفلاسه

[۵]

۱۶۷۱۲- ۵ الفقیه، ۳/ ۲۸/ ۳۲۵۸ التهذیب، ۶/ ۲۳۲/ ۱۹/ ۱ الأصبغ بن نباتة عن أمیر المؤمنین ع أنه قضی أن یحجر علی الغلام- الفقیه، المفسد- ش حتی یعقل و قضی ع فی الدین أنه یحبس صاحبه فإن تبین إفلاسه و الحاجة فیخلی سبیله حتی یستفید مالا و قضی ع فی الرجل یلتوی علی غرمائه أنه یحبس ثم یأمر به فیقسم ماله بین غرمائه بالحصص فإن أبی باعه فقسمه بینهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۳

[۶]

۱۶۷۱۳- ۶ التهذیب، ۶/ ۳۰۰/ ۴۵/ ۱ ابن محبوب عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أنه کان یحبس فی الدین ثم ینظر فإن کان له مال أعطی الغرماء و إن لم یکن له مال دفعه إلی الغرماء فیقول لهم اصنعوا به ما شئتم- إن شئتم فآجروه و إن شئتم فاستعملوه و ذکر الحدیث

[۷]

۱۶۷۱۴- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۹۹/ ۴۴/ ۱ ابن قولویه عن أبیه عن سعد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن المغیرة عن السکونی التهذیب، ۷/ ۴۵۴/ ۲۵/ ۱ ابن محبوب عن بنان عن أبیه عن عبد اللّه عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أن امرأة استعدت علی زوجها أنه لا ینفق علیها و کان زوجها معسرا فأبی أن یحبسه و قال إن مع العسر یسرا

[۸]

اشارة

۱۶۷۱۵- ۸ التهذیب، ۶/ ۲۹۹/ ۴۳/ ۱ بهذا الإسناد عن ابن عیسی عن التمیمی عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال کان علی ع لا یحبس فی السجن إلا ثلاثة الغاصب و من أکل مال یتیم ظلما و من ائتمن علی أمانة فذهب بها و إن وجد له شیئا باعه غائبا کان أو شاهدا

بیان

حمله فی التهذیبین علی الحبس علی سبیل العقوبة أو الحبس الطویل

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۴

[۹]

اشارة

۱۶۷۱۶- ۹ الکافی، ۵/ ۱۰۲/ ۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۱۹۱/ ۳۸/ ۱ أحمد عن علی بن الحسن عن جعفر بن محمد بن حکیم عن جمیل بن دراج عن محمد عن أبی جعفر ع التهذیب، ۶/ ۲۹۶/ ۳۴/ ۱ ابن قولویه عن جعفر بن محمد بن إبراهیم عن عبید اللّه [عبد اللّه] بن نهیک عن ابن أبی عمیر التهذیب، عنه عن أبیه عن سعد عن النخعی عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج عن جماعة من أصحابنا عنهما ع قالا الغائب یقضی عنه إذا قامت علیه البینة و یباع ماله و یقضی عنه دینه و هو غائب و یکون الغائب علی حجته إذا قدم قال و لا یدفع المال إلی الذی أقام البینة إلا بکفلاء إذا لم یکن ملیا

بیان

فی بعض النسخ الغائب یقضی علیه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۵

باب ۱۴۹ ما علی الإمام و القاضی فی أمور الناس

[۱]

۱۶۷۱۷- ۱ التهذیب، ۶/ ۲۲۷/ ۷/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن عبید اللّه بن علی الحلبی قال قال أبو عبد اللّه ع قال أمیر المؤمنین ع لعمر بن الخطاب ثلاث إن حفظتهن و عملت بهن کفتک ما سواهن و إن ترکتهن لم ینفعک شیء سواهن قال و ما هن یا أبا الحسن قال إقامة الحدود علی القریب و البعید و الحکم بکتاب اللّه فی الرضا و السخط و القسم بالعدل بین الأحمر و الأسود فقال له عمر لعمری لقد أوجزت و أبلغت

[۲]

۱۶۷۱۸- ۲ الفقیه، ۳/ ۳۱/ ۳۲۶۵ التهذیب، ۶/ ۳۱۹/ ۸۴/ ۱ عبد اللّه بن سنان [سیابة] عن أبی عبد اللّه ع قال علی الإمام أن یخرج المحبسین فی الدین یوم الجمعة إلی الجمعة و یوم العید إلی العید فیرسل معهم فإذا قضوا الصلاة و العید ردهم إلی السجن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۶

[۳]

اشارة

۱۶۷۱۹- ۳ الفقیه، ۳/ ۳۱/ ۳۲۶۶ التهذیب، ۶/ ۳۱۹/ ۸۵/ ۱ البرقی عن أبیه الفقیه، عن علی ع ش قال یجب علی الإمام أن یحبس الفساق من العلماء- و الجهال من الأطباء و المفالیس من الأکریاء و قال ع حبس الإمام بعد الحد ظلم

بیان

الأکریاء الذین یدافعون ما علیهم من أموال الناس و یؤخرونه من أکری الأمر إذا أخره

[۴]

۱۶۷۲۰- ۴ التهذیب، ۶/ ۳۱۴/ ۷۷/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه أن علیا ع قال حبس الإمام بعد الحد ظلم

[۵]

۱۶۷۲۱- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۹۵/ ۳۱/ ۱ ابن قولویه عن أبیه عن عبد اللّه جعفر الحمیری عن محمد بن الولید عن العباس بن هلال عن أبی الحسن الرضا ع أنه ذکر أنه لو أفضی إلیه الحکم لأقر الناس علی ما فی أیدیهم و لم ینظر فی شیء إلا بما حدث فی سلطانه و ذکر

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۷

أن النبی ص لم ینظر فی حدث أحدثوه و هم مشرکون و إن من أسلم أقره علی ما فی یده

[۶]

۱۶۷۲۲- ۶ التهذیب، ۶/ ۳۰۰/ ۴۷/ ۱ سعد عن أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أنه کان لا یجیز کتاب قاض إلی قاض فی حد و لا غیره حتی ولیت بنو أمیة فأجازوا بالبینات

[۷]

اشارة

۱۶۷۲۳- ۷ التهذیب، ۶/ ۳۰۰/ ۴۸/ ۱ سعد عن محمد بن عیسی عن محمد بن سنان عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه ع مثله

بیان

لعل المراد أنه لا یجیز أن یأخذ قاض من قاض یسبقه کتابه و ینظر فیه فیتم الأحکام التی لم تنفذ عنده بعد بل علیه أن یحکم فیما یرد علیه فحسب

[۸]

۱۶۷۲۴- ۸ التهذیب، ۶/ ۳۰۰/ ۴۶/ ۱ سعد عن الزیات عن سوید بن سعید القلاء عن أیوب عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال إن الحاکم إذا أتاه أهل التوراة و أهل الإنجیل یتحاکمون إلیه کان ذلک إلیه إن شاء حکم بینهم و إن شاء ترکهم

[۹]

۱۶۷۲۵- ۹ التهذیب، ۶/ ۳۰۱/ ۴۹/ ۱ ابن قولویه عن محمد بن عبد اللّه بن جعفر الحمیری عن أبیه عن الزیات عن شعر عن

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۸

الغنوی عن أبی عبد اللّه ع قال قلت رجلان من أهل الکتاب نصرانیان أو یهودیان کان بینهما خصومة فقضی بینهما حاکم من حکامهما بجور فأبی الذی قضی علیه أن یقبل و سأل أن یرد إلی حکم المسلمین قال یرد إلی حکم المسلمین

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۷۹

باب ۱۵۰ قضایا غریبة و أحکام دقیقة

[۱]

۱۶۷۲۶- ۱ الکافی، ۷/ ۴۲۱/ ۱/ ۱ علی عن أبیه و العدة عن سهل عن السراد عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع قال إن داود ع سأل ربه أن یریه قضیة من قضایا الآخرة فأوحی اللّه تعالی إلیه یا داود إن الذی سألتنی لم أطلع علیه أحدا من خلقی و لا ینبغی لأحد أن یقضی به غیری قال فلم یمنعه ذلک أن عاد فسأل اللّه أن یریه قضیة من قضایا الآخرة قال فأتاه جبرئیل فقال له یا داود لقد سألت ربک شیئا لم یسأله قبلک نبی یا داود إن الذی سألت لم یطلع علیه أحد من خلقه و لا ینبغی لأحد أن یقضی به غیره قد أجاب اللّه دعوتک و أعطاک ما سألت یا داود إن أول خصمین یردان علیک غدا القضیة فیهما من قضایا الآخرة- قال فلما أصبح داود ع فجلس فی مجلس القضاء أتاه شیخ متعلق بشاب و مع الشاب عنقود من عنب فقال له الشیخ یا نبی

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۰

اللّه إن هذا الشاب دخل بستانی و خرب کرمی و أکل منه بغیر إذنی و هذا العنقود أخذه بغیر إذنی فقال داود للشاب ما تقول فأقر الشاب إنه قد فعل ذلک فأوحی اللّه تعالی إلیه یا داود أنی إن کشفت لک عن قضایا الآخرة فقضیت بها بین الشیخ و الغلام لم

یحتملها قلبک و لم یرض بها قومک- یا داود إن هـذا الشیخ اقتحم علی أبی هـذا الغلام فی بستانه فقتله و غصبه بستانه و أخـذ منه أربعین ألف درهم فدفنها فی جانب بستانه فادفع إلی الشاب سیفا و مره أن یضرب عنق الشیخ و ادفع إلیه البستان و مره أن یحفر فی مکان کذا و کذا و یأخذ ماله فقال ففزع من ذلک داود و جمع إلیه علماء أصحابه فأخبرهم الخبر و أمضی القضیة علی ما أوحی اللّه إلیه

[۲]

۱۶۷۲۷- ۲ الکافی، ۷/ ۴۳۲/ ۲۱/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۶/ ۲۸۷/ ۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن داود بن فرقد عن إسماعیل بن جعفر قال اختصم رجلان إلی داود فی بقرة فجاء هـذا ببینـة علی أنها له و جاء هذا ببینة علی أنها له قال فدخل داود المحراب فقال یا رب إنه قد أعیانی أن أحکم بین هـذین فکن أنت الـذی یحکم فأوحی اللّه إلیه اخرج فخذ البقرة من الذی هی فی یده فادفعها إلی الآخر و اضرب عنقه قال فضجت بنو إسرائیل من ذلک و قالوا جاء هذا ببینة و جاء هذا ببینة فکان أحقهما بإعطائها الذی هی فی یده- فأخذها منه و ضرب عنقه و أعطاها هذا- قال فدخل داود المحراب و قال یا رب قد ضجت بنو إسرائیل مما حکمت به فأوحی اللّه إلیه أن الذی کانت البقرة فی یده لقی أبا الآخر

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۱

فقتله و أخذ البقرة منه فإذا جاءک مثل هذا فاحکم بینهم بما تری و لا تسألنی أن أحکم حتی الحساب

[۳]

۱۶۷۲۸- ۳ الکافی، ۷/ ۳۷۱// ۸/ ۱ التهذیب، ۶/ ۳۱۶/ ۸۲/ ۱ الثلاثة عن علی عن أبی بصیر عن الفقیه، ۳/ ۲۴/ ۳۲۵۵ أبی جعفر ع قال دخل أمیر المؤمنین ع المسجد فاستقبله شاب یبکی و حوله قوم یسکتونه فقال علی ع ما أبکاک فقال یا أمیر المؤمنین إن شریحا قضی علی بقضیة مـا أدری مـا هی إن هؤلاـء النفر خرجوا بأبی معهم فی السـفر فرجعوا و لم یرجع أبی فسألتهم عنه فقالوا مات فسألتهم عن ماله فقالوا ما ترک مالا فقدمتهم إلی شریح فاستحلفهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۲

و قد علمت یا أمیر المؤمنین إن أبی خرج و معه مال کثیر- فقال لهم أمیر المؤمنین ع ارجعوا فرجعوا و الفتی معهم إلی شریح فقال له أمیر المؤمنین ع یا شریح کیف قضیت بین هؤلاء القوم فقال یا أمیر المؤمنین ادعی هذا الفتی علی هؤلاء النفر- أنهم خرجوا فی سفر و أبوه معهم فرجعوا و لم یرجع أبوه فسألتهم عنه فقالوا مات فسألتهم عن ماله فقالوا ما خلف مالا فقلت للفتی هل لک بینة علی ما تدعی فقال لا فاستحلفتهم فقال أمیر المؤمنین ع هیهات یا شریح هکذا تحکم فی مثل هذا فقال یا أمیر المؤمنین فکیف- فقال أمیر المؤمنین ع و اللّه لأحکمن فیهم بحکم ما حکم به قبلی إلا داود النبی ع یا قنبر ادع لی شرطة الخمیس- فـدعاهم فوکل بکل واحـد منهم رجلا من الشرطة ثم نظر إلی وجوههم فقال مـا ذا تقولون أ تقولون إنی لا أعلم ما صنعتم بأبی هـذا الفتی إنی إذا لجاهل ثم قال فرقوهم و غطوا رءوسهم قال ففرق بینهم و أقیم کل رجل منهم إلی أسطوانة من أساطین المسجد و رءوسهم مغطاة بثیابهم ثم دعا عبید اللّه بن أبی رافع کـاتبه فقـال هـات صحیفة و دواة و جلس أمیر المؤمنین ع فی مجلس القضاء و اجتمع الناس إلیه فقال لهم إذا أنا کبرت فکبروا ثم قال للناس افرجوا ثم دعا بواحد منهم فأجلسه بین یدیه و کشف عن وجهه- ثم قال لعبید اللّه اکتب إقراره و ما یقول ثم أقبل علیه بالسؤال فقال له أمیر المؤمنین ع فی أی یوم خرجتم من منازلکم و أبو هـذا الفتی معکم فقال الرجل فی یوم کـذا و کذا قال فی أی شـهر قال فی شهر کذا و کذا قال فی أی سنة قال فی سنة کذا و کذا قال و إلی أین بلغتم من سفرکم حین مات أبو هذا الفتی

قال إلی موضع کذا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۳

و کذا قال فی منزل من مات قال فی منزل فلان بن فلان قال و ما کان مرضه قال کذا و کذا قال فکم یوما مرض قال کذا و کذا قال فمن کان یمرضه و فی أی یوم مات و من غسله و أین غسله و من کفنه و بم کفنتموه و من صلی علیه و من نزل قبره- فلما سأله عن جمیع ما یرید کبر أمیر المؤمنین ع و کبر الناس جمیعا فارتاب أولئک الباقون و لم یشکوا أن صاحبهم قد أقر علیهم و علی نفسه فأمر أن یغطی رأسه و ینطلق به إلی السجن ثم دعا بآخر فأجلسه بین یدیه و کشف عن وجهه ثم قال کلا زعمتم أنی لا أعلم بما صنعتم- فقال یا أمیر المؤمنین ما أنا إلا واحد من القوم و لقد کنت کارها لقتله فأقر ثم دعا بواحد بعد واحد کلهم یقر بالقتل و أخذ المال ثم رد الذی کان أمر به إلی السجن فأقر أیضا فألزمهم المال و الدم فقال شریح یا أمیر المؤمنین و کیف کان حکم داود النبی ع فقال إن داود النبی ع مر بغلمة یلعبون و ینادون بعضهم بیا مات الدین فیجیب منهم غلام فدعاهم داود فقال یا غلام ما اسمک فقال مات الدین فقال له داود من سماک بهذا الاسم فقال أمی- قال فانطلق داود إلی أمه فقال لها یا أیتها المرأة ما اسم ابنک هذا فقالت مات الدین فقال لها و من سماه بهذا الاسم قالت أبوه- قال و کیف کان ذلک قالت إن أباه خرج فی سفر له و معه قوم و هذا الصبی حمل فی بطنی فانصرف القوم و لم ینصرف زوجی فسألتهم عنه فقالوا مات فقلت لهم فأین ما ترک فقالوا لم یخلف شیئا فقلت هل أوصاکم بوصیة قالوا نعم زعم أنک حبلی فما ولدت من ولد جاریة أو غلام فسمیه مات الدین فسمیته قال داود و تعرفین القوم الذین کانوا خرجوا مع زوجک قالت نعم قال فأحیاء هم أم أموات قالت بل

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۴

أحیاء- قال فانطلقی بی إلیهم ثم مضی معها فاستخرجهم من منازلهم- فحکم بینهم بهذا الحکم بعینه و أثبت علیهم المال و الدم ثم قال للمرأة سمی ابنک هذا عاش الدین ثم إن الفتی و القوم اختلفوا فی مال الفتی کم کان فأخذ أمیر المؤمنین ع خاتمه و جمیع خواتیم من عنده- ثم قال أجیلوا بهذه السهام فأیکم أخرج خاتمی فهو صادق فی دعواه- لأنه سهم اللّه و سهم اللّه لا یخیب

[۴]

اشارة

۱۶۷۲۹- ۴ الکافی، ۷/ ۳۷۳/ ۹/ ۱ العدة عن البرقی عن إسحاق بن إبراهیم الکندی قال حدثنا خالد النواء عن الأصبغ بن نباتة قال لقد قضی أمیر المؤمنین ع بقضیة ما سمعت بأعجب منها و لا مثلها- قیل و ما ذاک قال دخلت المسجد مع أمیر المؤمنین ع فاستقبله شاب یبکی و حوله قوم یسکتونه فلما رأی أمیر المؤمنین ع قال یا أمیر المؤمنین إن شریحا قضی علی بقضیة ما أدری ما هی فقال له أمیر المؤمنین ع ما هی فقال الشاب إن هؤلاء النفر خرجوا بأبی معهم فی سفر فرجعوا و لم یرجع فسألتهم عنه فقالوا مات فسألتهم عن ماله فقالوا ما ترک مالا فقدمتهم إلی شریح فاستحلفهم و قد علمت أن أبی خرج و معه مال کثیر فقال لهم ارجعوا فرجعوا و علی ع یقول- أوردها سعد و سعد مشتمل ما هکذا تورد یا سعد الإبل

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۵

ما یعنی قضاؤک یا شریح ثم قال و اللّه لأحکمن فیهم بحکم ما حکمه أحد قبلی إلا داود النبی ع یا قنبر ادع لی شرطة الخمیس قال فدعا شرطة الخمیس فوکل بکل رجل منهم رجلا من الشرطة ثم دعا بهم فنظر إلی وجوههم ثم ذکر مثل الحدیث الأول إلی قوله سمی ابنک هذا عاش الدین فقلت جعلت فداک کیف تأخذهم بالمال إن ادعی الغلام أن أباه خلف مائة ألف أو أقل أو أکثر و قال

القوم لا- بل عشرة آلاف أو أقل أو أكثر فلهؤلاء قول و لهذا قول قال فإني آخذ خاتمه و خواتيمهم فألقيها في مكان واحد ثم أقول أجيلوا هذه السهام فأيكم خرج سهمه فهو الصادق في دعواه لأنه سهم اللّه و سهم اللّه لا يخيب

بيان

معنى البيت الذي تمثل به ع أن سعدا أورد الإبل بالماء للسقى من دون احتياط منه فى إيرادها الماء حتى تزاحمت و نزع منها ما علق عليها الذي يقال له الشمال.

و يروى فى المصراع الأخير يا سعد لا تروى بهذاك الإبل و هذا مثل يضرب لمن لا يحتاط فى الأمور و يسامح فيها.

و يروى أنه ع قال بعد هذا البيت إن أهون السقى التشريع و التشريع قيل هو أن يوصلها إلى الشريعة و يتركها فلا يستقى لها و قيل بل هو إيراد الإبل شريعة لا يحتاج معها إلى نزع العلق و لا سقى فى الحوض بأن يكون الماء جاريا.

أقول و كأنه ع أراد بذلك أنه ينبغي لشريح أن يرد الأمر إليه

الوافي، ج۱۶، ص: ۱۰۸۶

أولا لينجو من تبعته

[۵]

اشارة

۱۶۷۳۰- ۵ الكافي، ۷/ ۳۶۹/ ۱/ ۱ العدة عن التهذيب، ۱۰/ ۲۰۳/ ۸/ ۱ البرقي عن الحسين بن سيف [يوسف] عن محمد بن سليمان عن أبي الحسن الثاني ع و محمد بن علي عن محمد بن أسلم عن محمد بن سليمان و يونس بن عبد الرحمن [عبد اللّه] قالا سألنا الرضا ع عن رجل استغاث به قوم لينقذهم من قوم يغيرون عليهم ليستبيحوا أموالهم و يسبوا ذراريهم فخرج الرجل يعدو بسلاحه فى جوف الليل- ليغيث القوم الذين استغاثوا به فمر برجل قام على شفير بئر يستقي منها فدفعه و هو لا يريد ذلك و لا يعلم فسقط في البئر فمات و مضى الرجل فاستنقذ أموال أولئك القوم الذين استغاثوا به- فلما انصرف إلى أهله قالوا له ما صنعت قال قد انصرف القوم عنهم و آمنوا و سلموا فقالوا له شعرت إن فلان بن فلان سقط فى البئر فمات قال أنا و اللّه طرحته قيل و كيف ذلك فقال إني خرجت أعدو بسلاحي في ظلمة الليل و أنا أخاف الفوت على القوم الذين استغاثوا بي- فمررت بفلان و هو قائم يستقي من البئر فزحمته و لم أرد ذلك فسقط فى البئر فمات فعلى من دية هذا فقال ديته على القوم الذين استنجدوا الرجل فأنجدهم و أنقذ أموالهم و نساءهم و ذراريهم أما أنه لو آجر نفسه بأجرة لكانت الدية عليه و على عاقلته دونهم- و ذلك أن سليمان بن داود ع أتته امرأة عجوزة مستعدية على الريح فقالت يا نبي اللّه إني كنت قائمة على سطح لي و إن الريح طرحتني من السطح فكسرت يدي فأعدني على الريح فدعا سليمان بن

الوافي، ج۱۶، ص: ۱۰۸۷

داود ع الريح فقال له ما دعاك إلى ما صنعت بهذه المرأة- فقالت صدقت يا نبي اللّه إن رب العزة تعالى بعثني إلى سفينة بني فلان- لأنقذها من الغرق و قد كانت أشرفت على الغرق فخرجت في شدتي و عجلتي إلى ما أمرني اللّه به فمررت بهذه المرأة و هي على سطحها فعثرت بها و لم أردها فسقطت فانكسرت يدها قال فقال سليمان بن داود ع يا رب بم أحكم على الريح- فأوحى اللّه عز و جل

إلیه یا سلیمان احکم بأرش کسر ید هذه المرأة علی أرباب السفینة التی أنقذتها الریح من الغرق فإنه لا یظلم لدی أحد من العالمین

بیان

استنجدوا الرجل استعانوا به و قووا بعد ضعف

[۶]

۱۶۷۳۱- ۶ الفقیه، ۴/ ۱۷۳/ ۵۴۰۰ فی روایة محمد بن أحمد بإسناده قال رفع إلی المأمون رجل دفع رجلا فی بئر فمات فأمر به أن یقتل فقال الرجل إنی کنت فی منزلی فسمعت الغوث فخرجت مسرعا و معی سیفی- فمررت علی هذا و هو علی شفیر بئر فدفعته فوقع فی البئر فسأل المأمون الفقهاء عن ذلک فقال بعضهم یقاد به و قال بعضهم یفعل به کذا و کذا- فسأل أبا الحسن ع عن ذلک فکتب إلیه فقال دیته علی أصحاب الغوث الذین صاحوا الغوث قال فاستعظم ذلک الفقهاء- فقالوا سله من أین قلت هذا فسأله- فقال ع إن امرأة استعدت إلی سلیمان بن داود ع علی ریح فقالت کنت علی فوق بیتی فدفعتنی ریح فوقعت إلی الدار فانکسرت یدی فدعا سلیمان ع بالریح فقال لها ما

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۸

حملک علی ما صنعت بهذه المرأة فقالت الریح یا نبی اللّٰه إن سفینة بنی فلان کانت فی البحر قد أشرف أهلها علی الغرق فمررت بهذه المرأة- و أنا مستعجلة فوقعت فانکسرت یدها فقضی سلیمان ع بأرش یدها علی أصحاب السفینة

[۷]

۱۶۷۳۲- ۷ الکافی، ۷/ ۴۲۵/ ۹/ ۱ التهذیب، ۶/ ۳۰۸/ ۵۹/ ۱ الثلاثة عن ابن وهب عن أبی عبد اللّٰه ع قال أتی عمر بن الخطاب بجاریة قد شهدوا علیها أنها بغت و کان من قصتها أنها کانت یتیمة عند رجل و کان للرجل امرأة و کان الرجل کثیرا ما یغیب عن أهله فشبت الیتیمة و کانت جمیلة فتخوفت المرأة أن یتزوجها زوجها إذا رجع إلی منزله فدعت بنسوة من جیرانها فأمسکنها فأخذت عذرتها بإصبعها- فلما قدم زوجها من غیبته رمت المرأة الیتیمة بالفاحشة و أقامت البینة من جاراتها اللاتی ساعدنها علی ذلک فرفع ذلک إلی عمر فلم یدر کیف یقضی فیها ثم قال للرجل ائت علی بن أبی طالب و اذهب بنا إلیه فأتوا علیا ع فقصوا علیه القصة فقال لامرأة الرجل أ لک بینة أو برهان قالت لی شهود هؤلاء جاراتی یشهدن علیها بما أقول فأحضرتهن فأخرج علی ع السیف من غمده فطرح بین یدیه و أمر بکل واحد منهن فأدخلت بیتا ثم دعا بامرأة الرجل فأدارها بکل وجه فأبت أن تزول عن قولها فردها إلی البیت الذی کانت فیه و دعا إحدی الشهود و جثا علی رکبتیه ثم قال تعرفینی أنا علی بن أبی طالب و هذا سیفی و قد قالت امرأة الرجل ما قالت و رجعت إلی الحق و أعطیتها الأمان فإن لم تصدقینی لأملأن [لأمکنن] السیف منک- فالتفتت إلی علی فقالت یا أمیر المؤمنین الأمان علی الصدق- فقال لها أمیر المؤمنین ع فاصدقی فقالت لا و اللّٰه ما

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۸۹

زنت الیتیمة إنها رأت جمالا و هیئة فخافت فساد زوجها فسقتها المسکر و دعتنا فأمسکناها فاقتضتها بإصبعها فقال علی ع اللّٰه أکبر أنا أول من فرق بین الشهود إلا دانیال النبی ع و ألزم علی ع المرأة حد القاذف و ألزمهن جمیعا العقر و جعل عقرها أربعمائة درهم و أمر المرأة أن ینفی من الرجل و یطلقها زوجها و زوجه الجاریة و ساق عنه علی ع المهر- فقال عمر یا أبا الحسن فحدثنا بحدیث دانیال

فقال أمیر المؤمنین ع إن دانیال کان یتیما لا أب له و لا أم و إن امرأة من بنی إسرائیل عجوزا کبیرة ضمته فربته و إن ملکا من ملوک بنی إسرائیل کان له قاضیان و کان لهما صدیق و کان رجلا صالحا و کانت له امرأة بهیة [هیئة] جمیلة و کان یأتی الملک فیحدثه فاحتاج الملک إلی رجل یبعثه فی بعض أموره فقال للقاضیین اختارا رجلا أرسله فی بعض أموری- فقالا فلان فوجهه الملک فقال الرجل للقاضیین أوصیکما بامرأتی خیرا فقالا نعم- فخرج الرجل و کان القاضیان یأتیان باب الصدیق فعشقا امرأته فراوداها عن نفسها فأبت فقالا لها و اللّه لئن لم تفعلی لنشهدن علیک عند الملک بالزنا ثم لنرجمنک فقالت افعلا ما أحببتما فأتیا الملک فأخبراه و شهدا عنده أنها بغت و کان لها ذکر حسن جمیل فدخل الملک من ذلک أمر عظیم و اشتد بها غمه و کان بها معجبا فقال لهما إن قولکما مقبول و لکن ارجموها بعد ثلاثة أیام و نادی فی البلد الذی هو فیه احضروا قتل فلانة العابدة فإنها قد بغت و إن القاضیین قد شهدا علیها بذلک و أکثر الناس فی ذلک- و قال الملک لوزیره ما عندک فی هذا من حیلة فقال ما عندی فی ذلک من شیء فخرج الوزیر یوم الثالث و هو آخر أیامها فإذا هو بغلمان عراة

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۰

یلعبون و فیهم دانیال و هو لا- یعرفه فقال دانیال یا معشر الصبیان تعالوا حتی أکون أنا الملک و تکون أنت یا فلان العابدة و یکون فلان و فلان القاضیین الشاهدین علیها ثم جمع ترابا و جعل سیفا من قصب ثم قال للصبیان خذوا بید هذا فنحوه إلی مکان کذا و کذا و خذوا بید هذا فنحوه إلی مکان کذا و کذا- ثم دعا بأحدهما و قال له قل حقا فإنک إن لم تقل حقا قتلتک بما تشهد و الوزیر قائم یسمع و ینظر فقال أشهد أنها بغت قال متی قال یوم کذا و کذا قال ردوه إلی مکانه و هاتوا الآخر فردوه إلی مکانه و جاءوا بالآخر فقال له بم تشهد فقال أشهد أنها بغت قال متی قال یوم کذا و کذا قال مع من قال مع فلان بن فلان قال و أین قال بموضع کذا و کذا فخالف صاحبه- فقال دانیال اللّه أکبر شهدا بزور یا فلان ناد فی الناس أنهما شهدا علی فلانة بزور فاحضروا قتلهما فذهب الوزیر إلی الملک مبادرا فأخبره الخبر فبعث الملک إلی القاضیین فأحضرهما ثم فرق بینهما و فعل بهما کما فعل دانیال بالغلامین فاختلفا کما اختلف الغلامان فنادی الملک فی الناس و أمر بقتلهما [بصلبهما]

[۸]

اشارة

۱۶۷۳۳- ۸ الفقیه، ۳/ ۲۰/ ۳۲۵۱ سعد بن طریف عن الأصبغ بن نباتة قال أتی عمر .. الحدیث

بیان

اختلفت الکتب الثلاثة فی ألفاظ هذه القصة دون معانیها إلا ثلاثة مواضع أحدها قوله فالتفت إلی علی فإن فی الکافی و التهذیب فالتفت إلی عمر و الثانی قوله و ألزم علی ع المرأة حد القاذف فإن فی التهذیب

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۱

و ألزمهن علی حد القاذف و الثالث قوله و کان یأتی الملک فیحدثه فإنه فی بعض نسخ الکافی و کانت تأتی الملک فتحدثه بالتأنیث و هو أوفق لما یأتی بعده من قوله و کان بها معجبا و أوردنا من الألفاظ الأخر ما کان أوضح و أتم و فی قوله و ألزمهن جمیعا العقر إشکال لأن الغرم فی مثله إنما یکون علی المباشر دون السبب کما مضی فی أخبار أخر

[۹]

اشارة

۱۶۷۳۴- ۹ الكافی، ۷/ ۲۸۷/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عيسی عن بعض أصحابه عن محمد بن الفضيل التهذيب، ۱۰/ ۲۲۱/ ۱/ ۱ الحسين عن محمد بن الفضيل عن الفقيه، ۴/ ۱۱۷/ ۵۲۳۵ عمرو بن أبی المقدام قال كنت شاهدا عند البيت الحرام و رجل ينادی بأبی جعفر المنصور و هو يطوف و يقول يا أمير المؤمنين إن هذين الرجلين طرقا أخی ليلا فأخرجاه من منزله فلم يرجع إلی و اللّه ما أدری ما صنعا به فقال لهما أبو جعفر ما

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۲

صنعتما به فقالا يا أمير المؤمنين كلمناه ثم رجع إلی منزله فقال لهما وافيانی غدا صلاة العصر فی هذا المكان فوافوه من الغد صلاة العصر و حضرته فقال لأبی عبد اللّه جعفر بن محمد ع و هو قابض علی يده يا جعفر اقض بينهم فقال يا أمير المؤمنين اقض بينهم أنت- فقال له بحقی عليك إلا قضيت بينهم- قال فخرج جعفر فطرح له مصلی قصب فجلس عليه ثم جاء الخصماء فجلسوا قدامه فقال ما تقول فقال يا ابن رسول اللّه إن هذين طرقا أخی ليلا فأخرجاه من منزله فو الله ما رجع إلی و و اللّه ما أدری ما صنعا به فقال ما تقولان فقالا يا ابن رسول اللّه كلمناه ثم رجع إلی منزله فقال جعفر ع يا غلام اكتب بسم اللّه الرحمن الرحيم قال رسول اللّه ص كل من طرق رجلا بالليل فأخرجه من منزله فهو له ضامن إلا أن يقيم البينة أنه قد رده إلی منزله- يا غلام نح هذا الواحد منهما فاضرب عنقه فقال يا ابن رسول اللّه و اللّه ما أنا قتلته و لكنی أمسكته ثم جاء هذا فوجأه فقتله فقال أنا ابن رسول اللّه يا غلام نح هذا و اضرب عنق الآخر فقال يا ابن رسول اللّه و اللّه ما عذبته و لكنی قتلته بضربة واحدة فأمر أخاه فضرب عنقه ثم أمر بالآخر فضرب جنبيه و حبسه فی السجن و وقع علی رأسه يحبس عمره و يضرب كل سنة خمسين جلدة

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۳

بيان

لعل المراد بالتوقيع علی رأسه الحكم عليه حكما حتما و قضاء لازما فلفظ الرأس مقحم

[۱۰]

۱۶۷۳۵- ۱۰ الكافی، ۷/ ۴۲۲/ ۴/ ۱ التهذيب، ۶/ ۳۰۴/ ۵۵/ ۱ الثلاثة عن عمر بن يزيد عن أبی المعلی [العلاء] عن أبی عبد اللّه ع قال أتی عمر بن الخطاب بامرأة قد تعلقت برجل من الأنصار- و كانت تهواه و لم تقدر له علی حيلة فذهبت فأخذت بيضة فأخرجت منها الصفرة و صبت البياض علی ثيابها و بين فخذيها ثم جاءت إلی عمر فقالت يا أمير المؤمنين إن هذا الرجل أخذنی فی موضع كذا و كذا ففضحنی قال فهم عمر أن يعاقب الأنصاری فجعل الأنصاری يحلف- و أمير المؤمنين ع جالس و يقول يا أمير المؤمنين تثبت فی أمری- فلما أكثر الفتی قال عمر لأمير المؤمنين يا أبا الحسن ما تری فنظر أمير المؤمنين ع إلی البياض علی ثوب المرأة و بين فخذيها- فاتهمها أن تكون احتالت لذلك فقال ائتونی بماء حار قد أغلی غليانا شديدا ففعلوا فلما أتی بالماء أمرهم فصبوا علی موضع البياض فاشتوی ذلك البياض فأخذه أمير المؤمنين ع فألقاه فی فيه فلما عرف طعمه ألقاه من فيه ثم أقبل علی المرأة حتی أقرت بذلك و دفع اللّه تعالی عن الأنصاری عقوبة عمر

[۱۱]

اشارة

۱۶۷۳۶- ۱۱ الکافی، ۷/ ۲۰۷/ ۱۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن بعض أصحابه رفعه قال کان علی عهد أمیر المؤمنین ع رجلان متواخیان فی اللّه فمات أحدهما و أوصی إلی الآخر فی حفظ بنیة کانت له

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۴

فحفظها الرجل فأنزلها منزلة ولده فی الإکرام و اللطف و التعاهد ثم حضره سفر فخرج و أوصی امرأته فی الصبیة فأطال السفر حتی أدرکت الصبیة و کان لها جمال و کان الرجل یکتب فی حفظها و التعاهد لها فلما رأت ذلک امرأته خافت أن یقدم فیراها و قد بلغت مبلغ النساء فیعجبه جمالها فیتزوجها- فعمدت إلیها و هی و نسوة معها قد کانت أعدتهن فأمسکنها لها ثم افترعتها بإصبعها- فلما قدم الرجل من سفره و صار فی منزله دعا الجاریة فأبت أن تجیبه استحیاء مما صارت إلیه فألح علیها فی الدعاء کل ذلک تأبی أن تجیبه- فلما أکثر علیها قالت له امرأته دعها فإنها تستحی أن تأتیک من ذنب قد فعلته فقال لها و ما هو قالت کذا و کذا و رمتها بالفجور فاسترجع الرجل ثم قام إلی الجاریة فوبخها و قال لها ویحک أ ما علمت ما کنت أصنع بک من الألطاف و اللّه ما کنت لأعدک إلا کبعض ولدی و أخواتی- و إن کنت لابنتی فما دعاک إلی ما صنعت- فقالت الجاریة أما إذا قیل لک ما قیل فو الله ما فعلت الذی رمتنی به امرأتک و لقد کذبت علی و إن القصة لکذا و کذا و وصفت له ما صنعت بها امرأته قال فأخذ الرجل بید امرأته و بید الجاریة فمضی بهما حتی أجلسهما بین یدی أمیر المؤمنین ع و أخبره بالقصة کلها و أقرت المرأة بذلک قال و کان الحسن ع بین یدی أبیه فقال له أمیر المؤمنین ع اقض فیها فقال الحسن ع نعم علی المرأة الحد لقذفها الجاریة و علیها مهر مثلها القیمة لافتراعها إیاها بإصبعها قال فقال أمیر المؤمنین ع صدقت ثم قال أما لو کلف الجمل الطحن لفعل

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۵

بیان

فی بعض النسخ و علیها القیمة بدون قوله مهر مثلها و لعل أحدهما کان بدلا من الآخر فجمع بعض الکتاب بینهما و أرید بالقیمة مهر المثل و لعل المراد بآخر الحدیث أن المؤمن کالجمل یفعل کل ما یکلف و یصدق کل ما یقال فإن هذا الرجل کاد یصدق المرأة فیما رمت به الجاریة و فیه إشارة إلی

الحدیث النبوی حیث قال المؤمن هین لین کالجمل الأنف إن قید انقاد و إن استنیخ علی صخرة استناخ

[۱۲]

اشارة

۱۶۷۳۷- ۱۲ الکافی، ۷/ ۴۲۳/ ۶/ ۱ علی بن محمد عن إبراهیم بن إسحاق الأحمر عن أبی عیسی یوسف بن محمد قرابة لسوید بن سعید الأهوازی [الأمرائی] عن سوید بن سعید عن عبد الرحمن بن أحمد الفارسی عن محمد بن إبراهیم عن [بن] ابن أبی لیلی عن

الهيثم بن جميل عن زهير عن أبي إسحاق السبيعي عن عاصم بن ضمرة [حمزة] السلولي قال سمعت غلاما بالمدينة و هو يقول يا أحكم الحاكمين احكم بيني و بين أمي فقال له عمر بن الخطاب يا غلام لم تدعو على أمك قال يا أمير المؤمنين إنها حملتني في بطنها تسعة أشهر و أرضعتني حولين فلما ترعرعت و عرفت الخير من الشر و يميني من شمالي طردتني و انتفت مني و زعمت أنها لا تعرفني- فقال عمر أين تكون هذه الوالدة قال في سقيفة بني فلان فقال عمر علي بأم الغلام قال فأتوا بها مع أربعة إخوة لها و أربعين قسامة

الوافي، ج۱۶، ص: ۱۰۹۶

يشهدون لها أنها لا تعرف الصبي و أن هذا الغلام مدع ظلوم غشوم يريد أن يفضحها في عشيرتها و أن هذه جارية من قريش لم تتزوج قط و أنها بخاتم ربها فقال عمر يا غلام ما تقول فقال يا أمير المؤمنين هذه و اللّٰه أمي حملتني في بطنها تسعة أشهر و أرضعتني حولين فلما ترعرعت و عرفت الخير من الشر و يميني من شمالي طردتني و انتفت مني و زعمت أنها لا تعرفني- فقال عمر يا هذه ما يقول الغلام فقالت يا أمير المؤمنين و الذي احتجب بالنور فلا عين تراه و حق محمد و ما ولد ما أعرفه و لا أدري من أي الناس هو و أنه غلام مدع يريد أن يفضحني في عشيرتي و أني جارية من قريش لم أتزوج قط و أني بخاتم ربي فقال عمر أ لك شهود فقالت نعم هؤلاء فتقدم الأربعون القسامة فشهدوا عند عمر أن الغلام مدع- يريد أن يفضحها في عشيرتها و أن هذه جارية من قريش لم تتزوج قط و أنها بخاتم ربها فقال عمر خذوا بيدي الغلام و انطلقوا به إلى السجن- حتى نسأل عن الشهود فإن عدلت شهادتهم جلدته حد المفتري فأخذوا بيدي الغلام ينطلق [فانطلقوا] به إلى السجن- فتلقاهم أمير المؤمنين ع في بعض الطريق فنادى الغلام يا ابن عم رسول اللّٰه إنني غلام مظلوم و أعاد عليه الكلام الذي كلم به عمر ثم قال و هذا عمر قد أمر بي إلى الحبس فقال علي ع ردوه إلى عمر فلما ردوه قال لهم عمر أمرت به إلى السجن فرددتموه إلي قالوا يا أمير المؤمنين استقبلنا علي بن أبي طالب فاستغاث به الغلام و قص عليه قصته فأمرنا علي بن أبي طالب أن نرده إليك و سمعناك تقول لا- تعصوا لعلي أمرا فبينا هم كذلك إذ أقبل علي ع فقال علي بأم الغلام فأتوه بها فقال علي ع يا

الوافي، ج۱۶، ص: ۱۰۹۷

غلام ما تقول فأعاد الكلام فقال علي ع لعمر أ تأذن لي أن أقضي بينهم فقال عمر سبحان اللّٰه و كيف لا و قد سمعت رسول اللّٰه ص يقول أعلمكم علي بن أبي طالب ثم قال للمرأة يا هذه أ لك شهود قالت نعم فتقدم الأربعون القسامة فشهدوا بالشهادة الأولى- فقال علي ع لأقضين اليوم بقضية بينكما هي مرضاة للرب من فوق عرشه علمنيها حبيبي رسول اللّٰه ص ثم قال لها أ لك ولي قالت نعم هؤلاء إخوتي فقال لإخوتها أمري فيكم و في أختكم جائز قالوا نعم يا ابن عم محمد أمرك فينا و في أختنا جائز فقال علي ع أشهد اللّٰه و أشهد من حضر من المسلمين أني قد زوجت هذا الغلام من هذه الجارية بأربعمائة درهم و النقد من مالي يا قنبر علي بالدراهم فأتاه قنبر بها فصبها في يد الغلام فقال خذها فصبها في حجر امرأتك و لا تأتني إلا و بك أثر العرس يعني الغسل- فقام الغلام فصب الدراهم في حجر المرأة ثم تلببها و قال لها قومي فنادت المرأة النار النار يا ابن عم محمد تريد أن تزوجني من ولدي هذا و اللّٰه ولدي زوجني إخوتي هجينا فولدت منه هذا الغلام فلما ترعرع و شب أمروني أن أنتفي منه و أطرده و هذا و اللّٰه ولدي و فؤادي يتقلى أسفا على ولدي قال ثم أخذت بيد الغلام و انطلقت و نادى عمر وا عمراه لو لا علي لهلك عمر

بيان

ترعرع الصبي تحرك و نشأ و الغشم الظلم تلببها جمع ثيابها عند نحرها ثم جرها إليه و الهجين اللئيم و عربي ولد من أمة أو من أبوه خير من أمه و التقلي النضج و الانطباخ

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۸

[۱۳]

۱۶۷۳۸- ۱۳ الکافی، ۷/ ۲۸۹/ ۲/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۷۳/ ۱۹/ ۱ علی عن أبیه قال أخبرنی بعض أصحابنا رفعه إلی أبی عبد اللّه ع قال أتی أمیر المؤمنین ع برجل وجد فی خربة و بیده سکین متلطخ بالدم و إذا برجل مذبوح یتشحط فی دمه فقال له أمیر المؤمنین ع ما تقول قال یا أمیر المؤمنین أنا قتلته فقال اذهبوا به فأقیدوه به فلما ذهبوا لیقتلوه أقبل رجل مسرع فقال لا- تعجلوا و ردوه إلی أمیر المؤمنین ع فردوه فقال یا أمیر المؤمنین و اللّه ما هذا صاحبه أنا قتلته فقال أمیر المؤمنین ع للأول ما حملک علی إقرارک علی نفسک و لم تفعل- فقال یا أمیر المؤمنین و ما کنت أستطیع أن أقول و قد شهد علی أمثال هؤلاء الرجال و أخذونی و بیدی سکین ملطخ بالدم و الرجل یتشحط فی دمه و أنا قائم علی رأسه أنظر إلیه و خفت الضرب فأقررت- و إنما أنا رجل کنت ذبحت بجنب هذه الخربة شاة و أخذنی البول فدخلت الخربة فرأیت الرجل یتشحط فی دمه فقمت متعجبا فدخل علی هؤلاء فأخذونی فقال أمیر المؤمنین ع خذوا هذین فاذهبوا بهما إلی الحسن ع و قصوا علیه قصتهما و قولوا ما الحکم فیهما قال فذهبوا بهما إلی الحسن ع و قصوا علیه قصتهما- فقال الحسن ع قولوا لأمیر المؤمنین ع إن هذا إن کان ذبح ذاک فقد أحیا هذا و قد قال اللّه تعالی وَ مَنْ أَحْیاها فَکَأَنَّما أَحْیَا النّاسَ جَمِیعاً فخلی عنهما و أخرج دیة المذبوح من بیت المال

[۱۴]

۱۶۷۳۹- ۱۴ الفقیه، ۳/ ۲۳/ ۳۲۵۲ التهذیب، ۶/ ۳۱۵/ ۸۱/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۰۹۹

الحدیث مرسلا عن أبی جعفر ع علی تفاوت کثیر فی ألفاظه إلا أن المعنی واحد

[۱۵]

۱۶۷۴۰- ۱۵ الکافی، ۷/ ۴۲۴/ ۷/ ۱ العدة عن التهذیب، ۶/ ۳۰۶/ ۵۷/ ۱ البرقی عن محمد بن علی عن محمد بن الفضیل عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع قال أتی عمر بامرأة تزوجها شیخ فلما أن واقعها مات علی بطنها فجاءت بولد فادعی بنوه أنها فجرت و تشاهدوا علیها فأمر بها عمر أن ترجم فمر بها علی ع فقالت یا ابن عم رسول اللّه إن لی حجة فقال هاتی حجتک فدفعت إلیه کتابا فقرأه فقال هذه المرأة تعلمکم بیوم تزوجها و یوم واقعها و کیف کان جماعه لها ردوا المرأة- فلما أن کان من الغد دعا علی ع بصبیان أتراب و دعا بالصبی معهم فقال لهم العبوا حتی إذا ألهاهم اللعب قال لهم اجلسوا حتی إذا تمکنوا صاح بهم فقام الصبیان و قام الغلام فاتکی علی راحتیه- فدعا به علی ع فورثه من أبیه و جلد إخوته المفترین حدا حدا فقال له عمر کیف صنعت قال عرفت ضعف الشیخ فی اتکاء الغلام علی راحتیه

[۱۶]

اشارة

۱۶۷۴۱- ۱۶ الفقیه، ۳/ ۲۴/ ۳۲۵۴ عمرو بن ثابت عن أبیه عن سعد بن طریف عن الأصبغ بن نباتة قال أتی عمر الحدیث

بیان

الأتراب الذین ولدوا معا و سنهم واحد

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۰

[۱۷]

اشارة

۱۶۷۴۲- ۱۷ الفقیه، ۳/ ۲۷/ ۳۲۵۶ قضی علی ع فی امرأة أتته فقالت إن زوجی وقع علی جاریتی بغیر إذنی فقال للرجل ما تقول فقال ما وقعت علیها إلا بإذنها فقال علی ع إن کنت صادقة رجمناه و إن کنت کاذبة ضربناک حدا فأقیمت الصلاة فقام علی ع یصلی ففکرت المرأة فی نفسها فلم تر لها فی رجم زوجها فرجا و لا فی ضربها الحد فخرجت و لم تعد و لم یسأل عنها أمیر المؤمنین ع

بیان

قد مضی هذا الخبر بنحو آخر فی باب حدود الزنا مسندا

[۱۸]

اشارة

۱۶۷۴۳- ۱۸ الکافی، ۷/ ۲۶۴/ ۲۴/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۲۵/ ۱۱۷/ ۱ علی عن أبیه عن التمیمی عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۳/ ۲۷/ ۳۲۵۷ التهذیب، ۶/ ۳۱۸/ ۸۳/ ۱ قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل جاء به رجلان و قالا إن هذا سرق درعا فجعل الرجل یناشده لما نظر فی البینة و جعل یقول و اللّه لو کان رسول اللّه ص لما قطع یدی أبدا قال و لم قال یخبره ربه أنی بریء فیبرأنی ببراءتی فلما رأی علی ع مناشدته إیاه دعا الشاهدین فقال اتقیا اللّه و لا تقطعا ید الرجل ظلما و ناشدهما ثم قال لیقطع أحدکما یده و یمسک الآخر یده- فلما تقدما إلی المصطبة لیقطع یده ضرب الناس حتی اختلطوا فلما اختلطوا أرسلا الرجل فی غمار الناس و فرا حتی اختلطا بالناس فجاء الذی شهدا علیه فقال یا أمیر المؤمنین شهد علی الرجلان ظلما فلما

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۱

ضرب الناس فاختلطوا أرسلانی و فرا و لو کانا صادقین لما فرا و لم یرسلانی فقال أمیر المؤمنین ع من یدلنی علی هذین الشاهدین أنکلهما

بیان

المصطبة بکسر المیم کالدکان للجلوس علیه

[۱۹]

۱۶۷۴۴- ۱۹ الکافی، ۷/ ۴۲۵/ ۸/ ۱ التهذیب، ۶/ ۳۰۷/ ۵۸/ ۱ علی عن أبیه عن عبد اللّه بن عثمان عن رجل عن أبی عبد اللّه ع أن رجلا أقبل علی عهد علی ص من الجبل حاجا و معه غلام له فأذنب فضربه مولاه فقال ما أنت مولای بل أنا مولاک قال فما زال ذا یتوعد ذا و ذا یتوعد ذا و یقول کما أنت حتی نأتی الکوفة یا عدو اللّه فاذهب بک إلی أمیر المؤمنین ع فلما أتیا الکوفة أتیا أمیر المؤمنین ع فقال الذی ضرب الغلام- یا أمیر المؤمنین أصلحک اللّه هذا غلام لی و أنه أذنب فضربته فوثب علی فقال الآخر هو و اللّه غلام لی إن أبی أرسلنی معه لیعلمنی و أنه وثب علی یدعینی لیذهب بمالی قال فأخذ هذا یحلف و هذا یحلف و هذا یکذب هذا و هذا یکذب هذا قال فقال انطلقا فتصادقا فی لیلتکما هذه- و لا تجیئان [تجیئانی] إلا بحق قال فلما أصبح أمیر المؤمنین ع قال لقنبر اثقب الحائط ثقبین قال و کان إذا أصبح عقب حتی تصیر الشمس علی رمح یسبح فجاء الرجلان و اجتمع الناس فقالوا- لقد وردت علیه قضیة ما ورد علیه مثلها لا یخرج منها- الکافی، فقال لهما ما تقولان فحلف هذا أن هذا عبده

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۲

و حلف هذا أن هذا عبده- ش فقال لهما قوما فإنی لست أراکما تصدقان ثم قال لأحدهما أدخل رأسک فی هذا الثقب ثم قال للآخر أدخل رأسک فی هذا الثقب ثم قال یا قنبر علی بسیف رسول اللّه ص عجل أضرب رقبة العبد منهما قال فأخرج الغلام رأسه مبادرا و مکث الآخر فی الثقب فقال علی ع للغلام أ لست تزعم أنک لست بعبد فقال بلی و لکنه ضربنی و تعدی علی قال فتوثق له أمیر المؤمنین ع و دفعه إلیه

[۲۰]

۱۶۷۴۵- ۲۰ الفقیه، ۳/ ۲۳/ ۳۲۵۳ قال أبو جعفر ع توفی رجل علی عهد أمیر المؤمنین ع و خلف ابنا و عبدا فادعی کل واحد منهما أنه الابن و أن الآخر عبد له فأتیا أمیر المؤمنین ع فتحاکما إلیه فأمر أمیر المؤمنین ع أن یثقب فی حائط المسجد ثقبین ثم أمر کل واحد منهما أن یدخل رأسه فی ثقب ففعلا ثم قال یا قنبر جرد السیف و أسر إلیه لا تفعل ما آمرک به ثم قال اضرب عنق العبد قال فنحی العبد رأسه فأخذه أمیر المؤمنین و قال للآخر أنت الابن و قد أعتقت هذا و جعلته مولی لک

[۲۱]

۱۶۷۴۶- ۲۱ الفقیه، ۳/ ۱۰۵/ ۳۴۲۵ جاء أعرابی إلی النبی ص فادعی علیه سبعین درهما ثمن ناقة باعها منه فقال قد أوفیتک فقال اجعل بینی و بینک رجلا یحکم بیننا فأقبل رجل من قریش فقال رسول اللّه ص احکم بیننا فقال للأعرابی ما تدعی علی رسول اللّه ص قال

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۳

سبعین درهما ثمن ناقة بعتها منه فقال ما تقول یا رسول اللّه قال قد أوفیته فقال للأعرابی ما تقول قال لم یوفنی فقال لرسول اللّه ص أ لک بینة علی أنک قد أوفیته قال لا قال للأعرابی أ تحلف أنک لم تستوف حقک و تأخذه فقال نعم- فقال رسول اللّه ص لأتحاکمن مع هذا إلی رجل یحکم بیننا بحکم اللّه عز و جل فأتی رسول اللّه ص علی بن أبی طالب ع و معه الأعرابی فقال علی ع ما لک یا

رسول اللّه قال یا أبا الحسن احکم بینی و بین هذا الأعرابی- فقال علی ع یا أعرابی ما تدعی علی رسول اللّه قال سبعین درهما ثمن ناقة بعتها منه فقال ما تقول یا رسول اللّه قال أوفیته ثمنها فقال یا أعرابی أ صدق رسول اللّه ص فیما قال قال لا ما أوفانی شیئا فأخرج علی ع سیفه فضرب عنقه فقال رسول اللّه ص لم فعلت یا علی ذلک- فقال یا رسول اللّه نحن نصدقک علی أمر اللّه و نهیه و علی أمر الجنة و النار و الثواب و العقاب و وحی اللّه عز و جل و لا نصدقک فی ثمن ناقة هذا الأعرابی و إنی قتلته لأنه کذبک لما قلت له أ صدق رسول اللّه ص فیما قال فقال لا ما أوفانی شیئا فقال رسول اللّه ص أصبت یا علی فلا تعد إلی مثلها ثم التفت إلی القرشی و کان قد تبعه فقال هذا حکم اللّه لا ما حکمت به

[۲۲]

اشارة

۱۶۷۴۷- ۲۲ الفقیه، ۳/ ۱۰۶/ ۳۴۲۶ محمد بن بحر الشیبانی عن أحمد بن الحارث عن أبی أیوب الکوفی عن إسحاق بن وهب العلاف

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۴

عن أبی عاصم البناء [النبال] عن ابن جریح عن الضحاک عن ابن عباس قال خرج رسول اللّه ص من منزل عائشة فاستقبله أعرابی و معه ناقة فقال یا محمد تشتری هذه الناقة فقال النبی ص نعم بکم تبیعها یا أعرابی فقال بمائتی درهم فقال النبی ص بل ناقتک خیر من هذا فما زال النبی ص یزید حتی اشتری الناقة بأربعمائة درهم- قال فلما دفع النبی ص إلی الأعرابی الدراهم- ضرب الأعرابی یده إلی زمام الناقة فقال الناقة ناقتی و الدراهم دراهمی- فإن کان لمحمد شیء فلیقم البینة قال فأقبل رجل فقال النبی ص أ ترضی بالشیخ المقبل فقال نعم یا محمد قال النبی ص تقضی فیما بینی و بین هذا الأعرابی فقال تکلم یا رسول اللّه فقال رسول اللّه ص الناقة ناقتی و الدراهم دراهم الأعرابی فقال الأعرابی بل الناقة ناقتی و الدراهم دراهمی إن کان لمحمد شیء فلیقم البینة فقال الرجل القضیة فیها واضحة یا رسول اللّه و ذلک أن الأعرابی طلب البینة فقال له النبی ص اجلس فجلس- ثم أقبل رجل فقال النبی ص أ ترضی یا أعرابی بالشیخ المقبل قال نعم یا محمد فلما دنا قال ص اقض فیما بینی و بین الأعرابی قال تکلم یا رسول اللّه فقال رسول اللّه ص الناقة ناقتی و الدراهم دراهم الأعرابی- فقال الأعرابی بل الناقة ناقتی و الدراهم دراهمی إن کان لمحمد شیء فلیقم البینة فقال الرجل القضیة فیها واضحة یا رسول اللّه لأن الأعرابی طلب البینة فقال النبی ص اجلس حتی

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۵

یأتی اللّه بمن یقضی بینی و بین الأعرابی بالحق- فأقبل علی بن أبی طالب ع فقال النبی ص أ ترضی بالشاب المقبل قال نعم فلما دنا قال یا أبا الحسن اقض فیما بینی و بین الأعرابی فقال تکلم یا رسول اللّه فقال النبی ص الناقة ناقتی و الدراهم دراهم الأعرابی فقال الأعرابی لا بل الناقة ناقتی و الدراهم دراهمی إن کان لمحمد شیء فلیقم البینة فقال علی ع خل بین الناقة و بین رسول اللّه ص فقال الأعرابی ما کنت بالذی أفعل أو یقیم البینة قال فدخل علی ع منزله فاشتمل علی قائم سیفه ثم أتی فقال خل بین الناقة و بین رسول اللّه ص قال ما کنت بالذی أفعل أو یقیم البینة- قال فضربه علی ع ضربة فاجتمع أهل الحجاز علی أنه رمی برأسه و قال بعض أهل العراق بل قطع منه عضوا قال فقال النبی ص ما حملک علی هذا یا علی فقال یا رسول اللّه نصدقک علی الوحی من السماء و لا نصدقک علی أربعمائة درهم

بيان

قال في الفقيه هذان الحديثان غير مختلفين لأنهما في قضيتين و كانت هذا القضية قبل القضية التي ذكرتها قبلها

[۲۳]

اشارة

۱۶۷۴۸- ۲۳ الكافي، ۷/ ۴۰۰/ ۱/ ۳ علي عن العبيدي عن يونس عن ابن وهب قال كان البلاط حيث يصلى على الجنائز سوقا على عهد رسول اللّه ص يسمى البطحاء يباع فيها الحليب و السمن و الأقط و إن أعرابيا أتى بفرس له فأوثقه فاشتراه منه رسول

الوافي، ج۱۶، ص: ۱۱۰۶

اللّه ص ثم دخل ليأتيه بالثمن فقام ناس من المنافقين فقالوا بكم بعت فرسك قال بكذا و كذا فقالوا بئس ما بعت فرسك خير من ذلك و إن رسول اللّه ص خرج إليه بالثمن وافيا طيبا- فقال الأعرابي و اللّه ما بعتك فقال رسول اللّه ص سبحان اللّه بلى و اللّه لقد بعتني فارتفعت الأصوات فقال الناس رسول اللّه يقاول الأعرابي فاجتمع ناس كثير فقال أبو عبد اللّه ع و مع النبي أصحابه إذ أقبل خزيمة بن ثابت الأنصاري ففرج الناس بيده حتى انتهى إلى النبي ص فقال أشهد يا رسول اللّه لقد اشتريته منه فقال الأعرابي أ تشهد و لم تحضرنا و قال له النبي ص يا خزيمة أ شهدتنا قال لا يا رسول اللّه و لكني علمت أنك اشتريت أ فأصدقك بما جئت به من عند اللّه و لا أصدقك على هذا الأعرابي الخبيث قال فعجب له رسول اللّه ص و قال يا خزيمة شهادتك شهادة رجلين

بيان

البلاط موضع بالمدينة و يقال لكل أرض مستوية ملساء و كل أرض مفروشة بالحجارة أو الآجر

[۲۴]

۱۶۷۴۹- ۲۴ الفقيه، ۳/ ۱۰۸/ ۳۴۲۷ محمد بن بحر الشيباني عن عبد الرحمن بن أحمد الذهلي عن محمد بن يحيى النيسابوري عن أبي اليمان الحكم بن نافع الحمصي عن شعيب عن الزهري عن عمارة بن خزيمة بن ثابت أن عمه حدثه و هو من أصحاب النبي ص أن النبي ص ابتاع فرسا من

الوافي، ج۱۶، ص: ۱۱۰۷

أعرابي- فأسرع النبي ص المشي ليقبضه ثمن فرسه- فأبطأ الأعرابي فطفق رجال يعترضون الأعرابي فيساومونه بالفرس و لا يشعرون أن النبي ص ابتاعها حتى زاد بعضهم الأعرابي في السوم على الثمن فنادى الأعرابي فقال إن كنت مبتاعا لهذا الفرس فابتعه و إلا بعته- فقام النبي ص حين سمع الأعرابي فقال أ و ليس قد ابتعته منك فطفق الناس يلوذون بالنبي ص و بالأعرابي و هما يتشاجران فقال الأعرابي هلم شهيدا يشهد أني قد بايعتك و من جاء من المسلمين قال للأعرابي إن النبي ص لم يكن ليقول إلا حقا حتى جاء خزيمة بن ثابت فاستمع لمراجعة النبي ص و الأعرابي فقال خزيمة إني أنا أشهد أنك قد بايعته فأقبل النبي ص على خزيمة فقال بم تشهد قال بتصديقك يا رسول اللّه فجعل النبي ص شهادة خزيمة بن ثابت شهادتين و سماه ذا الشهادتين

[۲۵]

اشارهٔ

۱۶۷۵۰- ۲۵ الکافی، ۷/ ۲۴/ ۳/ ۱ الکافی، ۷/ ۱۶۷/ ۱/ ۱ الخمسهٔ التهذیب، ۹/ ۱۶۴/ ۱۷/ ۱ الفضل بن شاذان عن الفقیه، ۴/ ۲۲۳/ ۵۵۲۷ ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج عن زکریا بن [أبی] یحیی السعدی [الشعیری] عن الحکم بن عتیبهٔ قال کنا علی باب أبی جعفر ع و نحن جماعهٔ ننتظر أن یخرج إذ جاءت امرأهٔ فقالت أیکم أبو جعفر فقال لها

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۸

القوم ما تریدین منه قالت أرید أن أسأله عن مسألهٔ فقالوا لها هذا فقیه أهل العراق فاسألیه- فقالت إن زوجی مات و ترک ألف درهم و کان لی علیه من صداقی خمسمائهٔ درهم فأخذت صداقی و أخذت میراثی ثم جاء رجل فادعی علیه ألف درهم فشهدت له قال الحکم فبینا أنا أحسب إذ خرج أبو جعفر ع فقال ما هذا الذی أراک تحرک به أصابعک یا حکم فقلت إن هذه المرأهٔ ذکرت أن زوجها مات و ترک ألف درهم و کان لها علیه من صداقها خمسمائهٔ درهم فأخذت صداقها و أخذت میراثها ثم جاء رجل فادعی علیه ألف درهم فشهدت له- فقال الحکم فو الله ما أتممت الکلام حتی قال أقرت بثلث ما فی یدیها و لا میراث لها قال الحکم فما رأیت و اللّه أفهم من أبی جعفر ع

بیان

فی الکافی و الفقیه و الشعیری مکان السعدی و زادا فی آخر الحدیث قال ابن أبی عمیر و تفسیر ذلک أنه لا میراث حتی یقضی الدین و إنما ترک ألف درهم و علیه من الدین ألف و خمسمائهٔ درهم لها و للرجل فلها ثلث الألف و للرجل ثلثاها.

أقول أرید بما فی یدیها الصداق خاصهٔ دون المیراث کما یظهر من الحدیث الآتی و بدون هذا لا یصح و إنما جاز التعبیر بما فی یدیها عن الصداق خاصهٔ لأنه نفی المیراث فجعلها کأنها لم تأخذه.

و توضیح ذلک أن ثلثی ما فی یدیها أعنی ثلثی الخمسمائهٔ التی هی الصداق هو ثلث مجموع الترکهٔ و هو الذی استحقته المرأهٔ و باقی الترکهٔ الذی هو ثلثاها الباقیان هو الذی استحقه الرجل کما صرح به فی الحدیث الآتی.

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۰۹

و هذا الحدیث فی الکتب الثلاثهٔ فی أبواب الوصیهٔ و فی الکافی أورده مرهٔ أخری فی أبواب المواریث و قال فی آخره قال الفضل بن شاذان و تفسیر ذلک أن الذی علی الزوج صار ألفا و خمسمائهٔ درهم للرجل ألف و لها خمسمائهٔ هو ثلث الدین و إنما جاز إقرارها فی حصتها فلها مما ترک المیت الثلث و للرجل الثلثان فصار لها مما فی یدیها الثلث و یرد الثلثان علی الرجل و الدین استغرق المال کله فلم یبق شیء یکون لها من ذلک المیراث و لا یجوز إقرارها علی غیرها

[۲۶]

۱۶۷۵۱- ۲۶ التهذیب، ۹/ ۱۶۹/ ۳۷/ ۱ التیملی عن محمد بن الحسن عن أبیه عن أبی جمیلهٔ عن محمد بن مروان عن الفضیل بن یسار قال قال أبو جعفر ع فی رجل مات و ترک امرأته و عصبهٔ و ترک ألف درهم فأقامت امرأته البینهٔ علی خمسمائهٔ درهم فأخذتها و أخذت میراثها ثم إن رجلا ادعی علیه ألف درهم و لم تکن له بینهٔ- فأقرت له المرأهٔ فقال أبو جعفر ع أقرت بذهاب ثلث مالها و لا

ميراث لها تأخذ المرأة ثلثى الخمسمائة و ترد عليه ما بقى لأن إقرارها على نفسها بمنزلة البينة

الوافى، ج۱۶، ص: ۱۱۱۰

[۲۷]

اشارة

۱۶۷۵۲- ۲۷ الكافى، ۷/ ۴۲۲/ ۳/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن أبى شعيب المحاملى عن الرفاعى قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قبل رجلا حفر بئر عشر قامات بعشرة دراهم فحفر قامة ثم عجز فقال له جزء من خمسة و خمسين جزءا من العشرة دراهم

بيان

قبل رجلا بالتشديد أى ضمنه العمل و توضيح المسألة أنه لما كان حفر القامة الثانية أصعب من حفر الأولى و حفر الثالثة أصعب من الثانية و هكذا إلى العاشرة فلا بد أن يكون أجر الثانية أزيد من الأولى و أجر الثالثة أزيد من الثانية و هكذا فينبغى أن توزع العشرة الدراهم على العشر قامات على سبيل التزايد بالنسبة الواحدة فكل ما يفرض للأولى يكون للثانية ضعفه و للثالثة ثلاثة أمثاله و هكذا فإذا فرضنا للأولى جزءا كان للثانية جزءين و للثالثة ثلاثة أجزاء و هكذا فيصير للعاشر عشرة أجزاء فإذا جمعنا الأجزاء على هذا القياس صار للعشر قامات خمسة و خمسين جزءا فإذا كان الأجر المفروض عشرة دراهم فلا بد أن يقسم العشرة على خمسة و خمسين و يعطى لحفر الأولى جزءا منها

[۲۸]

۱۶۷۵۳- ۲۸ الكافى، ۷/ ۴۲۳/ ۲۲/ ۱ العدة عن

الوافى، ج۱۶، ص: ۱۱۱۱

التهذيب، ۶/ ۲۸۷/ ۱/ ۱ سهل عن معاوية بن حكيم عن أبى شعيب المحاملى عن الرفاعى قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قبل رجلا يحفر له بئرا عشر قامات بعشرة دراهم فحفر له قامة ثم عجز قال تقسم عشرة على خمسة و خمسين جزءا فما أصاب واحدا فهو للقامة الأولى و الاثنين للثانية و الثلاثة للثالثة على هذا الحساب إلى عشرة

[۲۹]

اشارة

۱۶۷۵۴- ۲۹ الكافى، ۷/ ۴۲۱/ ۲/ ۱ التهذيب، ۶/ ۳۰۳/ ۵۴/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين عن موسى بن سعدان عن الفقيه، ۳/ ۳۶/ ۳۲۷۷ الحسين بن أبى العلاء عن إسحاق بن عمار عن أبى عبد اللّه ع فى الرجل يبضعه الرجل ثلاثين درهما فى ثوب و آخر عشرين

درهما فی ثوب فبعث بالثوبین و لم یعرف هذا ثوبه و لا- هذا ثوبه قال یباع الثوبان فیعطی صاحب الثلاثین ثلاثة أخماس و الآخر خمسی الثمن قلت فإن صاحب العشرین قال لصاحب الثلاثین اختر أیهما شئت قال قد أنصفه

بیان

یبضعه الرجل من أبضعه إذا دفع إلیه بضاعة

[۳۰]

۱۶۷۵۵- ۳۰ الکافی، ۷/ ۴۲۷/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۹۰/ ۱۲/ ۱ أحمد عن السراد عن البجلی قال سمعت ابن أبی لیلی یحدث أصحابه فقال قضی أمیر المؤمنین علی

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۲

ص بین رجلین اصطحبا فی سفر فلما أراد الغداء أخرج أحدهما من زاده خمسة أرغفة و أخرج الآخر ثلاثة أرغفة فمر بهما عابر سبیل فدعواه إلی طعامهما فأکل الرجل معهما حتی لم یبق شیء- فلما فرغوا أعطاهما العابر بهما ثمانیة دراهم ثواب ما أکل من طعامهما- فقال صاحب الثلاثة الأرغفة لصاحب الخمسة الأرغفة اقسمها نصفین بینی و بینک و قال صاحب الخمسة لا بل یأخذ کل واحد منا من الدراهم- علی عدد ما أخرج من الزاد قال فأتیا أمیر المؤمنین ع فی ذلک- فلما سمع مقالتهما قال لهما اصطلحا فإن قضیتکما دنیة فقالا اقض بیننا بالحق قال فأعطی صاحب الخمسة الأرغفة سبعة دراهم و أعطی صاحب الثلاثة الأرغفة درهما واحدا و قال لهما أ لیس أخرج أحدکما من زاده خمسة أرغفة و أخرج الآخر ثلاثة قالا نعم- قال أ لیس أکل معکما ضیفکما مثل ما أکلتما قالا نعم قال أ لیس أکل کل واحد منکما ثلاثة أرغفة غیر ثلث قالا نعم قال أ لیس أکلت أنت یا صاحب الثلاثة الأرغفة ثلاثة أرغفة غیر ثلث و أکلت أنت یا صاحب الخمسة ثلاثة أرغفة غیر ثلث و أکل الضیف ثلاثة أرغفة غیر ثلث أ لیس بقی لک یا صاحب الثلاثة ثلث رغیف من زادک و بقی لک یا صاحب الخمسة رغیفان و ثلث و أکلت ثلاثة غیر ثلث فأعطاکما لکل ثلث رغیف درهما فأعطی صاحب الرغیفین و ثلث سبعة دراهم و أعطی صاحب الثلث رغیف درهما

[۳۱]

۱۶۷۵۶- ۳۱ التهذیب، ۸/ ۳۱۹/ ۶۱/ ۱ الحسین عن بعض أصحابنا یرفعه إلی أمیر المؤمنین ع و ذکر القصة بألفاظ أخر أقصر کما یأتی

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۳

[۳۲]

۱۶۷۵۷- ۳۲ الفقیه، ۳/ ۳۷/ ۳۲۷۹ صباح المزنی رفعه قال جاء رجلان إلی أمیر المؤمنین ع و ذکر القصة بألفاظ أخر أقصر مما فی الکافی

[۳۳]

۱۶۷۵۸- ۳۳ الکافی، ۷/ ۴۲۸/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۹۰/ ۱۱/ ۱ الاثنان [الحسین بن محمد] عن أحمد بن علی الکاتب عن إبراهیم بن

محمد الثقفی عن عبد اللّٰه بن أبی شیبة عن جریر عن عطاء بن السائب عن زاذان قال استودع رجلان امرأة ودیعة و قالا لها لا تدفعیها إلی واحد منا حتی نجتمع عندک- ثم انطلقا فغابا فجاء أحدهما إلیها فقال أعطینی ودیعتی فإن صاحبی قد مات فأبت حتی کثر اختلافه ثم أعطته ثم جاء الآخر فقال هاتی ودیعتی فقالت أخذها صاحبک و ذکر أنک قد مت فارتفعا إلی عمر فقال لها عمر ما أراک إلا و قد ضمنت فقالت المرأة اجعل علیا بینی و بینه فقال عمر اقض بینهما فقال علی ع هذه الودیعة عندی و قد أمرتماها أن لا تدفعها إلی واحد منکما حتی تجتمعا عندها فائتنی بصاحبک و لم یضمنها و قال إنما أرادا أن یذهبا بمال المرأة

[۳۴]

۱۶۷۵۹- ۳۴ الفقیه، ۳/ ۱۹/ ۳۲۴۸ فی روایة إبراهیم بن محمد الثقفی أنه استودع رجلان امرأة الحدیث

[۳۵]

اشارة

۱۶۷۶۰- ۳۵ التهذیب، ۷/ ۱۸۱/ ۱۰/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن الفقیه، ۳/ ۳۷/ ۳۲۷۸ التهذیب، ۶/ ۲۰۸/ ۱۴/ ۱

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۴

السکونی عن جعفر عن أبیه ع التهذیب، عن علی ع ش فی رجل استودع رجلا دینارین و استودعه آخر دینارا فضاع دینار منها فقضی أن لصاحب الدینارین دینارا و یقسمان الدینار الباقی بینهما نصفین

بیان

و ذلک لأن أحد الدینارین الباقیین لصاحب الدینارین قطعا و إنما الاشتباه فی الآخر أنه لأیهما هو فیقسم بینهما

[۳۶]

۱۶۷۶۱- ۳۶ التهذیب، ۶/ ۲۰۸/ ۱۲/ ۱ ابن محبوب عن الفقیه، ۳/ ۳۵/ ۳۲۷۴ ابن المغیرة عن غیر واحد من أصحابنا عن أبی عبد اللّٰه ع فی رجلین کان معهما درهمان فقال أحدهما الدرهمان لی و قال الآخر هما بینی و بینک قال فقال أبو عبد اللّٰه ع أما الذی قال هما بینی و بینک فقد أقر بأن أحد الدرهمین لیس له فیه شیء و أنه لصاحبه و یقسم الدرهم الثانی بینهما نصفین

[۳۷]

۱۶۷۶۲- ۳۷ التهذیب، ۶/ ۲۹۲/ ۱۶/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن ابن أبی عمیر عن محمد بن أبی حمزة عمن ذکره عن أبی عبد اللّٰه ع مثله بأدنی تفاوت

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۵

[۳۸]

اشارة

۱۶۷۶۳- ۳۸ الکافی، ۷/ ۴۲۲/ ۵/ ۱ علی عن أبیه عن بعض أصحابه عن منصور بن حازم التهذیب، ۶/ ۲۹۲/ ۱۷/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الولید عن یونس عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال قلت عشرة کانوا جلوسا و فی وسطهم کیس فیه ألف درهم فسأل بعضهم بعضا أ لکم هذا الکیس فقالوا کلهم لا و قال واحد منهم هو لی فلمن هو قال هو للذی ادعاه

بیان

السؤال لا یخلو عن غرابة إلا أن یوجه بتجویز أن یکون لغیر من حضر و کون المدعی کاذبا

[۳۹]

۱۶۷۶۴- ۳۹ الفقیه، ۳/ ۱۹/ ۳۲۴۹ التهذیب، ۶/ ۳۱۵/ ۸۰/ ۱ عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال کان لرجل علی عهد علی ع جاریتان فولدتا جمیعا فی لیلة واحدة أحدهما ابنا و الأخری بنتا فعمدت صاحبة البنت فوضعت بنتها فی المهد الذی فیه الابن و أخذت ابنها فقالت صاحبة البنت الابن ابنی و قالت صاحبة الابن الابن ابنی فتحاکما إلی أمیر المؤمنین ع فأمر أن یوزن لبنهما و قال أیتهما کانت أثقل لبنا فالابن لها

[۴۰]

۱۶۷۶۵- ۴۰ الکافی، ۵/ ۲۱۱/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۷/ ۷۴/ ۳۳/ ۱ علی عن أبیه عن التمیمی عن عاصم

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۶

التهذیب، ۷/ ۴۸۸/ ۱۶۸/ ۱ التیملی عن سندی بن محمد و التمیمی عن عاصم عن الفقیه، ۳/ ۲۲۲/ ۳۸۲۶ محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی ولیدة باعها ابن سیدها و أبوه غائب فاستولدها [فتسراها] الذی اشتراها فولدت منه غلاما ثم جاء سیدها الأول فخاصم سیدها الأخیر فقال ولیدتی باعها ابنی بغیر إذنی فقال الحکم أن یأخذ ولیدته و ابنها فناشده الذی اشتراها فقال له خذ ابنه الذی باعک الولیدة حتی ینفذ لک البیع فلما أخذه قال له أبوه أرسل ابنی فقال لا و اللّه لا أرسل إلیک ابنک حتی ترسل إلی ابنی فلما رأی ذلک سید الولیدة أجاز بیع ابنه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۷

[۴۱]

اشارة

۱۶۷۶۶- ۴۱ الکافی، ۷/ ۶۲/ ۲۰/ ۱ محمد عن أحمد التهذیب، ۸/ ۲۴۹/ ۱۳۶/ ۱ البزوفری عن القمی عن أحمد عن التهذیب، ۹/

۲۴۳ /۳۸ /۱ السراد التهذیب، ۷/ ۲۳۴ /۴۳ /۱ الحسین عن السراد عن صالح بن رزین عن ابن أشیم عن أبی جعفر ع فی عبد لقوم مأذون له فی التجارة دفع إلیه رجل ألف درهم فقال له اشتر منها نسمة و أعتقها عنی و حج عنی بالباقی ثم مات صاحب الألف درهم فانطلق العبد فاشتری أباه فأعتقه عن المیت و دفع إلیه الباقی فی الحج عن المیت فحج عنه فبلغ ذلک موالی أبیه و موالیه و ورثة المیت فاختصموا جمیعا فی الألف درهم فقال موالی المعتق إنما اشتریت أباک بمالنا و قال الورثة إنما اشتریت أباک بمالنا و قال مولی العبد إنما اشتریت أباک بمالی فقال أبو جعفر ع أما الحجة فقد مضت بما فیها لا ترد- و أما المعتق فهو رد فی الرق لموالی أبیه و أی الفریقین أقام البینة أن العبد اشتری أباه من أموالهم کان لهم رقا

بیان

إنما یصح دعوی موالی المعتق بالفتح إنک اشتریت أباک بمالنا إذا کان

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۸

لهم أیضا عنده مال للتجارة فبناء هذه المسألة علی ذلک و إن لم یجر له ذکر و إنما حکم ع بذلک لأن الأصل بقاؤه علی الرقیة لهم حتی یثبت انتقاله عنهم إلی أحد الآخرین و إنما صحت الحجة لأن الرقیة لا تنافی النیابة عنهم فی الحج

[۴۲]

۱۶۷۶۷- ۴۲ الکافی، ۵/ ۲۱۸ /۳ /۱ الاثنان عن الوشاء عن الفقیه، ۳/ ۱۸ /۳۲۴۷ أحمد بن عائذ عن أبی خدیجة [سلمة] عن أبی عبد اللّه ع فی رجلین مملوکین مفوض إلیهما یبیعان و یشتریان بأموالهما و کان بینهما کلام فخرج هذا یعدو إلی مولی هذا و هذا إلی مولی هذا و هما فی القوة سواء فاشتری هذا من مولی هذا العبد و ذهب هذا فاشتری من مولی هذا العبد الآخر فانصرفا إلی مکانهما فتشبث کل واحد منهما بصاحبه و قال له أنت عندی و قد اشتریتک من سیدک قال یحکم بینهما من حیث افترقا بذرع الطریق- فأیهما کان أقرب فهو الذی سبق الذی هو أبعد و إن کانوا سواء فهو رد علی موالیهما- الکافی، جاءا سواء و افترقا سواء إلا أن یکون أحدهما سبق صاحبه فالسابق هو له إن شاء باع و إن شاء أمسک و لیس له أن یضربه

[۴۳]

۱۶۷۶۸- ۴۳ الکافی، ۵/ ۲۱۸ /۳ /۱ و فی روایة أخری إن کانت المسافة سواء

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۱۹

أقرع بینهما فأیهما وقعت القرعة علیه کان عبده

[۴۴]

۱۶۷۶۹- ۴۴ الکافی، ۵/ ۲۱۷ /۱ /۱ التهذیب، ۷/ ۷۲ /۲۲ /۱ علی عن أبیه عن ابن أبی حبیب عن محمد الفقیه، ۳/ ۱۴۸ /۳۵۴۳ ابن أبی عمیر عن أبی حبیب عن محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن رجل اشتری من رجل عبدا و کان عنده عبدان فقال للمشتری اذهب بهما فاختر أیهما شئت و رد الآخر و قد قبض المال فذهب بهما المشتری فأبق أحدهما من عنده قال لیرد الذی عنده منهما و یقبض نصف الثمن مما أعطی من البیع و یذهب فی طلب الغلام فإن وجد اختار أیهما شاء و رد النصف الذی أخذه و إن لم یجد العبد کان

العبد بینهما نصفه للبائع و نصفه للمبتاع

[۴۵]

۱۶۷۷۰- ۴۵ التهذیب، ۷/ ۸۲/ ۶۸/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۴۶]

۱۶۷۷۱- ۴۶ التهذیب، ۶/ ۳۰۳/ ۵۳/ ۱ ابن محبوب فی حدیث أبی خدیجة الذی مضی فی النهی عن التحاکم إلی الفساق قال قال أبو خدیجة و کان أول من أورد هذا الحدیث رجل کتب إلی الفقیه ع فی رجل دفع إلیه رجلان شراء لهما من رجل فقالا لا ترد الکتاب علی واحد منا دون صاحبه فغاب أحدهما أو تواری فی بیته و جاء الذی باع منهما فأنکر الشراء یعنی القبالة فجاء الآخر إلی العدل فقال له

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۰

أخرج الشراء حتی نعرضه علی البینة فإن صاحبی قد أنکر البیع منی و من صاحبی و صاحبی غائب فلعله قد جلس فی بیته یرید الفساد علی- فهل یجب علی العدل أن یعرض الشراء علی البینة حتی یشهدوا لهذا أم لا یجوز له ذلک حتی یجتمعا فوقع ع إذا کان فی ذلک صلاح أمر القوم فلا بأس إن شاء اللّه

[۴۷]

۱۶۷۷۲- ۴۷ الکافی، ۷/ ۴۲۸/ ۱۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۲۹۰/ ۱۰/ ۱ أحمد عن [ابن] محمد بن عیسی عن یوسف بن عقیل عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل أکل و أصحاب له شاة فقال إن أکلتموها فهی لکم و إن لم تأکلوها فعلیکم کذا و کذا فقضی فیه أن ذلک باطل لا شیء فی المؤاکلة فی الطعام ما قل منه و ما کثر و منع غرامته فیه

[۴۸]

۱۶۷۷۳- ۴۸ الفقیه، ۳/ ۱۷/ ۳۲۴۵ النضر بن سوید یرفعه أن رجلا حلف أن یزن فیلا فقال النبی ص یدخل الفیل سفینة ثم ینظر إلی موضع مبلغ الماء من السفینة فیعلم علیه ثم یخرج الفیل و یلقی فی السفینة حدیدا أو صفرا أو ما شاء فإذا بلغ الماء الموضع الذی علم علیه أخرجه و وزنه

[۴۹]

اشارة

۱۶۷۷۴- ۴۹ الفقیه، ۳/ ۱۷/ ۳۲۴۶ عمرو بن شمر عن جعفر بن غالب الأسدی رفع الحدیث قال بینما رجلان جالسان فی زمن عمر بن الخطاب إذ مر بهما رجل مقید فقال أحد الرجلین إن لم یکن فی قیده کذا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۱

و کذا فامرأته طالق ثلاثا فقال الآخر و إن کان فیه کما قلت فامرأته طالق ثلاثا فذهبا إلی مولی العبد و هو مقید فقالا له إنا حلفنا علی کذا و کذا فحل قید غلامک حتی نزنه- فقال مولی العبد امرأته طالق إن حللت قید غلامی فارتفعوا إلی عمر فقصوا علیه القصة فقال عمر مولاه أحق به اذهبوا به إلی علی بن أبی طالب لعله یکون عنده فی هذا شیء فأتوا علیا ع فقصوا علیه القصة فقال ما أهون هذا ثم دعا بجفنة و أمر بقید العبد فشد فیه خیط و أدخل رجلیه و القید فی الجفنة ثم صب علیها الماء حتی امتلأت ثم قال ع ارفعوا القید فرفعوا القید حتی أخرج من الماء فلما أخرج نقص الماء ثم دعا بزبر الحدید فأرسله فی الماء حتی تراجع الماء إلی موضعه و القید فی الماء ثم قال زنوا هذه الزبر فهو وزنه

بیان

الجفنة بالجیم و الفاء و النون کالقصعة قوله و القید فی الماء جملة حالیة أی إلی موضعه حین کان القید فی الماء.
قال فی الفقیه إنما هدی أمیر المؤمنین ع إلی معرفة ذلک لیخلص به الناس من أحکام من یجیز الطلاق بالیمین

[۵۰]

اشارة

۱۶۷۷۵- ۵۰ التهذیب، ۸/ ۳۱۸/ ۶۱/ ۱ الحسین عن بعض أصحابنا یرفعه إلی أمیر المؤمنین ع فی رجل حلف أن یزن الفیل فأتوه به فقال و لم تحلفون بما لا تطیقون فقلت قد ابتلیت فأمر بقرقور فیه قصب فأخرج منه قصب کثیر ثم علم صبغ الماء بقدر ما عرف صبغ الماء قبل أن یخرج القصب ثم صیر الفیل فیه حتی رجع إلی مقداره- الذی کان انتهی إلیه صبغ الماء أولا ثم أمر بوزن القصب الذی أخرج

فلما وزن- قال هذا وزن الفیل و قال فی رجل مقید حلف أن لا یقوم من موضعه حتی یعرف وزن قیده فأمر فوضعت رجله فی إجانة فیها ماء- حتی إذا عرف مقداره مع وضع رجله فیه ثم رفع القید إلی رکبتیه ثم عرف مقدار صبغه ثم أمر فألقی فی الماء الأوزان حتی رجع الماء إلی مقدار ما کان من القید فی الماء علی ذلک الصبغ الذی کان و القید فی الماء نظر کم الوزن الذی ألقی فی الماء فقال هذا وزن قیدک قال و کان رجل جالس و بین یدیه خمسة أرغفة و جاء رجل و معه ثلاثة أرغفة فألقاها معه- فجاء رجل لا شیء معه فجلس معهما یأکلون فلما فرغوا ألقی إلیهما ثمانیة دراهم و مضی- فقال صاحب الخمسة لصاحب الثلاثة خذ ثلاثة دراهم و امض- فقال لا- أدری دون النصف فقال لا نفعل فحلف أنه لا یرضی دون النصف فارتفعا إلی أمیر المؤمنین ع فقصا علیه قصتهما فقال کم لک قال خمسة قال هذه خمسة عشر و قال للآخر کم لک- قال ثلاثة فقال هذه تسعة فذلک أربعة و عشرون نصیب کل واحد ثمانیة فلصاحب الثلاث تسعة قد أکلت ثمانیة فإنما بقی لک واحد- و لصاحب الخمسة عشر أکل ثمانیة و بقی له سبعة

بیان

القرقور کعصفور السفینة الطویلة أو العظیمة و قد مرت القضیة الأخیرة بأبسط من هذه

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۳

باب ۱۵۱ النوادر

[۱]

اشارة

۱۶۷۷۶- ۱ الکافی، ۷/ ۳۷۸/ ۱/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن خلف بن حماد عن عبد اللّه بن سنان قال لما قدم أبو عبد اللّه ع علی أبی العباس و هو بالحیرة خرج یوما یرید عیسی بن موسی فاستقبله بین الحیرة و الکوفة و معه ابن شبرمة القاضی فقال إلی أین یا أبا عبد اللّه فقال أردتک قال قد قصر اللّه خطوک قال فمضی معه فقال له ابن شبرمة ما تقول یا أبا عبد اللّه فی شیء سألنی عنه الأمیر فلم یکن عندی فیه شیء فقال و ما هو فقال سألنی عن أول کتاب کتب فی الأرض قال نعم إن اللّه عرض علی آدم ذریته عرض العین فی صور الذر نبیا فنبیا و ملکا فملکا و مؤمنا فمؤمنا و کافرا فکافرا فلما انتهی إلی داود ع قال من هذا الذی نبیته و کرمته و قصرت عمره قال فأوحی اللّه تعالی إلیه هذا ابنک داود عمره أربعون سنة و أنی قد کتبت الآجال و قسمت الأرزاق و أنا أمحو ما أشاء و أثبت و عندی أم الکتاب فإن جعلت له شیئا من عمرک ألحقته له- فقال یا رب قد جعلت له من عمری ستین سنة تمام المائة قال

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۴

فقال اللّه لجبرئیل و میکائیل و ملک الموت اکتبوا علیه کتابا فإنه سینسی- قال فکتبوا علیه کتابا و ختموه بأجنحتهم من طینة علیین قال فلما حضرت آدم الوفاة أتاه ملک الموت فقال یا ملک الموت ما جاء بک قال جئت لأقبض روحک قال بقی من عمری ستون سنة فقال إنک جعلتها لابنک داود قال و نزل علیه جبرئیل و أخرج علیه الکتاب فقال أبو عبد اللّه ع فمن أجل ذلک إذا خرج الصک علی المدیون- ذل المدیون فقبض روحه

بیان

یعنی إنما لحق الذل المدیون مما جاء به من ظهر أبیه

[۲]

۱۶۷۷۷- ۲ الکافی، ۷/ ۳۷۹/ ۲/ ۱ القمی عن عیسی بن أیوب عن علی بن مهزیار عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال لما عرض علی آدم ولده نظر إلی داود فأعجبه فزاده خمسین سنة من عمره قال و نزل علیه جبرئیل و میکائیل فکتب علیه ملک الموت صکا بالخمسین سنة- فلما حضرته الوفاة نزل علیه ملک الموت فقال آدم قد بقی من عمری خمسون سنة قال فأین الخمسون التی جعلتها لابنک داود قال فإما أن یکون نسیها أو أنکرها فنزل علیه جبرئیل و میکائیل ع فشهدا علیه و قبضه ملک الموت فقال أبو عبد اللّه ع کان أول صک کتب فی الدنیا

[۳]

۱۶۷۷۸- ۳ الفقیه، ۳/ ۷۴/ ۳۳۶۴ قال الصادق ع إذا دفنت فی الأرض شیئا فأشهد علیها فإنها لا تؤدی إلیک شیئا

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۵

[۴]

اشارة

۱۶۷۷۹- ۴ الفقیه، ۳/ ۷۴/ ۳۳۶۵ و قال ع أول شهادة شهد بها بالزور فی الإسلام شهادة سبعین رجلا حین انتهوا إلی ماء الحوأب فنبحتهم کلابها فأرادت صاحبتهم الرجوع و قالت سمعت رسول اللّه ص یقول لأزواجه إن إحداکن تنبحها کلاب الحوأب فی التوجه إلی قتال وصیی علی بن أبی طالب ع فشهد عندها سبعون رجلا أن ذلک لیس بماء الحوأب و کانت أول شهادة شهد بها فی الإسلام بالزور

بیان

الحوأب ککوکب بالحاء المهملة و الهمزة و الباء الموحدة منهل بالبصرة کان ذلک فی التوجه إلی وقعة الجمل و کنی بصاحبتهم عن عائشة

[۵]

۱۶۷۸۰- ۵ الکافی، ۷/ ۴۰۴/ ۸/ ۱ التهذیب، ۶/ ۲۷۸/ ۱۶۸/ ۱ الحسین بن محمد عن السیاری عن محمد بن جمهور عمن ذکره عن ابن أبی یعفور قال لزمته شهادة فشهد بها عند أبی یوسف القاضی فقال أبو یوسف ما عسیت أن أقول فیک یا ابن أبی یعفور و أنت جاری ما علمتک إلا صدوقا طویل اللیل و لکن تلک الخصلة قال و ما هی قال میلک إلی الرفض فبکی ابن أبی یعفور حتی سالت دموعه ثم قال یا أبا یوسف نسبتنی إلی قوم أخاف أن لا أکون منهم قال فأجاز شهادته

[۶]

اشارة

۱۶۷۸۱- ۶ الفقیه، ۳/ ۷۵/ ۳۳۶۶ روی عن أبی کهمس أنه قال لقد تقدمت إلی شریک فی شهادة لزمتنی فقال کیف أجیز شهادتک و أنت تنسب إلی ما تنسب إلیه قال أبو کهمس فقلت و ما هو قال الرفض قال فبکیت ثم قلت نسبتنی إلی قوم أخاف أن لا أکون منهم

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۶

فأجاز شهادتی

بیان

قال فی الفقیه و قد وقع ذلک لابن أبی یعفور و لفضیل سکرة.

أقول سکر بضم السین و تشدید الکاف لقب فضیل أو أبیه و فی کتاب رجال الشیخ أبی جعفر الطوسی رحمه اللّه ابن سکرة و لیس فی کتاب البرقی لفظة ابن کما فی الفقیه کأنهما جعلا لقبه أو أضافاه إلی أبیه

[۷]

۱۶۷۸۲- ۷ التهذیب، ۶/ ۲۸۳/ ۱۸۴/ ۱ ابن عیسی عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن محمد بن أبی حمزة عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أو قلنا إن شریکا یرد شهادتنا قال فقال لا تذلوا أنفسکم

[۸]

اشارة

۱۶۷۸۳- ۸ الفقیه، ۳/ ۷۵/ ۳۳۶۶ قیل للصادق ع إن شریکا الحدیث

بیان

شریک هذا کان قاضیا من العامة قال فی الفقیه لیس یرید ع بذلک النهی عن إقامتها لأن إقامة الشهادة واجبة إنما یعنی بها تحملها یقول لا تتحملوا الشهادات فتذلوا أنفسکم بإقامتها عند من یردها

[۹]

۱۶۷۸۴- ۹ الفقیه، ۳/ ۸۹/ ۳۳۸۸ حماد بن عیسی عمن أخبره عن حریز عن أبی جعفر ع قال أول من سوهم علیه مریم بنت عمران و هو قول اللّه تعالی وَ ما کُنْتَ لَدَیْهِمْ إِذْ یُلْقُونَ أَقْلامَهُمْ أَیُّهُمْ

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۷

یَکْفُلُ مَرْیَمَ و السهام ستة ثم استهموا فی یونس ع لما رکب مع القوم فوقعت السفینة فی اللجة فاستهموا فوقع السهم علی یونس ثلاث مرات قال فمضی یونس إلی صدر السفینة فإذا الحوت فاتح فاه فرمی نفسه ثم کان قد ولد عند عبد المطلب تسعة بنین فنذر فی العاشر إن رزقه اللّه غلاما أن یذبحه- فلما ولد عبد اللّه لم یکن یقدر أن یذبحه و رسول اللّه ص فی صلبه فجاء بعشر من الإبل فساهم علیها و علی عبد اللّه فخرجت السهام علی عبد اللّه فزاد عشرا فلم تزل السهام تخرج علی عبد اللّه و یزید عشرا فلما أن خرجت مائة خرجت السهام علی الإبل- فقال عبد المطلب ما أنصفت ربی فأعاد السهام ثلاثا فخرجت علی الإبل فقال الآن علمت أن ربی قد رضی فنحرها

[۱۰]

اشارة

۱۶۷۸۵- ۱۰ التهذیب، ۶/ ۲۹۲/ ۱۴/ ۱ محمد بن أحمد عن عبد الله عن بکر بن صالح عن ابن أبی عمیر عن نوح بن دراج قال قلت لابن أبی لیلی أ کنت تارکا قولا قلته أو قضاء قضیته لقول أحد قال لا إلا رجل واحد قلت من هو قال جعفر بن محمد ع

بیان

انظر إلی حکمه ص و سلوکه فیه علی منهاج الحق کیف تلقته الأعداء بحسن القبول و الحمد لله الذی هدانا بهم و بأحکامهم إلی الطریق القویم و الصراط المستقیم.

الوافی، ج۱۶، ص: ۱۱۲۸

آخر أبواب القضاء و الشهادات و بتمامها

تم کتاب الحسبة و الأحکام و الشهادات من أجزاء کتاب الوافی و یتلوه فی الجزء العاشر کتاب المعایش و المکاسب و المعاملات إن شاء اللّه تعالی و الحمد لله أولا و آخرا

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه‍ ق

تعریف مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (التوبة/۴۱).

قالَ الإمامُ علیّ بْنُ موسَی الرِّضا – علَیهِ السَّلامُ: رَحِمَ اللّهُ عَبْداً أحْیَا أمْرَنا... َ یَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَ یُعَلِّمُهَا النَّاسَ؛ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ کَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا... (بَنادِرُ البِحار – فی تلخیص بحار الأنوار، للعلاّمة فیض الاسلام، ص ۱۵۹؛ عُیونُ أخبارِ الرِّضا(ع)، الشَّیخ الصَّدوق، الباب۲۸، ج۱/ ص۳۰۷).

مؤسّس مُجتمَع "القائمیّة" الثّقافیّ بأصبَهانَ – إیرانَ: الشّهید آیة الله "الشمس آبادی" – رَحِمَهُ اللهُ – کان أحداً من جَهابِذة هذه المدینة، الذی قدِ اشتهَرَ بشَعَفِهِ بأهل بَیت النبیّ (صلواتُ اللهِ علَیهِم) و لاسیَّما بحضرة الإمام علیّ بن موسَی الرِّضا (علیه السّلام) و بساحة صاحِب الزّمان (عَجَّلَ اللهُ تعالی فرجَهُ الشَّریفَ)؛ و لهذا أسّس مع نظره و درایته، فی سَنةِ ۱۳۴۰ الهجریّة الشمسیّة (=۱۳۸۰ الهجریّة القمریّة)، مؤسَّسةً و طریقةً لَم یَنطَفِئ مِصباحُها، بل تُتَّبَع بأقوَی و أحسَنِ مَوقِفٍ کلَّ یوم.

مرکز "القائمیّة" للتحرّی الحاسوبیّ – بأصبَهانَ، إیرانَ – قد ابتدَأَ أنشِطتَهُ من سَنةِ ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریّة القمریّة) تحتَ عنایة سماحة آیة الله الحاجّ السیّد حسن الإمامیّ – دامَ عِزّهُ – و مع مساعَدَةِ جمعٍ من خِرّیجی الحوزات العلمیّة و طلاب الجوامع، باللیل و النهار، فی مجالاتٍ شتّی: دینیّة، ثقافیّة و علمیّة...

الأهداف: الدّفاع عن ساحة الشیعة و تبسیط ثَقافة الثَّقَلَین (کتاب الله و اهل البیت علیهِمُ السَّلامُ) و معارفهما، تعزیز دوافع الشَّباب و عموم الناس إلی التَّحَرِّی الأدَقّ للمسائل الدّینیّة، تخلیف المطالب النّافعة – مکانَ البَلاتیثِ المبتذلة أو الرّدیئة – فی المحامیل (=الهواتف المنقولة) و الحواسیب (=الأجهزة الکمبیوتریّة)، تمهید أرضیّةٍ واسعةٍ جامعةٍ ثَقافیّةٍ علی أساس معارف القرآن و أهل البیت –علیهم السّلام – بباعث نشر المعارف، خدمات للمحققین و الطّلاّب، توسعة ثقافة القراءة و إغناء أوقات فراغة هُواةِ برامِجِ العلوم الإسلامیّة، إنالة المنابع اللازمة لتسهیل رفع الإبهام و الشُّبُهات المنتشرة فی الجامعة، و...

- مِنها العَدالة الاجتماعيّة: التى يُمكِن نشرها و بثّها بالأجهزة الحديثة متصاعدةً، على أنّه يُمكِن تسريعُ إبراز المَرافِق و التسهيلاتِ– فى آكناف البلد – و نشرِ الثّقافةِ الاسلاميّة و الإيرانيّة – فى أنحاء العالَم – مِن جهةٍ اُخرَى.

- من الأنشطة الواسعة للمركز:

الف) طبع و نشر عشراتِ عنوانِ كتبٍ، كتيبة، نشرة شهريّة، مع إقامة مسابقات القِراءة

ب) إنتاجُ مئات أجهزةٍ تحقيقيّة و مكتبية، قابلة للتشغيل فى الحاسوب و المحمول

ج) إنتاج المَعارض ثـّلاثيّةِ الأبعاد، المنظر الشامل (= بانوراما)، الرّسوم المتحرّكة و... الأماكن الدينيّة، السياحيّة و...

د) إبداع الموقع الانترنتى " القائميّة "www.Ghaemiyeh.com و عدّة مَواقِع اُخـَرَ

ه) إنتاج المُنتـَجات العرضيّة، الخـَطابات و... للعرض فى القنوات القمريّة

و) الإطلاق و الدَّعم العلميّ لنظام إجابة الأسئلة الشرعيّة، الاخلاقيّة و الاعتقاديّة (الهاتف: ۰۰۹۸۳۱۱۲۳۵۰۵۲۴)

ز) ترسيم النظام التلقائىّ و اليدوىّ للبلوتوث، ويب كشك، و الرّسائل القصيرة SMS

ح) التعاون الفخرىّ مع عشراتِ مراكزَ طبيعيّة و اعتباريّة، منها بيوت الآيات العِظام، الحوزات العلميّة، الجوامع، الأماكن الدينيّة كمسجد جَمكرانَ و...

ط) إقامة المؤتمَرات، و تنفيذ مشروع "ما قبلَ المدرسة" الخاصّ بالأطفال و الأحداث المُشارِكين فى الجلسة

ى) إقامة دورات تعليميّة عموميّة و دورات تربية المربّـِى (حضوراً و افتراضاً) طيلة السَّنـَة

المكتب الرّئيسىّ: إيران/أصبهان/ شارع"مسجد سيّد/ "ما بينَ شارع"پنج رَمَضان "ومُفترَق"وفائى/"بناية"القائميّة"

تاريخ التأسيس: ۱۳۸۵ الهجريّة الشمسيّة (=۱۴۲۷ الهجرية القمريّة)

رقم التسجيل: ۲۳۷۳

الهويّة الوطنيّة: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

الموقع: www.ghaemiyeh.com

البريد الالكترونى: Info@ghaemiyeh.com

المَتجَر الانترنتى: www.eslamshop.com

الهاتف: ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۰۹۸۳۱۱)

الفاكس: ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱)

مكتب طهرانَ ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱)

التـِّجاريّة و المَبيعات ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور المستخدمين ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

ملاحَظة هامّة:

الميزانيّة الحاليّة لهذا المركز، شـَعبيّة، تبرّعيّة، غير حكوميّة، و غير ربحيّة، اقتـُنِيَت باهتمام جمع من الخيّرين؛ لكنـّها لا تـُوافِى الحجمَ المتزايد و المتـّسعَ للامور الدّينيّة و العلميّة الحاليّة و مشاريع التوسعة الثـّقافيّة؛ لهذا فقد ترجَّى هذا المركزُ صاحِبَ هذا البيتِ (المُسمَّى بالقائميّة) و مع ذلك، يرجو مِن جانب سماحة بقيّة الله الأعظم (عَجَّلَ اللهُ تعالى فرَجَهُ الشَّريفَ) أن يُوفـِّقَ الكلَّ توفيقاً متزائداً لِإعانتهم - فى حدّ التّمكـّن لكلّ احدٍ منهم – إيّانا فى هذا الأمر العظيم؛ إن شاءَ اللهُ تعالى؛ و اللهُ ولىّ التوفيق.

مركز
القائمية
اصفهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
WWW
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹